

มหานิกาย - ธรรมยุต

ความขัดแย้งภายในของคณะสงฆ์ไทย

โดย

กระจำนง นันทโพธิ์

จัดพิมพ์โดย

สำนักพิมพ์สันติธรรม

126 ซอยบุรีรังสรรค์ ถนนพหลโยธิน กรุงเทพมหานคร

อ. เมืองนนทบุรี จ. นนทบุรี

โทร. 525-2266

จัดจำหน่ายโดย บริษัท หนังสือสายน้ำ จำกัด

733/83 หมู่บ้านกาญจนา พรานนก

กทม. 10700 โทร. 411-0100

วัน เดือน ปี.....	27 ธ.ค. 2544
เลขทะเบียน.....	CC/2833
เลขเรียกหนังสือ.....	294.39 ก 213 ม 2528

พิมพ์ อมรการพิมพ์ ๕๐๐/๑๕-๑๖ ถนนเจริญรัตน์ คลองสาน กทม.

นายอมร เจียรระสุพัฒน์ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ๒๕๒๘ โทร. ๔๖๖๐๐๘๘

มหานิกาย - ธรรมยุต

ความขัดแย้งภายในของคณะสงฆ์ไทย

กับ

การส่องแสงอำนาจปกครอง

ระหว่างฝ่าย

อาณาจักรและศาสนจักร

โดย

กระจาง นันทโพธิ์

คำแถลงของสำนักพิมพ์

“มหานิกาย-ธรรมยุต” ความขัดแย้งภายในของคณะสงฆ์ไทย ฯ เป็นหนังสือบันทึกถึงการก่อกำเนิดและความเป็นมาของคณะธรรมยุตหรือธรรมยุตนิกาย และความแตกแยกภายในสังฆมณฑลอันเนื่องมาแต่การอุบัติขึ้นของคณะธรรมยุต

โดยที่คณะธรรมยุตหรือธรรมยุตนิกาย เป็นนักบวชส่วนน้อยที่แยกออกมาจากนักบวชส่วนใหญ่ ซึ่งในขณะนั้นเรียกชื่อว่าภิกษุไทย (ตามชื่อเชื้อชาติ) หรือภิกษุศรีอยุธยา (ตามชื่อเมืองหลวงหรือประเทศ) ต่อเมื่อคณะธรรมยุตได้ตั้งขึ้นแล้ว นักบวชส่วนใหญ่จึงพลอยได้มีชื่อเรียกตามรูปธรรมที่ปรากฏว่า “มหานิกาย” ซึ่งหมายความถึงพวกส่วนใหญ่หรือส่วนข้างมาก

ทั้งมหานิกายและธรรมยุตนิกายอยู่ภายใต้การปกครององค์การปกครองคณะสงฆ์เดียวกัน แต่โดยที่ธรรมยุตนิกาย “ได้รับพระราชทานพรพิเศษ” จึงอยู่ในฐานะที่ชาวบ้านเรียกว่า “พระคักคินา” หรือ “พระผู้ตี” และอาศัย “พรพิเศษ” เข้าไปกุมอำนาจในองค์การปกครองคณะสงฆ์ ยิ่งความไม่เป็นธรรมให้เกิดขึ้นในระหว่างสองนิกายที่อยู่ร่วมองค์การปกครองเดียวกัน โดยฝ่ายธรรมยุตนิกายเป็นผู้กระทำและฝ่ายมหานิกายที่เป็นพระส่วนข้างมากในสังฆมณฑลเป็นผู้ถูกกระทำ

การต่อสู้ระหว่างธรรมยุติกายกับมหานิกายที่เป็นมาและกำลังเป็นอยู่ในขณะนี้ คนนอกอาจจะประมาณว่าเป็นเรื่องของกิเลสตัณหาที่น่ารังเกียจ ซึ่งก็จริงอยู่สำหรับพระบางองค์ บางรูปที่อยู่ในขบวนการต่อสู้นั้น แต่โดยเนื้อหาที่แท้จริงของการต่อสู้แล้ว เป็นการต่อสู้ระหว่างธรรมกับอธรรมเป็นการต่อสู้ระหว่างความถูกต้องกับความไม่ถูกต้อง และการต่อสู้เช่นนี้ผู้ที่เป็นผู้ทศบุตรที่แท้จริงไม่ควรละเลย เพราะการต่อสู้เช่นนี้เป็นการเจริญรอยตามบาทพระพุทธรองค์โดยแท้ ข้อสำคัญขึ้นอยู่กับรูปแบบการต่อสู้ที่เหมาะสมเท่านั้น

สำนักพิมพ์ “สันติธรรม” เห็นประโยชน์ของหนังสือทั้งในด้านการรักษาข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ และทั้งในด้านการพิสูจน์พุทธภาษิตที่ว่าธรรมย่อมคุ้มครองผู้ประพฤติธรรม จึงได้ขออนุญาตผู้ประพันธ์คือคุณกระจำนันทโพธิ์ จัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ขึ้น

หวังว่าหนังสือเล่มนี้จะให้ประโยชน์แก่ท่านผู้อ่านตามสมควร

ขอขอบคุณ

สุพจน์ ท่านตระกูล

ธันวาคม ๒๕๒๘

สารบัญ

หน้า

คำนำ	๔
บทที่ ๑	ความเป็นมา สภาพความเป็นอยู่และ ปัญหาทั่วไปเกี่ยวแก่วงการคณะสงฆ์ไทย
๗	
บทที่ ๒	พัฒนาการแห่งความขัดแย้งและการต่อสู้ ในคณะสงฆ์ไทย
๑๗	
บทที่ ๓	ความขัดแย้งในคณะสงฆ์ไทย ภายหลังอุปบัติกาลของนิกายใหม่
๔๗	
บทที่ ๔	การปฏิวัติ ๒๔๗๕ กับ ผลสะท้อนต่อการ เปลี่ยนแปลงที่ก้าวหน้าในวงการคณะสงฆ์ไทย
๙๑	
บทที่ ๕	คณะสงฆ์ไทยภายใต้เงื้อมเงาแห่งทรวาชยุกใหม่
๑๑๖	
บทที่ ๖	การต่อสู้ที่ยกระดับ : เรื่องของพระพิมลธรรม กลายเป็นตำนานแห่งการต่อสู้ของฝ่ายธรรมะ
๑๗๕	
บทที่ ๗	การก่อเกิดขบวนการต่อสู้เพื่อความเป็นธรรม และประชาธิปไตยในหมู่สงฆ์ในปัจจุบัน
๒๑๙	
บทที่ ๘	ความแปลกแยกและการทำลายที่ยังไม่จบสิ้น
๒๕๔	
บทที่ ๙	บทสรุป : ช่องว่างระหว่างสิ่งที่เรียกว่า “ภาพพจน์” กับ ความเป็นจริง
๒๙๖	

คำนำ

คณะสงฆ์ไทย เป็นองค์กรนำอันสำคัญยิ่งของพุทธศาสนิกชนในประเทศไทย ซึ่งมีประมาณร้อยละ ๘๒ ของประชากรทั้งหมดของประเทศในปัจจุบัน ดังนั้นความเจริญก้าวหน้าหรือความเสื่อมของวงการคณะสงฆ์ไทย จึงมีผลกระทบไม่เฉพาะแต่ความเป็นไปภายในหมู่ภิกษุสามเณร ซึ่งในปัจจุบันมีอยู่ประมาณสี่แสนรูปเท่านั้น หากแต่ยังส่งผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อย ความสามัคคี ความเจริญก้าวหน้า หรือความเสื่อมในสังคมทั่วไปอย่างกว้างขวางอีกด้วย

แต่ก่อนมาคนไทยมักไม่ต้องการเข้าไปยุ่งเกี่ยวในกิจการของพระสงฆ์ ดังจะเห็นได้จากคำพังเพยที่ว่า “ชั่วช่างชี ดีช่างสงฆ์” ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกลัวบาป และคิดว่าในวงการของพระสงฆ์นั้นมีระบบการแก้ปัญหาตามพระวินัยเป็นอย่างดีอยู่แล้ว

แต่ถ้าพิจารณาตามสภาพความเป็นจริงที่ดำรงอยู่แล้วก็จะเห็นว่าความกตัญญูกล่าวนั้นเป็นเรื่องไม่ถูกต้อง เพราะความเป็นไปในวงการของพระสงฆ์และชาวบ้านนั้นเกี่ยวข้องสัมพันธ์

กันอย่างแยกไม่ออกไม่ว่าจะเป็นด้านดีหรือเลว พระสงฆ์มีหน้าที่
ดูแลช่วยเหลือชาวบ้าน ชาวบ้านก็มีหน้าที่ดูแลช่วยเหลือพระ-
สงฆ์อย่างใกล้ชิดเสมอมา

จึงเป็นการสมควรและถึงเวลาแล้วที่ชาวบ้านจะต้องศึกษา
ความเป็นไปในวงการคณะสงฆ์ที่เรากราบไหว้บูชาอยู่นั้นให้เข้าใจ
อย่างถ่องแท้ ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะมีส่วนร่วมในการปกป้องสิ่งที่ถูกต้อง
ถึงามเอาไว้ และขจัดสิ่งที่เลวร้ายอันจะมีผลเสียหายมาสู่สังคม
ทั้งฝ่ายศาสนาจักรและอาณาจักรให้หมดไป

ด้วยจุดประสงค์ดังกล่าวมาแล้วการศึกษาอันควาเรื่องนี้
จึงได้เกิดขึ้น โดยอาศัยข้อมูลและความคิดเห็นอันเป็นเสียง
สะท้อนที่ปรากฏอยู่ทั่วไป ในสื่อสารมวลชน และประสบการณ์
ในชีวิตประจำวันเป็นสำคัญ และการมองปัญหาต่างๆ เป็นการ
มองจากทัศนะของคนนอกวัด ซึ่งปรารถนาที่จะเห็นความถูก
ต้อง ความเป็นธรรม ในวงการปกครองสงฆ์ ซึ่งถือว่าเป็น
แกนนำอันสำคัญของเหล่าพุทธบริษัท จึงหวังว่าผลจากการ
ศึกษาเรื่องนี้จะทำให้เราได้รับความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องและ
ข้อคิดใหม่ๆ อีกไม่น้อย

ด้วยจิตการวะ

กระจำง นันทโพธิ์

บทที่ ๑

ความเป็นมา สภาพความเป็นอยู่ และปัญหาทั่วไปเกี่ยวแก่วงการ คณะสงฆ์ไทยโดยสังเขป

ก. ความเป็นมาโดยสังเขป

ศาสนาพุทธฝ่ายเถรวาท (ซึ่งฝ่ายมหายานได้ตั้งชื่อให้อีกชื่อหนึ่งว่า “หนยาน”) ได้แผ่เข้ามาสู่ดินแดนอันเป็นที่ตั้งของประเทศไทยปัจจุบันก่อนการตั้ง อาณาจักรสุโขทัย เป็นเวลาประมาณ ๑,๕๐๐ ปี เนื่องจากเวลาได้ล่วงเลยมานาน รายละเอียดต่าง ๆ ในเรื่องนจึงคลาดเคลื่อนและขัดแย้งกันอยู่บ้างในทางด้านการรับรู้ในหมู่คนไทย ดังเช่น ตำราประวัติศาสตร์ที่ใช้สอนกันในโรงเรียนทั่วไปมักจะกล่าวว่า พระอัฐมเถระและพระโสณเถระ ได้เป็นผู้นำศาสนาพุทธฝ่ายเถรวาทเข้ามาเผยแพร่ในแคว้นสุวรรณภูมิ อันเป็นที่ตั้งประเทศไทยปัจจุบัน ซึ่งเชื่อกันว่าที่จังหวัดนครปฐม อันเป็นที่ตั้งพระปฐมเจดีย์ในปัจจุบันเมื่อราว พ.ศ. ๓๐๐ แต่ตามคำกล่าวของพระปัญญาสามี

พระเถระชาวพม่าผู้แต่งเรื่อง “ศาสนวงศ์” กล่าวว่า สุวรรณภูมิ
 นั้นที่แท้จริงคือที่ตั้งเมืองสุธรรมนคร หรือเมืองสะเทิม ใน
 ประเทศพม่าปัจจุบัน สำหรับดินแดนอันเป็นที่ตั้งประเทศไทย
 บริเวณอันเป็นที่เผยแพร่วิทยาการพุทธเป็นครั้งแรกนั้นพระปัญญา
 สามีกกล่าวว่า ตามคัมภีร์ปรากฏอยู่สองแห่ง คือ แคว้นมหา
 นครรัฐ (หรือสยามรัฐ) และ แคว้นโยนก ถึงข้อความที่ว่า
 “...เมื่อสังคายนาครั้งที่ ๓ สิ้นสุดลงแล้ว พระมหาโมคคัลลบุตร
 คิสเถระส่งพระมหาธรรมรักขิตเถระไปแคว้นมหารัฐ.....พระ
 ธรรมรักขิตเถระพร้อมด้วยพระภิกษุ ๔ องค์.....ไปยังรัฐ
 มหารัฐ.....ยังผู้มีชีวิต ๔ หมื่นให้ตั้งอยู่ในมรรคผล พวกนั้นบวช
 แล้ว ๑๓,๐๐๐ คน....และแคว้นมหารัฐนั้นอยู่ใกล้ประเทศสยาม
 เพราะฉะนั้นชาวสยามทั้งพระภิกษุและคฤหัตถ์จึงชอบฟัง(เทศน์)
 กันเป็นส่วนมาก....”^๑ และมีการกล่าวถึงแคว้นโยนกว่า “ดู
 ศาสนา ๒๓๕ พระมหาธรรมรักขิตเถระไปรัฐโยนก ไปประดิษฐาน
 ศาสนาในรัฐต่างๆ หลายแห่ง เช่น กัมโพชะ เชียงตุง หริ-
 ภุชชะ และอยุธยา เป็นต้น แต่พระอรรคกถาจารย์ท่านรวมรัฐ

๑. พระปัญญาสามี (เรียบเรียงฉบับภาษามคธ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๕, ดร. มาเบล
 โบต ถอดเป็นอักษรโรมัน และ แสง มนวิฑูร แปลเป็นภาษาไทย),
 ศาสนวงศ์ หรือ ประวัติศาสนา, กรมศิลปากรจัดพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๐๖
 น. ๑๔๑-๑๔๒.

เหล่านั้นทั้งหมด กล่าวโดยคำทั่วๆ ไป หมายถึงสถานที่ว่า
ประเทศโยนก....”^๒ จากคำกล่าวนี้ก็พอจะเห็นได้ลงๆ ถึงสภาพ
บ้านเมืองอันเป็นที่ตั้งประเทศไทยสมัยก่อนตั้งอาณาจักรสุโขทัย
ว่าเป็น รัฐเล็กๆ หรือ นครรัฐ จำนวนมากมาย ชื่อที่เรียก
เช่น กัมโพชะ คงหมายถึงรัฐขอมโบราณ หรือญะชะ ก็คือ
ลำพูน แต่อยู่ยุคนั้นคงจะไม่ใช้กรุงศรีอยุธยาที่เราเข้าใจกัน
เพราะกาลเวลาห่างไกลกันมาก

ดังนั้นการที่กล่าวว่า ศาสนาพุทธได้เริ่มเข้ามาสู่ประเทศ
ไทยในราว พ.ศ. ๓๐๐ นั้นก็นับว่าเป็นการประเมินที่สอดคล้อง
กันและใกล้เคียงกับความเป็นจริงพอสมควร

กล่าวโดยย่อก็คือว่า พุทธศาสนาได้เข้ามาสู่ประเทศไทย
เป็นเวลาประมาณ ๒,๒๐๐ ปีมาแล้ว และก็ได้ตั้งมั่นเป็นปึก
แผ่นติดต่อกันมาอย่างไม่ขาดสายจนถึงปัจจุบัน

นับตั้งแต่เริ่มก่อตั้ง อาณาจักรสุโขทัย เป็นต้นมา กษัตริย์
ไทยทุกพระองค์ ล้วนเป็นพุทธมามกะ และได้อาศัยศาสนา
พุทธเป็นเครื่องช่วยเสริมสร้างภาวะผู้นำของตน ในการปกครอง
บ้านเมือง และขณะเดียวกันก็ใช้ศาสนาเป็นเครื่องบ่วงกั้นตัว

๒. จาก เรื่องเดียวกัน

จากภัยการเมืองอีกด้วย ทั้งเช่นพวกเจ้าศักดินาหลายองค์ในประวัติศาสตร์ ได้หลบภัยอันเกิดจากความขัดแย้งทางการเมือง ออกไปบวชอาศัยผ้าเหลืองเพื่อคุ้มภัยในเวลาคับขัน แต่ถึงกระนั้นก็ตามเจ้าศักดินาบางองค์ก็ยังถูกศัตรูของตนเช่นฆ่าอย่างไม่ปราณี ทั้ง ๆ ที่ครองผ้าเหลือง ทั้งเช่น สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช เป็นต้น

มีข้อที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่ง ก็คือ ในสมัยกรุงศรีอยุธยา เมื่อภษัตริย์ไทยได้ตีนครวัด นครธม แดก และนำเอาพวกราชครูพราหมณ์จากราชสำนักขอมเข้ามาทำงานในราชสำนักไทย ทำให้อิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ได้เข้าครอบงำในราชสำนัก แล้วแผ่ชำนครอบงำพุทธศาสนาในเมืองไทยอีกด้วย นับตั้งแต่บัดนั้นมา ภษัตริย์ไทยก็ได้ใช้พุทธศาสนาปนศาสนาพราหมณ์เป็นเครื่องมือในการปกครองของตนอย่างได้ผล แต่พร้อม ๆ กันนั้น ก็ได้เกิดความสับสนขัดแย้งขึ้นในวงการพุทธศาสนาและก่อให้เกิดเหล่าเดียรฉายและอลัชชี ผู้ที่แอบอ้างพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือหากินหลอกลวงมอมเมาประชาชนมากขึ้น เหตุการณ์ดังกล่าวได้พัฒนาต่อเนื่องมาจนถึงสมัยกรุงธนบุรี และกรุงเทพฯ ในปัจจุบัน

ข้อที่น่าสังเกตอีกข้อหนึ่งก็คือว่า ขณะที่ชนชั้นปกครอง ผู้ที่มีอำนาจในบ้านเมืองได้กล่าวปราชญ์เสมอว่า อย่าเอา ศาสนามายุ่งกับการเมือง แต่แท้ที่จริงแล้วชนชั้นปกครองนั้นเองได้ใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือทางการเมืองมาโดยตลอด แต่ที่กล่าวปราชญ์ไว้นั้น ก็เพียงจะไม่ให้อีกฝ่ายหนึ่งทำการโต้แย้ง ขัดขืนอำนาจของพวกเขาเท่านั้น

ข. สภาพความเป็นอยู่ของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน

คำว่า “คณะสงฆ์ไทย” ตามกฎหมายไทยในปัจจุบันนี้ หมายถึง พระสงฆ์ฝ่ายเถรวาทหรือหินยานในประเทศไทยทั้งหมด ซึ่งตามสถิติจากกรมศาสนาเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๐ มีประมาณ ๒๑๓,๑๗๕ รูป แบ่งเป็นฝ่ายมหานิกาย ๒๐๒,๑๖๕ รูป และ ฝ่ายธรรมยุต ๑๑,๐๑๐ รูป และตามคำกล่าวของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการคนปัจจุบันบอกว่ามีภิกษุสามเณร ๔.๖ แสนรูป ทั้งยังมี ชี และลูกศิษย์วัด ซึ่งเป็นอนุปสัมบัน ถือศีล ปฏิบัติธรรม ศึกษาและรับใช้พระสงฆ์ทั้งสองนิกายนั้น อีกรวมกันประมาณสองแสนเศษ พระภิกษุและบิณฑิตต่างกล่าวกันว่ากระจ่ายอยู่ตามวัดและสำนักสงฆ์ต่างๆ ทั่วประเทศ ซึ่งตาม

สถิติในปี ๒๕๒๗ มีประมาณ ๓๐,๔๕๕ วัด เป็นวัดมหา-
 นิกาย ๒๘,๘๐๒ วัด วัดธรรมยุต ๑,๕๕๗ วัด

บางท่านอาจคิดว่ามีพระในศาสนาพุทธนิกายอื่นอยู่อีก
 จำนวนหนึ่งในประเทศไทย ซึ่งก็เป็นความจริง เพราะขณะนั้น
 มีคณะสงฆ์จีนนิกายจำนวน ๗๙ รูป (ไม่รวมสามเณรและศิษย์)
 วัด ๔ วัด และสำนักสงฆ์ ๑๔ แห่ง กับคณะสงฆ์อานัมนิกาย
 อีก ๑๑๑ รูป (ไม่รวมสามเณรและศิษย์) มีวัด ๑๒ วัด และ
 สำนักสงฆ์ ๑ แห่ง แต่พระในสองนิกายนี้ไม่ได้จัดรวมเข้าใน
 คณะสงฆ์ไทย

สำหรับความเป็นมาโดยย่อและฐานะแห่งพระสงฆ์นิกาย
 ต่างๆ ในประเทศไทยเป็นอย่างไรนั้น จะเห็นได้จาก ในแถลง
 การณ์คณะสงฆ์ ลงวันที่ ๑๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๗ ลง
 พระนามโดยสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส
 ซึ่งมีความบางตอนว่า เมื่อก่อนมีพระราชบัญญัติลักษณะปกครอง
 สงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ ในประเทศไทย ซึ่งเวลานั้นเรียกว่า ประเทศ
 สยาม มีพระสงฆ์จัดเป็น ๓ นิกาย คือ มหานิกาย ธรรมยุต
 และรามัญนิกาย และมีคำอธิบายไว้ว่า

“มหานิกายนั้น คือพระสงฆ์อันเป็นพื้นเมืองก่อนเกิด
 ธรรมยุตติกนิกาย ฯ ธรรมยุตติกนิกายนั้น คือพระสงฆ์ออกจาก

มหานิกายนั้นเองแต่ได้รับอุปสมบทในรามัญนิกายด้วย สืบสาย
 ต่อลงมา รามัญนิกายนั้น คือพระสงฆ์ผู้สืบเชื้อสายมาจากรามัญ
 ประเทศ ทั้งเป็นรามัญด้วยเองเป็นพื้น ๖.....นอกจากนี้ยังมีพระ
 พม่าที่ควรจัดว่าเป็นนิกายหนึ่งได้ เพราะไม่ร่วมสังฆวาสกับนิกาย
 อื่น และมีวิธีสวดและกิจวัตรก็ต่างจากของนิกายอื่น แต่มีน้อย
 จึงไม่ถึงกับจะเป็นนิกายต่าง ๆ นิกายเหล่านี้สืบเนื่องมาจากพวก
 ทักษิณนิกาย ของชมพูทวีป ทำกิจพระศาสนาใช้บาลีภาษา
 มคธ ๖

ยังมีพวกอานัมมิกายและจินนิกายอีก สืบเนื่องมาจาก
 พวกอุตตรนิกายของทวีปเดียวกัน นิกายเดิมทำกิจพระศาสนา
 ใช้บาลีสันสกฤต แต่นิกายที่ออกจากนั้น หาได้ใช้บาลีสันสกฤต
 ไม่ แต่ใช้ในภาษาของตน ๖

สองนิกายหลังนี้ ไม่ได้รับยกย่องเป็นภิกษุสงฆ์ เป็นแต่
 นับว่าเป็นนักพรต เดิมไม่ได้พระราชทานฐานันดรแก่หัวหน้า
 และชนอยู่ในกรมทำซ้าย จุฬพวกจีนพวกญวนสามัญ ในรัชกาล
 ที่ ๕ ทรงตั้งหัวหน้าฝ่ายอานัมมิกาย เป็นพระครูมีชื่อ และมี
 ฐานันดรรองลงมาอีก ทรงตั้งหัวหน้าฝ่ายจินนิกายเป็นพระอา-
 จารย์ และโปรดให้ย้ายมาขึ้นกระทรวงธรรมการ เมื่ออย่างนั้น
 ก็ไม่ได้รับยกย่องเสมอสามนิกายข้างต้น เช่น ถูกเรียกเป็น

พยาโนศาลยังจำต้องเบิก และต้องสาบานต่อคนสามัญ ไม่
นับเข้าในคณะสงฆ์ในพระราชบัญญัตินี้ แต่ในแผ่นดินปัจจุบัน
โปรดให้ขึ้นในคณะสงฆ์ อาจได้รับประโยชน์จากพระราชบัญญัติ
นี้ เช่น มีอำนาจโดยฐานเป็นเจ้าของวาสนเป็นเจ้าคณะ ถูกผูก
รั้งตามหน้าที่ทุกอัน ฯ”^๓

ต่อมาภายหลังประกาศใช้ พรบ. ลักษณะปกครองสงฆ์
ร.ศ. ๑๒๑ ยังคงเหลือคณะสงฆ์ไทยเพียง ๒ นิิกาย คือ มหา
นิิกาย และ ธรรมยุตินิกาย สำหรับนักบวชในจีนนิิกายและ
อานัมนิิกายก็ได้มีการรับรองฐานะเป็นพระภิกษุสงฆ์ด้วย แต่
ไม่ได้ขึ้นกับคณะสงฆ์ไทย เพราะพระเหล่านั้นมาจากนิิกายใหญ่
ฝ่ายมหายาน หรือ อุตตรนิิกาย ซึ่งแตกต่างจากนิิกายใหญ่
ฝ่ายเถรวาท หรือ หินยาน หรือ ทักขิณนิิกาย ซึ่งได้แตก
แยกกันไปแล้วหลังการสังคายนาครั้งที่สอง หรือเมื่อประมาณ
พ.ศ. ๑๐๐

ก. ปัญหาที่ดำรงอยู่ในคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน

เนื่องจาก องค์การพุทธศาสนาในประเทศไทยเป็นองค์
การที่ใหญ่โต และมีความสลับซับซ้อน มีภิกษุสามเณรรวมกัน

๓. สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระวชิรญาณวโรรส, แดงการณคณะสงฆ์ เรื่อง
“ก่อนหน้าพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑” จาก
แดงการณคณะสงฆ์ เล่ม ๒ วันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๔๕๗.

ประมาณสี่แสนเศษ มีอุบาสกอุบาสิกาอันเป็นพุทธศาสนิกชน
อีกประมาณสี่สิบล้านเศษ หรือร้อยละ ๘๒ ของประชากร
ทั้งหมดของประเทศไทยในปัจจุบัน มีผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ
และอิทธิพลในทางสังคม การเมือง เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับทาง
ฝ่ายอาณาจักรอย่างลึกซึ้งตลอดมา และด้วยเหตุนี้ภายในวงการ
ดังกล่าวจึงหลีกเลี่ยงไม่พ้นจากความขัดแย้งและการต่อสู้ ภายในเช่น
เดียวกับองค์การปกครองทางฝ่ายอาณาจักร ซึ่งได้พัฒนาสูงขึ้น
ตลอดเวลาตามกฎเกณฑ์ของการพัฒนาเปลี่ยนแปลงทางสังคม
อันเป็นกฎทางภาษาวิทยา ซึ่งตามคติทางพุทธศาสนาเรียกว่า กฎ
แห่ง “ไตรลักษณ์” นั่นด้วย

ความขัดแย้งและการต่อสู้ที่สำคัญๆ ในวงการคณะสงฆ์
ไทยในปัจจุบันอาจแบ่งเป็นประเด็นใหญ่ได้ดังนี้

๑) ความขัดแย้งระหว่างฝ่ายนิยมการปกครองแบบเผด็จ
การ กับ ฝ่ายนิยมการปกครองแบบประชาธิปไตยในหมู่สงฆ์
ซึ่งเป็นประเด็นความขัดแย้งทางด้านแนวความคิด หรือ อุดม
การณ์

๒) ความขัดแย้งระหว่าง ฝ่ายผู้กตัญญู กับ ฝ่ายที่ต่อสู้
เพื่อความเป็นธรรม ซึ่งเป็นประเด็นทางด้านการประพฤติปฏิบัติ
และผลที่เกิดขึ้น

๓) ความขัดแย้งและการต่อสู้^๗อันเป็นผลรวมระหว่าง ข้อ ๑) และ ข้อ ๒) ซึ่งแผ่ขยายครอบคลุม^๘ำทั่วทั้งสังคม สัมพันธ์กับความขัดแย้งและการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยและความเป็นธรรมใน^๙ทั่วทั้งสังคมอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น

ความขัดแย้งประเด็นต่าง ๆ ดังกล่าวมานี้ ถ้าจะกล่าวให้ถึงที่สุดแล้วก็ย่อมถือได้ว่าเป็นเรื่องเดียวกัน กล่าวคือ มัน^{๑๐}เป็นความขัดแย้งระหว่างพลังที่พัฒนาก้าวหน้าของชนหมู่มาก กับพลังที่ล้าหลังซึ่งต่อต้านการเปลี่ยนแปลงของชนกลุ่มน้อยผู้มีผลประโยชน์ติดแน่นอยู่กับระบอบสังคมเก่าที่ผุพังนั้น และความขัดแย้งต่างๆ ที่มีอยู่ในปัจจุบันย่อมมีสาเหตุสืบเนื่องมาจากความขัดแย้งและการต่อสู้ในอดีต ผสมผสานกับเงื่อนไขใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นอันเป็นผลของการพัฒนาเปลี่ยนแปลงทางสังคม ตามกฎแห่งภาวะวิสัย หรือ ตามคติของทางพุทธศาสนาเรียกว่า กฎแห่ง “ไตรลักษณ์” นั่นเอง.

บทที่ ๒

พัฒนาการแห่งความขัดแย้งและ การต่อสู้ในคณะสงฆ์ไทย

ก. ลักษณะทั่วไปของความขัดแย้ง และพัฒนาการ
ของความขัดแย้งในองค์กรของพุทธศาสนา

ความขัดแย้งและการต่อสู้ภายในและภายนอก เป็น
ลักษณะสามัญของสรรพสิ่ง และจากการต่อสู้ดังกล่าวนี้เอง
ที่ทำให้สรรพสิ่งได้มีการพัฒนาสูงขึ้นเรื่อย ๆ

แต่อย่างไรก็ตามความขัดแย้งและการต่อสู้ทั้งภายในและ
ภายนอกของสรรพสิ่งนั้นก็มิได้เกิดขึ้นอย่างเอกเทศโดยตัดขาด
จากกันอย่างสิ้นเชิง หากแต่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องและส่งผล
สะท้อนถึงกันและกันอยู่ตลอดเวลา

พุทธศาสนาเป็นองค์การทางสังคมที่มีขนาดใหญ่และ
สลับซับซ้อน เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับคนทุกระดับชั้น ตั้งแต่
ประมุขรัฐลงมาถึงประชาชนคนสามัญทั่วทั้งประเทศ ในองค์การ

ทั้งกล่าวยังประกอบด้วยองค์ประกอบทางด้านความคิด ที่เป็น
อุดมการณ์และหลักการซึ่งได้แก่ พระธรรม และพระวินัย
องค์ประกอบทางด้านบุคคลซึ่งประกอบด้วย บริษัทธิ อันมี
พระภิกษุ เป็นแกนนำที่สำคัญ มีองค์วัตถุประสงค์อันเป็นปัจจัยเพื่อ
การดำรงอยู่ เช่น ธรรมเนียม วัตร และสิ่งก่อสร้าง ตลอดจน
จนสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ และยังมีองค์ประกอบทางพิธี
กรรม เช่น สัญลักษณ์อันเป็นเครื่องหมายและรูปเคารพ และ
แบบธรรมเนียมในการปฏิบัติต่าง ๆ อีกมากมาย จึงเป็น
ธรรมดายุ่งเองที่องค์การดังกล่าวจะต้องมีความขัดแย้งและการ
ต่อสู้ทั้งภายในและภายนอกที่สลับซับซ้อนเสมอมา นับตั้งแต่สมัย
พุทธกาล ดังตัวอย่างจากกรณีอันเป็นสาเหตุที่พระพุทธองค์
ทรงบัญญัติพระวินัยกัฏฐิ กรณีอันเป็นสาเหตุการทาสัจฉิทธิ หรือ
สังคายนาครั้งต่าง ๆ ภายหลังต่อมาก็ล้วนแต่เกิดจากความขัดแย้ง
ที่สำคัญ ๆ เกี่ยวแก่ความเป็นความตายของพุทธศาสนาทั้งสิ้น

ต่อมาภายหลังสมัยพุทธกาล องค์การพุทธศาสนาที่เกิดขึ้น
ขึ้นในแต่ละประเทศต่างก็เป็นอิสระแก่กัน ซึ่งแตกต่างไปจาก
ศาสนาอื่นบางศาสนา องค์การพุทธศาสนาจึงมีลักษณะเฉพาะ
ของแต่ละประเทศและมีความสัมพันธ์กับองค์การปกครองฝ่าย
บ้านเมืองของประเทศนั้น ๆ อย่างแนบแน่น และด้วยเหตุนี้

ทำให้ลักษณะของความขัดแย้งและการต่อสู้ภายในขององค์การ
พุทธศาสนาในแต่ละประเทศมีลักษณะแตกต่างกันออกไปตาม
สภาพความแตกต่างทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของ
ประเทศนั้น ๆ

บ. ลักษณะเฉพาะของความขัดแย้งและพัฒนาการ ของความขัดแย้งในองค์การพุทธศาสนาในประเทศไทย

นอกจากความขัดแย้งในลักษณะทั่วไปดังกล่าวมาแล้ว
ความขัดแย้งและการต่อสู้ในองค์การพุทธศาสนาไทย อันมี
คณะสงฆ์ไทยเป็นแกนนำที่สำคัญนั้น ยังมีลักษณะพิเศษเฉพาะ
ตัว อันเนื่องมาจากลักษณะพิเศษของสังคมไทย ซึ่งควรจะได้
นำมาศึกษาพิจารณากันให้เข้าใจเบื้องต้นยิ่งขึ้น

ตลอดเวลาที่ผ่านมา เราจะพบว่า ความขัดแย้งใน
คณะสงฆ์ไทยอันเป็นองค์การนำที่สำคัญ ในสังคมของชาวพุทธ
ไทยอาจแบ่งได้เป็นสองระดับ คือ ความขัดแย้งอันเกี่ยวกับการ
การประพฤติปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับพระวินัย ซึ่งเป็นความขัดแย้ง
ที่มีลักษณะภายในที่จำกัด กับความขัดแย้งทางการเมืองที่มี
ลักษณะกว้างขวางและรุนแรง

สำหรับความขัดแย้งเกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติอันเกี่ยว
แก่พระวินัย เป็นเรื่องปกติธรรมดาที่มักมีขึ้น และสามารถ

ตัดสินแก้ไขกันไปโดยระบบการบริหารภายในของคณะสงฆ์ให้สำเร็จเด็ดขาดได้ง่าย เพราะในวงการคณะสงฆ์มีหลักและวิธีการปฏิบัติที่แน่นอนตายตัวอยู่แล้ว ความขัดแย้งดังกล่าวนี้ส่วนใหญ่จึงไม่ได้เดือดร้อนถึง อุบาสก อุบาสกา ซึ่งเป็นมวลชนที่จะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องมากนัก และเพราะเหตุนี้กรรมจึงได้เกิดคำพังเพยที่ว่า “ชั่วช้างซี ดีช้างสงฆ์” หรือ “วัวของใครก็เข้าคอกคนนี้” และความขัดแย้งดังกล่าวนี้มิได้เป็นประเด็นแห่งการศึกษาพิจารณาของเราในคราวนี้จึงขอผ่านไป

ความขัดแย้งที่เป็นประเด็นศึกษาค้นคว้าของเรา คือ ความขัดแย้งอีกระดับหนึ่ง ซึ่งได้แก่ความขัดแย้งทางการเมือง ซึ่งมักเป็นความขัดแย้งที่มีความสลับซับซ้อนและขยายวงออกมา เกี่ยวข้องกับฝ่ายอาณาจักร มีการดึงเอา อุบาสก อุบาสิกา อันเป็นมวลชนส่วนใหญ่เข้าไปเกี่ยวข้องอย่างกว้างขวาง ผลของความขัดแย้งและการต่อสู้จึงกล่าวมีความสลับซับซ้อนก็เพราะเหตุว่ามันเป็นความขัดแย้งที่กระทบต่อแนวความคิด หลักการ นโยบาย ผู้ถืออำนาจและการใช้อำนาจในการตัดสินปัญหาต่าง ๆ ในวงการนั้นโดยรอบด้าน ทั้งยังมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกับความขัดแย้งภายนอก คือความขัดแย้งในฝ่ายอาณาจักร

จักรอย่างลึกซึ้ง และในการต่อสู้ในปัญหาทั้งหลาย อาจมีการ
กล่าวอ้างพระธรรม พระวินัย และกฎหมายที่ตราขึ้นโดยฝ่าย
อาณาจักร ตลอดจนความเห็นของกลุ่มปกครองผู้กุมอำนาจ
และความเห็นของสาธารณชนทั่วไปขึ้นหักล้างซึ่งกันและกัน
ความขัดแย้งดังกล่าวจึงไม่อาจตัดสินแก้ไขให้เด็ดขาดลงไปได้
ง่าย ๆ โดยเพียงแต่อาศัยพระวินัย และโดยกระบวนการวิธี พิจารณา
วินิจฉัย อธิกรณ์โดยคณะวินัยธร แต่มักจะตัดสินกันโดยการ
ต่อสู้และใช้อำนาจทางการเมืองเป็นสำคัญ

เมื่อพูดถึงปัญหาการเมือง ประเด็นที่จะต้องพิจารณากันก็คือว่า องค์การศาสนาเกี่ยวข้องกับการเมืองหรือไม่ ? คำตอบอันเป็นสากลก็คือ “เกี่ยวข้องอย่างแน่นอน” ทั้งนี้ไม่ว่าจะพิจารณาจากความเป็นจริงที่เกิดขึ้นอยู่ในทั่วโลก ดังเช่นกรณีความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างยิวกับอาหรับที่ยืดเยื้อยาวนานมาจนถึงปัจจุบันก็มีมูลมาจากความขัดแย้งทางศาสนาเป็นสำคัญ ความขัดแย้งและการต่อสู้ทางการเมืองในยุโรปตั้งแต่สมัยสังคมเจ้าท่าสมาถึงสมัยสังคมเจ้าศักรดินาก็ถูกครอบงำโดยความขัดแย้งทางศาสนา สงครามครูเสด ซึ่งเกิดขึ้นอย่างยืดยาวตั้งแต่ ค.ศ. ๑๐๙๖ ถึง ค.ศ. ๑๒๙๑ หรือประมาณ ๒๐๐ ปี ซึ่งชาวคริสเตียนชาติต่าง ๆ ยกทัพไปตีพวก เซลจุค เทอร์ก

ซึ่งเป็นพวกมุสลิม ที่ครอบครองประเทศแถบตะวันออกกลาง
เวลานั้น ก็เกิดจากความขัดแย้งทางศาสนา นอกจากนั้นการ
แผ่อิทธิพลของพวกจักรวรรดินิยมนักล่าอาณานิคมตะวันออกมา
ทางตะวันออกนับตั้งแต่ ค.ศ. ๑๘๐๐ เป็นต้นมานั้น ก็ได้ใช้
พวกนักบวชคาทอลิก โดยเฉพาะคณะเยซุอิตเป็นหัวหอกใน
การบุกเบิกตลอดมา แม้ในปัจจุบันนี้ กรณีการต่อสู้ในสาธารณรัฐ
ไอร์แลนด์ การปฏิบัติของอิมามโคไมนีในอิหร่าน กรณีการ
แอบอ้างศาสนาเพื่อยึดอำนาจตลอดกาลของจอมเผด็จการ เชียร์
อูลักในปากีสถาน กรณีการก่อตั้งรัฐกาสีสถาน และกรณีวิหาร
ทองคำ ซึ่งลุกลามมาถึงการฆาตกรรมนางอินทรีา คานธี
นายกรัฐมนตรีของอินเดีย นั้น ก็ล้วนแต่เป็นความขัดแย้งทาง
การเมืองอันเกี่ยวด้วยศาสนาทั้งสิ้น

สำหรับกรณีของพุทธศาสนานั้น ตามความเป็นจริงก็
มิได้แยกหรือตัดขาดจากการเมืองแต่อย่างใด หากแต่รูปแบบ
ของความขัดแย้งและการต่อสู้ในพุทธศาสนามีรูปแบบที่แตกต่าง
ออกไปจากกรณีของศาสนาอื่นดังกล่าวนั้นมาแต่โบราณ

ในอินเดีย นับตั้งแต่สมัยพุทธกาล ที่พระพุทธองค์
สามารถเผยแผ่พุทธศาสนาได้อย่างกว้างขวางก็เพราะได้รับ
ความร่วมมือจากพวกผู้ปกครองแคว้นต่าง ๆ เป็นอย่างถึงจนถึง

สมัยพระเจ้าอโศกมหาราช เมื่อราว พ.ศ. ๓๐๐ ศาสนาพุทธก็ได้เจริญรุ่งเรือง^๕มากขึ้นเพราะการเมืองเอื้ออำนวย^๕ แต่ต่อมาเมื่อกษัตริย์ราชวงศ์คุปตะขึ้นปกครองอินเดีย เมื่อราว พ.ศ. ๘๔๓ ศาสนาพุทธก็^๖ได้ถูกแทรกซึมและเบียดขับอย่างหนัก เพราะชนชั้นปกครอง^๖เป็นพวกฮินดู และเมื่อพวกมุสลิมเตอร์ก ได้เข้ารุกรานและครอบครองอินเดีย นับตั้งแต่นั้น พ.ศ. ๑๕๐๐ เป็นต้นมา ศาสนาพุทธก็ถูกปราบปรามทำลายเรื่อยมาจนสูญสลายจากอินเดียในที่สุด ก็เพราะเรื่องของการเมืองท้องถิ่น^๖ ซึ่งเราจะปฏิเสธไม่ได้

สำหรับประเทศไทยศาสนาพุทธก็ได้เป็นเครื่องมือทางการเมืองของชนชั้นปกครองตลอดมา ดังนั้นเมื่อมีความขัดแย้งและการต่อสู้ในวงการปกครองฝ่ายอาณาจักรหรือฝ่ายศาสนาจักร ก็จะส่งผลสะท้อนถึงกัน และถึงให้อีกฝ่ายหนึ่งเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยเสมอ ดังเช่น กรณี ๖ ตุลาเลือด เมื่อปี ๒๕๑๔ ก็เห็นได้ว่าการที่ฝ่ายพระราชลัทธิลอบเอาแณร จอมพลถนอม ฯ เข้ามาหลบภัยการเมืองอยู่ในวัดบวรนิเวศ ฯ จนถูกประชาชนกักค้ำอย่างหนัก แล้วประชาชนก็ถูกพวกพระราชฆ่าตายเป็นเบืออย่างป่าเถื่อนหนัก^๖ เป็นการยืนยันเรื่องนี้ได้เป็นอย่างดีในปัจจุบัน

อนึ่ง เพราะเหตุว่า องค์การปกครองสงฆ์เป็นองค์การที่
 เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายการใช้อำนาจ และการตรากฎ
 ระเบียบต่าง ๆ ในทางปฏิบัติ ซึ่งเป็นหน้าที่ทางการเมืองใน
 หมู่สงฆ์ ดังนั้นองค์การดังกล่าวจึงเป็นองค์การทางการเมือง
 ในตัวเองอยู่แล้ว และในขณะเดียวกันในเมื่อศาสนาจักรถูก
 ควบคุมโดยฝ่ายอาณาจักรและเป็นเครื่องมือทางการเมืองปกครอง
 ของฝ่ายอาณาจักร ทำให้ฝ่ายอาณาจักรมีหน้าที่ต้องกำหนด
 นโยบายออกกฎหมายและกฎข้อบังคับต่าง ๆ เพื่อควบคุมฝ่าย
 ศาสนาจักรอีกต่อหนึ่ง และกระบวนการดังกล่าวก็คือ กระบวน
 การทางการเมืองที่เกี่ยวข้องระหว่างฝ่ายอาณาจักรกับฝ่าย
 ศาสนาจักรนั่นเอง

ดังนั้นการกล่าวว่า “การศาสนาไม่เกี่ยวข้องกับการ
 เมือง” หรือ “พระสงฆ์จะต้องไม่ยุ่งกับการเมือง” นั้น เป็น
 การบิดเบือนอย่างมีเลศนัย หรือไม่ผู้กล่าวนั้นก็กล่าวไปโดยไม่
 ได้พิจารณาความเป็นจริงโดยต้องแท้เท่านั้นเอง

ถ้ากล่าวเช่นนั้นถ้าจะมีความจริงก็เป็นแต่เพียงว่ารูป
 แบบทางการเมืองในหมู่สงฆ์ กับการเมืองของฝ่ายบ้านเมือง
 นั้นเป็นคนละรูปแบบ และมีองค์การที่ดำเนินการแยกจากกัน
 และมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันในระดับหนึ่ง จึงไม่ควรก้าวถ่าง

กันให้เกินขอบเขตเท่านั้น เช่น การต่อสู้ทางการเมืองในหมู่
สงฆ์ก็ว่ากันไปตามระเบียบกฎเกณฑ์ที่วางไว้สำหรับคณะสงฆ์
แต่ห้ามออกมาสัมผัสรับเลือกตั้งและใช้สิทธิเลือกตั้งผู้แทนราษฎร
เหมือนกับชาวบ้าน ดังนั้นเป็นต้น แต่การจะห้ามขาดหรือถือ
ว่าไม่เกี่ยวข้องกันโดยสิ้นเชิงนั้นถือว่าเป็นการกล่าวที่ไม่สอดคล้อง
คลึงกับสภาพความเป็นจริง หรือไม่ก็เป็นเจตนาที่จะบิดเบือน
อย่างใดอย่างหนึ่ง

กรณีความขัดแย้งและการต่อสู้ทางการเมืองในวงการ
คณะสงฆ์ไทยที่เกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับการใช้อำนาจทางการเมือง
ของฝ่ายอาณาจักรที่เกิดขึ้นในประเทศไทยสมัยกรุงเก่า
ตั้งแต่ต้นมาจนถึงปัจจุบันก็ได้มีอยู่โดยตลอด กล่าวคือ กรณี
ความขัดแย้งทางการเมืองในสมัยรัชกาลที่ ๓ กับการก่อตั้งคณะ
ธรรมยุตของพระจอมเกล้า ฯ กรณีการรวบอำนาจเผด็จการใน
หมู่สงฆ์โดยคณะธรรมยุต โดยอาศัย พรบ. ลักษณะปกครอง
สงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ กรณีการเกิดของ “คณะปฏิสังขรณ์พระ
ศาสนา พ.ศ. ๒๔๗๖” เพื่อรณรงค์ให้มีการยกเลิก พรบ.
ลักษณะปกครองสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ และได้ดำเนินการปกครอง
คณะสงฆ์ตามแบบประชาธิปไตย กรณีก่อกรรมลามกเพื่อล้ม
ล้างพระพินธุธรรม และการล้มล้าง พรบ. คณะสงฆ์ ๒๔๘๔

ซึ่งเป็นแม่บทของการปกครองแบบประชาธิปไตยในคณะสงฆ์
 นับตั้งแต่กลุ่มเผด็จการ ซึ่งนำโดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ขึ้น
 ครองอำนาจเป็นต้นมา และกรณีความขัดแย้งและการต่อสู้
 เพื่อประชาธิปไตยและความเป็นธรรมในหมู่สงฆ์ในปัจจุบัน
 กรณีต่าง ๆ ดังกล่าวล้วนแต่เป็นการยืนยันถึงความสัมพันธ์
 เกี่ยวข้องอย่างแยกไม่ออก ระหว่างการเมืองฝ่ายอาณาจักรและ
 ศาสนาจักรด้วยกันทั้งสิ้น

ประเด็นจึงมีอยู่ว่าการที่จะบอกว่าศาสนาไม่ยุ่งเกี่ยวกับ
 การเมือง หรือการเมืองไม่ยุ่งเกี่ยวกับศาสนานั้นเป็นอันฟังไม่
 ชัดเจนแน่นอน

ทางที่ถูกต้องคือ เราจะต้องยอมรับความเป็นจริงในเรื่อง
 นี้อย่างตรงไปตรงมา นั่นคือศาสนากับการเมืองนั้นมันมีความ
 เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเสมอมา เพราะมันเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการ
 ใช้อำนาจในการนำในสังคม ประเด็นสำคัญที่ควรพิจารณา
 ก็คือว่า ใครจะใช้อำนาจเป็นธรรม หรือ จะใช้ธรรมเป็นอำนาจ
 เท่านั้น เมื่อใดที่ทางฝ่ายอาณาจักรมีการปกครองโดยใช้ “ธรรม
 เป็นอำนาจ” ก็ยังผลให้เกิดการปกครองอย่างเดียวกันใน
 วงการคณะสงฆ์ และจะยังผลให้เกิดความเจริญก้าวหน้าและ
 ความเป็นระเบียบเรียบร้อยในหมู่สงฆ์ แต่เมื่อใดที่ฝ่ายอาณาจักร
 มีการปกครองโดยใช้ “อำนาจเป็นธรรม” ก็ยังผลให้การ

ปกครองเห็นว่า^๕นั้นอุปถัมภ์ในวงการคณะสงฆ์ และเมื่อนั้น
ความปั่นป่วนเดือดร้อนก็จะบังเกิดขึ้น ซึ่งยังผลให้เกิดความ
ขัดแย้งและการต่อสู้^๖ที่เข้มข้นเดือดดาลมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น
เสมอมา

**ก. จุดเริ่มต้นของความขัดแย้งและการต่อสู้ในคณะ
สงฆ์ไทย ในสมัยกรุงเก่า**

สมัยกรุงเก่า เป็นสมัยที่เจ้าศักดินาไทยได้มีบทบาท
ในการเข้าครอบงำวงการคณะสงฆ์มากขึ้นกว่าแต่ก่อน ^๕ ^๕
อาจเป็นเพราะมองเห็นความสำคัญของการพุทธศาสนาใน
ฐานะที่เป็นเครื่องมือทางการปกครองมากขึ้นก็ได้

ก่อนจะพูดถึงสภาพความขัดแย้งในวงการพุทธศาสนา
ในสมัยกรุงเก่า โดยตรงนั้น เราจำเป็นต้องกล่าวถึงความ
ขัดแย้งในสมัยกรุงธนบุรีโดยสังเขป เพราะเป็นเรื่องที่สืบเนื่อง
มาถึงสมัยกรุงเก่า ด้วย

หลักฐานต่าง ๆ ทางประวัติศาสตร์ที่ค้นพบกันในปัจจุบัน
ยืนยันว่า ในสมัยกรุงธนบุรีนั้นมีความขัดแย้งทางการเมือง
ระหว่างสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีซึ่งเป็นกษัตริย์ กับสมเด็จพระเจ้า
พระยามหากษัตริย์ศึกผู้เป็นสมุหนายกและแม่ทัพใหญ่ในขณะ

นั้น ทั้งนทั้งสองฝ่ายต่างก็สะสมกำลังของตนทั้งในฝ่ายอาณาจักรและศาสนาจักร

สำหรับทางฝ่ายศาสนาจักรนั้น ได้มีพระเถระผู้ใหญ่หลายรูปที่ไม่ลงรอยกับสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ซึ่งได้แก่สมเด็จพระสังฆราชสี วทบางหัวใหญ่ (ปัจจุบันคือวัดระฆังโฆสิตาราม) สมเด็จพระพุฒาจารย์ วัดบางหัวน้อย (ปัจจุบันคือวัดอมรินทราราม) และพระพิมลธรรม วัดโพธาราม (ปัจจุบันคือวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม) พระเถระทั้งสามได้ถูกถอดจากสมณศักดิ์ และถูกปลดจากตำแหน่ง ถูกจำขังและลงทัณฑ์สำหรับตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชนั้นสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีก็ได้ทรงแต่งตั้งพระโพธิวงศ์ (จีน) แห่งวัดขรรค์วงษ์ขึ้นดำรงตำแหน่งสืบแทนสมเด็จพระสังฆราชสีที่ถูกปลดไป แต่อย่างไรก็ตาม ก็ไม่มีหลักฐานระบุว่าพระเถระผู้ใหญ่ทั้งสามที่ถูกถอดสมณศักดิ์นั้นจะมีเบื้องหลังทางการเมืองร่วมกับสมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกในเวลานั้นหรือไม่ แต่ก็เป็นที่น่าสังเกตว่า “เมื่อสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ (ด้วง) ขึ้นครองราชย์และเริ่มสร้างกรุงเทพฯ ปี พ.ศ. ๒๓๒๕ ในปีเดียวกันนั้นเองได้ทรงพระกรุณาโปรดให้บรรดาพระเถระที่ถูกอาญาโทษต่าง ๆ

พันโท และโปรดให้ตั้งขึ้นสู่ตำแหน่งเดิม สมเด็จพระสังฆราช (สี) จึงได้รับสถาปนาขึ้นเป็น สมเด็จพระสังฆราช อีกวาระหนึ่ง นับเป็นองค์ปฐมแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ โดยยังคงให้เสด็จกลับไปประทับอยู่ที่วัดบางหว้าใหญ่ (วัดระฆังฯ) ตามเดิม และให้รื้อกุฏิพระตำหนักทองของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีนำไปสร้างเป็นกุฏิถวายด้วย....”^๔

สำหรับทางฝ่ายสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีนั้น นอกจากจะมีสมเด็จพระสังฆราช (สี) ซึ่งทรงแต่งตั้งขึ้นมาใหม่นั้น ยังปรากฏว่า พระเถระผู้ใหญ่อีกรูปหนึ่ง คือ พระพนรัตน์ (ทองอยู่) แห่งวัดบางหว้าใหญ่เป็นพระอาจารย์วิปัสสนาของพระองค์อีกด้วย (สมณศักดิ์ที่ พระพนรัตน์ เป็นพระราชาคณะชั้น “สมเด็จพระ” ซึ่งก็คือตำแหน่ง สมเด็จพระวันรัต หรือ วันรัตน์ในปัจจุบันนั่นเอง)

ในช่วงที่บ้านเมืองคับขันหนัก สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี จำต้องหนีออกไปทรงผนวช แต่แล้วก็ได้ถูกศักร์ของพระองค์ทำการปลงพระชนม์เสียทั้ง ๆ ที่ยังครองผ้าเหลืองอยู่ในพระวิหาร

๔. พระครูศรีธรรมปฏิภาณ (สมภพ บุญศิริ) เรียบเรียง, “พระประวัติสมเด็จพระสังฆราชสมัยกรุงธนบุรี—กรุงรัตนโกสินทร์”, ตีพิมพ์ใน ปฏิทินพุทธศาสตร์ ๒๕๒๕ สมาคมศิษย์เก่า ม.จ.ร. จัดพิมพ์, กรุงเทพฯ

วัดอรุณราชวราราม และพระพนรัตน์ (ทองอยู่) แห่งวัด
บางหว้าใหญ่ผู้เป็นพระอาจารย์วิปัสสนาของสมเด็จพระเจ้า
กรุงธนบุรีนั้นก็ถูกจับสึก ถูกโบยตี ๑๐๐ ที และมีพระบรม
ราชโองการรับสั่งให้ประหารชีวิตโดยสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ
แต่ก็ถูกพระธิดาของพระองค์เองทูลขอชีวิตไว้ ท่านผู้นั้นจึงรอด
ชีวิตอยู่ได้

ต่อมาในสมัยกรุงเทพฯ สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ คง
ทรงเห็นความสำคัญของพระสงฆ์ในฐานะที่เป็นอุปการะทางการ
เมืองเป็นอย่างมาก ดังนั้นนอกจากจะทรงสถาปนา อดีต
สมเด็จพระสังฆราช (สี) ให้ดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช
อีกครั้งหนึ่ง และเป็นสังฆราชองค์แรกของสมัยกรุงเทพฯ
และสถาปนาสมณศักดิ์ให้แก่พระเถระผู้ใหญ่ที่ถูกปลดไปนั้นให้
กลับคืนดังเดิมแล้ว ยังทรงมีการปรับปรุงการปกครองสงฆ์
โดยได้ทรงตั้งให้กรมสังฆการีเป็นผู้ควบคุมคณะสงฆ์อย่างใกล้ชิด
ซึ่งกรมดังกล่าวมีอำนาจให้คุณให้โทษแก่พระสงฆ์ทั้งทาง
ตรงทางอ้อม รวมทั้งมีอำนาจในการชำระอธิกรณ์ (คดีที่พระ
ภิกษุทำผิดพระวินัย) อีกด้วย ซึ่งก็ได้ก่อให้เกิดความตึงเครียด
ในวงการสงฆ์ไทยในเวลานั้นมิใช่น้อย*

* ชาวบักย์ได้พูดว่า “ใครยากด้นพุง (ท้องจน) ให้กินลูกทูนหมก (เมล็ดขนุน
เผาไฟ) ใครยากตกกร (นรก) ให้เป็นสังข์แถวหัว (สังฆการี)”

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๓ ก็ได้เกิดกรณีความขัดแย้งทางการเมืองที่ส่งผลอย่างสำคัญเข้ามาสู่วงการพระสงฆ์ ซึ่งได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งแตกแยกอย่างลึกซึ้งมาจนถึงปัจจุบันอีกกรณีหนึ่ง กล่าวคือ

เมื่อสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ ๒) ทรงสวรรคตไปอย่างกะทันหันจากการทรงประชวรเพียง ๗ วัน โดยยังไม่ได้ทรงตั้งรัชทายาทสืบแทนพระองค์นั้น นับเป็นภาวะฉุกเฉินอย่างหนึ่ง และเนื่องด้วยผู้ที่อยู่ในข่ายที่จะเป็นกษัตริย์สืบแทนในเวลานั้น มีอยู่ ๒ พระองค์ คือ พระองค์เจ้าทับ หรือกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ และ เจ้าฟ้ามหามาลา หรือเจ้าฟ้ามงกุฎ สำหรับพระองค์เจ้าทับนั้น แม้จะมีพระมารดา คือ เจ้าจอมมารดาเรียบเป็นสามัญชน แต่ก็เป็นราชโอรสที่มีอาวุโสสูง และทรงรอบรู้กิจการบ้านเมือง เพราะทรงปฏิบัติราชการต่างพระเนตรพระกรรณของรัชกาลที่ ๒ มามาก สำหรับเจ้าฟ้ามหามาลาเป็นราชโอรสซึ่งเกิดจากพระบรมราชินี หรือ พระมเหสีเอก แต่ก็ยังทรงมีพระชนมายุน้อย และขณะนั้นก็ทรงผนวชเป็นสามเณรอยู่ที่วัดสลัก (ปัจจุบันคือ วัดมหาธาตุฯ) ด้วยเหตุนี้บรรดาขุนนางข้าราชการส่วนใหญ่จึงพร้อม

ใจกันเลือกเอากรรมหมิ่นเจษฎาภินิหารขึ้นครองราชย์เป็นรัชกาล
ที่ ๓ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๗

สำหรับเจ้าฟ้ามงกุฎนั้น ก็คงจะทรงเห็นภัยอันเกิดจาก
ความระแวงที่ครอบคลุมอยู่ในบ้านเมืองระหว่างกษัตริย์พระองค์
ใหม่กับพระองค์เอง จึงได้ตัดสินใจพระทัยทรงผนวชอยู่ในสมณ
เพศ ยึดเอาผ้าเหลืองเป็นที่พึ่งในช่วงระยะเวลาที่ทรงเห็นว่า
พระองค์ยังตกเป็นเป้าแห่งความระแวงสงสัยว่าจะแย่งชิงเอา
ราชสมบัติกันอยู่

ปัญหาความขัดแย้งและความระแวงสงสัยนั้นเป็นเรื่องที่มี
มูล เพราะในรัชสมัยของสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ นั้นทราบได้ที
เจ้าฟ้ามงกุฎยังทรงผนวชอยู่ ก็จะเป็นที่เบาพระทัยได้บ้าง แต่
ถึงกระนั้นก็ตาม พระองค์ยังได้ทรงประหารบุคคลอื่นซึ่งอยู่ใน
ข่ายที่ทรงระแวงว่าจะกิดขบถแย่งราชสมบัติ เช่น กรมหลวง
รักษ์รณเรศ และยังทรงขัดแย้งอย่างรุนแรงกับกรมพระราชวัง
บวรศกคิณพลเสพ ซึ่งเป็นวังหน้าอีกตวয় แต่เนื่องจากพระนั่ง
เกล้าทรงมีอิทธิพลในหมู่ขุนนางข้าราชการฝ่ายบ้านเมืองอย่าง
หนาแน่น พระองค์จึงทรงรักษาสถานการณืมาได้โดยตลอด
แม้กระนั้นก็ตามพระองค์ยังมีได้มองข้ามความสำคัญของพระสงฆ์

ไทยแต่อย่างใด ตรงกันข้ามกลับทรงเห็นความสำคัญของ
พระสงฆ์ในฐานะที่เป็นเสาหลักสำคัญแห่งอำนาจอีกเสาหนึ่ง
อย่างเห็นได้ชัด ดังที่ได้ทรงสละราชทรัพย์ทำการปรับปรุง
สังฆมณฑล โดยทรงสร้างวัดขึ้นใหม่ถึง ๖๐ วัด และทรง
ปฏิสังขรณ์วัดเก่าอีก ๙ วัด และยังทรงอุปถัมภ์ค้ำจุน สมเด็จพระ
มหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิตชิโนรส (พระองค์เจ้า
วสุกรี) วัดพระเชตุพน ฯ ซึ่งเป็นพระญาติผู้ใหญ่ ไว้เป็น
หลักในคณะสงฆ์ไทยโดยทรงแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะ
หนกลาง ซึ่งปกครองสงฆ์ในแขวงกรุงเทพฯ ทั้งหมด และให้
เลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชอาคันตุกะขึ้นรองสมเด็จพระ
รูปนั้นก็เป็นที่ทรงเคารพยำเกรงสำหรับเจ้าฟ้ามงกุฎอีกด้วย นอก
จากนั้นสมเด็จพระนั่งเกล้า ฯ ยังได้เอาใจใส่อุปถัมภ์ค้ำจุน
พระเถระชั้นผู้ใหญ่อื่น ๆ เช่น สมเด็จพระสังฆราชคือน และ
สมเด็จพระสังฆราชนาค วัดมหาธาตุ ฯ ที่ทรงเป็นประมุขแห่ง
คณะสงฆ์ไทยในช่วงที่พระองค์ทรงครองราชย์นั้นด้วย

สำหรับเจ้าฟ้ามงกุฎเมื่อทรงผนวชเป็นพระภิกษุแล้ว ก็
ได้ทรงสร้างอาณาจักรของพระองค์ขึ้นในวงการคณะสงฆ์ไทย
โดยการแบ่งแยกพระสงฆ์จำนวนหนึ่งออกจากหมู่คณะแล้วไป

ก่อตั้งเป็น “คณะกรรมการตุลาการ” ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๒
 หลังจากที่ได้รับพระราชบัญญัติเพียง ๕ พระราชกฤษฎีกา การก่อตั้ง
 คณะกรรมการตุลาการดังกล่าวจะเป็นผลดีต่อวงการคณะสงฆ์
 ไทยหรือไม่เพียงใดเป็นเรื่องที่เราควรจะพิจารณาศึกษาอย่างยิ่ง
 แรกทีเดียวขอให้พิจารณาจากข้อสังเกตของท่านผู้รู้ ซึ่งได้ติดตาม
 ศึกษาเรื่องนี้มาโดยละเอียดท่านหนึ่ง ซึ่งได้กล่าวไว้ดังต่อไปนี้

“ประวัติศาสตร์แห่งสังคมชนไทยได้เกิดรอย
 อันไม่สู้จะเป็นเครื่องหมายแห่งความผดผองดูจะเป็น
 ความหม่นหมองมากกว่า กล่าวคือ สมเด็จพระเจ้าฟ้า
 มหาหมังกุญชรได้ทรงผนวชในสังคมชนไทยแล้ว และทรง
 ตั้งนิกายสงฆ์ขึ้นใหม่เป็นอีกคณะหนึ่ง คณะสงฆ์แต่เดิมมา
 จะมีนามเรียกอย่างไรไม่ปรากฏ แต่สันนิษฐานกันว่า คง
 มีนามตามสัญชาติ หรือตามพระมหากษัตริย์อันมีความ
 หมายถึงประเทศ กล่าวคือ คงจะเรียกว่าคณะสงฆ์ไทย
 นี้เป็นนามตามสัญชาติ แต่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า
 เจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริเรียกว่า “ภิกษุศรีอยุธยา”
 นี้เป็นนามตามพระมหากษัตริย์อันมีความหมายถึงประเทศ
 คำว่านิกายนั้นนิกายนี้ในคณะสงฆ์ของไทยยังไม่ปรากฏมี
 ครั้นเมื่อพระวชิรญาณเถร คือสมเด็จพระเจ้าฟ้าพระองค์นั้น

ทรงตั้งนิกายสงฆ์ขึ้นใหม่ เรียกนามว่า ธรรมยุติกนิกาย
เรียกเป็นคณะว่า คณะธรรมยุติกฯ เรียกนามภิกษุว่า
พระธรรมยุต คณะสงฆ์ที่มีมาแต่เดิมก็เลยพลอยมีนาม
นิกายขึ้นเรียกว่ามหานิกาย หมายความว่า หมู่ใหญ่หรือ
จะเข้าใจอย่างสามัญว่า พวกมาก ก็ได้ พวกนี้ไม่เป็น
ธรรมยุต ตามความหมายของศัพท์ได้ และได้ถูกเหยียด
หยามมาตลอดว่าเป็นเพียง สามเณร เท่านั้น....^๕

สำหรับมูลเหตุที่นำมาอ้างในการแยกคณะในคณะสงฆ์
ไทยเป็นอย่างไร และมูลเหตุที่แท้จริงจะเป็นอย่างไรนั้นขอให้
เราพิจารณาจากหลักฐานอื่น ๆ ต่อไปตามลำดับ

เอกสารสำคัญที่กล่าวถึงความเป็นมาของการก่อตั้งคณะ
ธรรมยุตฯ ดังกล่าวแล้วคือ ประกาศเทวตาในกาลฉลองยุคของ
คณะธรรมยุตฯ แห่งวัดบวรนิเวศฯ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๐๘ ซึ่ง
ได้คัดมาลงไว้บางส่วนดังนี้

“...เมื่อพุทธศาสนกาลล่วงแล้วนับได้ ๒๓๖๗

พรรษาจุลศักราช ๑๑๘๖ ปีวอกฉศก พระบาทสมเด็จพระ
พระจอมเกล้าเจ้าสยามเสด็จออกทรงผนวชประทับแรมอยู่

๕. “สมาธิพิเศษ” (นามแฝง), องค์การพระศาสนา, โรงพิมพ์การพิมพ์
พาณิชย์, พระนคร พ.ศ. ๒๔๕๓ น. ๓๐๔-๓๐๕.

ในวัดมหาธาตุ ๓ วัน ทรงปฏิบัติอุปัชฌายะวัตรตามควร
 แก้วน้อยแล้ว จึงเสด็จขึ้นไปจำพรรษา ณ วัดสมอราย
 ครั้นได้ทรงทราบว่าลัทธิสมณะนั้นมากมายลุ่มนวล ไปด้วย
 สัมโมหะวิหารเหมือนกับยี่มจุมุกทำนมาหาญใจจะพุดจา
 อนันใดก็เป็นอรรถคติ เช่น อาจิณกับบีภา ไม่ชี้แจงแสดง
 เหตุออกมาให้เห็นจริงได้ ถ้อยคำลัทธิของตนนั้นกันต้อไป
 มิได้รู้ว่าผิดและชอบ ไม่เป็นที่ตั้งแห่งปัญญา ทรงสังเวช
 เห็นอ่อนน้อมขึ้นมาด้วยเหตุนี้ จึงได้เสด็จกลับลงมา
 ประทับอยู่ที่วัดมหาธาตุปรารภจะทรงเล่าเรียนพุทธ-
 วจนะพระไตรปิฎก ครั้นทรงได้ตามศึกษาถึงข้อปฏิบัติ
 ต่าง ๆ ที่ได้มีมาแต่โบราณ ก็ได้ทราบว่ศาสนวงศนั้น
 อันตรธานมาแต่กรุงเก่าแล้ว กับได้ทรงเห็นอาจารย์วิติ
 ของสมณเหล่านั้นไม่นำมาซึ่งความเลื่อมใส จึงได้ทรงพระ
 ปรารภสังเวชพระทัยด้วยการศาสนา คือวงศ์บรรพชา
 อุปสมบทเห็นว่าเป็นของมีรากเง่าอันเน่าฝุไม่มีมูลที่จะ
 เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสสลดพระทัยในการที่ทรงเพศ
 เป็นบรรพชิต เห็นว่าจะเป็นอันหลอกลวงเขาเลื่องชีวิต
 ไม่สมควร ครั้นเพลากลางวัน ๆ หนึ่งเสด็จเข้าไปบรรทม
 อยู่ในอุโบสถวัดมหาธาตุ ทรงตั้งสัจจกิริยาธิษฐานบูชา

แก้ศาสนารักษเทวดาด้วยรูปเทียน มาลาทั้งสี่ทิศแปดทิศ
ว่าข้าพเจ้านอกจากทอพระผู้มีพระภาคย์ออกบวชด้วยความ
เชื่อความเลื่อมใสมิได้เพ่งต่ออามิสสิ่งใด มีลาภ ยศ ความ
สรรเสริญ เป็นต้น ถ้าวางศับรรพชาอุปสมบทที่เนื่องมาแต่
พระสุกตทศพล ยังมีเหลืออยู่ ณ ประเทศใดทิศใด ขอ
ให้ได้ประสพฤาให้ได้นิชาวให้ได้ในสามวันเจ็ดวันถ้าไม่
เป็นดังนี้ ข้าพเจ้าก็จะเข้าใจว่าศาสนวงศันนั้นสิ้นแล้ว ก็
จะสึกเป็นฆราวาสไป รักษาศีลห้าศีลแปดตามสมควร ครั้น
ล่วงไปประมาณสักสองวันฤาสามวัน ครั้นนั้นมีพระรามัญ
เถรองค์หนึ่งเป็นผู้ฉลาดในวินัย วัฏฏทวจนะ ชำนาญ
ในอักษรจารณวิธี มากกล่าวศาสนวงศ์แสดงชี้ให้เกิดความ
เลื่อมใส ท่านจึงได้รับเอาวินัยวงศันนั้นไว้เป็นข้อปฏิบัติสืบ
มาในธรรมยุตติกนิกายในศักราช ๑๑๘๗ ปีระกาสัปดาห์
แล้วเสด็จสู่ ณ ที่นั้น ทรงเล่าเรียนศึกษาพุทธพจน์ประยัติ
ธรรมแตกฉาน ครั้นเห็นว่าสันนิษฐานที่อาจารย์จะพึงแสดง
แล้ว แต่นั้นทรงอนุเคราะห์สั่งสอนกุลบุตรผู้มีศรัทธาให้
เล่าเรียนศึกษาทั้งกลางวันกลางคืนมิได้ย่อหย่อน ทรง
สั่งสอนให้ข้อวินัยวัตรและสุตตันตะปฏิบัติต่างให้ถูกต้อง
สมอย่างกับธรรมวินัยเป็นมหัศจรรย์ ครั้นนั้นกุลบุตรที่มี

ศรัทธาก็เกิดความเลื่อมใส เข้ามาบวชพรรษาประพาศ
ตามมีขึ้นเป็นหลายองค์ ครั้นนั้นศักราช ๑๑๔๑ ปีฉลู
เอกศก ทรงพระดำริเห็นว่าในที่นั้นไม่สบาย เพราะ
เจือปนระคนไปด้วยอลัชชี ไม่เป็นที่ควรระประพาศ
พรหมจรรย์ จึงเสด็จกลับขึ้นไปยังวัดสมอราย ตั้งนิกาย
ให้บรรพชาอุปสมบทแก่กุลบุตรที่มีศรัทธา สงเคราะห์แก่
ภิกษุสงฆ์ด้วยธรรมกถาอนุศาสนโนวาทในธรรมสวนกาล
ประดิษฐานธรรมยุติกนิกายให้รุ่งเรืองแพร่หลายขึ้น
ในครั้งนั้น.....”

จากคำประกาศดังกล่าวซึ่งอ้างว่าเป็นคำบ่าวประกาศแก่
เทวดา แต่โดยเนื้อแท้แล้วก็คือประกาศคำคณะสงฆ์ไทยที่มีอยู่
ก่อนนั้นว่าเหลวแหลก เหลวไหล ใช้ไม่ได้ อบัชฌาญ อาจารย์
ไม่มีความรู้ ไม่น่าเชื่อถือ ศาสนาพุทธนั้นสูญไปตั้งแต่สมัย
กรุงเก่าแล้ว วัดมหาธาตุฯ อันเป็นที่ทรงผนวชครั้งแรกและ
ทั้งเป็นที่ประทับของสมเด็จพระสังฆราชในเวลานั้นก็เต็มไปด้วย
พระอลัชชี คณะสงฆ์ไทยเป็นเหมือนไม้ที่มีรากเหง้าอันเน่า
ผุพัง ฯลฯ ซึ่งล้วนแต่เป็นคำตำประจานอย่างหยาบคายที่สุดต่อ
คณะสงฆ์ไทยอย่างไม่เคยมีมาก่อน ทั้งนี้เพื่อที่พระองค์จะถือเป็น

สาเหตุที่จะแยกออกไปตั้งศาสนาจักรส่วนพระองค์ขึ้นใหม่^๕นั้นเอง
 ต่อปัญหาดังกล่าว^๕นี้เดิมผู้ตั้งข้อสังเกตไว้มากมายเกี่ยวแก่เหตุผล
 ที่แท้จริงในการที่พระองค์ทรงกล่าวจ้วงจาบคณะสงฆ์ไทยรวมทั้ง
 อุปัชฌาย์—อาจารย์ของพระองค์เอง เพราะเหตุผลในทางปฏิบัติ
 มีอยู่ว่ามันไม่น่าเป็นไปได้ที่วงการพระสงฆ์ไทยในเวลานั้นจะ
 เสวยราญไปเสียทั้งหมด ถึงขนาดที่จะร่วมทำอุโบสถสังฆกรรม
 กันไม่ได้ เพราะอย่างน้อยในสังฆมณฑลนั้นก็ยังมียกเจ้าพระ-
 สังฆราช (ก่อน) ซึ่งเป็นพระอุปัชฌาย์ของพระองค์เอง หรือ
 ไม่ก็สมเด็จพระมหาสมณเจ้า ๖ วัดพระเชตุพน ฯ ซึ่งเป็นปราชญ์
 ผู้ยิ่งใหญ่และเป็นพระญาติผู้ใหญ่ของพระองค์ ถ้าพระองค์
 ทรงพบเห็นความไม่ตรงตามต่าง ๆ เช่นนั้นจริงก็ชอบที่จะเสนอให้
 มีการชำระสะสางซึ่งจะเอากันถึงขั้นสังคายนาก็ยังทำได้ แต่
 กลับทรงดำเินดว่าคณะสงฆ์ไทยเลยไปทั้งหมด แล้วอ้างว่า
 ไปพบพระรามัญ (มอญ) ผู้มีความรู้อันวิเศษ หาผู้ใดในแผ่นดิน
 สยามจะเสมอเหมือนมิได้ จนทรงเลื่อมใส และทรงมอบตน
 เป็นศิษย์อย่างง่ายดายถึงเพียงนั้น พังตุแล้วก็ไม่สมเหตุสมผล
 แต่ประการใด นอกจากจะเป็นเรื่องการทรงใช้กลโลบายเพื่อการ
 แยกตัวเองออกไปสร้างศาสนาจักรแห่งความยิ่งใหญ่ส่วนพระองค์
 เพื่อผลทางการเมืองในภายหน้าเท่านั้น เพราะถ้าเราพิจารณา

ความเป็นมาโดยตลอดพระชนม์ชีพของพระองค์แล้วก็จะพบว่า ปฏิปทาของพระองค์มีลักษณะขัดแย้งกันโดยตลอด ดังเช่นการ แสดงพระองค์ว่าเป็นนักวิทยาศาสตร์ชั้นยอดเยี่ยม จนมีการ กล่าวถึงโดยทั่วไปว่าพระองค์ทรงเป็นนักดาราศาสตร์ที่สามารถ คำนวณการโคจรของดวงดาวในท้องฟ้าได้แม่นยำกว่านักวิทยาศาสตร์ชาวตะวันตก จนมีผู้กล่าวว่า พระองค์ท่านทรงเป็น นักคำนวณชั้นเยี่ยมถึงขนาดที่ว่า “สามารถลบศักราชได้” ซึ่ง ถ้าเป็นเช่นนั้นจริง ๆ แล้ว ก็นับว่าทรงเป็นยอดอัจฉริยะ ไม่น่าจะมีความมึนงงใด ๆ หลงเหลืออยู่ในพระทัยอย่างแน่นอน

แต่ถ้ามาดูอีกด้านหนึ่งกลับปรากฏว่าพระอริยาบถของ พระองค์ไม่ว่าจะเสด็จไป ณ ที่ใดก็ล้วนแต่ก่อให้เกิดกฤษฎาภินิหาร อันพิลึกพิลั่นอยู่เสมอ ดังเช่น เรื่องที่ว่า เมื่อพระองค์ได้ทรง ปราบปรามสังเวชพระทัยด้วยการศานนนั้น พระองค์ก็ได้ไปทรง ปรึกษากับ “ศาสนรักษ์เทวดา” ว่าทรงต้องการพบผู้ที่เป็พระ ที่บวชสืบทอดมาจากพระพุทธเจ้าโดยตรงภายในสามวันเจ็ดวัน เพราะพระองค์ทรงเห็นว่าพระสงฆ์ในประเทศของพระองค์เอง ในเวลานั้นมิใช่ลูกศิษย์ที่แท้จริงของตถาคต และแล้วก็ปรากฏว่า “กรณล่วงไปประมาณสักสองวันฤๅสามวัน....มีพระรามัญเถร องค์หนึ่งเป็นผู้ฉลาดในวินัย รู้พุทธวจนะ ชำนาญในอักขรจารณ

วิธีมากล่าวศาสนาวงศ์ แสดงให้เห็นความเลื่อมใส ท่านจึงได้รับเอาวินัยวงศ์นั้นไว้เป็นข้อปฏิบัติสืบมา....” ซึ่งฟังดูราวกับว่าพวกเทพยดา ที่พระองค์ทรงปรึกษานี้ได้ส่งพระมอญผู้รอบรู้ท่านนั้นมาประสิทธิ์ประสาทความรู้ที่พระสงฆ์ไทยทั้งแผ่นดินซึ่งไม่เคยองค์สมเด็จพระมหาสมณเจ้า ฯ วัดพระเชตุพน ฯ ผู้ทรงเป็นปราชญ์ยิ่งใหญ่ก็หาสามารถเปรียบเทียบกับพระเถรมอญผู้ซึ่งมาปรากฏอย่างปาฏิหาริย์นั้นได้ไม่ เรื่องนี้ดู ๆ ก็ไม่น่าเชื่อว่าในเวลานั้นศาสนาพุทธในประเทศไทยจะตกต่ำถึงเพียงนั้น เพราะประวัติศาสตร์หรือพงศาวดารฝ่ายเจ้าศักดินาไทยเองก็ไม่เคยกล่าวถึงเรื่องความตกต่ำแห่งศาสนาถึงเพียงนี้เลย

นอกจากเรื่องดังกล่าวแล้วก็มีเรื่องเล่าเกี่ยวแก่ปรากฏการณ์อันเป็นอิทธิปาฏิหาริย์ของพระองค์อีกมากมาย เช่นเรื่องที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า ฯ กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ (พระองค์เจ้าฤกษ์) วัดบวรนิเวศวิหาร ซึ่งเป็นสาวกองค์หนึ่งของเจ้าฟ้ามงกุฎ ได้ทรงเล่าไว้ว่า

“พอถึงปีจุลศักราช ๑๑๙๔/พ.ศ. ๒๓๗๖/ภิกษุ ฟ้ามงกุฎชุดงค์ไปถึงชัณนาท ก็มี “จระเข้ใหญ่ลอยขึ้นเหนือน้ำขึ้นชมบารมี” ครั้นนั่งวอไปสวรรค์โลก ก็พบเสือร้ายใหญ่เท่าโค นอนกระตักหางขึ้นชมบารมีห่างจาก

“ทางเสด็จ” เพียง ๘ ศอก ครั้นไปถึงแก่งหลวงเมือง
 สวรรคโลก ซึ่งเป็นหน้าแล้งไม่เคยมีปลามาก่อนก็บังเกิด
 มีปลาทะเียนใหญ่มากมายเหลือประมาณกระโดดขึ้นริม
 ตลิ่ง ชื่นชมบารมี และพวพระองค์เล่าให้ญาติโยมที่เมือง
 สุโขทัยฟังว่า เมื่อคืนนี้ได้ฝันว่ามีชาวเมืองสุโขทัยมากมาย
 มาขอให้ตนเองอยู่ที่สุโขทัยนาน ๆ หน่อยเท่านั้นเอง
 ก็ปรากฏว่ามีฝนตกใหญ่ จนน้ำท่วมแผ่นดินถึงสองวัน
 ช้อน ในฤดูแล้ง เป็นปาฏิหาริย์.....”

เรื่องที่น่าคิดอีกเรื่องหนึ่งก็คือข้อความที่ทรงอธิษฐาน
 ต่อเทพยดาในพระอุโบสถวัดมหาธาตุฯ นั้น ก็ขัดกับสภาพ
 ความเป็นจริง ดังเช่นข้อความที่ว่า “ข้าพเจ้านอกทิศต่อพระผู้
 มีพระภาคย์ออกบวชด้วยความเชื่อ ความเลื่อมใส มิได้เพ่งต่อ
 อามิสสิ่งหนึ่งสิ่งใด มีลาภ ยศ ความสรรเสริญเป็นต้น.....” ซึ่ง
 ตามพฤติการณ์ที่เป็นจริงแล้วพระองค์ทรงตั้งพระทัยว่าจะทรง
 ผนวชตามประเพณีเพียง ๑๕ วันเท่านั้น แต่ขณะนั้นสมเด็จพระ
 พระพุทธเลิศหล้าฯ สวรรคต เจ้าฟ้ามงกุฎจึงได้ตัดสินทรง
 ผนวชต่อ เพราะทรงไปปรึกษา สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ

๑. โปรดดูรายละเอียดใน : สิริ เปรมจิตต์ (เรียบเรียง), พระบรมราชจักรี-
 วงศ์, โรงพิมพ์สวาทภาค, พระนคร พ.ศ. ๒๕๑๔ น. ๒๘๑-๓๐๒

วัดพระเชตุพน ฯ ซึ่งเป็นพระญาติแล้วว่าจะทรงลาผนวชออกไปเรียกร้องเอาราชสมบัติจะควรหรือไม่? ซึ่งสมเด็จพระองค์นั้นทรงแนะนำว่าไม่ควรอย่างยิ่ง จึงทำให้พระภิกษุพำมังกฎทรงผนวชหลบภัยการเมืองต่อมาเท่านั้นเอง เรื่องที่ว่า ถ้าอธิษฐานแล้วไม่สมประสงค์ พระองค์ “ก็จะสึกเป็นฆราวาสไป รักษาศีลห้า ศีลแปดตามสมควร” นั้น ความจริงก็เป็นเรื่องเป็นไปได้ยู่ดี เพราะเวลานั้นยังมีภัยการเมืองคุกคามอยู่ถึงกล่าวมาแล้ว

ครั้นมาพิจารณาในข้อที่ว่า ถ้าอธิษฐานของพระองค์ก็ได้บรรลุตามพระประสงค์ พระองค์ได้ทรงพบพระลูกศิษย์ของตถาคตที่แท้จริงตามความเชื่อของพระองค์ และได้ทรงเรียนรู้การศาสนาจนเจนจบ แล้วประกาศต้งนิกายใหม่ขึ้นอย่างสง่าผ่าเผย เห็นอสังฆมณฑลสยามเวลานั้น แล้วพระองค์ก็ทรงเป็น “องค์ปฐมบูรพาจารย์” และ “องค์กฤษณียบุคคล” ของเหล่าสาวกในนิกายใหม่นั้น ซึ่งฐานะดังกล่าวอาจเทียบองค์พระพุทธเจ้า หรือไม่ก็รอง ๆ พระพุทธเจ้าเอาทีเดียว และประกอบกับข้อที่ได้ทรงอธิษฐานไว้ว่า ไม่ทรงยินดีใน ลาภยศ สรรเสริญ ไถ่ ๆ ด้วยแล้ว พระองค์ก็น่าจะทรงผนวชต่อมาจนตลอดพระชนม์ชีพ แล้วทรงเสด็จดับขันธเข้าสู่ปรินิพพานอัน

เป็นวิสัยของพระอรหันต์ทั้งหลายนั้นด้วย แต่เมื่อทรงผนวชได้เพียง ๒๗ พรรษาพอที่ เวลาที่สมเด็จพระนั่งเกล้า ฯ รัชกาลที่ ๓ สวรรคต และก็ให้ทรงตั้งพระทัยไว้ว่าจะให้พระองค์เจ้าอรรณพขึ้นครองราชย์สืบแทน แต่แล้ว “องค์ปฐมบูรพาจารย์” หรือ “อภิบุชนียบบุคคล” พระองค์นั้น ก็ได้ทรงรีบลาผนวชออกไปทรงยึดเอาราชสมบัติ โดยการสนับสนุนของขุนนางผู้ใหญ่บางคน ซึ่งได้ทรงคบคิดกันมาตลอดเวลาที่พระองค์ทรงผนวชอยู่นั่นเอง เพราะเป็นที่ทราบกันในภายหลังว่าในระยะที่ทรงผนวชอยู่นั้นพระองค์ทรงไฝ่ฝันที่จะได้ลาผนวชออกไปครองราชสมบัติอยู่ตลอดเวลา โดยมีเชื้อพระวงศ์ชั้นผู้ใหญ่ เช่น กรมพระราชวังบวร ฯ กรมหมื่นศักดิ์พิลเสพ ผู้ที่ทรงสร้างวัดบวรนิเวศ ฯ ถวาย และอำมาตย์ชั้นผู้ใหญ่ เช่น สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ผู้ซึ่งทำการปฏิสังขรณ์วัดบุปผาราม และถวายให้เป็นวัดธรรมยุตนั้น ให้การสนับสนุนตลอดมา และที่น่าสังเกตที่สุดก็คือ กราวณพระองค์มิได้ทรงไปปรึกษาสมเด็จพระมหาสมณเจ้า ฯ แห่งวัดพระเชตุพน ฯ นั้นแต่ประการใด

ถ้าจะพิจารณาตามเหตุการณ์ดังกล่าวมาแล้ว ก็จะได้เห็นว่าพระปฏิบัติของพระองค์พระวชิรญาณเถระผู้ทรงเป็น “องค์

ปฐมบูรพาจารย์” นี้ ช่วงแปรเปลี่ยนได้ง่ายตายเสียเหลือเกิน และถ้าจะว่าไปแล้วก็ทรงดำเนินสวนทางกับวิถีดำเนินแห่ง พระพุทธเจ้าเอาทีเดียว เพราะเหตุว่า พระพุทธเจ้านั้นเมื่อทรง อภิเษกสมรสแล้วมีพระโอรสเพียงพระองค์เดียว พระองค์ก็ ทรงสละราชสมบัติออกผนวชตลอดพระชนม์ชีพ แต่องค์ พระวชิรญาณทรงออกผนวชเพื่อหลบภัยการเมืองรอโอกาสที่จะ กลับไปครองราชบัลลังก์ และเมื่อได้โอกาสท่านก็ทรงละทิ้ง เพศบรรพชิตที่ทรงกล่าวว่ามี ความเชื่อความเลื่อมใส อย่างยิ่งนั้น เสีย เพื่อทรงกลับไปสู่โลกีย์สุขอันอุดมนี้แล้วในช่วงระยะเวลา เพียง ๑๖ ปีระหว่างที่พระชนมายุ ๕๐-๖๖ พรรชานี้ พระองค์ ก็ทรงให้กำเนิดแก่โอรสและธิดารวมทั้งสิ้น ๘๒ องค์ ซึ่งนับว่า มากกว่ากษัตริย์องค์ใด ๆ ในประวัติศาสตร์ของไทยอีกด้วย

การที่จะต้องนำเรื่องต่าง ๆ ดังกล่าวมาพิจารณาก็เพื่อ ประกอบการศึกษาว่าการก่อตั้งคณะธรรมยุติกนิกายขึ้นในคณะ สงฆ์ไทยนั้นเป็นไปโดยเจตนาที่บริสุทธิ์ เหมาะสมถูกต้อง และเป็นผลดีผลเสียแก่วงการคณะสงฆ์ไทยเพียงใด เพราะว่าไม่ว่า ในการก่อเกิดศาสนาหรือลัทธิใด ๆ ก็ตาม ประวัติของ เจ้าลัทธิผู้นั้นย่อมเป็นข้อมูลส่วนหนึ่งในการที่จะช่วยให้เรา เข้าใจและยอมรับหรือไม่ยอมรับในลัทธินั้นด้วยเสมอ ดังนั้นการ

เข้าใจเรื่องราวของ “องค์ปฐมบูรพาจารย์” ของนิกายสงฆ์ที่ยิ่งใหญ่นิกายหนึ่งของไทยก็ย่อมทำให้เราเข้าใจสภาพความเป็นอยู่ของวงการคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันได้ดียิ่งขึ้นอีกด้วย ดังเช่นการศึกษาพุทธประวัติยังละเอียดพิสดารเพียงใดยิ่งก็ทำให้เราเข้าใจศาสนาของพระพุทธองค์ได้ถ่องแท้ยิ่งขึ้น ฉะนั้นก็ฉนั้น

บทที่ ๓

ความขัดแย้งในคณะสงฆ์ไทย ภายหลังอุบัติกาลของนิกายใหม่

ก. ข้อพิจารณาเกี่ยวแก่นโยบายของนิกายใหม่

จากบทที่แล้วมาเราได้พิจารณาดังมูลเหตุแห่งการก่อตั้งนิกายใหม่ซึ่งฝ่ายผู้ก่อตั้งได้ประกาศไว้แก่เทวตา ซึ่งตามความเป็นจริง ก็คือกล่าวแก่นุชนัยด้วยกันแต่อ้างนามเทวตาเพื่อให้น่าเชื่อถือ และในขณะเดียวกันก็เพื่อทำการประณามคณะสงฆ์ไทยเพื่อความยิ่งใหญ่ของนิกายใหม่ที่ฝ่ายตนก่อตั้งขึ้นเท่านั้นเอง

เนื้อหาของนิกายใหม่ทั้งตั้งขึ้นเป็นอย่างไร มีความวิเศษเลิศลอยแตกต่างจากนิกายเดิมที่มีมาก่อนเพียงใดนั้นก็มีผู้สรุปไว้ว่า “....ข้อปฏิบัติที่กำหนดขึ้นในคณะใหม่นั้นมีอะไรบางอย่างที่ปรากฏชัด ๆ ว่าต่างกับสังฆมณฑลเดิม หรือข้อแตกต่างกันกับ “ภิกษุศรีอยุธยา” ข้อที่เห็นต่างกันชัด ๆ ของคณะธรรมยุติกานี้มีสามประการ คือ ๑. การครองผ้าแหวกอก ๒. การสวดญัตติด้วยสำเนียง “มคธ” ? ๓. การนับวันอุโบสถตามบัญชี”^๘

๘. สมาชิกพิเศษ” (นามแฝง), เรื่องที่อ้างแล้ว, น. ๘๐

ดังนั้นเมื่อพิจารณาตามเนื้อหาของการเปลี่ยนแปลงถึงขั้นที่ต้อง
แยกตัวออกเป็นนิกายใหม่ เพื่อหนีนิกายเก่าที่อ้างว่าเหลวแหลก
เนาผู้พัง และอ้างว่า ได้มีพระเถระชาวรามัญผู้รู้เจนจบมา
ประสิทธิ์ประสาทความรู้ให้แน่ เอาเข้าจริง ๆ กลับไม่มีแก่น
สารอะไรที่แปลกใหม่หรือลึกซึ้งพิสดารไปกว่าที่คณะสงฆ์ไทย
มีอยู่ก่อนนั้นแต่อย่างใด เพราะปรากฏว่านิกายใหม่ที่ตั้งขึ้นมา
นั้นก็ได้อาศัยพระไตรปิฎกฉบับเดิมที่คณะสงฆ์ไทยได้ชำระไว้
และใช้อยู่ ดังนั้นหลักธรรม คำสอน และ พระวินัยทั้งหมด
ตลอดจนอรรถกถาฎีกา บทสวด คำอาราธนาต่าง ๆ ก็ได้อาศัย
ตามของเดิม ที่นิกายเก่าซึ่งถูกกล่าวหาว่าเหลวแหลกผู้พังนั้นใช้
อยู่มาใช้ทั้งหมด ข้อที่เปลี่ยนแปลงใหม่ ไม่ว่าจะเป็นวิธีห่มผ้า
สำเนียงสวด และการนับวันอุโบสถ นั้น ก็นับว่าเป็นแต่เพียง
รูปแบบที่เป็นเปลือกชั้นนอกเติมที่ และชำระข้อที่เปลี่ยนแปลง
ใหม่เหล่านั้นยังมีผู้โต้แย้ง วิจารณ์ อย่างหนัก ซึ่ง “องค์ปฐม
บูรพาจารย์” และเหล่าสาวกเองก็อธิบายได้อย่างอ้อมอ้อม
และอับจนยิ่งกว่าอาจารย์ในนิกายเก่าผู้ถูกมองว่า “ถือแต่ลัทธิ
ของตนนั้นตันตันคือไปมิได้รู้ว่าผิดชอบ ไม่เป็นที่ตั้งแห่งปัญญา....”
นั้นเสียอีก ดังที่จะเห็นได้จากปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเกี่ยวแก่
เรื่องต่าง ๆ นั้นในภายหลัง กล่าวคือ

(๑) เรื่องการครองผ้า ความจริงเรื่องนี้เป็นเรื่องลอกเลียนแบบจากพระมอญ โดยไม่มีมูลฐานที่จะเอามาอ้างได้ว่าเป็นแบบของการครองผ้าที่ถูกต้องตามพุทธบัญญัติ เรื่องที่ว่าพระสงฆ์จะห่มแหวกหรือห่มคลุมนัก ได้เคยโต้แย้งกันมาแล้วในวงการสงฆ์ของพม่า เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๒๔๑ ที่มีพระเถระรูปหนึ่งชื่อพระคุณาภิลังการเถร ได้สั่งให้สามเณรห่มจีวรลดไหล่ตามความพอใจของตน โดยไม่รู้ว่ามีผิดหรือถูก หากแต่ถือเอาความสะดวกเป็นสำคัญ และก็ถูกโต้แย้งโดยพระเถระผู้รู้หลักในเรื่องนี้หลายท่าน แต่ก็ไม่ฟังเสียง พระคุณาภิลังการเถร จึงได้แยกไปตั้งคณะของตนขึ้นใหม่เรียกว่า เอกังสิกคณะ หรือคณะห่มผ้าลดไหล่ เพื่อให้แตกต่างจากพระสงฆ์ส่วนใหญ่ที่ครองผ้าแบบห่มคลุมที่เคยมีอยู่ก่อน ซึ่งเรื่องนี้ พระปัญญาสามีเถรผู้เรียบเรียงเรื่อง “ศาสนวงศ์” ได้กล่าวไว้ว่า

“ในคณะทั้งสองนั้น พระเถระในคณะห่มคลุม ท่านอาศัยคำที่กล่าวไว้ในบาลี อรรถกถาฎีกา และคัมภีร์อื่น ๆ โดยมีผู้ให้คำแนะนำ ความหมายท่านจึงหมกความกินแหนง อยู่โดยปราศจากโทษ ส่วนพระเถระในคณะเอกังสิกะ ลัทธิของท่านไม่ปรากฏในบาลี

อรรถกถาฎีกา และกัมภีร์อื่น ๆ บางท่านไม่รู้ความหมาย
อย่างนี้ แต่กลับให้โอวาทศิษย์ของตนว่าอย่างหนึ่งจะจริง
อย่างอื่นไม่จริง ไม่ถูก ศิษย์ที่เป็นพวกเดียวกัน ก็ยอม
รับปฏิบัติตามโอวาท

แต่บางท่านก็รู้ว่าลัทธิของตนไม่ได้มีมาในบาติ
เป็นต้น หากแต่เป็นคนมีใจไม่บริสุทธิ์ ไม่เห็นแก่หน้า
พระผู้มีพระภาคสัมมาสัมพุทธะ ไม่ระลึกถึงคุณพระผู้มี
พระภาคสัมมาสัมพุทธะ รู้ว่าลัทธิของตนเป็นที่ฟังไม่ได้
เหมือนควาอากาศ กลับทำหลักฐานเท็จโดยบอกว่าลัทธิ
ของเราเกิดจากวงศ์พระสัทธรรมจารีเถระ ผู้ไปลังกามา
แล้ว

ท่านพวกนี้ พาลหาเรื่องพระเถระผู้ใหญ่ซึ่งมีศีล
ด้วยความจริง จ้างอุบาสกทุศีลคนหนึ่งตักจากพระ
ไม่คำนึงถึงประโยชน์ในภพนี้ภพหน้า อยู่หมู่บ้านเบ็ญสี
ให้ทำกัมภีร์ข้อความรับสมอ้างลัทธิของตนชนกัมภีร์หนึ่ง
เที่ยวหาหลักฐานเท็จโดยไม่พจน์ต่อทุกซ์ที่จะได้รับใน
อนาคต”^๕

ปัญหาเรื่องการครองผ้าในพม่า ได้มีการโต้แย้งกันเรื่อย

๕. พระปัญญาสาวิ, เรื่องทอแสงแก้ว, น. ๑๓๓-๑๓๔.

มาจนถึงราว พ.ศ. ๒๒๙๔-๒๓๐๓ เมื่อพระเจ้ารตนสิขะ ชาว
 รามัญ ได้ปราบดาภิเษกเป็นกษัตริย์ครองนครรัตนปุระ โดยมี
 อำนาจเหนืออาณาจักรมอญและพม่าทั้งหมด พระองค์ได้ทรง
 แต่งตั้ง พระยาสเตรภิกษุของนิกายห่มผ้าลดให้ลัทธิหนึ่งให้ดำรง
 สมณศักดิ์เป็น พระมหาอตุลยธรรมราชา และเป็นผู้
 อาจารย์ของพระองค์ และด้วยอิทธิพลของพระอาจารย์รูปนี้ ทำ
 ให้กษัตริย์พระองค์นั้น ได้ทรงออกประกาศบังคับว่า “พระ
 ภิกษุทั้งปวงในราชอาณาจักรของเรา จงประพฤติตามมติพระ
 อาจารย์เรา”^{๑๐} และจากนั้นมาพระภิกษุทั้งหลายแห่งคณะห่ม
 ผ้าลดนี้ แม้จะมีหลักฐานในพระไตรปิฎกอ้างอิงถึงความถูกต้อง
 เพียงใดก็ตาม ก็ถูกบังคับโดยกฎหมายให้ครองผ้าแบบลด
 ใหญ่ทั้งหมด แต่มีภิกษุบางรูปไม่ยอมปฏิบัติตามจึงได้ถูกลงโทษ
 โดยพระบรมราชโองการของกษัตริย์พระองค์นั้น ให้ได้รับทุกข์
 ทรมานเป็นอันมาก นี่คือการเป็นมาของการห่มผ้าลดใหญ่ ซึ่ง
 กลายมาเป็นการห่มแหวกยก ที่พระเถระ ชาวมอญ “ผู้ฉลาด
 ไฉนนิย วัฑฒนวิจิตร จันทาณโณ อัครจุฬารณวิสี” ผู้นั้น นำมา
 เผยแพร่ให้แก่ภิกษุใหม่ในสยาม

เมื่อมีการนำเอาวิธีครองผ้านี้เข้ามาใช้ในหมู่พระภิกษุนี้-

๑๐. จาก, เรื่องเดียวกัน, น. ๑๘๐.

กายใหม่ ก็ได้มีการวิพากษ์วิจารณ์ไปต่างๆ นานา สำหรับพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ ก็คงไม่ทรงต้องการแต่ต้องเรื่อง^๕ เพราะเห็นทรงเป็นผู้ใหญ่ด้วยกัน จึงได้ทรงนิ่งเงียบต่อบัญหานั้นตลอดมา แต่ในที่สุดก็คงจะหมดขันติในเรื่องนี้ เพราะพระองค์ทรงห่วงใยในบ้านเมืองมาก จึงได้ทรงปรารภในเรื่องนี้ซึ่งปรากฏตามที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ทรงเล่าในภายหลังว่า

“.....จนเวลาใกล้จะเสด็จสวรรคต จึงมีรับสั่งเฉพาะสมเด็จพระกรมพระยาเดชาดิศร ว่ากรุงศรีอยุธยาแล้ววงมา ๓ รัชกาลเข้าทั้งนี้^๕ ได้เคยทรงเห็นพระสงฆ์^๕ สบงห่มจีวรเป็นลูกบวบด้วยกันทั้งสน แต่พระพม่ารามัญครองผ้าผัดกับพระภิกษุของเรา จึงเรียกว่าพระมอญ เคียน^๕ พระไทยก็ห่มผ้าเป็นมอญ ทรงพระราชดำริเห็นว่า ถ้าสิ้นเกล้านันกระหม่อมยังเสด็จอยู่ ก็คงจะได้ว่ากล่าวกันให้เห็นว่า ควร ไม่ควร นานมาแล้ว แต่พระองค์กลัวจะเป็นบาปเป็นบุญเป็นคุณเป็นโทษ พระสงฆ์จะแตกร้างกันไป จึงมิได้ว่ากล่าว แต่พระราชหฤทัยนั้น โปรดอย่างบูรณอย่างเดียว ถ้าสืบไปเบื้องหน้าภิกษุไทยซึ่งห่มผ้าเป็นมอญนั้นสูญไป ทรงเห็นว่าควรกับศรีอยุธยา ถ้ากลับมาก

ชนด้วยเหตุอันใดอันหนึ่ง ก็จะต้องเสียดูพระนามว่าเป็นเมือง
มอญเมืองพม่ามาเสียแต่ครั้งนั้น ให้สมเด็จพระนเรศวรมหาราช
เทศาภิบาลความนั้นไปทูลกรมหมื่นอนุชิตชินโนรส ซึ่ง
เป็นพระบรมญาติผู้ใหญ่ทรงไว้ซึ่งผ้ากาสาขาวพัสด์ทรงรู้พระ
สัทธรรมของพระพุทธเจ้าเป็นอันมาก แล้วก็เป็นผู้รัก
ศรัทธา พระราชทานจิวฬีหนึ่งให้ไปถวาย (พระ
วชิรญาณเถร - พม่ามกุฏ) มีคำรัสสั่งว่าถ้าครองได้ก็ให้
ถวาย ถ้ามีรับก็ให้เอากลับคืนมาเสีย

สมเด็จพระนเรศวรมหาราชจะได้ทรงอย่างไร ไม่
ปรากฏ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทำคำ
สารภาพฉบับหนึ่งว่า แต่ก่อนเมื่อแรกทรงผนวชเป็นภิกษุ
หนุ่มกำลังยังตั้งหน้าหาความรู้ทางวินัยศึกษา ไปคบหา
กับพระสงฆ์พวกศึกษาข้างทิศละเอียดยไปต่าง ๆ ได้ฟัง
ท่านพูดกันว่า หม่อมอย่างรามัญเห็นถูกต้องด้วยเหตุต่าง ๆ
ก็พลอยเห็นไปด้วย แต่ยังมีได้ทรงเอง ครั้นภายหลัง
พระสงฆ์ท่านอื่น ๆ ท่านหม่อมเข้าไปในพระราชวัง เป็นแต่รับสั่ง
ถามเรื่อย ๆ ไป มิได้มีรับสั่งก็พลอยดีใจไปว่าทรงพระกรุณา
โปรดให้ถือตามชอบใจ จึงพลอยทำต่อมา โดยรักไป
ข้างทางศึกษาหาได้นี้มาถึงพระเกียรติยศและการแผ่นดิน

เป็นสำคัญแข็งแรง ดังทรงพระราชดำริทรงนี้ไม่เลย ถ้า
 นึกได้แต่ครั้งนั้นก็เห็นจะมีได้ประพุดติมาดังนี้ หนึ่งเมื่อ
 ครึ่งกระโน้น ก็เป็นแต่ศิษย์พระสงฆ์อรุณอยู่ ๕-๖ องค์
 ไม่ทราบว่าจะมีศิษย์หามากมายไป ครั้นอาศัยฟังบารมีที่
 ทรงพระกรุณาชุบเลี้ยง บริษัทจึงมากขึ้น จึงคิดเห็นบ้าง
 ว่าจะประพุดติห์อย่างรามัญ ไม่สมควรแก่พระเกียรติยศ
 แลประเพณีพระนคร แต่กาลเลยมานานแล้วก็กระดากอยู่
 และไม่มีผู้ใหญ่วัดกับบัญชาเป็นที่อ้าง ก็เกรงใจศิษย์หา
 พวกพ้องที่ประพุดติเหมือนกันนั้นอยู่ ครั้นได้รับสั่งให้
 กรมเป็นที่อ้างก็ยินดีจะประพุดติตามพระบรมราชประสงค์
 สนองพระเดชพระคุณมิให้มีความรำคาญเคืองพระบรม
 ราชอริยาศัย พระเดชพระคุณเป็นที่ล้นพ้นชีวิตอยู่ในใต้
 ฝ่าละอองธุลีพระบาท

หนึ่ง จะได้เป็นสามัคคีการจะด้วยพระราชอาณัติ
 ผู้ใหญ่ต่อไปในเบื้องหน้าด้วย

พระราชปฏิญาณนี้ ลงวันพฤหัสบดี เดือน ๓
 แรม ๔ ค่ำ ปีจอโทศก จุลศักราช ๑๒๑๒

พระกระแสนับสั่งของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า
 เจ้าอยู่หัว มิได้ทรงรังเกียจความประพุดติของพระสงฆ์

ธรรมยุติกาทิการว่าผิดจากพระวินัย ไม่ได้ตั้งพระราชหฤทัยที่จะวางพระราชบัญญัติลงเหมือนพระเจ้ารามาริบัติ เจ้ากรุงรามัญประเทศ ห้ามการห่มอย่างรามัญ ทรงพระราชดำริแต่ถึงการบ้านเมือง ว่ากรุงศรีอยุธยาเคยห่มมาอย่างหนึ่ง กลับเปลี่ยนไปห่มอย่างมอญ จะเป็นเหมือนหนึ่งกรุงศรีอยุธยาอยู่ในใต้บังคับกับเมืองมอญแลพม่า จึงต้องทำตามพระราชบัญญัติกติกากิจการของเจ้าแผ่นดินในประเทศนั้น เหตุด้วยเมืองพม่ายกกำลังเป็นศึกอยู่กับกรุงศรีอยุธยา ฝ่ายพระราชหฤทัยสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เข้าพระราชหฤทัยในกระแสของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทั้งได้ทรงพระราชดำริเนร็ดยวอยู่แล้วบ้างเหมือนกัน จึงได้ทรงปฏิญาณยอมเลิกห่มผ้าอย่างมอญ ตั้งแต่ได้ทรงปฏิญาณมาแล้วก็ทรงประพฤติตรงต่อคำปฏิญาณ แต่นั้นมาก็มิได้ทรงจีวรแหวกตลอดจนลาผนวช

ครั้นเมื่อทรงลาผนวชแล้ว ในวันนั้นเองได้ทรงประกาศแก่พระสงฆ์ทั้งปวงว่า การที่จะห่มผ้าอย่างนั้นแล้วแต่ความพอใจ มิได้ทรงรังเกียจแลถือว่าเป็นสำคัญอันใด....”๑๑

๑๑. “สมาธิกพิเศษ” (นามแฝง), เรื่องที่อ้างแล้ว, น. ๘๓-๘๔.

จากพฤติการณ์ตามข้อความที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ทรงเล้ามาตักกล่าวก็สะท้อนให้เห็นว่า ไป ๆ มา ๆ การเปลี่ยนแปลงในเรื่องครองผ้าของนิกายใหม่นี้ก็เป็นเรื่องหลักเกณฑ์อันเป็นสาระอันใดมิได้เลย จึงเป็นที่เห็นได้ชัดว่ามันเป็นเรื่องของกลไลบายเพื่อความยิ่งใหญ่ทางการเมืองของพวกนิกายใหม่เท่านั้น ครั้นดูการกระแสนการเมืองพัทธสวนทางมาอย่างแรง “องค์ปฐมบูรพาจารย์” ท่านก็ทรงหลบหลีกโดยทรงประกาศเลิกเองง่าย ๆ แต่แล้วเมื่อพระองค์ท่านได้ทรงมีอำนาจเป็นใหญ่ในแผ่นดิน บรรดาสาวกของพระองค์ท่านก็ได้พลิกผันวิธีการครองผ้าแบบนั้นขึ้นมาอีก จนในที่สุดก็ไม่ทราบว่าจะอะไรผิดอะไรถูก ทั้งนี้ก็เพราะอำนาจทางการเมืองแท้ ๆ

(๒) เรื่องการสวดญัตติด้วยสำเนียง “มคธ”? เท่าที่เป็นปัญหาถกเถียงกันถึงที่สาวกของท่าน “ปฐมบูรพาจารย์” ยกขึ้นมาอ้างกันว่า เพราะภิกษุในสยามออกสำเนียงภาษามคธไม่ถูกต้อง โดยเฉพาะเวลาทำพิธีบวช นาคผู้บวชก็ดี พระอุปัชฌาย์ก็ดี พระกรรมวาจาจารย์ก็ดี ออกเสียงภาษามคธ หรือ บาลี ผิดเพี้ยน จึงทำให้คำกล่าวนั้นไม่เป็นเครื่องแสดงเจตนาได้ถูกต้องตามพุทธบัญญัติ ทำให้กรรมวิธีในการบวชนั้นเป็นโมฆะ

เพราะการสวดมนต์นั้นมีส่วนเนื่องผิดเพี้ยน ดังนั้นพวกนิกายใหม่
จึงถือว่าพระภิกษุในนิกายเดิมที่บวชทั้งหมดนั้นเท่ากับไม่ได้บวช
เป็นพระหรือเป็นอุปสมบทอย่างถูกต้อง จึงอนุญาตให้เป็นได้
เพียง สามเณร เท่านั้น ถ้าตีความกันอย่างตรงไปตรงมาก็
หมายความว่า ภิกษุในสยามแต่ก่อนมาหรือในเวลานั้นไม่ว่าจะ
เป็นสมเด็จพระสังฆราช (ก่อน) สมเด็จพระสังฆราช (นาถ)
วัดมหาธาตุฯ หรือ สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ วัดพระเชตุ-
พนฯ หรือพระภิกษุทั้งหมดในคณะมหานิกายเวลานี้ ตาม
ข้ออ้างของพวกนิกายใหม่ก็ล้วนแต่เป็นเพียง สามเณร เท่านั้น
เรื่องดังกล่าวนี้จึงนับเป็นประเด็นสำคัญที่สุดที่ทำให้เกิดความ
แตกร้าง และการดุดกเหี้ยมดุดกันอย่างเข้มข้นระหว่างพวก
นิกายใหม่ กับ ภิกษุมหานิกายมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งเราจะได้
ศึกษาพิจารณาเป็นลำดับไป

ก่อนจะพิจารณาเรื่องความขัดแย้งอันเป็นผลของเรื่องนี้
ต่อไป ขอให้เรามาพิจารณาประเด็นเรื่องที่ว่า สำเนียง มคธ
หรือ บาลี ที่ถูกต้องนั้นเป็นอย่างไรเสียก่อน ข้อเท็จจริงประ-
การแรกที่ยอมรับตรงกันก็คือ ภาษาบาลีเป็นภาษาตายมานาน
แล้ว จึงไม่มีใครในปัจจุบันสามารถพิสูจน์ได้ว่า สำเนียงที่ถูก

ท้องถิ่นของภาษานั้นเป็นอย่างไร ทั้งนี้เราจึงกำหนดเอาแต่รูปคำศัพท์ ที่สะกตการณ์โดยถูกต้อง แล้วมาออกเสียงเอาตามความเหมาะสมแห่งฐานเสียงที่เรามีอยู่ในภาษาของแต่ละชาติ เช่น มอญ ก็ว่าไปตามสำเนียงมอญ พม่าก็ออกสำเนียงพม่า จีนก็ว่าไปตามสำเนียงจีน ไทยก็ว่าตามสำเนียงไทย เป็นสำคัญ ก็ถือว่าใช้ได้โดยปริยาย เพราะแม้แต่ภาษาปัจจุบันซึ่งยังมีเจ้าของภาษาที่ตรวจสอบสำเนียงที่ถูกต้องได้ เช่น ภาษาอังกฤษ ฝรั่งเศส และภาษาอื่นๆ เมื่อคนต่างชาติ เช่น ชาวอินเดีย ชาวจีน และชาวไทย เอามาพูดยังมีสำเนียงไม่เหมือนกัน แต่ก็ใช้กันได้ไม่ว่าจะเป็นการเจรจา หรือทำสนธิสัญญาเป็นทางการ เมื่อเขียนคำศัพท์ได้ถูกต้อง ยอมรับตรงกัน ครั้นเวลาอ่านให้กันฟังอาจมีสำเนียงแตกต่างกันก็ยังใช้ได้ ไม่เป็นโมฆะ เรื่องนี้จึงเป็นเรื่องเหตุผลง่าย ๆ ที่ใคร ๆ ก็เข้าใจได้

ปัญหาที่ว่า พระเถระชาวรามัญผู้^๕แจ่ม^๖ผู้^๗น^๘เป็นผู้^๙บาลีอย่างถูกต้องก็เป็นเรื่องเหลือเชื่อ นอกจากจะนึกว่าเป็นเรื่องอัศจรรย์ อันเป็นบุญญาบารมีของท่าน วชิรญาณเถระ นั้นก็ว่าได้ แต่ตามความเข้าใจของคนทั่วไปซึ่งอาศัยการพิจารณาหาเหตุผลตามความเป็นจริงทางประวัติศาสตร์แล้วก็จะเห็นได้ว่า

พระมอญ พระพม่า รุ่งรังกล่าว^{๕๔}นสืบศาสนาจากลังกา ถ้า
ท่านพิสูจน์ได้ว่าสำเนียงที่ถูกต้องของภาษามครเป็นอย่างไร ท่าน
ก็คงเรียนรู้มาจาก พระภิกษุชาวลังกา แต่ชาวลังกาก็มิใช่ชาว
มคร หากแต่เป็นชาวสิงห์พัว้ง ชาวทมิฬพัว้ง ซึ่งก็อยู่ไกลจาก
แคว้นมครทั้งระยะทางและกาลเวลา ศาสนาพุทธเข้ามาสู่เกาะ
ลังกาเมื่อราว พ.ศ. ๒๓๕ ซึ่งก็ระยะเดียวกับที่เข้ามาในดินแดน
สยาม ซึ่งถ้าชาวลังกา สืบทอดสำเนียงมครไว้ได้อย่างถูกต้อง
ชาวสยามก็จะต้องสืบทอดได้เช่นเดียวกัน เพราะพระเถระที่มา
เผยแพรศาสนา^{๕๕}นั้นก็มาจากชมพูทวีปด้วยกัน แต่ก็เป็นที่เชื่อว่า
เวลานั้นภาษามครก็ได้เลือนหายตายจากไปมากแล้ว เพราะ
ปรากฏว่า ในช่วงระยะ พ.ศ. ๓๕๓ เป็นต้นมา พระสงฆ์ใน
ลังกาก็ได้แตกแยกกันออกเป็น ๓-๔ คณะ และส่วนใหญ่ก็
เป็นพวกอรรถรรวมวาทิ หรือ อลัชชี ความแตกแยกกระส่ำระสาย
ดังกล่าวก็นำให้ดำเนินติดต่อกันมาเกือบสองพันปี จนชาวลังกา
ต้องนิมนต์พระพม่าบ้าง พระมอญบ้าง ไปช่วย^{๕๖}ฟื้นฟูพุทธ
ศาสนา และตามหลักฐาน ฝ่ายไทย ฝ่ายลังกา และพม่าก็
ปรากฏตรงกันว่า ในระหว่าง พ.ศ. ๒๒๕๐-๒๓๒๕ ประเทศ
ลังกา “ในสมัยพระเจ้ากิตติสสิริราชสีห์ ได้นิมนต์พระภิกษุ
สงฆ์มาจากรัฐสยามไปกระทำอย่างเดียวกัน คือ ประดิษฐาน

ศาสนา....”^{๑๒} หลักฐานทางฝ่ายไทยก็ปรากฏว่า “จุลศักราช ๑๑๑๕ (พ.ศ. ๒๒๙๖) พระบรมราชาธิราชที่ ๓ โปรดให้ส่งพระอุปาสีเป็นหัวหน้า พระอริยมุนี พร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์อีก ๑๒ รูปไปลังกาทวีป”^{๑๓} และด้วยเหตุนี้ศาสนาพุทธในเกาะลังกาในช่วงหลังจึงได้ชื่อว่า “สยามวงศ์” และเมื่อพระเถระชาวรามัญผู้รู้แจ้งรูปหนึ่งอ้างว่าสืบศาสนาจากลังกา ก็เท่ากับนำเอาลัทธิสยามวงศ์กลับมาสู่สยาม พร้อมด้วยภาษามครสำเนียงรามัญของท่านที่อ้างว่าเป็นสำเนียงมครที่ถูกต้องมาเผยแพร่ ซึ่งองค์พระวชิรญาณเถระผู้เป็นปราชญ์ยิ่งใหญ่จนอุปัชฌาย์—อาจารย์ชาวสยามของท่านไม่อาจสั่งสอนได้นั้น ก็น่าจะรู้เท่าทันเรื่องนี้ด้วย แต่ก็เป็นที่น่าประหลาดใจไม่น้อยที่พระองค์ท่านดูไม่เจตนิยวพระทัยในเรื่องนี้บ้างเลย

ถ้าจะว่าไปอีกทีภาษามครหรือภาษาบาลีนั้นไม่ว่าจะออกสำเนียงแบบ สิงห พม่า รามัญ จีน หรือไทย ก็เป็นการยากที่พุทธศาสนิกชนชาวไทยจะฟังได้รู้เรื่อง เพราะแม้แต่พระภิกษุจำนวนมากผู้สวดหรือเทศน์ตามหนังสือโดยใช้ภาษาบาลีก็แทบ

๑๒. พระบัญญัติสาม, เรื่องทองแล้ว, น. ๔๐.

๑๓. แสง มนวิทูร (อ้าง) หนังสือพงศาวดารไทยฉบับพระราชหัตถเลขา, เชียงรอน ๑, ศาสนวงศ์, น. ๔๐.

จะไม่รู้อยู่แล้ว หากแต่เราต้องอาศัยการแปลและการอธิบายเป็นภาษาของตนประกอบอีกชั้นหนึ่งด้วยเสมอ อย่างว่าแต่สำเนียงเพี้ยนเลย แม้แต่คำก็อาจจะเปลี่ยนเป็นคำในภาษาอื่นไป และถ้าถือกันว่าแม้แต่เสียงเพี้ยนก็ไม่ได้แล้ว บรรดาคำสอนที่แปลออกมาจากภาษาเดิมก็คงเป็นโมฆะไปหมด ไม่มีอะไรเหลือ

เรื่องนี้แม้แต่องค์สมเด็จพระมหาสมณเจ้า ฯ วชิรเสตุพน ฯ พระองค์นั้นก็ทรงเห็นว่าเป็นเรื่องที่ขัดแย้งกันจนเกินเหตุจึงได้ทรงตั้งเป็นข้อวินิจฉัยไว้ว่า

“เหตุที่พระธรรมยุติกคณาจารย์เหล่า หนึ่งอ้างว่าพระมหานิกายไม่เป็นอุปสัมบัน นั้น...ปัญหาที่จะพึงวินิจฉัยในข้อนี้ คือ ว่าอย่างไรใช้ได้ อย่างไรใช้ไม่ได้ ของพิจารณาภาษาที่ใช้พูดกันอยู่ในบัดนี้ก่อน ภาษาไทยของเราเอง สำเนียงของชาวกรุงเทพฯ กับของชาวมณฑลใกล้เคียงยังไม่เหมือนกัน ยิ่งห่างออกไปก็ยิ่งแปร่งมากขึ้น เช่น สำเนียงของชาวมณฑลนครศรีธรรมราช ชาวกรุงฟังเกือบไม่เข้าใจ ถ้าจะเพิ่มสำเนียงของชาวเหนือกับของชาวใต้ยิ่งจะห่างกันมาก ไม่ใช่เป็นแต่ภาษาไทยของเรา แม้ภาษาฝรั่งก็เป็นทุกประเทศแต่คนชาติเดียวกันอยู่ต่างถิ่นกัน ยังพูดสำเนียงแปร่ง

จากกัน คนชาติหนึ่งพูดภาษาของชาติอื่นคงแปร่งไม่
 ต้องสงสัย คนพูดคนฟังภาษาต่างประเทศได้คงรู้ดี ฟัง
 แท้ จีน ฝรั่งเศส แหก พูดไทยเกิดเป็นอย่างไรบ้าง ผู้ที่
 เรียกว่าพูดได้ก็คือพูดให้ฟังเข้าใจ ผู้ที่เรียกว่าพูดชัด ก็
 คือพูดไม่แปร่งมาก ธรรมชาติของภาษาเป็นอยู่เช่นนั้น
 ส่วนภาษามคธเป็นภาษาตาย คือไม่มีคนพูดในบัดนี้
 ไฉนเธอจะจับเอาเป็นหลักได้ว่าอย่างไรชัด แต่ภาษา
 เป็นคือที่มีคนพูด เช่นภาษาไทยของเราเองยังเพี้ยนกัน
 ไปได้ หากจะว่าวิธีว่าอักษรตามแบบลังกาแลเป็นชัด
 เดิมก็ไม่ได้อุปสมบทด้วยกรรมวาจาว่าอักษรตามแบบนั้น
 อุปสมบทมา เดิมด้วยกรรมวาจาตามแบบมหานิกายแล
 ตามแบบรามัญต่างหาก ถ้าค้านแบบมหานิกายเสีย เมื่อ
 ภายหลังจะอิงแบบรามัญเป็นหลักได้แลหรือ รับรองได้
 หรือไม่ว่าแบบรามัญใกล้เคียงแบบลังกามากกว่าแบบมหานิ-
 กาย เธอเองเสียอีกจะต้องรับว่ารามัญว่าแปร่งมากกว่า
 เพื่อน ที่สุดพระลังกาเองก็อุปสมบทด้วยกรรมวาจาสำ-
 เนียงอย่างอื่นดูพวกเรา จงเห็นในเรื่องหนหลังเกิด เมื่อ
 เป็นเช่นนั้น ข้อที่ว่า พระมหานิกายไม่เป็นอุปสัมบันเพราะ
 กรรมวาจาวิบัติ เพราะว่าอักษรไม่ชัด ไม่มีมูลเลย อันที่

จริงแม้ภาษามคธเองก็กลายมาโดยลำดับ ถ้าเทียบภาษา
ยุครจนาพระบาลีเลอรรณกถากับคำจารึกหลักศิลา คร^๕
งอโศกรัชกาล คงจะเห็นว่าใกล้เคียงกันมาก คร^๕งนั้นยังไม่ใช้
อักษรสังโยคคือตัวสะกด ท^๕ง ร กับ ล อักษรก็ยังใช้สับ
กันกับที่ใช้ในบัดนี้....”^{๑๔}

และเนื่องจากว่าคงจะได้มีการถกเถียงและกระทบกระทั่ง
กันในเรื่องนี้อย่างกว้างขวาง จนแม้แต่พระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าฯ รัชกาลที่ ๔ ก็ยังต้องออกมาทรงออกความเห็น
ด้วยว่า

“ปัญหาเรื่องจะเป็นบรรพชาหรือไม่ เห็นว่า
เป็นข้อที่ถกเถียงกันมากเกินไป ว่าด้วยกิจบรรพชาได้รับ
ไตรสรณาคมให้ถูกต้องเป็นที่สุด ถ้ากันกันจนถึงสำเนียง
เหตุใดจึงจะไม่กันสำเนียงรามัญอันห่างจากสำเนียงภาษา
เดิมเป็นอย่างมาก ถ้าสำเนียงรามัญนับว่าถูกต้องแล้ว
เหตุไฉนสำเนียงสยามแลกับพม่าจึงจะไม่ถูกต้องเล่า ยิ่ง
สำเนียงพม่ายิ่งกว้างมากไป ดังคำที่เป็นกรุนั้นเหมือน
เสียงมคธแล้วหรือไฉน จะว่าด้วยฐานอักษร ก็มีอยู่

๑๔. สมาชิกพิเศษ (นามแฝง), เรื่องข้างแล้ว, น. ๕๕-๕๗.

ด้วยกันทุกภาษา ความข้อนี้ก็เห็นปรากฏชัดเจนว่า ถึงพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ไม่ทรงยืนยันว่าเฉพาะสำเนียงรามัญจึงจะถูก ต่อเมื่อได้ทรงทราบกว้างขวางออกไปก็ได้ให้ใช้สำเนียงอย่างธรรมเนียมตึกนิกายใช้ อยู่บัดนี้ซึ่งใกล้เคียงภาษาเดิมยิ่งกว่าสำเนียงอื่น แต่ข้อที่ถือลงไปถึงสำเนียงเช่นนั้น ก็เป็นถือตามอย่างละเอียดเกินแก่ความต้องการ เช่น ในพระกระแสพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงปฏิญาณเรื่องวิธีพิมพ์ว่าเวลาเมื่อยังเป็นภิกษุหนุ่มถือไปอย่างข้างคิดละเอียด เมื่อจะว่าตามข้อความในพุทธบัญญัติก็เพียงแค่ให้ฟังชัดเจนเข้าใจของผู้ให้สรณาคม และผู้รับสรณาคม”^{๑๕}

เพราะฉะนั้นเรื่องนิตยตามเหตุผลแล้วก็เป็นเรื่องที่ขาดเหตุผลอยู่มากทีเดียว และการเปลี่ยนแปลงเรื่องนี้เป็นเพียงแต่การทำให้รูปแบบให้ดูพิลึกกึกกือขึ้น ตามกลไลบายเพื่อสร้างความยิ่งใหญ่ และหาทางยกตนข่มท่าน แล้วลงท้ายที่สุดก็ไปไม่รอดอีกตามเคย

(๓) ปัญหาการกำหนดวันอุโบสถตามวิธีปักขคณนา หรือคิดแบบเต็มปักข์ หรือ ๑๕ วัน ทั้งข้างขึ้นข้างแรมโดยไม่

๑๕. จาก เรื่องเดียวกัน, น. ๕๓-๕๔.

แยกว่าเป็นเดือนขาดหรือเดือนเต็มตามประเพณีนิยมของไทยที่ใช้กันอยู่ ทั้งนี้เพราะท่านทรงอ้างเหตุผลจากการคำนวณทางดาราศาสตร์ว่าอย่างนั้นจึงจะถูกต้อง ทำให้วันพระและวันโกนของนิกายใหม่แตกต่างออกไปจากฝ่ายนิกายเดิมที่ดำเนินมา แต่แล้วในที่สุดก็ไปไม่รอดอีกตามเคย ดังที่ท่านผู้รู้ได้อภิปรายไว้อย่างน่าสนใจซึ่งขอคัดมาลงไว้เพื่อพิจารณาต่อ ๆ กันไปดังนี้

“เรื่องการกำหนดวันอุโบสถตามวิธีปักขณนาของคณะธรรมยุติกนิกาย เป็นข้อแตกต่างกันกับมหานิกายอีกเรื่องหนึ่ง ทางฝ่ายมหานิกายถือตามวันอันกำหนดไว้เป็นวันโกนวันพระ ในเดือนทางจันทรคติหนึ่ง ๆ มี ขึ้น ๘ ค่ำ ขึ้น ๑๕ ค่ำ แรม ๘ ค่ำ แรม ๑๕ ค่ำ หรือ ๑๔ ค่ำ (สุดแต่เดือนขาดหรือเดือนเต็ม) วันเหล่านี้เป็นวันธรรมสวนะนิยมมาแต่กาลนานแล้ว “ภิกษุหรืออุปัชฌายา” ได้รับช่วงกันต่อ ๆ มา การก็เป็นสะดวกด้วยประการทั้งปวง ครั้นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสถาปนาคณะธรรมยุติกนิกายขึ้น กำหนดวันขึ้นแรมตามกาลนิยม ก็เป็นอันใช้ไม่ได้ ทั้งนี้เพราะไม่เต็มปักข์ไม่เต็มราชี่แห่งดวงจันทร์ เช่น ในเดือนที่กำหนดว่าเป็นเดือนขาด วัน

พระขอมหานิกาย ๑๔ คำ วันพระของธรรมยุติกานิกาย
 เป็นวันขึ้น ๑ คำ (ของมหานิกาย) ^{๕๕}ทั้งนี้เพราะดวงจันทร์มิ
 ได้โคจรเต็มจักรราศีในวันนั้น ^{๕๖}ครั้นทันทันกับยกขึ้น ^{๕๗}เต็มบักช
 ชาติเกิดขึ้น การที่ถือคตินักเป็นความคิดเห็นอันสุขุมละ
 เยียดแต่จะว่าเกินต้องการหรือไม่เกินนั้นก็ยากจะว่าได้ แต่
 เรื่องไปได้ตลอดหรือไม่นั้น กล่าวได้ว่าไปไม่ตลอด คือ
 วันเข้าพรรษาแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ และวันออกพรรษาขึ้น
 ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ต้องตรงกันกับวันของมหานิกายทุกปี
 การที่ต้องกำหนดให้ตรงนั้นเป็นเพราะหมดทางหลบ ให้
 แยกไปตามบักชคนหาวิธีแล้ว วันเพ็ญเดือน ๘ จะต้อง
 เป็นวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ (ของมหานิกาย) เมื่อเป็นเช่น
 นี้ วันแรม ๑ ค่ำ ซึ่งเป็นวันเข้าพรรษา ตามบักชคนหาจะ
 ตกไปแรม ๒ ค่ำ เดือน ๘ (ของมหานิกาย) พระธรรมยุต
 จะต้องเข้าพรรษาตามบักชในวันนั้น แต่การปฏิบัติหา
 เป็นดังนี้ไม่ ^{๕๘}ทั้งนี้เพราะวันมหาปวารณาเป็นวันกำหนด
 ตายตัวสภักดีทำอยู่ หากจำพรรษาแรม ๒ ค่ำ เดือน ๘ ก็
 จะต้องไปปวารณาเอาแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถ้าไปกว่า
 วันกำหนดวันหนึ่ง ^{๕๙}ข้อนี้ไม่มีผู้ใดกล้ากระทำ เป็นเรื่อง
 จ้านกันมาแต่เนิ่นแล้ว

พระมหาเถระทั้งสองฝ่ายท่านเคยสัพยอกกันเล่น
ซึ่งผู้ใดฟังอย่างใกล้ชิด ได้เล่าให้ฟังเป็นเรื่องขำมิใช่น้อย
คงจะเขียนเล่าไว้ ณ ที่นี้

พระมหาเถระฝ่ายมหานิกาย ถาม “เฝ้าเจ้าคุณ
เข้าพรรษาแรม ๒ ค่ำมิใช่หรือ?”

พระเถระฝ่ายธรรมยุติกนิกาย ตอบ “มิได้ครับ
คงเข้าแรม ๑ ค่ำเหมือนกัน”

พระมหาเถระฝ่ายมหานิกาย ชัก “อ้าวกับกะ
ชาคมิใช่หรือ?”

พระเถระฝ่ายธรรมยุติกนิกาย แกะ “ชาคก็ไม่ใช่
ไรคอกครับ ชาคเดือนนี้ ทบไปชดเชยเอาเดือนหน้า
ก็ได้ วันข้างหน้ายังมี”

กล่าวโดยสรุปแล้วก็คือ การก่อตังนิกายใหม่ขึ้นมา
เป็นเรื่องที่ไม่สมเหตุสมผล เพราะปราศจากเนื้อหาที่เบ้นแก่น
สารทั้งทางด้าน ปรียติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ ข้อแตกต่างที่
บัญญัติขึ้นเพื่อทั้บถมข้มขวญฝ่ายนิกายเดิมก็เ็นข้อบัญญัติที่เป็น
เปลือก เป็นรูปแบบที่ผิวเผิน สาเหตุที่กล่าวอ้างในการก่อตัง
นิกายใหม่ก็คลุมเครือ จะว่าเพื่อชำระกิจการพระศาสนาให้

บริสุทธิ์ผุดผ่องยิ่งขึ้นก็ดูไม่สมเหตุผล ดังที่มีผู้กล่าวว่า การที่ท่าน
 วิจารณ์ถาวรทรงก่อตั้งนิกายใหม่นี้ ไม่ใช่เนื่องจากสาเหตุ
 ความเสื่อมโทรมทางศาสนาตามที่ทรงอ้างแก้แค้นใดเลย หาก
 แต่ “ทรงตั้งธรรมยุติกะขึ้นมาในนามของพระพุทธศาสนาเพื่อ
 การเมือง คือเอาพระพุทธศาสนาเป็นโล่^๕ เป็นเครื่องมือของ
 พระองค์เพื่อชิงเอาราชสมบัติ....”^{๑๑} ถ้ากล่าวนี้เป็นเรื่องที่เร
 น่าจะได้พิจารณาศึกษาอยู่ไม่น้อย

ดังนั้นถ้าจะว่าโดยมาตรฐานสากลของการก่อตั้งลัทธิ
 นิกายใหม่ในศาสนาอื่น ๆ ด้วยแล้ว การก่อตั้งนิกายใหม่ใน
 เมืองไทยดังกล่าวนี^๕ จึงดูเป็นเรื่องของ ชัศตียมานะ มากกว่า
 อย่างอื่น ดังเช่น ได้มีท่านผู้รู้ท่านหนึ่งกล่าวว่า

“ในประเทศไทยเรานี้^๕ แต่เดิมเรามีคณะสงฆ์
 ไทยเพียงคณะเดียว ต่อมาเมื่อพระบาทสมเด็จพระจอม
 เกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จออกทรงผนวชก็ได^๕ตั้งคณะธรรมยุติก
 นิกายขึ้นและเรียกคณะสงฆ์ไทยเดิมว่ามหานิกาย จะด้วย
 เหตุผลทางการเมืองสมัยนั้น หรือเหตุผลทางพระวินัย
 บัญญัติก็ตามที่เกิดขึ้น

๑๑. ศ. ธรรมยศ, พระเจ้ากรุงสยาม, โรงพิมพ์ ศ. สง่า, พระนคร, พ.ศ.

แต่ก็ปรากฏว่า พระมหานิกายกับพระธรรมยุต
มิได้มีความแตกต่างกันในเนื้อหาสาระของพุทธบัญญัติ
และพุทธธรรมที่สำคัญเลยแม้แต่น้อย กล่าวคือ พระมหา
นิกายและพระธรรมยุตยังถือพระไตรปิฎกฉบับเดียวกัน
สอบความรู้พร้อมกันด้วยข้อสอบและหลักสูตรเดียวกัน
ศึกษาพระปริยัติธรรมอย่างเดียวกัน อยู่ภายใต้อาณัติคณะ
สงฆ์ร่วมกัน ตลอดจนพิธีกรรมทุกอย่าง เช่น สวดมนต์
และสังฆกรรมต่าง ๆ เป็นแบบเดียวกัน สรุปได้ว่า พระ
มหานิกายกับพระธรรมยุตมิได้มีความแตกต่างกันในการ
ศึกษาพระธรรมวินัย หรือพุทธปรัชญาใด ๆ ทั้งสิ้น
จะเรียกว่าที่แยกกันเป็นสองนิกายเช่นนี้ก็เกิดจากทิวทัศน์
อันเป็นเปลือกของปุถุชนที่ยังละไม่ได้เท่านั้น^{๑๘}

จากหลักฐานต่าง ๆ บางส่วนที่ยกมาศึกษาพิจารณานี้ ก็
จะเห็นได้ว่า การตั้งนิกายใหม่ดังกล่าวมาแล้ว จะมีเจตนาเพื่อ
ปรับปรุงกิจการพระศาสนาให้ดีขึ้น หรือเพื่อประโยชน์แอบแฝง
อื่นใดนั้น ก็พอจะเป็นที่เข้าใจกันอยู่แล้ว และจากผลที่ตามมา

๑๘. ส.ว. มีเผ่าพงษ์, “บันทึกของพุทธศาสนิกชน—นิกายใหม่กำลังทำลายภูมิ
ปัญญาของมหาเถรสมาคม” วารสาร ไทชนิกร, ๒๑ มกราคม ๒๕๒๓,

นั้นจะเห็นได้ว่า ฝ่ายผู้ก่อตั้งนิกายใหม่ดังกล่าวนี้ได้รับผลประโยชน์อย่างเต็มที่ทั้งในทางส่วนตัวและทางการเมือง แต่ผลทางด้านความสามัคคีเป็นปึกแผ่น และความก้าวหน้าในวงการคณะสงฆ์ไทยนั้นดูเหมือนจะเป็นไปในทางลบมากกว่าทางบวก หรือกล่าวอย่างย่อ ๆ ก็คือว่า การก่อตั้งนิกายใหม่นี้ นอกจากจะไม่มีเนื้อหาที่แตกต่างไปจากเดิม หากแต่เป็นเพียงการสร้างฐานอำนาจในทางการเมืองของ ‘องค์กรปฐมบูรพาจารย์’ ดังกล่าวมาแล้ว ที่สำคัญที่สุดก็คือ มันยังกลายเป็นจุดเริ่มต้นแห่งความขัดแย้งและแตกแยกอย่างกว้างขวางและลึกซึ้งขึ้นในวงการคณะสงฆ์ไทยเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในประเทศไทยอีกด้วย

บ) ความขัดแย้งและแตกแยกอันสืบเนื่องมาจากการก่อตั้งนิกายใหม่

ผลของการก่อตั้งนิกายใหม่ที่เราเห็นได้ชัดก็คือ การดูถูกเหยียดหยามของพวคนิกายใหม่ต่อพระสงฆ์ในนิกายเดิม ซึ่งก่อให้เกิดความไม่ลงรอยกันตลอดมา จึงนับเป็นการสร้างความขมขื่นมัวหมองในจิตใจของพระสงฆ์ส่วนใหญ่ในคณะสงฆ์ไทย ซึ่งได้แผ่ลามออกไปถึงวงการพุทธบริษัทนอกวัดด้วยอย่าง

กว้างขวาง และยังก่อให้เกิดการกตชี ช่มเหง กัดกันกลั่นแกล้ง และแย่งชิงความเป็นใหญ่ในวงการคณะสงฆ์ไทยและดึงเอา อิทธิพลทางการเมืองของฝ่ายอาณาจักรเข้ามาเกี่ยวข้องอย่างเปิดเผยโจ่งแจ้งมากขึ้นตามลำดับ

จากหลักฐานบางส่วนที่ได้ศึกษามาแล้วข้างต้นนั้น ก็จะได้เห็นว่า ความขัดแย้งแตกแยกนั้นได้เกิดขึ้นแล้วอย่างแน่นอน และประเด็นสำคัญ ๆ ของความขัดแย้งแตกแยกดังกล่าวนี้ ส่วนใหญ่มาจากฝ่ายนิกายใหม่ผู้ซึ่งอ้างว่า “ได้รับพระราชทาน พรพิเศษ” เพื่อความเป็นใหญ่แต่ผู้เดียวเหนือคณะสงฆ์ไทยนั้น เป็นสำคัญ สำหรับฝ่ายนิกายเดิมนั้นส่วนใหญ่ก็เป็นฝ่ายถูกกระทำ และถ้าจะมีส่วนสร้างความขัดแย้งแตกแยกในสายตาของฝ่ายผู้มีอำนาจนั้นก็อาจเนื่องมาจากฝ่ายนิกายเดิมโดยทั่วไปไม่อาจยอมรับความไม่ถูกต้องในลักษณะที่ว่า “เจ้าว่างามก็ว่างามไปตามเจ้า” หรืออาจเป็นเสมือนฝูงโคส่วนใหญ่ที่แปลกแยก เพราะไม่ยอมว่ายน้ำคัดไปคดมาตามจำฝูงของนิกายใหม่นั้น ทำให้ฝ่ายนิกายใหม่ผู้มีอำนาจนั้นมองว่าเป็นพวกหัวแข็ง พวกขบถ ฯลฯ ไป ซึ่งก็สุดแล้วแต่จะประมาณค่าว่ากันตามวิสัยของผู้มีอำนาจ

ประเด็นสำคัญ ๆ ของความขัดแย้งและแตกแยกในคณะสงฆ์ไทยอันเนื่องมาแต่การก่อตั้งนิกายใหม่ที่ควรยกมาพิจารณา

ศึกษาในที่นี้ได้แก่ ๑) การถูกเหยียดหยามของฝ่ายนิกายใหม่
ต่อฝ่ายนิกายเดิม ๒) การแอบอ้างอำนาจฝ่ายบ้านเมืองเข้ายึด
อำนาจปกครองในวงการคณะสงฆ์โดยฝ่ายนิกายใหม่ซึ่งเป็นฝ่าย
ข้างน้อย ๓) การกดขี่และเบียดบังฝ่ายนิกายเดิมโดยนิกายใหม่
เพื่อฝ่ายนิกายใหม่จะได้ครองความเป็นใหญ่ในวงการคณะสงฆ์
ไทยแต่ฝ่ายเดียวในที่สุด ดังที่เราจะได้พิจารณาแต่ละปัญหา
ตามลำดับไปดังนี้

๑) การถูกเหยียดหยามโดยฝ่ายนิกายใหม่ต่อฝ่ายนิกาย
เดิม เรื่องนี้ส่วนหนึ่งก็จะได้เห็นได้จากหลักฐานต่าง ๆ ที่กล่าวมา
แล้วในตอนต้นของบทความนี้ และยังได้มีการยืนยันกันตลอด
มาซึ่งแม้แต่รัชกาลที่ ๖ ก็ทรงยืนยันในเรื่องนี้ อีกทั้งจะเห็นได้
จากข้อความที่ผู้ใช้นามว่า “สมาชิกพิเศษ” ได้อ้างถึงพระราช
นิพนธ์ของกษัตริย์พระองค์นั้น ซึ่งมีข้อความตอนหนึ่งดังนี้

“ตามความในพระราชนิพนธ์มีอีกข้อหนึ่ง ซึ่งตรัส
อย่างตรง ๆ ตามพระบรมราชโอชญาศัยที่ทรงยุติธรรม คือ
การถูกพระมหานิกายว่าไม่ใช่พระ ของคณะธรรมยุติก
ความข้อนี้เป็นอันฟังไม่แน่นอน เพราะออกจากพระโอษฐ์
ของพระองค์เอกอัครศาสนูปถัมภก ทั้งพระองค์ก็ทรง

ผนวชในคณะธรรมยุตติกาย จึงเป็นหลักฐานเพียงพอที่จะเชื่อได้ว่าพระธรรมยุตที่ถูกระงับพระมหานิกายว่าไม่ใช่พระมีอยู่เป็นแน่ ข้อเท็จจริงในเรื่องนี้ปรากฏแม้ในปัจจุบัน ในการไปสู่ที่นิมนต์แห่งหนึ่งในกรุงเทพฯ นี้เอง เจ้าของงานนิมนต์พระมหานิกายที่ตนนับถือไปด้วย ๑ รูป ในหมู่พระธรรมยุตหลายรูป และประธานสงฆ์หมื่นนี้เป็นพระธรรมยุต ไม่ยอมให้พระมหานิกายรูปนั้นร่วมอาสนะด้วยในการสวดมนต์และในการฉัน เจ้าภาพต้องจัดอาสนะถวายพระมหานิกายเป็นพิเศษ เรื่องนี้มองคัพยานยืนยันได้จริง ๆ เป็นเรื่องที่ไม่น่าจะเกิดขึ้นเลย เพราะแต่เดิมนั้นก็ตั้งรังเกียจแต่ในเรื่องการร่วมอุโบสถสังฆกรรม หรือการร่วมฉันวงเดียวกันนั้นก็ทำเนา แต่การรังเกียจจนถึงกับนั่งร่วมอาสนะกันไม่ได้ แม้ในการสวดมนต์ตามบ้านเช่นนี้ เป็นการเกินงามไป แม้แต่ในหมู่ภิกษุที่ผู้ใดเป็นผู้ตั้งก็ยอมไม่กระทำดังนี้ พระพุทธองค์ทรงประกอบภิกษุบริษัทไว้ในฐานะเป็นผู้ทรงมารยาทอันงดงาม การกระทำดังนี้ชอบด้วยพระพุทธานุญาตแล้วหรือ^{๑๕}

๑๕. “สมาธิพิเศษ” (นามแฝง), เรื่องที่อ้างแล้ว, น. ๑๔-๑๕

นอกจากข้อยืนยันต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้วนี้ จากประสบการณ์ในชีวิตประจำวันของเหล่าพุทธศาสนิกทั้งหลาย ก็จะได้พบเห็นการกระทบกระทั่งของฝ่ายนิกายใหม่ต่อฝ่ายนิกายเดิมอยู่ตลอดมา เพราะโดยอาศัยมติอันเป็นอคติพื้นฐานที่ว่าภิกษุในนิกายเดิมเป็นเพียงสามเณรเท่านั้น ทั้งยังเป็นพวกเหลวแหลก จึงไม่อาจให้ร่วมอุโบสถสังฆกรรมได้ และแม้แต่นั่งร่วมอาสนะ หรือนำอาหารร่วมวงกันก็ไม่ได้ ซึ่งข้อรังเกียจเหล่านี้ฝ่ายนิกายใหม่เป็นผู้ตั้งขึ้นเองทั้งสิ้น

อนึ่ง ถ้ายมหาคติอย่างสุดขีดนี้ ท่านวชิรญาณเถรและเหล่าสาวกได้กล่าวคำใส่ร้ายจ้วงจาบต่อพระสงฆ์ไทยฝ่ายนิกายเดิมทั่วทั้งอาณาจักร โดยมีได้เจตนาใจเลยว่า ข้อตกใส่ร้ายนั้นมันกลับย้อนมาวัดฐานะของฝ่ายตนเข้าอย่างจัง ทั้งนี้เพราะว่า ในเมื่อท่านตราว่า พระในนิกายเดิมเป็นเพียงแต่สามเณรทั้งหมด ก็ย่อมหมายความว่า สมเด็จพระสังฆราช (ก่อน) ผู้เป็นพระอุปัชฌาย์และพระราชาคณะคู่สวด ตลอดจนพระอันดับทั้งหมดที่ทำการอุปสมบทท่านวชิรญาณ ฯ นั้น ก็คงเป็นแต่เพียงสามเณร ทั้งหมด ด้วยเหตุผลอันเดียวกัน ดังนั้นการอุปสมบทของ ท่านวชิรญาณ ฯ ก็ต้องเป็นโมฆกรรม เพราะ

เอา สามเณร เป็นพระอุปัชฌาย์ แต่ตามพระวินัยนั้น สามเณร
 เป็นอุปัชฌาย์ไม่ได้ ดังนั้นก็เท่ากับว่า ท่านวชิรญาณ ๖ เอง
 ก็ไม่ได้เป็น พระภิกษุ หรือแม้แต่ สามเณร เพราะการ
 อุปสมบทนั้น และเมื่อท่านได้ทรงพบพระมอญนั้น ท่านได้ทรง
 ศึกษาพระธรรม พระวินัยจากพระรูปนั้น แต่ไม่ปรากฏว่าท่าน
 ได้อุปสมบทใหม่แต่อย่างใด แต่ถ้าจะมีผู้กล่าวอ้างว่าท่านได้
 ทรงอุปสมบทใหม่โดยพระมอญรูปนั้นแล้ว ก็ยิ่งไปกันใหญ่
 เพราะพระมอญเพียงรูปเดียวแม้จะเป็นพระอุปัชฌาย์ได้ แต่ก็
 ยังขาดพระกรรมวาจาจารย์ และพระอันตบัตถ์เป็นองค์คณะอีก
 ๕
 ตั้งหลายรูป แล้วจะบวชกันได้อย่างไร ? หรือจะว่าทรงศึกษา
 จากพระมอญแล้ว ก็บรรลุนิพพานเป็นภิกษุขึ้นมาโดยอัตโนมัติ
 ก็เป็นเรื่องเหลือเชื่อ เพราะเรื่องเช่นนั้นคงมีอยู่แต่ในสมัยพุทธ
 กาลเมื่อพระพุทธเจ้าเป็นผู้กระทำเอหิภิกขุอุปสมบทให้เท่านั้น
 และเชื่อว่าพระมอญรูปนั้น คงทำ เอหิภิกขุอุปสมบท อย่างพระ
 พุทธเจ้าไม่ได้อย่างแน่นอน

เมื่อวัดกันด้วยหลักเกณฑ์ที่ท่านวชิรญาณ ๖ ทรงตั้งขึ้น
 เองแล้วนั้นก็เห็นได้ว่า แม้แต่องค์ท่านวชิรญาณ ๖ และสาวกอีก
 เป็นจำนวนมาก ก็คงไม่ได้เป็นพระภิกษุ ดังนั้นท่านทรงเป็น

อะไร ? เป็นเกียรติยศ ? เป็นอภิลักขิต ? แต่ที่แน่ ๆ นั่นคือ ยังเป็น
 อกุศลสัตว์

แต่กรรมที่ท่านทรงก่อไว้ คือการกล่าวจ้วงจาบพระสงฆ์
 ท้าวท้าวสงฆมณฑลไทยก็ดี การก่อพรรคแยกพวกทำให้เกิดความ
 แทรกซ้อนอันเป็น สังฆเภท ในหมู่สงฆ์ ที่ยึดเยื้อยาวนานมา
 จนถึงปัจจุบันก็ดี มันเป็น อนันตริยกรรม ที่ไม่มีใครจะไป
 รับเอาแทนองค์ท่านได้ หากแต่ว่า หุตรรก ที่ท่านผูกขึ้นเพื่อ
 ล้มล้างผู้อื่นนั้น มันวกเข้าเล่นงานองค์ท่านและเหล่าสาวกของ
 ท่านเองในทำนอง ทุกขโศก ทุกขฉาน หรือให้ทุกข์แก่ท่าน
 ทุกข์นั้นถึงตัว นั่นแล

จากข้ออ้างข้อเถียงดังกล่าวมาแล้วนี้ จึงเป็นที่เห็นได้
 ชัดว่า อกคตินั้นเป็นฐานของการยกตนข่มท่านอีกประการหนึ่ง
 คือ โมหาคติ หรือ ความหลงผิดที่ว่าฝ่ายตนเป็นพวกมีเส้นสาย
 เพราะเป็นพวกเจ้า และได้รับพรพิเศษจึงมีอภิสิทธิ์กว่าอีกฝ่าย
 หนึ่ง ก็เลยอวดใจ คิดดูถูกเหยียดหยามผู้อื่น อย่างไม่จำแนกว่า
 ใครผิดใครถูก ซึ่งถ้าจะว่ากันตามความเป็นจริงทางค่านตัว
 บุคคลแล้ว ความผิดความถูกก็อาจมีอยู่ได้ในหมู่ภิกษุทั้งสองฝ่าย
 ซึ่งก็ควรจะเป็นเรื่องที่แต่ละฝ่ายจะได้จัดการแก้ไขเป็นการภายใน
 และก็เชื่อว่าพระในนิคายใหม่ที่มี ใจเป็นธรรมคงมีอยู่ไม่น้อยแต่

ท่านก็ไม่ออกความเห็นจึงปล่อยให้^{๗๗}ผู้ทั้งหลายตนเอง ซึ่งมุ่งแสวงหา
ลาภ ยศและอำนาจ แอบอ้างเอานิกายใหม่ขึ้นบังหน้า เพื่อทับ
ถมโจมตีถูก เหยียบย่ำนิกายเดิม^{๗๘}อย่างที่เป็นอยู่เพื่อผลความ
ยิ่งใหญ่ทางการเมืองของฝ่ายตนโดยได้รับการสนับสนุนอยู่เบื้อง
หลังจากอำนาจบาตรใหญ่ทางฝ่ายอาณาจักรตลอดมา และการ
กระทำดังกล่าวก็เป็นเรื่องของการใส่โคลงกล่าวหาอย่างไม่มีหลัก
การ เพราะถ้าจะเอาหลักการกันอย่างเปิดเผยตรงไปตรงมาแล้ว
ก็ไม่รอดทุกที ดังนั้นฝ่ายดังกล่าวจึงมักใช้วิธีการสกปรกและ
อาศัยอำนาจมืดหนุนหลังเสมอ ๆ และการกระทำดังกล่าวก็เป็น
เสมือน การลบล้างกลบเกลื่อนสิ่งที่สกปรกด้วยสิ่งที่สกปรกกว่า
ซึ่งก็เท่ากับเป็นการเพิ่มความสกปรกให้มากขึ้นเป็นทวีคูณ ทั้ง
จะเห็นได้จากกรณีของกรรมลามกต่าง ๆ ที่ก่อขึ้นโดยเหล่าสาวก
ของท่านในภายหลังและยืดเยื้อมาจนถึงปัจจุบัน

แท้ที่จริงแล้วการที่ท่านผู้ใดจะเป็นพระภิกษุที่แท้จริงหรือไม่^{๗๙}นั้นจะถือเอาแต่เพียงชื่อแห่งนิกายที่ตนสังกัดมาเป็นข้ออ้างหา
ได้ไม่ เพราะภิกษุไม่ว่าจะสังกัดมหานิกาย หรือ ธรรมยุตนิกาย
จะเป็นพระที่แท้จริงก็อยู่ที่การมีศีลบริสุทธิ์ และปฏิบัติตาม
พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าอย่างถูกต้อง และคงสั้น
กว่าเท่านั้น ชื่อแห่งนิกายมันมัน^{๘๐}เป็นแต่เพียงรูปแบบอันเป็น

เปลือก ซึ่งถ้าใช้โดยมีเจตนาที่ไม่บริสุทธิ์ ก็มีแต่จะก่อให้เกิดความแตกแยกระหว่างกันเท่านั้น และกรณีเช่นว่านี้ก็เกิดขึ้นแล้วในสังคมชาวไทย

๒) การแอบอ้างอำนาจฝ่ายบ้านเมือง เข้ายึดอำนาจครอบงำในวงการปกครองคณะสงฆ์ไทย โดยพระนิกายใหม่ฝ่ายข้างน้อย ได้มีผู้ตั้งปัญหาว่า เมื่อมีการก่อตั้งนิกายใหม่และมีการกล่าวประณามหยามเหยียดฝ่ายนิกายเดิมอย่างไม่มีชั้นตึงถึงเพียงนั้น ก็เพราะเหตุใดจึงไม่มีการแยกกันออกให้เด็ดขาดในคณะสงฆ์ไทย ? คำตอบที่มีลักษณะเป็นข้อสังเกตก็คือว่า ฝ่ายนิกายใหม่ก็ต้องการเช่นนั้น แต่เกรงกลัวผลที่ตนเขาจะรู้ว่าฝ่ายตนทำ สังฆเภท ซึ่งเป็นความผิดขั้นที่เรียกว่า อนันตริยกรรม จึงหาอุบายกีดกันให้ฝ่ายนิกายเดิมทนไม่ได้ และประกาศแยกตัวเองออก ซึ่งก็เป็นไปไม่ได้เพราะนิกายเดิมเขามีอยู่ก่อนและก็เป็นฝ่ายข้างมากทั้งไม่ใช่ผู้ก่อเรื่อง เขาก็อยู่ของเขาไปตามปกติเหมือนต้นไม้ใหญ่ที่งอกจากพื้นดิน มิได้เป็นกิ่งก้านที่แตกใหม่ ของใคร จึงไม่ต้องแยกออกไปไหน ก็เลยเป็นอันว่าอุบายของฝ่ายนิกายใหม่ก็ไม่บรรลุผล แต่การที่พยายามหลีกเลี่ยง อนันตริยกรรม นั้น จะพ้นหรือไม่ ก็ยังมีอาภัพพิสูจน์ได้แน่ ๆ ด้วยเหตุที่ว่าความแตกแยกที่ฝ่ายตนก่อขึ้นนั้นมันก็หนักหนาเอาการ

เจตนาที่จะใช้อำนาจควบคุมคณะสงฆ์โดยฝ่ายข้างน้อย^๕ ก็ได้บรรลุผลเป็นส่วนใหญ่มาแต่เริ่มแรกเพราะมีเงื่อนไขพิเศษหลายอย่าง^๖ที่เอื้ออำนวย กล่าวคือ ประการแรก นิกายที่^๗ใหม่เป็นนิกายที่เจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดินทรงตั้งขึ้น และได้รับพรพิเศษจึงมีความพิเศษอย่างพิเศษ ที่ไม่มีใครหาญแตะต้องที่ทำผิดอยู่นั้นก็ปรับเป็นอุกให้หมด ประการที่สอง “องค์ปฐมบูรพาจารย์” ผู้ทรงก่อตั้งนิกายนั้นต่อมาภายหลังก็ได้เสวยราชสมบัติมีอำนาจสูงสุดในแผ่นดินและทรงเป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภกอีกด้วย ดังนั้นนิกายที่พระองค์ทรงก่อตั้งขึ้นก็ได้รับพรพิเศษยิ่งขึ้น เมื่อสืบทอดของพระองค์แล้วราชโอรส ราชนัดดา และ ราชปนัดดาของพระองค์ ทั้งส่วนที่ได้ครองราชย์เป็นพระมหากษัตริย์และเป็นขุนนาง ข้าราชการผู้ใหญ่ในแผ่นดิน ก็ล้วนแต่ได้ทรงผนวชเป็นพระภิกษุในนิกายใหม่ ในชั้นหลัง ๆ ก็ได้ช่วยกันจรรโลงนิกายใหม่ให้มีอำนาจเฟื่องฟูขึ้นมาอย่างทันตาเห็น ส่วนพระสงฆ์ฝ่ายนิกายเดิมนั้นก็เป็นฝ่ายรองรับความยิ่งใหญ่อันนั้นด้วย ขันติ และ ทมะ ซึ่งก็เหมือนมีน้ำท่วมปากอยู่ตลอดเวลา

ความเหลื่อมล้ำต่ำสูงในวงการปกครองที่ฝ่ายนิกายใหม่มีเหนือกว่านิกายเดิมอาจเห็นได้จากกรณีของการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราช^๘ ซึ่งผู้ดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชสกลมหา

สังฆปริณายกอันเป็นประมุขร่วมของสงฆ์ทั้งสองนิกาย ซึ่งนับ
ตั้งแต่ก่อนตั้งกรุงเทพ ฯ มาจนถึงอุบัติกาลของนิกายใหม่นั้นได้
มีพระเถระผู้ใหญ่แห่งนิกายเดิม ครองตำแหน่งสมเด็จพระสังฆ
ราช ฯ มาโดยลำดับจำนวน ๖ พระองค์ และเมื่อมีการก่อตั้ง
นิกายใหม่ขึ้นนั้นพระในนิกายเดิมที่มาสังกัดนิกายใหม่ต้องบวช
ใหม่หมด เพราะการบวชนิกายเดิมนั้นพวกท่านถือว่าเป็นเพียง
สามเณร เท่านั้น เมื่อบวชใหม่ตามหลักก็ต้องนับอายุพรรษา
กันใหม่ ดังนั้นเมื่อคราวที่สมเด็จพระสังฆราช องค์ที่ ๖ สิ้น
พระชนม์เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๙๒ นั้น พระภิกษุในนิกายใหม่ทุกร
ูปจะมีอายุพรรษาตามที่บวชใหม่อย่างมากที่สุด (ถือนับจาก ปี
พ.ศ. ๒๓๗๒) ก็เพียง ๒๐ พรรษาเท่านั้น ขณะที่พระภิกษุ
ฝ่ายนิกายเดิมมีพระเถระผู้ใหญ่พรรษามาก ๆ หลายรูปดังเช่น
สมเด็จพระมหาสมณเจ้า วัดพระเชตุพน ฯ ก็มีอายุพรรษา ๓๘
พรรษา จึงได้รับการสถาปนาเป็น สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรม
สมเด็จพระปรมานุชิต ศรีสุคตขัตติวงศ์ ดำรงตำแหน่งสมเด็จพระ
สังฆราช ฯ พระองค์ที่ ๗ ในนามฝ่ายนิกายเดิม หรือมหา
นิกาย แต่พระองค์ก็ได้สิ้นพระชนม์ไปเมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๖ ภาย

หลังพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า ฯ “องค์ปฐมบูรพาจารย์”
แห่งนิคมใหม่^๕ในทรงขึ้นครองราชย์เป็นเวลา ๒ ปี

นับตั้งแต่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า ฯ วัดพระเชตุพน ฯ
สมเด็จพระสังฆราช ฯ องค์ที่ ๗ ซึ่งเป็นฝ่ายนิคม^๕เดิมสนพระ
ชนม์เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๙๖ เป็นต้นมาตลอดจนรัชกาลที่ ๔, ๕, ๖, ๗
และสมัยต้นรัชกาลที่ ๘ หรือระหว่าง พ.ศ. ๒๓๙๖-๒๔๙๐
ซึ่งเป็นเวลาเกือบหนึ่งศตวรรษ^๕นี้ ตำแหน่งสมเด็จพระสังฆ-
ราช ฯ ล้วนแต่ทรงแต่งตั้งจากพระเถระฝ่ายนิคมใหม่^๕ทั้งสน
กุประหนึ่งว่าในเวลานั้น ไม่มีพระเถระฝ่ายมหานิกายรูปใดที่มี
คุณสมบัติเหมาะสมเลย ซึ่งก็เป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้แน่นอน
นอน

พระเถระฝ่ายนิคมใหม่ที่ทรงดำรงตำแหน่งสมเด็จพระ
สังฆราช ฯ ในช่วงเวลา ๔ รัชกาลครั้งนี้ได้แก่

— สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์
(พระองค์เจ้าฤกษ์) วัดบวรนิเวศวิหาร ซึ่งทรงเป็นเชื้อพระวงศ์
ชั้นผู้ใหญ่ พระสาวกผู้ใกล้ชิดของ องค์พระวชิรญาณ ฯ ทรง
ดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๘ ระหว่าง พ.ศ. ๒๓๙๗
- พ.ศ. ๒๔๓๔ เมื่อทรงดำรงตำแหน่งครั้งแรกมีพรรษาตามที่
ทรงบวชใหม่ ๒๕ พรรษา

— สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (สา ปุสฺสเทโว) วัดราชประดิษฐ์ฯ สมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๙ ซึ่งเป็นสาวกผู้ใกล้ชิดอีกรูปหนึ่งขององค์พระวชิรญาณเถร และเป็นภิกษุที่มาจากสามัญชนรูปแรกที่ได้รับสถาปนาเป็นพระอริยวงศาคตญาณ (ซึ่งสูงกว่าสมเด็จพระสังฆราชที่มาจากสามัญชนองค์ก่อนๆ ที่เป็นฝ่ายนิกายเดิมซึ่งได้เป็นเพียงพระอริยวงศาคตญาณ) ทรงดำรงตำแหน่งระหว่าง พ.ศ. ๒๔๓๖—๒๔๔๒ เมื่อทรงเริ่มดำรงตำแหน่งนี้มีพรรษานัยจากการบวชใหม่ ๔๒ พรรษา

— สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (พระองค์เจ้ามนุษยนาคมานพ) วัดบวรนิเวศวิหาร สมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๑๐ เป็นราชโอรสของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ อดีตองค์พระวชิรญาณเถร ทรงดำรงตำแหน่งระหว่าง พ.ศ. ๒๔๔๒—๒๔๖๔ อายุพรรษาเมื่อทรงเริ่มดำรงตำแหน่ง ๒๐ พรรษา

— สมเด็จพระสังฆราชเจ้ากรมหลวงชินวราลงกรณ (หม่อมเจ้าภุชงค์ สิริวิฑูมโน) วัดราชบพิธฯ เป็นสมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๑๑ ทรงเป็นเชื้อพระวงศ์ชั้นผู้ใหญ่ และทรง

ดำรงตำแหน่งระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๖๔-๒๔๘๐ อายุพรรษาเมื่อ
ทรงเริ่มดำรงตำแหน่งนี้ ๔๔ พรรษา

ในช่วงระยะเวลาดังกล่าวนี้ รัชทายาทใหม่ได้รับการอุปถัมภ์
คำจุนอย่างหนาแน่นจากทางฝ่ายอาณาจักร ภายใต้อंकเอก
อัครศาสนูปถัมภกทุกพระองค์ และก็เป็นที่น่าสังเกตว่านับ
ตั้งแต่อุปถัมภ์รัชทายาทใหม่ขึ้นเป็นต้นมา พระมหากษัตริย์
ไทยทุกพระองค์ รวมทั้งเชอพระวงศ์ชั้นผู้ใหญ่จำนวนมากก็ได้
ทรงผนวชในรัชทายาทใหม่ทั้งสิ้น ซึ่งย่อมเป็นการเสริมสร้าง
ความยิ่งใหญ่อย่างพิเศษแก่รัชทายาทใหม่ให้พิเศษยิ่งขึ้น แม้ว่า
องค์เอกอัครศาสนูปถัมภกบางพระองค์ เช่น สมเด็จพระจุลจอม
เกล้าฯ และสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ จะทรงท้วงติงท่าทีของ
พระภิกษุในรัชทายาทใหม่อยู่หลายเรื่องดังกล่ามาแล้ว แต่พระองค์
ก็ได้ทรงอุปถัมภ์คำจุนรัชทายาทใหม่นี้อย่างเต็มที่ และการที่ทรง
ท้วงติงบ้างนั้นก็เพราะทรงเห็นว่ามันเป็นเรื่องที่โจ่งแจ้งเกินไป
จึงต้องทรงทักท้วง และอีกด้านหนึ่งก็เพื่อทรงบรรเทาความ
ขมขื่นของฝ่ายนิกรเดิมซึ่งเป็นฝ่ายข้างมากในคณะสงฆ์ไทยให้
เบาบางลง เพื่อจะได้ยอมรับความเป็นใหญ่ของฝ่ายรัชทายาทใหม่
ให้เห็นแก่องค์เอกอัครศาสนูปถัมภกนั้นด้วย

ในช่วงที่มีเงื่อนไข^๕เอื้ออำนวยและเป็นต่อในทางอำนาจ
อย่างสิ้นเหลือน^๕ พระภิกษุแห่งนิกายใหม่แม้จะเป็นฝ่ายข้าง
น้อยและขาดพื้นฐานอันเป็นแก่นแท้แห่งนิกายของตนโดยต้อง
อิงแอบอยู่กับนิกายเดิมในแทบทุกเรื่อง^๕นักตาม ก็ได้อาศัย
อำนาจของฝ่ายบ้านเมืองเข้า^๕ำจุนและยึดกุมอำนาจในการ
ปกครองคณะสงฆ์ไทยไว้อย่างแน่นหนา

เหตุการณ์ที่สำคัญที่สุดกรณีหนึ่งที่แสดงถึงการอาศัย
อำนาจฝ่ายอาณาจักรเพื่อสร้างเสริมอำนาจฝ่ายศาสนจักรของ
นิกายใหม่ก็คือ การทรงประกาศใช้ “พระราชบัญญัติลักษณะ
ปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑”^๕ ซึ่งมีหลักการอันเป็นหัวใจ
สำคัญในกฎหมายฉบับนี้ว่า “พระธรรมยุตปกครองพระมหา
นิกายได้ พระมหานิกายปกครองพระธรรมยุตไม่ได้” และหลัก
การ^๕นี้สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส สมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๑๐ ซึ่งได้รับการยกย่องกันว่า ทรงเป็น
“สังฆบิดร” ^๕นั้น “เคยมีพระกระแสรับสั่งยืนยันอย่างพระหฤทัย
เด็ดเดี่ยวว่า จะทรงรักษาไว้อย่างสุดพระสามารถของ
พระองค์ท่าน.....”^{๕๐} ผลจากการตราพระราชบัญญัติฉบับ^๕

๕๐. จาก เรื่องเดียวกัน, น. ๑๓๑-๑๓๒

จึงเท่ากับเป็นประกาศิตจากฟ้า ซึ่งเป็นพรพิเศษที่ทรงประทาน
แก่ฝ่ายนิกายใหม่ เพื่อให้มีฐานะเหนือพระสงฆ์ในนิกายเดิม
โดยสิ้นเชิงนั่นเอง

๓) การกดขี่และเบียดขับพระสงฆ์นิกายเดิมโดยฝ่าย
นิกายใหม่ จากหลักฐานที่ได้ศึกษามาโดยลำดับจะเห็นได้ว่า
นับตั้งแต่อุบัติกาลของนิกายใหม่เป็นต้นมา พระสงฆ์ในนิกาย
เดิมได้ถูกประณามตำหนิว่าโดยฝ่ายนิกายใหม่อยู่เสมอ ๆ ซึ่งถือเป็น
การดูถูกและกดขี่อย่างร้ายแรงของผู้ที่อ้างว่าเป็นเหล่าสาวกแห่ง
พระตถาคตพระองค์เดียวกันและทั้ง ๆ ที่เป็นคนชาติเดียวกันอีก
ด้วย การดูถูกเหยียดหยามดังกล่าวก็นี้เพื่อเป็นการทำลายศรัทธา
ของอุบาสกอุบาสิกาให้เสื่อมจากนิกายเดิม เพื่อที่ฝ่ายตนจะได้
เบียดขับให้ถอยร่นไปที่ละก้าวนั่นเอง

เหตุการณ์อีกอย่างหนึ่งก็คือ การแต่งตั้ง สมเด็จพระ
สังฆราช ฯ ในช่วงสี่รัชกาลกับอีกกึ่งรัชกาลในช่วงเวลาเกือบ
ร้อยปีหลังจากอุบัติกาลของนิกายใหม่นั้น จะเห็นได้ว่าพระเถระ
ผู้ใหญ่แห่งนิกายเดิมได้ถูกกีดกันออกไปโดยสิ้นเชิง ด้วยเหตุผล
ที่ไม่แจ่มชัดและไม่เคยมีมาก่อน ซึ่งนับเป็นการเบียดขับกัน
อย่างโจ่งแจ้งและน่าอดสูที่สุดในประวัติศาสตร์ของพุทธศาสนา
ในประเทศไทย

กรณีการตรา พรบ. ลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ นั้น ผลของมันก็คือทำให้พระภิกษุแห่งนิกายใหม่ผู้ได้รับ “พรพิเศษ” จากกฎหมายฉบับนั้นยิ่งแบ่งบานมากขึ้น ขณะที่พระสงฆ์ในนิกายเดิมซึ่งเป็นฝ่ายข้างมากนั้นก็ต้องก้มหน้าก้มตารองรับอำนาจบาตรใหญ่ในแผ่นดินนั้นด้วย อาศัยความอดทนอย่างยิ่งตลอดมา สภาพการณ์ภายหลังการประกาศใช้ พระราชบัญญัติฉบับนี้เป็นอย่างไร โปรดพิจารณาจากข้อสังเกตของท่านผู้ที่ได้ศึกษาเรื่องนี้มาโดยละเอียดที่ว่า

“แต่อย่างไรก็ตาม พระราชบัญญัติฉบับ ร.ศ. ๑๒๑ นั้น ได้ฝังไว้ซึ่งความขมขื่นในจิตใจของพระภิกษุศรีอยุธยา เป็นเหมือนหนามที่คอยยอกแสบแทงใจในเมื่อนึกถึง และแทงตาในเมื่อพบเห็นพฤติกรรม แต่ก็สุดที่จะแก้ไขอันใดได้ เนื่องจากเป็นสมัยอันกำหนดความสำคัญแห่งวิชาและจรรยาเป็นรอง แม้ถึงสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส จะได้ทรงบริหารสั่งสมณฑลด้วยพระปรีชาญาณอันแนบคาย เพื่อทรงบำบัดรอยชอกช้ำในจิตใจของภิกษุศรีอยุธยาจนทรงได้รับยกย่องเป็นพระสังฆมิตา ของพระสงฆ์ทั่วประเทศ ก็เป็นได้ชั่วพระชนม์ของพระองค์ท่านเท่านั้น ครั้นสิ้น

พระองค์แล้วพระปรีชาญาณอันแนบกายซึ่งทรงสมควร
 สมานรอยรานไว้ได้ เงามแห่งรอยรานก็เริ่มปรากฏ ความ
 เห็นว่าพระภิกษุศรีอยุธยา เป็นเพียงสามเณร เริ่มเข้า
 จับใจพระสงฆ์นิคายใหม่ ซึ่งเรียกตนเองว่า “ธรรมยุต”
 อาทิเช่น ไม่รับไหว้ ไม่ฉันร่วม ซึ่งเป็นการแสดง
 อาการรังเกียจเหยียดหยามกัน ความขมขื่นอันที่ต้อง
 กล้ากตัญญูลงไปสมัยนั้น ก็ถูกกระตุ้นขึ้นมาอีก มีหน้า
 วิชาการบริหารการในคณะในยุคต่อมา เป็นพฤติกรรม
 คำตา ส่องให้เห็นความไม่เที่ยงธรรมหลายกระบวนการ
 อาทิเช่น การวินิจฉัยอธิกรณ์สำคัญ ๆ ถ้าจำเลยเป็น
 ภิกษุศรีอยุธยาละก็ว่ากันเต็มเหนี่ยวทีเดียว แต่ถ้าเป็น
 ภิกษุธรรมยุตละก็เข้าลักษณะ “ส่งโจทก์ให้จำเลย” ไป
 พฤติกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ได้ทำความขมขื่นยิ่งขึ้น เป็น
 เหมือนหนองกลัดในท่อมผี แต่ก็คงไม่ถึงกับแตกออก
 มาได้ เพราะถึงจะกลัดหนองอย่างไร ก็ถูกเคลื่อนไว้ด้วย
 ยานนานต่าง ๆ ซึ่งจะมีอันใดบ้างก็ยากที่จะระบุได้ แต่ที่
 แน่นนอนนั่นก็คือ ความเกรง “ฟ้าทัพบัว”^{๒๑}

๒๑. จาก เรื่องเดียวกัน, น. ๑๒๗-๑๒๘

ดังนั้นเราจะเห็นได้ว่าขณะที่มีการกล่าวอ้างถึงความบริสุทธิ์ของนิกายแห่งตนและประณามฝ่ายอื่นอยู่ตลอดเวลาว่าเป็นเคียรถีย์ อลัชชีย์ และเป็นพวกชอบยุ่งการเมืองนั้น ภิกษุแห่งนิกายใหม่นั้นเอง ที่อาศัยอำนาจทางการเมืองของฝ่ายอาณาจักรเข้ามาช่วยพระสงฆ์ในนิกายเดิมตั้งแต่ต้นมาจนถึงปัจจุบัน

จากการได้อำนาจและพรพิเศษนี้ก็ก้าวสู่การแย่งอุบาสก อุบาสิกา แย่งวัด และถึงพระภิกษุในนิกายเดิมบางรูปที่เห็นแก่ยศศักดิ์และอำนาจที่ฝ่ายนิกายใหม่จะหยิบยื่นให้ไว้เป็นเครื่องมือในการกดขี่และทำลายพระภิกษุผู้ที่ไม่ยอมก้มหัวรับใช้กลุ่มผู้มีอำนาจในนิกายใหม่ ทั้งนี้เราจะได้ศึกษาพิจารณากันตามลำดับไป

การเป็นมาดังนี้บุคคลผู้รู้เรื่องความเป็นมาในวงการสงฆ์ไทยและมีใจรักความเป็นธรรม และกล้ายอมรับความจริงย่อมต้องยอมรับว่า นับตั้งแต่ได้มีการก่อตั้งคณะธรรมยุตินิกายขึ้นมาได้ก่อให้เกิดการแตกแยกอย่างยืดเยื้อเรื้อรัง และลึกซึ้งบานปลายมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นสาเหตุให้เกิดความขัดแย้งในรูปแบบใหม่ๆ อีกอย่างไม่จบสิ้น และตามคติทางพุทธศาสนานั่นถือว่าผู้ใดกระทำสังฆเภท หรือทำให้แตกความสามัคคีในหมู่สงฆ์

ก็ยอมถือว่า เป็นผู้ประกอบกรรมที่ชั่วที่สุด ซึ่งเรียกว่า “อนันตริยกรรม” และถือกันว่าจะต้องตกนรกหมกไหม้ใต้ฐานพระเทวทัต ซึ่งเป็นผู้ประทุษร้ายต่อพระพุทธเจ้าจนเสียอีก แต่ท่านผู้ทรงแยกพระสงฆ์ไทยออกเป็นสองนิกายดังกล่าไปแล้ว เป็นเจ้าฟ้ามหากษัตริย์ มีอำนาจอิทธิพล จึงกลับมีแท่งน (ซึ่งประจบสอพลอ) สรรเสริญเยินยอว่าเป็น “พระมหากษัตริย์คุณ” บ้าง “พระปรีชาสามารถ” บ้าง และเป็นอะไรต่ออะไรอีกมากมายดังที่ได้ยินได้ฟังกันอยู่ทั่วไปนั่นเอง.

บทที่ ๔

การปฏิวัติ ๒๔๗๕

กับผลสะท้อนต่อการเปลี่ยนแปลง ที่ก้าวหน้าในวงการคณะสงฆ์ไทย

ก. เหตุการณ์ทางฝ่ายอาณาจักร

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ นั้นนอกจากจะได้ทรงก่อตั้งนิกายใหม่ในทางศาสนาก็ก่อแล้ว เมื่อพระองค์ทรงลาผนวชและเสด็จขึ้นครองราชย์เป็นรัชกาลที่ ๔ แห่งกรุงทพวนั้นก็ได้ทรงเปิดประเทศรับอิทธิพลของพวกจักรวรรดินิยมนักล่าเมืองขึ้นตะวันตกอย่างเต็มที่ ซึ่งได้ก่อให้เกิดผลกระทบตอสังคมไทยโดยรอบด้านและเป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญๆ ในเวลาต่อมาหลายประการ คือ (๑) การที่ไทยจำต้องลงนามในสนธิสัญญาที่ไม่เสมอภาคกับประเทศจักรวรรดินิยมใหญ่น้อยทั้งหลายรวม ๑๓ ประเทศที่ได้กระทำกันระหว่าง พ.ศ. ๒๓๙๘-๒๔๔๒ ซึ่งเป็นระยะคาบเกี่ยวระหว่างรัชกาลที่ ๔ และรัชกาลที่ ๕ นั้นทำให้ประเทศไทยต้องเสียเปรียบและ

ตกเป็นเบี้ยล่างในลักษณะกึ่งเมืองขึ้นของพวกจักรวรรดินิยม และนักล่าเมืองขึ้นเหล่านั้นต่อมาเป็นเวลานาน (๒) ทำให้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมจากตะวันตกไหลบ่าเข้ามา ทำให้ระบบเศรษฐกิจแบบเก่าของของเจ้าศักดินาไทยต้องเสื่อมถอยลง (๓) ทำให้แนวความคิดในการปกครองประชาธิปไตยแบบตะวันตกได้รับการเผยแพร่และขยายตัวขึ้นภายในวงการผู้รักความเป็นธรรมและความก้าวหน้าในชนชั้นปกครองไทย และ (๔) ทำให้เทคนิควิทยาสมัยใหม่แพร่เข้ามาสู่สังคมไทยมากขึ้น

เหตุการณ์ดังกล่าวนี้ถ้าจะว่าไปแล้วก็มีผลในทางลบต่อสถานภาพดั้งเดิมของฝ่ายเจ้าศักดินาเอง อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังที่ จี.จี.อี. ฮอลล์ ศาสตราจารย์ทางประวัติศาสตร์ผู้มีชื่อเสียงแห่งมหาวิทยาลัยลอนดอนได้กล่าวไว้ว่า

“การนำความคิดและวิธีการต่าง ๆ ของชาวตะวันตกเข้ามาใช้ในประเทศไทยได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งสองต่อขึ้น ความขัดแย้งหนึ่งเกิดขึ้นระหว่างกษัตริย์กับคนในชนชั้นปกครองด้วยกัน และความขัดแย้งอีกอย่างหนึ่งบังเกิดขึ้นในพระทัยของกษัตริย์เอง ในเมื่อความคิดก้าวหน้าแบบตะวันตกไปปะทะเข้ากับความคิดอนุรักษนิยมแบบตะวันออก ซึ่งมีอยู่เดิมใน

พระองค์เอง ความขัดแย้งทั้งสองส่วนนั้นได้ประกอบกันเป็น ความขัดแย้งที่หนักอึ้งสำหรับพระองค์....”^{๒๒}

ความขัดแย้งต่าง ๆ ได้ขยายตัวมากขึ้นตามลำดับใน รัชกาลต่อมา เป็นเหตุให้มีการปฏิรูปการปกครองอย่างขนาน ใหญ่ในรัชกาลที่ ๕ และการปฏิรูปอื่น ๆ ที่ต่อเนื่องมาในสมัย รัชกาลที่ ๖ และรัชกาลที่ ๗ ทั้งเป็นที่น่าสังเกตว่าความขัดแย้ง ในทางฝ่ายอาณาจักรก็ได้เกิดขึ้นในช่วงเวลาเดียวกันกับความ ขัดแย้งในศาสนาจักร นับตั้งแต่อุบัติกาลของนิกายใหม่เป็น ต้นมา แต่ในขณะที่ฝ่ายเจ้าศักดินาสามารถใช้บารมีกดทับความ ขัดแย้งในวงการคณะสงฆ์ไทยไว้ให้ครุกรุ่นอยู่ภายในเหมือน ไฟสุ่มซ่อนโดยวิธีการปิดประตูตีแมวอยู่นั้น ความขัดแย้งและ พัฒนาการของการต่อสู้ในฝ่ายอาณาจักรกลับขยายตัวเติบโต ขึ้นมาโดยที่ฝ่ายเจ้าศักดินามีอาจบีบคั้นไว้ได้ แม้จะได้ใช้มาตรการปราบปรามจับกุมเข้าช่วยก็ตาม ถึงแม้ความพยายามในการ ก่อปฏิวัติของขบวนการ ร.ศ. ๑๓๐ จะถูกปราบปรามลงไปได้ แต่ก็ได้เกิดคลื่นลูกใหม่คือขบวนการปฏิวัติ พ.ศ. ๒๔๗๕ ของ คณะราษฎรขึ้น ยังผลให้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจาก

๒๒. DGE Hall, A History of South-East Asia, London, 1970, p. 670

ระบอบศักดินาราชานิธิปไตย มาสู่ระบอบใหม่ที่มีเป้าหมายใน
การก่อสร้างประชาธิปไตยขึ้นในประเทศไทย ดังเป็นที่ทราบ
กันคืออยู่แล้วนั้น และถึงแม้การปฏิวัติดังกล่าวจะได้ผลดีใน
เบื้องต้น แต่ก็ถูกบีบเบียนและโต้กลับโดยฝ่ายผู้สูญเสียอำนาจ
ในระบอบเก่าครั้งแล้วครั้งเล่าจนทำให้ระบอบใหม่ต้องล้มลุก
คลุกคลานมาจนทุกวันนี้ก็ตาม การปฏิวัติดังกล่าวก็เป็นจุด
เปลี่ยนแปลงซึ่งไม่มีวันจะผันกลับอีกแล้ว ในสังคมไทย ถึงแม้
ว่ากลุ่มผู้สูญเสียอำนาจในระบอบเก่าจะใช้ความพยายามด้วยเล่ห์
เพทุบายใด ๆ ก็ตาม

บ. ผลกระทบของการปฏิวัติ ๒๔๗๕ ต่อการต่อสู้ ในวงการคณะสงฆ์ไทย

กล่าวโดยลักษณะทั่วไปแล้ว พุทธศาสนามีหลักและวิธี
การที่ก้าวหน้าแบบประชาธิปไตยในตัวเอง อยู่ก่อนแล้ว กล่าว
คือ ในศาสนาพุทธมีคำเรียกนักบวชแต่ละรูปว่า “ภิกษุ” (ผู้ขอ)
แต่เรียกภิกษุที่เป็นคณะว่า “สงฆ์” ซึ่งมีความหมายว่า หมู่คณะ
ที่มีหน้าที่บริหารงานร่วมกัน การตัดสินใจปัญหาต่าง ๆ ในหมู่
ภิกษุจะต้องดำเนินงานอย่างเป็นคณะเล็กบ้าง ใหญ่บ้างแล้ว
แต่ขนาดและระดับของปัญหา เช่น คณะที่เรียกว่า สงฆ์ ที่เล็ก
ที่สุดก็ต้องประกอบด้วยภิกษุสี่รูป เรียกว่า “สงฆ์จตุรกร”

ถ้าคณะที่ประกอบด้วยภิกษุทั้งแต่ห้ารูป ก็เรียกว่า “สงฆ์ปัญจวรรค” ทั้งแต่สิบรูป ก็เรียกว่า “สงฆ์ทศวรรค” ดังนี้เป็นต้น

โดยหลักการแล้วทางพุทธศาสนาถือว่าความเป็นใหญ่ หรือ อธิปไตยนั้นมีอยู่สามระดับ คือ ธรรมาธิปไตย หลักการหรือธรรมะเป็นใหญ่ โลกาธิปไตย คือ โลกหรือสังคมเป็นใหญ่ และ อัตตาธิปไตย คือ ตัวคนแต่ละคนเป็นใหญ่ ในการดำเนินการปกครองก็จะตั้งต้น โดยถือความสำคัญของหลักการ ความสำคัญของสังคมหรือหมู่คณะ และความสำคัญของตัวบุคคล ลดหลั่นกันเป็นลำดับ

ในการดำเนินงานของพระสงฆ์ก็ได้อาศัยการประชุมปรึกษาหารือกันเนื่องด้วยตามหลักข้อที่หนึ่งในอัมปิหารนิยธรรม นอกจากนั้นก็ยังมิได้หลักการปลงอาบัติ ซึ่งได้แก่การสำรวจวิจารณ์ตนเอง เพื่อชำระล้างมลทินและปรับปรุงแก้ไขตนเอง ในหมู่ภิกษุ และหลักการพิจารณาตนเองตามวิธีที่ว่า อัตตนา โจทยัตนัง ปฏิมัง เสดมัตตนา ซึ่งนับเป็นหลักการพื้นฐานอันพอเพียงที่จะนำมาปฏิบัติเพื่อความเป็นประชาธิปไตยในหมู่สงฆ์ได้เป็นอย่างดี อนึ่งพระพุทธเจ้าเองก็ทรงพยายามสร้างสมภาพขึ้นในสังคมชนบทตั้งแต่สมัยพุทธกาลดังเช่นการลบล้างชั้นวรรณะในวงการพระสงฆ์โดยที่ผู้บวชแล้วไม่ว่า เจ้า หรือ ข้า

ก็จะมีฐานะเสมอกัน และจะต้องเคารพกันโดยถือการบวชก่อน
หลังเป็นสำคัญ มิใช่ความมีศักดิ์ตามชั้นวรรณะเมื่อก่อนบวช
และพระองค์ก็ทรงตรัสในเรื่องนี้ว่า คนจะเป็นคนดี คนบริสุทธิ์
ได้ ไม่ใช่เพราะโคตรและทรัพย์ หากแต่เป็นเพราะปฏิบัติ
ปฏิบัติชอบ ไม่กตขี้เบียดเบียนเป็นสำคัญ

ลักษณะที่ก้าวหน้าและเอื้ออำนวยต่อระบอบการปกครอง
แบบประชาธิปไตย อันเป็นหลักการแห่งศาสนาพุทธนั้น ได้
ปรากฏอยู่แล้วโดยชัดเจนทั้งที่ กามหุโณ นักเขียนคอมมิวนิสต์
สังคมนิยมชื่อดังท่านหนึ่งได้สรุปไว้ว่า

“ศาสนาพุทธนั้นไม่ใช่ศาสนาศักดิ์สิทธิ์ ไม่ใช่ศาสนา
เทวดา หรือเจ้าขุนมูลนาย แต่เป็นศาสนาสังคมนิยม เกิดขึ้นมาเพื่อ
แก้ปัญหาสังคม องค์พระศาสดา คือ พระพุทธเจ้า ก็ทรง
ประกาศหลายครั้งว่า พระองค์อุบัติบังเกิดมาในโลกนี้ เพื่อ
วัตถุประสงค์อันเป็นเป้าหมายสำคัญคือ (๑) พหุชนนิตายะ เพื่อ
ช่วยเหลือเกื้อกูลชนส่วนใหญ่ (๒) พหุชนสุขายะ เพื่อความสุข
ของชนส่วนใหญ่ (๓) พหุชนอิตถายะ เพื่อผลประโยชน์ของ
คนส่วนใหญ่ (๔) โลกานุกัมปายะ เพื่อช่วยสงเคราะห์ชาว
โลก

“ที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า เพื่อชนส่วนใหญ่ ก็เพราะชนส่วนน้อย เช่น บัณฑิตชนจำพวกนักบวช ตลอดจนเศรษฐี และคหบดีเป็นผู้ไม่มีความทุกข์ ถึงมีก็น้อย และช่วยตัวเองได้ แต่ชนส่วนใหญ่ยังเดือดร้อน ยิ่งพึ่งตัวเองไม่ได้” ๒๓ และที่ข้าพเจ้าว่านั้น ในโลกปัจจุบัน คนส่วนน้อยที่มีอำนาจนั้นมักสร้างความร่ำรวยอย่างไม่รู้จักอิ่มด้วยการกดขี่ เบียดเบียนคนส่วนใหญ่ผู้ทุกข์ยากนั้นอีกด้วย

ดังนั้นเมื่อพวกเจ้าศักดินาได้พยายามแปรเปลี่ยนหลักการอันเป็นประชาธิปไตยของศาสนาพุทธให้มารับใช้ระบอบเผด็จการแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์นั้น จึงเป็นการผิดหลักการอันก้าวหน้าของพุทธศาสนาอย่างยิ่ง และยังผลให้เกิดแรงกดดันต่อความสำนึกในความถูกต้องแห่งหลักการแก่บรรดาพระภิกษุในนิคายเดิมผู้ถูกกดขี่ขึ้นยิ่งขึ้น แม้ว่าในระยะเวลาที่พ่ายังปิดทับหนาแน่นอยู่นั้นการดิ้นรนต่อสู้ไม่ได้ดับมอด หากแต่ได้รับการพักตัวคุกรุ่นตลอดมา ดังนั้นเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงที่ก้าวหน้า ซึ่งทำให้ฟาสตองเปลี่ยนสีไป บ้านเมืองเกิดความสว่างไสวขึ้น ธรรมชาติแห่งองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ได้รับการ

๒๓. ตามหุโธ (นามแฝง) “อุดมการณ์แห่งสังคัมพุทธ”, วารสาร

สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๒๓ มีนาคม ๒๕๒๓, น. ๓๔

เชิดชูให้เบิกบานขึ้น การเลื่อนไหวต่อสู้เพื่อหลักการแห่งความเป็นธรรมและประชาธิปไตยก็ได้ขยายตัวเติบโตใหญ่ยิ่งขึ้น นั่นคือได้เกิด “คณะปฏิสังขรณ์พระศาสนา” ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖

หลักการและจุดหมายหมายของ คณะปฏิสังขรณ์พระศาสนา พ.ศ. ๒๔๗๖ นั้นก็คือ เรียกร้องให้ยกเลิกพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ แล้วให้ตราพระราชบัญญัติปกครองคณะสงฆ์ขึ้นใหม่ ที่มีความเป็นธรรมและความเสมอภาคระหว่างพระสงฆ์ทั้งสองนิกาย แต่อย่างไรก็ตาม การเลื่อนไหวของคณะดังกล่าวก็ยัง ไม่อาจ บรรลุผลได้ในทันที ทั้งนั้นจะเป็นเพราะเหตุว่า แม้ว่า อิทธิพลของฟ้าในทางฝ่ายอาณาจักรจะเจือจางลงไปบ้างแล้วแต่อิทธิพลของฟ้าในวงการศึกษาอันเป็นแดนสนธยานั้นยังตกอยู่ในสภาวะ อนธการ มีดทับอยู่ การเลื่อนไหวย่นจึงถูกต่อต้านประณามอย่างหนักหน่วงจากพลังแห่งการต่อต้านการเปลี่ยนแปลงที่ครอบคลุมอยู่ในวงการพระสงฆ์ไทยในเวลานั้น ผลของการเลื่อนไหวก็คือว่า “คณะยังถูกประณามด้วยโวหารต่างๆ อาทิ เพื่อสภาพบางยู่ไม่เข้าเรื่องบ้าง” และ “ที่ร้ายยิ่งก็คือ หัวหน้าคณะผู้หนึ่ง โคนหนักหน่วง คือนอกจาก ฟ้าจะกระเทือนสันหลัง แล้ว ยังถูกประณามด้วยโวหารลึกกว่าเพื่อนในปทานุกรมฉบับนั้น

คือ กบฏต่อสมเด็จพระมหาสมณเจ้า แล้วก็เป็น ลูกมิด
เสียด้วย^{๒๔}

แต่อย่างไรก็ตาม การเคลื่อนไหวเพื่อการเปลี่ยนแปลง
ดังกล่าวแม้จะถูกประณามห้ามเหี้ยมและถูกหาว่าเป็นกบฏต่อ
สมเด็จพระมหาสมณเจ้า (วัชรบรรณิเวศฯ) แห่งนิภาลัยใหม่ ผู้
ทรงประกาศว่าจะรักษาหลักการของ พรบ. คณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑
ไว้ด้วยสุดพระปรีชาสามารถนั้นก็ตาม กระแสการต่อสู้ก็
ดำเนินต่อมา ซึ่งอีกไม่นานหลังจากนั้นก็ได้มีการเปลี่ยนแปลง
บางประการในสังฆมณฑล กล่าวคือ เมื่อสมเด็จพระสังฆราช
เจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณ แห่งวัดราชบพิธฯ ซึ่งเป็นฝ่าย
นิภาลัยใหม่ สิ้นพระชนม์ไปเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๐ นั้น ต่อมาเมื่อ
พ.ศ. ๒๔๘๒ ก็ได้มีการแต่งตั้งสมเด็จพระพุฒาจารย์ (แพ ตีสุ
เทโว) วัดสุทัศน์ฯ ฝ่ายมหานิกาย (ซึ่งบวชก่อนพระสังฆราช
เจ้าฯ แห่งวัดราชบพิธฯ องค์ที่ล่วงลับนั้นถึง ๓ ปี และเมื่อได้
รับสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราชฯ นั้น อายุในการบวชของ
ท่านจึงมีถึง ๖๓ พรรษา) ขึ้นเป็นพระสังฆราชองค์ที่ ๑๒ ซึ่ง
เป็นครั้งแรกในเวลาเกือบร้อยปีที่พระเถระผู้ใหญ่ฝ่ายนิภาลัยเดิม

๒๔. "สมาธิพิเศษ" (นามแฝง), เรื่องที่อ้างแล้ว. น. ๑๓๐-๑๓๑

ได้รับการสถาปนาให้ขึ้นดำรงตำแหน่งอันสูงสุดในสังฆมณฑล
แห่งประเทศไทย^๕

ความจริงในช่วงนั้นก็มี การกล่าวกันว่า ได้มีการเสนอให้
พระญาณวรารักษ์ (ม.ร.ว. ชื่น สัจจิตโต) ซึ่งต่อมาได้เลื่อนเป็น
กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ (เมื่อปี ๒๔๙๙) ฝ่ายนิกายใหม่แห่ง
วัชรบรรณิเวศ ฯ ขึ้นสู่ตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช ฯ แล้วก็ตาม
พระเถระรูปนั้น ได้ยินดีหลีกทางให้แก่ สมเด็จพระพุฒาจารย์
(แพ) แห่งนิกายเดิมนั้นก่อน ซึ่งฟังดูก็นับว่ามีจิตใจเอื้อเฟื้อ
อยู่ไม่น้อย แต่เมื่อมาถึงความเป็นจริงแล้วก็คือ ท่านรูปนั้น
อาวุโสยังไม่ถึงมากกว่า เพราะเวลานั้น สมเด็จพระพุฒาจารย์
(แพ) มีอายุพรรษาได้ ๖๓ และดำรงสมณศักดิ์พระราชาคณะ
ชั้นสมเด็จพระมาตังแต่ พ.ศ. ๒๔๖๖ สำหรับพระญาณวรารักษ์ เพิ่ง
มีอายุพรรษาเพียง ๔๓ และเพิ่งดำรงสมณศักดิ์ชั้นรองสมเด็จพระ
เมื่อปี ๒๔๗๑ เท่านั้น

ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๔ เมื่อคณะผู้ปกครองภายใต้
ระบอบใหม่ทางฝ่ายอาณาจักรได้มีอำนาจมั่นคงยิ่งขึ้นแล้ว ก็ได้
มีการตรา “พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔” ขึ้นเป็น
แม่บทในการปกครองคณะสงฆ์ไทย ซึ่งเป็นผลให้มีการยกเลิก
พรบ. คณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ นั้นไปพร้อมๆ กัน จึงนับเป็น

ครั้งแรกที่พระสงฆ์แห่งนิกายเดิมอันเป็นพระสงฆ์ส่วนใหญ่ใน
ประเทศได้รับการปลดปล่อย ให้หลุดพ้นจากอำนาจมืดแห่ง
แดนสนธยา ซึ่งนับเป็นอันสงฆ์ของการปฏิบัติ ๒๔๗๕ อีกส่วน
หนึ่งที่แผ่เข้ามาในศาสนาจักรนคัวย และทั้งยังเป็นการยืนยัน
ความจริงที่ว่า การเมืองทางฝ่ายอาณาจักรและศาสนาจักรนั้น
เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้งเสมอมา อีกวาระหนึ่งด้วย

ก. คณะสงฆ์ไทยภายใต้การปกครองตาม พรบ.
คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ นับเป็น
ธรรมนูญปกครองสงฆ์ที่มีลักษณะก้าวหน้า เป็นธรรมและ
เป็นประชาธิปไตยที่สุด เพียงฉบับเดียวเท่าที่สัมมณฑล
ไทยเคยมี^{๒๕} ดังจะเห็นได้จากความจริงเกี่ยวแก่ลักษณะการ
ปกครองภายใต้ พรบ. ฉบับนี้ดังต่อไปนี้

๑) ลักษณะที่ก้าวหน้า พรบ. ฉบับนี้ได้ลดอภิสัทธี
ของฝ่ายข้างน้อยที่จะต้องเป็นใหญ่แต่ฝ่ายเดียวตลอดกาลโดยเพียง
แต่อย่าง “พรพิเศษ” และอำนาจแห่งฟ้าดินโดยไม่คำนึงถึง
ความถูกต้องใดๆ การลดอภิสัทธีดังกล่าว ทำให้ อหังการและ

๒๕. โปรดดูรายละเอียดใน พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔
ใน ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๕๘ ตอนที่ ๗๒, วันที่ ๑๔ ตุลาคม
พ.ศ. ๒๔๘๔

มฆังการ ของฝ่ายนั้นถูกข่มลงด้วย ทำให้การกดขี่ลดน้อยตามลงไป แต่ขณะเดียวกัน ความอาฆาตकुมนั่นของฝ่ายที่สูญเสียอภิสิทธิ์นั้นก็ย่อมพอกพูนขึ้นอย่างไม่ต้องสงสัย ดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในภายหลังต่อมานั่นเอง

๒) ลักษณะของความไม่เป็นธรรม พรบ. ฉบับนี้ให้ความเสมอภาคในการปกครองร่วมกันทั้งสองนิกาย ซึ่งความจริงก็ไม่น่าจะมีเรื่องที่ต้องขึ้นเคืองเลยสำหรับฝ่ายนิกายใหม่ เพราะสิ่งที่ถูกตัดรอนลงของฝ่ายนั้นมันเป็นเพียง อำนาจส่วนเกิน ที่เป็นผลให้เกิดการกดขี่เหยียบย่ำอีกฝ่ายหนึ่งตามอำเภอใจเท่านั้น พรบ. ฉบับนี้ก็เพียงเอาส่วนนั้นมาเฉลี่ยให้แก่ฝ่ายที่ไร้สิทธิในการปกครอง ซึ่งเป็นฝ่ายข้างมาก และก็ไม่เคยทำอะไรผิด ทั้งไม่ได้ก่อกรรมทำเข็ญใดๆ แก่ฝ่ายอภิสิทธิ์นั้นเลย แม้ว่าจะตกอยู่ในภาวะที่ถูกกดขี่อย่างหนักก็ตาม เมื่อเป็นดังนี้ก็เชื่อว่าท่านผู้มีใจเป็นธรรม หรือเป็นพระจริง ๆ ในนิกายใหม่ ก็คงจะไม่ทนหาสาเหตุการด้วยเข้าไป

ความเป็นธรรมดังกล่าวมิใช่ว่าจะมีอยู่เพียงในทวิบาทกฎหมายหากแต่บังเกิดผลในทางปฏิบัติอย่างจริงจังอีกด้วย ซึ่งจะเห็นได้จากตัวอย่างการแต่งตั้งพระเถระให้ดำรงตำแหน่งสำคัญ

ในการปกครอง เช่น ตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช ฯ ตำแหน่ง
สังฆนายก สังฆมนตรีและสมาชิกสังฆสภา ซึ่งจะเห็นได้ดังนี้

(๑) ตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช ฯ ในช่วงที่ พรบ.
ฉบับนี้ใช้บังคับ คือระหว่าง พ.ศ. ๒๔๘๔-๒๕๐๕ นั้นจะเห็น
ว่า การดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช ฯ ได้มีการสับเปลี่ยน
กันระหว่างฝ่ายนิกายเดิมกับนิกายใหม่ ก็จากสมเด็จพระองค์ที่ ๑๒
สมเด็จพระสังฆราช ฯ (แพ ติสฺสเทโว) วัดสุทัศน์ ฯ ฝ่ายนิกาย
เดิม (พ.ศ. ๒๔๘๒-๒๔๘๗) องค์ที่ ๑๓ สมเด็จพระสังฆราช
เจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ (ม.ร.ว. ชื่น สุกฺขโต) วัดบวร
นิเวศ ฯ ฝ่ายนิกายใหม่ (พ.ศ. ๒๔๘๘-๒๕๐๑) องค์ที่ ๑๔
สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (ปลด กิตฺติ
โสภโณ) วัดเบญจมบพิตร ฯ ฝ่ายนิกายเดิม (พ.ศ. ๒๕๐๓-
๒๕๐๕) ซึ่งก็นับว่าเป็นการสมควรอยู่แล้วมิใช่หรือ ?

(๒) ตำแหน่งสังฆนายก หรือนายกรัฐมนตรีหัวหน้า
ฝ่ายบริหารคณะสงฆ์ องค์ที่หนึ่ง สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (อ้วน
ติสฺโส) วัดบรมนิวาส ฯ ฝ่ายนิกายใหม่ (พ.ศ. ๒๔๘๔-๒๔๘๕)
องค์ที่สอง พระเทพเวที ซึ่งต่อมาได้เลื่อนเป็น พระธรรม
ปาโมกข์ (จวน อุฏฺฐายี) วัดมกุฏ ฯ ฝ่ายนิกายใหม่ (รักษา

การ พ.ศ. ๒๔๘๖-๒๔๘๙) องค์ที่สาม สมเด็จพระพุทธ
โฆษาจารย์ วัดเทพศิรินทร์ ฯ นิภายใหม่ (พ.ศ. ๒๔๙๐-
๒๔๙๒) องค์ที่สี่ พระศาสนโสภณ (จวน อุฏฺฐายี) วัด
มกุฏ ฯ ฝ่ายนิภายใหม่ (รักษาการแทน พ.ศ. ๒๔๙๓) องค์ที่
ห้า พระศาสนโสภณ ต่อมาได้เลื่อนเป็นสมเด็จพระมหาวิรวงศ์
(จวน อุฏฺฐายี) วัดมกุฏ ฯ (พ.ศ. ๒๔๙๔-๒๔๙๗) องค์ที่หก
สมเด็จพระวันรัตน์ (ปลด กิตฺติ โสงฺโณ) วัดเบญจมบพิตร ฯ
ฝ่ายนิภายเดิม (พ.ศ. ๒๔๙๗-๒๕๐๓) องค์ที่เจ็ด สมเด็จพระ
พระมหาวิรวงศ์ (จวน อุฏฺฐายี) วัดมกุฏ ฯ ฝ่ายนิภายใหม่
(พ.ศ. ๒๕๐๓-๒๕๐๕)

เป็นที่น่าสังเกตว่าตำแหน่ง สังฆนายก อันเป็นหัวหน้า
ฝ่ายบริหารนี้ ฝ่ายนิภายใหม่ก็ได้รับโอกาสมากกว่าฝ่ายนิภายเดิม
อย่างมากมายทั้งในแง่ตัวบุคคลและระยะเวลา โดยเฉพาะท่าน
อุฏฺฐายีเถร (จวน) วัดมกุฏ ฯ นั้นเริ่มรักษาการตั้งแต่ยังเป็น
เพียง พระราชาคณะชั้นเทพและชั้นธรรมเท่านั้น และภายหลัง
ต่อมาก็ได้ดำรงตำแหน่งนั้นอีกถึงสองครั้งสองครา แต่ก็เป็น
เรื่องที่น่าแปลกใจยิ่งขึ้นก็คือ ทั้ง ๆ ที่ได้มีสิทธิและโอกาสอย่าง
เหลือเฟือเพื่อจะได้ระบบปกครองที่ให้ความเป็นธรรมอย่างมากรู้

ท่านผู้นั้นขณะที่ยังดำรงตำแหน่งสังฆนายก หัวหน้าฝ่ายบริหาร คณะสงฆ์นั้นก็ได้เป็นตัวตั้งตัวตีในการโค่นล้มระบบการปกครอง อันเป็นธรรมเนียมเสียในระหว่าง พ.ศ. ๒๔๐๓-๒๔๐๕ ยังผลให้เกิดระบบใหม่ที่เป็นเผด็จการมาจนถึงปัจจุบัน

สำหรับตำแหน่ง สังฆมนตรี ในคณะบริหารนั้น เท่าที่เป็นมาก็มีทั้งพระเถระฝ่ายนิกายเดิมและนิกายใหม่สลับสับเปลี่ยนกันโดยความเหมาะสมซึ่งไม่จำเป็นจะต้องแจกแจงรายละเอียด ณ ที่นี้

(๓) ตำแหน่งสมาชิกสังฆสภา และประธานแห่งสังฆสภาตาม พรบ. ดังกล่าว สังฆสภาเป็นองค์กรฝ่ายนิติบัญญัติ มีหน้าที่ในการออกกฎหมายซึ่งเรียกว่า “สังฆาณัติ” และประชุมปรึกษาหารือในปัญหาต่าง ๆ ที่มีการเสนอมาให้สภาฯ วินิจฉัย

สำหรับตำแหน่งสมาชิกแห่งสังฆสภา ถึงแม้ว่าไม่มีการเลือกตั้งทั่วไปและโดยตรงจากพระภิกษุทั่วประเทศ ซึ่งคงจะเป็นเพราะว่าถ้าใช้วิธีการเช่นนั้น ภิกษุในนิกายใหม่ที่เป็นฝ่ายข้างน้อยก็คงจะไม่มีตัวแทนเข้าสภาเลยก็เป็นได้ ดังนั้นจึงได้มีการบัญญัติวิธีการแต่งตั้ง และ เกณฑ์ ในการแต่งตั้งสมาชิกแห่งสังฆสภาจากพระภิกษุทั้งสองนิกายซึ่งตามมาตรา ๑๑ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ มีความว่า

“สังฆสภาประกอบด้วยสมาชิก มีจำนวนรวมกันไม่เกิน สิบห้ารูปคือ (๑) พระเถระชั้นธรรมชั้นไป (๒) พระคณาจารย์เอก (๓) พระเปรียญเอก แต่ทั้งนี้ถ้ามีจำนวนเกินกว่าที่กำหนดให้เป็นสมาชิกตามลำดับ (๑) (๒) (๓) และตามลำดับอาวุโส”

สำหรับประธานแห่งสังฆสภานั้น ก็ให้ที่ประชุมสังฆสภาเป็นผู้เลือกตั้งในสมัยประชุมสามัญแต่ละสมัย แล้วเสนอให้สมเด็จพระสังฆราช ฯ ทรงแต่งตั้งอีกทีหนึ่ง

บทบัญญัติดังกล่าวนี้จึงนับเป็นการวางหลักเกณฑ์ไว้อย่างรัดกุมและเป็นธรรมพอสมควร ทำให้พระสงฆ์ทั้งสองนิกายได้มีโอกาสเข้าเป็นสมาชิกแห่งสภาโดยเสมอภาค ไม่มีฝ่ายใดจะผูกขาดตำแหน่งดังกล่าวไว้ได้แต่ฝ่ายเดียว

๓) ลักษณะที่เป็นประชาธิปไตย พบ. ฉบับนี้ในฐานะที่เป็นธรรมนูญอันเป็นแม่บทในการปกครองคณะสงฆ์ไทย โดยยึดถือพระธรรม และพระวินัยเป็นหลัก แล้วได้มีการวางระบบ โครงสร้างว่าด้วยอำนาจหน้าที่และบุคคลผู้รับผิดชอบในการใช้อำนาจต่าง ๆ ในการปกครองคณะสงฆ์ที่มีลักษณะในการแบ่งแยก และกระจายอำนาจอย่างกว้างขวาง ทำให้พระภิกษุ

ทั้งสองนิกายได้รับสิทธิ และ โอกาสมีส่วนร่วมในการปกครอง โดยเสมอภาคยิ่งขึ้น ทั้งจะเห็นได้จากการกำหนดโครงสร้างการปกครองสังฆมณฑลตาม พรบ. ฉบับนี้ ดังต่อไปนี้

(๑) ฐานะอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของสมเด็จพระสังฆราช ฯ ทรงมีฐานะเป็นประมุขแห่งสังฆมณฑลโดยแท้จริง และทรงใช้อำนาจในการบัญญัติสังฆานัติ (ออกกฎหมาย) โดยทางสังฆสภา (มาตรา ๗) ทรงบริหารการคณะสงฆ์โดยทางสังฆมนตรี (มาตรา ๘) และทรงวินิจฉัยอธิกรณ์ (ตัดสินความ) โดยทางคณะวินัยธร (มาตรา ๙) ด้วยเหตุนี้ทำให้สมเด็จพระสังฆราช ฯ ทรงสามารถดำรงอยู่ในฐานะที่เป็นประมุข และทรงปฏิบัติหน้าที่ในทางนิติบัญญัติ บริหาร และ ตุลาการ โดยมีสภาสงฆ์ คณะสังฆมนตรี และคณะตุลาการสงฆ์ เป็นผู้ปฏิบัติแทน และหัวหน้าแห่งองค์กรเหล่านั้นเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบัญชาในงานแต่ละฝ่ายแล้วแต่กรณี

(๒) สังฆสภา เปรียบเสมือนรัฐสภาของทางฝ่ายอาณาจักร มีอำนาจในการตรากฎหมายปกครองสงฆ์ที่เรียกว่า สังฆานัติ และพิจารณาตัดสินปัญหาต่างๆ ที่มีการเสนอเข้ามาในส่วนที่เกี่ยวข้องแก่การงานในหน้าที่ของสภา

สังฆสภาประกอบไปด้วยสมาชิกจำนวนรวมกันไม่เกิน ๔๕ รูป ซึ่งได้รับการแต่งตั้งมาจากพระภิกษุทั้งสองนิกายที่มีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ในมาตรา ๑๑ คือ “(๑) พระเถระชั้นธรรมขึ้นไป (๒) จากพระคณะจารย์เอก (๓) จากพระเปรียญเอก” ซึ่งพระภิกษุที่มีคุณสมบัติดังกล่าวย่อมมีอยู่แล้วในทั้งสองนิกาย

สำหรับวิธีการคัดเลือก และแต่งตั้ง ก็คือเอาจำนวนตำแหน่ง ๔๕ ตำแหน่งตั้งไว้แล้วนับดูจำนวนพระราชาคณะชั้นสมเด็จ ชั้นรองสมเด็จ และชั้นธรรมที่มีอยู่ในทั้งสองนิกาย (ยกเว้นสมเด็จพระสังฆราชฯ) ซึ่งปกติรวมกันแล้วคงไม่เกินจำนวน ๔๕ หรือถ้าเกินก็ตัดผู้ท่อนอาวุโสออก แต่ถ้าพอดีก็ตั้งเข้าไปหมด ถ้าขาดก็ไปคัดเลือกเอาภิกษุที่ได้รับแต่งตั้งเป็นพระคณะจารย์เอก ซึ่งได้แก่ตำแหน่งพระเถระผู้ทรงคุณวุฒิและความสามารถในงานด้านต่าง ๆ^{๒๖} และมีฐานะเทียบเท่าชั้นเจ้าคณะตรวจการ เพื่อมาตั้งเป็นสมาชิกสังฆสภาจนครบ ถ้ามีพระคณะจารย์เอกเกินจำนวนก็ให้ตัดผู้ท่อนอาวุโสออก ถ้าขาด

๒๖. โปรดดูรายละเอียดใน ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง “ระเบียบการแต่งตั้งพระคณาจารย์” พ.ศ. ๒๔๘๒ ในแถลงการณ์ คณะสงฆ์ เล่ม ๓๓

ก็ให้ทั้งพระเปรียญเอก (เปรียญ ๗, ๘, ๙) เข้าไปตามลำดับ
อาวุโส จนครบจำนวน ทั้งนี้ย่อมถือว่ามีความที่จะได้ผู้ที่มีคุณ
ธรรมและความสามารถสูงเป็นส่วนใหญ่จากทั้งสองนิกายโดย
เสมอภาค โดยไม่เปิดโอกาสให้มีการใช้อำนาจแต่งตั้งตาม
อำเภอใจของใคร

ที่ประชุมสังฆสภา พิจารณาเลือก ประธานสภาดำรง
ตำแหน่งคราวละหนึ่งสมัยประชุม (มาตรา ๑๒)

การประชุมให้มีการลงมติ โดยอาศัยเสียงข้างมากเป็น
เกณฑ์ตัดสินซึ่งอาจเป็นเสียงข้างมากอย่างง่าย ๆ หรือเสียงข้าง
มากเด็ดขาด (มาตรา ๑๕ (๑๔)) แล้วแต่กรณี

สำหรับในทางปฏิบัติขั้นสังฆสภาได้ทำหน้าที่ตราสังฆา
ณัติ จักรเย็บปักถักร้อยสังฆมณฑลตามอำนาจของตนตามวิธี
ทางแห่งประชาธิปไตยมาได้ด้วยดี

(๓) คณะสังฆมนตรี ซึ่งเทียบได้กับคณะรัฐมนตรีของ
ฝ่ายอาณาจักร สังฆมนตรี ประกอบด้วยสังฆนายกูปหนึ่งและ
สังฆมนตรีอีกไม่เกินเก้ารูป ซึ่งสมเด็จพระสังฆราชฯ ทรงแต่งตั้ง
ขึ้น โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการของฝ่ายอาณาจักร
เป็นผู้ลงนามรับสนองพระบัญชา (มาตรา ๒๘)

สังฆนายกและสังฆมนตรีอย่างน้อยสี่รูปต้องมาจากสมาชิกของสังฆสภา นอกนั้นจะเลือกจากภิกษุผู้มีความรู้ความชำนาญพิเศษจากที่อื่น การบริหารกระทำโดยแบ่งงานออกเป็นองค์การ (กระทรวง) ต่าง ๆ ๔ องค์การ คือ องค์การปกครอง องค์การการศึกษา องค์การเผยแผ่และองค์การสาธารณูปการ (มาตรา ๓๓)

จากผลทางปฏิบัติตามความเป็นจริงแล้ว ในการจัดสรรตำแหน่งในคณะสังฆมนตรีแต่ละสมัยนั้น ดูเหมือนว่าทั้ง ๆ ที่ฝ่ายนิคายใหม่เป็นฝ่ายข้างน้อย ก็ยังเป็นฝ่ายที่มีอำนาจเหนือกว่าฝ่ายนิคายเดิมด้วยซ้ำไป ดังนั้นถ้าจะมีผู้คิดว่าระบบการปกครองสงฆ์ตาม พรบ. ฉบับนี้ไม่ให้โอกาสแก่ฝ่ายนิคายใหม่เท่าที่นิคายเดิมนั้นยอมฟังไม่ขึ้นโดยสิ้นเชิง

(๔) คณะวินัยธร ซึ่งเทียบได้กับ ฝ่ายตุลาการของทางฝ่ายอาณาจักร คือเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในการวินิจฉัย อธิกรณ์ (มาตรา ๕๐) และต่อมาสังฆสภาได้ออกสังฆาณัติ ระเบียบคณะวินัยธร พ.ศ. ๒๔๘๕ จัดระดับคณะวินัยธรเป็นสามระดับ คือ คณะวินัยธรชั้นต้น ได้แก่ คณะวินัยธรจังหวัด คณะวินัยธรชั้นอุทธรณ์ และคณะวินัยธรชั้นฎีกา ซึ่งอยู่ในส่วนกลาง (มาตรา ๕-๑๐) คณะวินัยธรตัดสินอธิกรณ์ตามพระวินัยภายใต้พระนามของสมเด็จพระสังฆราช ฯ ประธานคณะวินัยธรชั้นฎีกา

องค์ที่หนึ่งก็ได้แก่ สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (อ้วน ติสฺโส) วัตรม
นิวาสน์ ฯ อดีตสังฆนายกแห่งนิคายใหม่ด้วยอีกเช่นกัน จึงถือ
ว่าในการแบ่งบันอำนาจฝ่ายนิคายใหม่มิได้เป็นฝ่ายเสียเปรียบ
แต่อย่างใด

นอกจากการจัดระเบียบบริหารส่วนกลางดังกล่าวมาแล้ว
ภายใต้บทบัญญัติแห่ง พรบ. คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ กับบท
บัญญัติแห่งธรรมนูญฉบับอื่นๆ ที่สังฆสภาได้ตราออกมาใช้บัง
คับตามอำนาจ ภายใต้ พรบ. คณะสงฆ์ฉบับนั้น ก็ได้มีการจัด
ระเบียบการปกครองสงฆ์ในส่วนภูมิภาค ซึ่งตามธรรมนูญระเบียบ
บริหารคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค พ.ศ. ๒๔๘๕ ได้กำหนดให้มีคณะ
บริหารคณะสงฆ์ระดับต่างๆ คือ คณะจังหวัดมีเจ้าคณะจังหวัด
เป็นประธาน คณะอำเภอ มีเจ้าคณะอำเภอเป็นประธาน และ
คณะตำบลมีเจ้าคณะตำบลเป็นประธาน^{๒๖} ซึ่งนับเป็นการจัด
ระบบบริหารด้วยหมู่คณะอย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นการบริหาร
แบบประชาธิปไตยขั้นพื้นฐานก้าวหนึ่ง แต่เป็นที่น่าเสียดายว่า
ระบบดังกล่าวก็ได้ถูกยกเลิกไปในภายหลังพร้อมกับการยกเลิก

๒๖. โปรดดูรายละเอียดใน สังฆาตติระเบียบบริหารคณะสงฆ์ส่วนภูมิ
ภาค พ.ศ. ๒๔๘๕, ดึงพิมพ์ใน แถลงการณ์คณะสงฆ์ เล่ม ๓๐
ภาคพิเศษ ฉบับที่ ๔, น. ๔

พรบ. คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๔๕ โดยกลุ่มเผด็จการเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งเราจะได้ศึกษาในตอนต่อไป ดังนั้นจะเห็นได้ว่าแม้ในปัจจุบันจะมีเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะตำบล หรือแม้แต่เจ้าคณะภาค เจ้าคณะใหญ่ซึ่งอยู่ชั้นสูงๆ ขึ้นไปก็ตาม ก็เป็นแต่เพียง เจ้าคณะซึ่งไม่มีคณะ ซึ่งก็เท่ากับเป็นตำแหน่งผู้เผด็จการระดับต่างๆ นั้นเอง การที่ยังเรียกนามตำแหน่งว่า “เจ้าคณะฯ” จะเป็นโดยความเคยชิน หรือเพียงเพื่ออาศัยรูปแบบที่คนยอมรับเพื่อปิดบังเนื้อหาของเผด็จการไว้ก็ไม่ทราบได้

การปกครองคณะสงฆ์ไทย ภายใต้ระบบดังกล่าวได้ดำเนินมาชั่วระยะเวลาหนึ่ง และได้ก่อให้เกิดความสามัคคีเป็นปึกแผ่นและความเจริญก้าวหน้าในศาสนาจักรไทยด้วยดีตลอดมา แต่ขณะเดียวกันก็ได้ถูกฝ่ายนิกรใหม่ผู้สูญเสียอำนาจอภิสิทธิ์จำนวนหนึ่งเกิดความไม่พอใจอยู่ตลอดเวลาทั้งๆ ที่ฝ่ายนั้นซึ่งเป็นฝ่ายข้างน้อยแท้ๆ ก็ยังได้จัดสรรแบ่งปันอำนาจอย่างเด่นเหลื่อในระบบใหม่นี้อยู่แล้วก็ตาม แต่เนื่องด้วยความต้องการอำนาจอันไม่มีขอบเขตของฝ่ายนั้นทำให้มีการเคลื่อนไหวเพื่อที่จะล้มล้างระบบที่ก้าวหน้า เป็นธรรม และเป็นประชาธิปไตยนั้นลงเสียให้ได้

คดีระลอกแรกของกลุ่มผู้สูญเสียอำนาจที่ต้องการทำลาย
 ล้างระบบใหม่นี้ได้เกิดขึ้นเมื่อรัฐบาลของนายควง อภัยวงศ์
 ขึ้นสู่อำนาจเป็นครั้งแรกในระหว่าง ปี พ.ศ. ๒๔๘๗-๒๔๘๘
 ก็ได้มีการดำริจะยกเลิก พรบ. คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ นั้น แต่
 ถูกคัดค้านจากทางรัฐสภา และประชาชนทั่วไปอย่างกว้างขวาง
 เรื่องจึงได้ระงับไป แต่การเคลื่อนไหวในเรื่องนี้ยังคงดำเนิน
 ต่อมา จนถึงเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๐ สมัยรัฐบาลหลวงธำรงนาวา
 สุวสิทธิ์ ก็ได้มีพระภิกษุฝ่ายนิกายใหม่ นำโดยสมเด็จพระพุฒา
 ไชยชาจารย์ วัดเทพศิรินทร์ ซึ่งเคยเป็นทั้งประธานสังฆสภา
 และสังฆนายกในระบบใหม่ พร้อมด้วยคณะอีก ๒๑ รูป ได้
 พิมพ์สมุดปกเหลืองออกเผยแพร่ กล่าวประณามโจมตี พรบ.
 คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ ว่าเป็นกฎหมายที่ใช้ไม่ได้ควรให้ยกเลิก
 เสีย ทั้งนี้ย่อมาหมายความว่า “การปรากฏออกมาแห่งสมุดปก
 เหลืองหลังจากความสงบเรียบร้อยนั้นได้เป็นเหตุฉวยยื่นให้เห็น
 ประจักษ์ว่า คณะธรรมยุตติกามิได้ปลงใจใน พรบ. คณะสงฆ์
 ๒๔๘๔ นั้นเลย หากแต่สุดที่จะทนต่อเหตุผลบังคับ ก็จำต้อง
 เอาออกห่อหมกไปกับเขา.....”^{๒๘}

๒๘. “สมาชิกพิเศษ” (นามแฝง) เรื่องที่อ้างแล้ว. น. ๑๓๐-๑๓๑

แต่อย่างไรก็ตาม เนื่องด้วยสถานการณ์ทางฝ่ายอาณานิคมเวลานั้นยังไม่เอื้ออำนวยต่อการเคลื่อนไหวของฝ่ายนิยมลัทธิเจ้าขุนมูลนายแบบศักดินาในหมู่พระภิกษุภิกษุณีภายในนั้นเท่าที่ควร ถึงแม้ว่าจะได้มีการกระทำรัฐประหาร เมื่อเดือนพฤศจิกายน ๒๔๕๐ ซึ่งทำให้กลุ่มจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งนิยมลัทธิเผด็จการนั้น ได้กลับมาครองอำนาจก็ตาม แต่กลุ่มจอมพล ป. ก็เป็นเผด็จการที่นิยมสาธารณรัฐแบบฟาสซิสต์และต่อต้านพวกศักดินาอย่างรุนแรง และยังเป็นผู้มีส่วนในการประกาศใช้ พรบ. คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ นั้นโดยตรงอีกด้วย การเคลื่อนไหวของฝ่ายถอยหลังลงร่นนี้จึงขาดพลังสนับสนุนทางการเมืองจากฝ่ายอาณานิคมอย่างเห็นได้ชัด ประกอบกับเวลานั้นฟ้าแสบบนก็กำลังอยู่ในยุคที่กัณฑ์การหมั่นหมองอันเกิดจากแรงกดดันของกลุ่มเผด็จการแบบสาธารณรัฐทางฝ่ายบ้านเมืองนี้อีกด้วย กาลจึงล่วงเลยมาจนถึงคราวที่จอมเผด็จการ สฤษดิ์ ธนะรัชต์ โดยการสนับสนุนของจักรวรรดินิยมอเมริกา และกลุ่มเจ้าศักดินาภายในประเทศทำการรัฐประหารโค่นล้มรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เมื่อวันที่ ๑๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๐ และรัฐประหารตนเองอีกซ้ำสองเมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๑ ทำการยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๔๗๕ และกฎหมายอื่นๆ

ที่เป็นสิ่งกีดขวางระบบเผด็จการอย่างเต็มรูป ยุบสภาผู้แทน
ราษฎร แล้วประกาศใช้ธรรมนูญการปกครองแห่งราชอาณาจักร
ไทย พ.ศ. ๒๕๐๒ ซึ่งเป็นธรรมนูญแห่งระบอบอันเป็น
เผด็จการทรราชยุคใหม่อย่างเต็มรูป^{๒๕} แล้วนับตั้งแต่นั้น
เป็นต้นมา เชื้อแห่งเผด็จการทรราชในวงการคณะสงฆ์ไทย
ซึ่งพักตัวอยู่ภายใต้ความร้อนระอุของความอาฆาตเคียดแค้นมา
ตลอดเวลานี้ก็ได้แตกหน่อออกมาอย่างรวดเร็วภายใต้บรรยากาศ
ทางการเมืองยุคใหม่ทางฝ่ายอาณาจักรอันเป็นเสมือนน้ำทิพย์
ที่ฟ้าโปรยปรายลงมาให้นั่นอีกครั้งหนึ่ง.

๒๕. โปรดศึกษารายละเอียดจาก “ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรไทย
พ.ศ. ๒๕๐๒” ราชกิจจานุเบกษาฉบับพิเศษ, แผนกฤษฎีกา เล่ม
๑๖ ตอนที่ ๑๓, วันที่ ๒๘ มกราคม ๒๕๐๒, น. ๑

บทที่ ๕

คณะสงฆ์ไทย

ภายใต้เงื้อมเงาแห่งทศราชยุคใหม่

ก. ลักษณะทั่วไปและองค์ประกอบของทศราชยุคใหม่

ทศราชยุคใหม่ในประเทศไทยนับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๐ อันเป็นกิ่งพุทธกาล เป็นต้นมา ได้ปรากฏขึ้นทั้งในฝ่ายอาณาจักรและศาสนาจักร เสมือนหนึ่งได้นัดแนะกันมา เพื่อจะขึ้นครองความเป็นใหญ่และสร้างยุคเชิดร่วมกัน ดังจะเห็นได้ว่าเป็นเวลาไม่นานนัก ที่ทศราชฝ่ายบ้านเมืองได้ทำการยึดอำนาจเปลี่ยนรัฐธรรมนูญ แล้วทำการกวาดล้าง ประชาชนผู้รักประชาธิปไตย และความเป็นธรรมในสังคมอย่างชานาใหญ่ โดยการยึดยึดข้อหาประจำยุคคือ ข้อหาทำการกระทำความผิดอันเป็นคอมมิวนิสต์ เพื่อทำการปราบปราม และจับกุมคนจนไม่มีที่จะคุ้มขัง จึงต้องสร้างคุกใหม่ เช่น คุกลาตยาว และสถานที่กักกันเพิ่มอีกหลายแห่ง ต่อมาไม่นาน ทศราชในฝ่ายศาสนาจักรก็ได้เผยโฉมออกมาปฏิบัติภารกิจจองเวร โดยการก่อกรรมลามกแก่

พระภิกษุผู้รักความก้าวหน้า รักประชาธิปไตย และรักความเป็นธรรม ด้วยวิธีการอย่างเดียวกัน และประสานงานอย่างใกล้ชิดอีกด้วย

เมื่อพิจารณาถึงพฤติกรรมของเหล่าทมิฬทั้งสองฝ่ายนี้ อย่างใกล้ชิดแล้วก็จะเห็นได้ว่า เป็นเหล่าทมิฬที่เป็นเผ่าพันธุ์เดียวกัน และตั้งอยู่บนโครงสร้างแห่งอำนาจอันเดียวกัน โดยมีจุดประสงค์ร่วมกันอย่างแนบแน่น

ทมิฬกลุ่มดังกล่าวนี้ได้อาศัยความหลอกลวง งามาย และจะปฏิบัติการอย่างไรก็ตาม ในการทำลายล้างฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยกับพวกเขาโดยวิธีการป่าเถื่อน ปฏิบัติการในลักษณะดังกล่าว จึงปรากฏอยู่พร้อมกันทั้งในฝ่ายอาณาจักรและศาสนาจักร

ทมิฬกลุ่มดังกล่าวนี้ได้รวมหัวกันฟื้นฟูระบบเจ้าขุนมูลนายอันพินาศซึ่งบางส่วน เช่น ประเพณีหมอบและคลานสว่เท้า ที่ได้ถูกยกเลิกไปแล้ว โดยพระบรมราชโองการ ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ และบางส่วนก็ได้ถูกยกเลิกไปภายหลังการปฏิวัติ ๒๔๗๕ นั้น ให้ฟื้นคืนชีพ เพื่อเป็นการเย้ยหยันต่ออารยธรรมสมัยใหม่อีกวาระหนึ่ง

บรรดาพวกนี้ ไม่มีวิธีการที่จะปกครองคนโดยหลักเหตุผล และความถูกต้อง หากแต่ใช้การควบคุมประชาชนโดยการหลอกลวง โดยพิธีกรรมอันน่าเบื่อหน่ายและสิ้นเปลืองอย่างซ้ำ ๆ ซาก ๆ ควบคุมกันไปกับการกดขี่ปราบปรามเพื่อสร้างอาณาจักรแห่งความกลัว และการโฆษณาบิดเบือนแบบกลับหัวเป็นตัวอย่างจำเริญเป็นสำคัญ ทำให้คนเป็นจำนวนไม่น้อยตกเป็นทาสของการโฆษณาอย่างไม่เป็นตัวของตัวเอง ภายใต้อาณาจักรแห่งความกลัวนี้ คือความสำเร็จของการดำเนินงานของเหล่าทรราชยุคใหม่

จุดประสงค์หลักของเหล่าทรราชกลุ่มดังกล่าว ก็คือทำลายล้างความเป็นประชาธิปไตย และความเป็นธรรมในสังคมของคนส่วนใหญ่ลงไป เพื่อสถาปนาและรักษาอำนาจกดขี่หลอกลวง เพื่อผลประโยชน์ของคนจำนวนน้อยในส่วนบนของสังคมนี้ไว้ให้นานที่สุดเท่าที่จะทำได้

ข. ยุทธวิธีเปลี่ยนแปลงไปของเหล่าทรราชในฝ่ายศาสนาจักร

สำหรับเหตุการณ์ทางฝ่ายศาสนาจักรนั้น กลุ่มผู้สูญเสียอำนาจแห่งนิกายใหม่นั้น แม้จะยังได้รับการจัดสรรแบ่งปันอำนาจอย่างเหลือล้นภายใต้ พรบ. คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ ๕ ๆ ที่เป็นฝ่ายข้างน้อยก็ตาม แต่ความเคียดแค้นที่ต้องสูญเสีย

อภิสิทธิ์ที่เคยมีมาก่อนนั้นมียุ่มากกว่า จึงทำให้กลุ่มดังกล่าว
ได้คบคิดและวางแผนที่จะกอบกู้อภิสิทธิ์เช่นว่านั้นคืนอย่างไม่
ลดละ จวบจนพระราชฝ่ายอาณาจักรได้อำนาจอย่างเต็มที่แล้ว
พระราชฝ่ายศาสนจักร ก็ได้ลงมือดำเนินการทำลายล้างระบบ
ปกครองที่เป็นประชาธิปไตยและเป็นธรรมนั้นลง ตามแผนที่
วางไว้โดยทันที

แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในทางทฤษฎีวิธีแล้ว
จะเห็นได้ว่า กลุ่มดังกล่าวได้มีการปรับปรุงวิธีการดำเนินงาน
อย่างรอบคอบยิ่งขึ้น กล่าวคือ

(๑) ลดเป้าแห่งความขัดแย้งทางค่านิกายลง ทำให้
เห็นไปว่านิกายใหม่กับนิกายเดิมไม่มีอะไรขัดแย้งกันอีกแล้ว
ทั้งนี้เนื่องมาจากเหตุที่ว่าบรรดาข้ออ้างที่ฝ่ายนิกายใหม่มยกขึ้น
มาขัดแย้งกับฝ่ายนิกายเดิม เป็นเรื่องที่ประชาชนทั่วไป
รู้เท่าทันและถูกฝ่ายนิกายเดิมโต้แย้งหักล้างลงไป จนไม่มีเหลือ
แล้ว แม้แต่ผู้ใหญ่วังฝ่ายศาสนจักรและอาณาจักรที่อุปถัมภ์
ค่านิกายใหม่อย่างเต็มที่ที่เคยชักชวนมามากกว่า วิธีการแบบ
เก่า ๆ ของฝ่ายนิกายใหม่นั้น รังแต่จะทำให้พวกตนพังพินาศ
ทั้งสิน

อนึ่ง การที่จะเชิดนิกายใหม่ขึ้นมาเพื่อเหยียบย่ำทับถม นิกายเดิมอย่างแต่ก่อน แบบซึ่ง ๆ หน้านั้น ก็จะไม่มีความสำเร็จ อีกด้วย ดังนั้นแทนที่จะเชิดเป้าความขัดแย้งระหว่างนิกาย ฝ่ายพระราชจึงหันไปหาเป้าบุคคล ที่พวกตนเห็นว่าเป็นหัวเรี่ยว หัวแรงในฝ่ายนิกายเดิมนั้น เพื่อทำการล้อมกรอบแล้วทำลายล้างเป็นราย ๆ ไป

(๒) ใช้วิธีแบบแยกสลายพระภิกษุในนิกายเดิม เพื่อดึงเอาภิกษุบางรูปที่เป็นนักฉวยโอกาส มักใหญ่ใฝ่สูงและมีความสัมพันธ์ส่วนตัวใกล้ชิดกับพวกพระราช ไว้เป็นเครื่องมือทำลายพระภิกษุในนิกายเดิมนั้นเอง เพื่ออำพรางความขัดแย้งทางนิกายจากสายตาประชาชน

(๓) ใช้ปฏิบัติการของพระราชในฝ่ายศาสนาจักร เป็นดาบหนึ่ง เมื่อไม่สำเร็จก็ใช้อำนาจพระราชฝ่ายบ้านเมือง เข้าจัดการขึ้นเด็ดขาดเป็นดาบสอง โดยมีได้คำนึงถึงความถูกต้อง และความเป็นธรรมใด ๆ ทั้งสิ้น

โดยวิธีการดังกล่าวมาแล้ว กลุ่มพระราชดังกล่าวได้ก่อกรรมลามกอนันท์หนักยิ่งไว้ในประวัติศาสตร์ แห่งสังคมชนชาติไทย อีกวาระหนึ่ง

๕ ก. ขนตอนแห่งกรรมลามกของเหล่าทรรพ

จากการตระเตรียมการอย่างรอบคอบมาเป็นเวลานาน ฝ่ายทรรพได้แบ่งเล็งเป้าหมายของตนไปที่วัดมหาธาตุฯ ซึ่งก็คงจะด้วยเหตุผลสองประการ คือ

ประการแรก วัดมหาธาตุฯ เป็นวัดที่ใหญ่และเป็นศูนย์การนำสำคัญที่สุดของฝ่ายนิกายเดิม นับตั้งแต่เริ่มตั้งกรุงเทพฯ เป็นต้นมา วัดนี้เป็นที่ประทับและสถานที่ทรงปฏิบัติหน้าที่ของสมเด็จพระสังฆราชถึง ๖ พระองค์ และยังเป็นที่ตั้งของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งเป็นวิทยาลัยสงฆ์ที่ใหญ่ที่สุดของประเทศด้วย ดังที่ผู้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า “...แม้ในสมัยราชาธิปไตยนั้นแล้ว วัดมหาธาตุฯ ก็เฟื่องฟูขึ้นอีกแต่รัชกาลที่ ๕ เรื่อยมา ทั้งทางด้านการศึกษาและการปกครอง ได้ส่งพระสังฆาธิการไปครองพระอารามที่สำคัญ ๆ ในกรุงและในหัวเมือง ยิ่งในสมัยประชาธิปไตยด้วยแล้ว จำเดิมแต่มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ มาแล้ว ตำแหน่งเพชรพระสังฆราช [ในเวลานั้น] ก็คือที่ประชุมของสังฆสภา ดังพระที่นั่งอนันตสมาคมเคยเป็นที่ประชุมของรัฐสภานั้นเอง....”^{๓๐}

๓๐. ศ. ศิวรักษ์ “บทอาบพิเศษ”, วารสาร มติชนสุดสัปดาห์, ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๗, น. ๑๔

และโดยนัยเดียวกัน คำหนักเพชรวัชรบวร ฯ อันเป็นที่ประชุม
มหาเถรสมาคมในปัจจุบัน ก็เป็นเสมือน บก. สอนวัน ฯ ในยุค
ทรรฆ ฉันทโกกัณณัน

ประการที่สอง วัชรมหาธาตุ ฯ มีพระเถระผู้ใหญ่ที่มีความ
ดีเด่นเป็นผู้รักษาประชาธิปไตย รักความเป็นธรรมและสร้าง
ความก้าวหน้าให้แก่วงการคณะสงฆ์ไทย จนเป็นที่นิยมนับถือ
ของเหล่าภิกษุส่วนใหญ่ทั่วประเทศ ทั้งมีพระเถระสมณศักดิ์สูง
เป็นชั้นรองสมเด็จพระสังฆราชหลวงวาทกิจว่าพระเถระรูปนี้
อาจได้เลื่อนเป็นพระราชาคณะชั้นสมเด็จ และอาจได้เป็นสมเด็จ
พระสังฆราชอีกด้วย ท่านผู้นี้คือ พระพิมลธรรม (อาสภเถร)
ท่านผู้นี้มีบทบาทในการพัฒนาวงการคณะสงฆ์ไทย เป็นผู้
สำคัญรูปหนึ่งของฝ่ายนิคายเดิม ในการปกป้องความเป็นธรรม
ต่อสู้กับการกดขี่ครอบงำ และการแย่งยึดวัดโดยฝ่ายนิคายใหม่
ตลอดมา มีลูกศิษย์ซึ่งเป็นพระภิกษุ สามเณร ที่มีการศึกษาดี
และมีความก้าวหน้าเป็นจำนวนมาก ทำให้พวกทรรฆอิจฉา
หวาดกลัวและเกลียดชังยิ่งนัก คุณลักษณะพิเศษเฉพาะตัว
ของพระพิมลธรรมมีอยู่อย่างไหนั้น โปรดพิจารณาจากข้อสังเกต
ที่ว่า

“ใครก็ตามที่สนใจเรื่อง พระพินธุกรรม รูปนี้
ย่อมทราบดีว่าท่านผิดแผกแตกต่างไปจากบรรดาพระมหา
เถระทุกรูปที่เคยมีมาแต่อดีตจนปัจจุบัน ซึ่งอาจประมวล
ความสำคัญได้ดังต่อไปนี้คือ

๑) ท่านเป็นพระเถน ที่ทำการล้าหน้าสหรร-
มิกะรุ่นเดียวกัน จนได้รับสมณศักดิ์ชั้นสูงสุดสำหรับพระ
ราชาคณะมาแต่เมื่อชนมายุยังน้อย ทั้งยังกล้าทำสิ่งซึ่งอยู่
นอกเหนือกรอบที่ศาสนาจักรและอาณาจักรขีดเส้นไว้ให้
อีกด้วย เช่น งานด้านสหภาพพม่า ได้ส่งพระนักศึกษา
ไปอินเดีย และการเยือนอัสสัมประเทศ เป็นต้น
อุทาหรณ์ที่ผ่าน เวลาอันอาจไม่แปลก แต่ท่านแหวกแนว
มาเป็นเวลากว่า ๓๐ ปีแล้ว พระเถระร่วมรุ่นจึงตาม
ท่านไม่ค่อยจะทัน ย่อมมีอาการอิจฉาริยาอยู่เนิ่น
มิใช่น้อย

๒) ท่านเป็นพระที่มีโวหารกล้า ซึ่งฟังดูคล้าย
ท้าทายความเชื่อถือต่าง ๆ ในทางสถาบันอันอาจล่อแหลม
ได้ ประกอบกับยศศักดิ์อิฐฐานของท่าน ซึ่งเคยเป็น
ถึงสังฆมนตรีองค์การปกครอง เป็นอัครมหาบัณฑิต
องค์แรกจากพม่า และเคยเป็นหัวหน้าหมู่สงฆ์ที่ขอให้

ถอดถอน และแต่งตั้งสมุหนายกมาช่วยแล้ว ย่อมเป็นที่
กลัวเกรง และย่อมมีศรัทธา ๕ อยู่นอกเหนือไปจากการ
อิจนาริษาช่วยอย่างไม่ต้องสงสัย

๓) อาจารย์ปฏิปาของท่านนั้น ไม่ได้เป็นที่ตั้ง
แห่งความเลื่อมใสอย่างเดียว บางฝ่ายกินแหนงแคลงใจ
ว่าท่านเจ้ายศ บางฝ่ายเห็นว่าท่านคบกับนักการเมือง
และคนใหญ่คนโตตั้งแต่สมัยนายปรีดี พนมยงค์ จนถึง
จอมพล ป. พิบูลสงคราม ถึงกับบางคนหาว่าศิลาจารวัตร
ของท่านวิบัติไปก็มี ในพวกที่ตั้งตัวเป็นปฏิปักษ์นั้นมีทั้ง
ศิษย์ และครูอาจารย์ ในวัดมหาธาตุอันเองด้วย พร้อม ๆ
กันนั้น ท่านก็มีศิษยานุศิษย์ และผู้ที่เคารพนับถือเลื่อมใส
แพร่ขยายไปแทบทั่วพระราชอาณาจักร โดยเฉพาะใน
หมู่พระหนุ่มฉกรรจ์น้อย ที่พากันเห็นว่าผู้หลักผู้ใหญ่ใน
วงการคณะสงฆ์อ่อนเปลี้ยกว่าท่านแทบจะทุก ๆ ทาง
ทั้งทางสิกขาวินัย ทั้งทางสติปัญญา และทั้งทางด้าน
ความยุติธรรมแห่งการบริหารคณะสงฆ์ด้วย โดยที่มีการ
เอาเปรียบองค์ท่านกันเรื่อย ๆ จำเต็มแต่จอมพล สฤษดิ์
ธนรัตน์ได้ถึงอำนาจเผด็จการเป็นต้นมา

๔) พระพินลธรรมเป็นผลิตผลของวิคัมมหาธาตุ ซึ่งเป็นสำนักที่สำคัญของคณะสงฆ์ไทย หรือของคณะมหานิกาย จำเดิมแต่เกิดธรรมยุติกนิกายขึ้นมา ดึงมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นคู่แข่งกับมหามกุฏราชวิทยาลัย.....ถ้าฟังพระพินลธรรมเป็นพระเถระที่เรียบ ๆ อย่างเดียว หรือทำตนเป็นอย่างขรวัตา เช่น พระธรรมปัญญาบดี (สวลี) เจ้าอาวาสองค์ก่อนย่อมไม่เป็นปัญหาหรือยอมให้กับฝ่ายธรรมยุต เพื่อเห็นแก่เจ้านายวังหลวง แม้ตำราไวยากรณ์ของตนเองก็ยอมเอาไปทิ้งน้ำลงสระไปเสีย เพื่อไม่ให้เสียพระเกียรติสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส อย่างสมเด็จพระวันรัต (ทิต) บานัน พระพินลธรรมก็อาจได้เป็น ไม่แต่สมเด็จพระราชาคณะ หากอาจเป็นองค์สกลมหาสังฆปริณายกไปแต่ก่อน สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ วัดพระเชตุพน ฯ แล้วควยซ้ำไป^{๓๑}

ด้วยเหตุผลที่กล่าวแล้วนี้ สำนักวิคัมมหาธาตุ ฯ ที่ท่านเป็นอธิบดีสงฆ์จึงกลายเป็นเป้าแห่งการทำลายล้างทั้งทางตรงทางอ้อมของเหล่าทรราชทั้งในฝ่ายอาณาจักรและศาสนาจักร

เมื่อเงื่อนไขต่าง ๆ ได้สมพงษ์กันแล้ว กลุ่มทรราชในฝ่ายศาสนาจักรจึงได้เริ่มปฏิบัติการลามกของฝ่ายตน โดยมีชักจูงโดยเริ่มจากการบีบคั้นและทำลายล้างพระพิมพ์ธรรม และศิษย์แล้วก้าวสู่การล้มล้างระบบปกครองที่เป็นประชาธิปไตย ในคณะสงฆ์ไทย โดยการยกเลิก พรบ. คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ และประกาศใช้ พรบ. คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ นำระบบปกครองสงฆ์แบบเผด็จการของเจ้าขุนมูลนายมาใช้แทน ต่อมา และเป็นเหตุให้เกิดความเน่าเปื่อยเสื่อมโทรมในวงการคณะสงฆ์ไทย ยิ่งขึ้นอย่างต่อเนื่องมาจนปัจจุบัน

ความจริงเรื่องต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนี้ เป็นเรื่องที่วิพากษ์วิจารณ์กันอย่างเอิกเกริกมาแล้ว แต่เพื่อเป็นการทบทวนความจำ และเพื่อให้การศึกษาเรื่องนี้เป็นไปโดยต่อเนื่องและเป็นระบบยิ่งขึ้น เพื่อพิสูจน์ว่า บรรดาความขัดแย้งทั้งหลายในอดีตปัจจุบัน และกำลังจะมีมาในอนาคต ล้วนแต่เป็นเรื่องที่เชื่อมโยงมีความเป็นมาที่แน่นอน และเป็นเหตุเป็นผล มิใช่เรื่องบังเอิญหรือเรื่องส่วนบุคคล แบบตัวใครตัวมัน ดังที่ฝ่ายทรราชมักบิดเบือนให้คนเข้าใจ เพื่อกลบเกลื่อนกรรมลามกของฝ่ายตนตลอดมานั้น แต่อย่างไร ดังนั้นเพื่อยืนยันในสัจธรรม อันจะยังประโยชน์แห่งการรับรู้ที่ถูกต้องของคนรุ่นหลัง เราจึงควรจะได้ทบทวนเรื่องดังกล่าวนี้โดยสังเขป ดังนี้

๑) *กรณีการล้มล้างพระพิมพ์ลธรรม* ความเคียดแค้นชิงชัง และหวาดกลัวต่อพระพิมพ์ลธรรม ซึ่งเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงที่สำคัญท่านหนึ่งของฝ่ายนิกายเดิม ซึ่งกลุ่มทรรราชในฝ่ายนิกายใหม่ และฝ่ายอาณาจักรมีอยู่มากเพียงใดนั้น จะเห็นได้จากพฤติกรรมลามกทั้งหลายที่ฝ่ายนี้ก่อสานไว้ในเวลายาวนานนับเนื่องถึงปัจจุบันก็ประมาณเกือบ ๓๐ ปีแล้ว

ลำดับเหตุการณ์โดยสังเขปเกี่ยวแก่กรรมลามกของเหล่าทรรราชในเรื่องนี้จำเป็นต้องกล่าวถึงก็คือ ผู้เป็นทวดตวดตื้ตออกหน้าและขั้นตอนแห่งพฤติกรรมที่เกิดขึ้น สำหรับผู้ที่สนใจในรายละเอียดจะศึกษาค้นคว้าได้จากหนังสือพิมพ์ และข่าวสารต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่มากมายนับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๓ จนถึงปัจจุบันซึ่งเราไม่สามารถนำมาอ้างได้หมดในที่นี้

ในปี พ.ศ. ๒๕๐๓ เมื่อเริ่มเกิดเหตุการณ์นั้น กลไกชั้นสูงสุดในการปกครองคณะสงฆ์ในเวลานั้นคือ ตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช ได้แก่ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (ปลด กิตฺติโสภโณ) วัดเบญจมบพิตรฯ ฝ่ายนิกายเดิม ตำแหน่งสังฆนายก ได้แก่ สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (จวน อุฏฺฐายี) วัดมกุฏฯ ฝ่ายนิกายใหม่ ตำแหน่งสัฆมนตรีว่าการองค์การปกครอง ได้แก่ พระธรรมวโรดม วัดสังเวชฯ นิกายเดิม สัฆมนตรี

องค์การศึกษาและเจ้าคณะจังหวัด ฯ ได้แก่ พระธรรมคุณาภรณ์ (ฟื้น ชุตินฺธโร) วัดสามพระยา นิกายเดิม ซึ่งปัจจุบันก็คือ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ กรรมการมหาเถรสมาคม

ข้อที่น่าสังเกตก็คือ พระเถระชั้นผู้ใหญ่ ผู้ที่มีบทบาทสำคัญทั้ง ๔ รูป เป็นฝ่ายนิกายเดิมหรือมหานิกาย ๓ รูป และเป็นฝ่ายนิกายใหม่ หรือธรรมยุตนิกาย ๑ รูป จึงดูประหนึ่งว่าการดำเนินการทำลายล้างพระพิมพ์ธรรม คราวนี้พระเถระฝ่ายนิกายเดิมได้มีส่วนสำคัญมากกว่า ทั้งนี้เพื่อเป็นการอำพรางความขัดแย้งระหว่างนิกายได้อย่างแนบเนียน ด้วยการยืมมือพระเถระฝ่ายนิกายเดิมผู้มักใหญ่ใฝ่สูง จួយโอกาสหาลาภยศใส่ตน โดยการยอมตนรับใช้ฝ่ายพระราชชนนีอีกต่อหนึ่ง แต่ตัวหัวเรียวหัวแรงจริง ๆ ในฝ่ายสงฆ์ในเรื่องนี้ ในเวลานั้นก็คือ สังฆนายก ซึ่งเป็นตัวแทนของนิกายใหม่นั้นเอง สำหรับพระเถระ ๓ รูปแห่งนิกายเดิมนั้นเป็นอย่างไรก็พอจะเห็นได้จากพฤติกรรมที่ท่านได้ก่อไว้มากมายในภายหลัง ว่าโดยชาติกำเนิดแล้ว สมเด็จพระวัดเบญจมบพิตร ฯ รูปนั้นก็เป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดกับพวกเจ้าขุนมูลนายในระบบเก่าอยู่แล้ว เท่าที่ปรากฏก็คือว่า “โยมบิดาเป็นมหาเด็กใกล้ชิดใน ร. ๕ โยมมารดาสืบสายเป็นพระญาติวงศ์ข้างฝ่ายพระมารดาในพระโอรสธิดาใน

สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระจักรพรรดิพงษ์....”^{๓๒} ดังนั้นแม้จะบวช
ในนิกายเดิม ก็เป็นผู้ที่มีความคิดฝักใฝ่ในระบบเจ้าขุนมูลนาย
อย่างติดแน่น จึงสามารถปฏิบัติการใด ๆ ตามคำแนะนำของ
ฝ่ายพระราชอย่างเต็มที่ โดยไม่ได้คำนึงถึงความผิดถูกแต่
ประการใด

สำหรับสังฆมนตรีว่าการองค์การปกครองนั้น ก็อยู่ใน
ทีมงานเดียวกันกับสมเด็จพระสังฆราชองค์นั้น และก็ได้ถึง
แก่มรณภาพไปด้วยกันแล้ว สำหรับสังฆมนตรีองค์การศึกษา
และเจ้าคณะจังหวัด ๆ ของกันนั้น แม้ในอดีตจะถูกกล่าวหา ใน
เรื่องต่าง ๆ นานา เมื่อเริ่มตั้งสำนักอบรมครูวัดสามพระยา^{๓๓}
ก็ตาม แต่พอมีอำนาจและตำแหน่งสูงขึ้นก็ได้ออมตนเป็นผู้รับใช้
ฝ่ายพระราชอย่างว่าง่าย และคงจะเป็นเพราะเหตุนี้กระมัง จึง
ทำให้ท่านได้เป็นใหญ่เป็นโต มีอำนาจล้นฟ้าอยู่ในปัจจุบัน

จึงเป็นอันว่ามาถึงปี ๒๕๐๓ ฝ่ายพระราชได้ดำเนินการ
ตระเตรียมการมาแล้วเป็นอย่างดี สามารถแยกสลายและดึงเอา
พระเถระแห่งนิกายเดิม ผู้ที่มีลักษณะที่จะเป็นเครื่องมือของฝ่าย
ตนได้อย่างแนบเนียน และมีประสิทธิภาพยิ่ง

๓๒. พระครูศรีธรรมปฏิภาณ, เรื่องที่อ้างไว้แล้ว, น. ๑๐๓-๑๐๔

เรื่องการจ้องล้างพระพิมลธรรมนั้น โดยเนื้อแท้แล้วเป็นเรื่องความขัดแย้งระหว่างฝ่ายธรรมและอธรรม อย่างแน่นอน สำหรับเรื่องส่วนตัวนั้นเป็นเรื่องรอง โดยที่ฝ่ายพระราชสามารถดึงเอาผู้ที่มีความอิจฉาพยาบาทในทางส่วนตัว ซึ่งเวลานั้นก็ได้กลายเป็นผู้มีอำนาจสูงในวงการปกครองสงฆ์เข้ามาเป็นเครื่องมือได้อย่างถูกต้องอีกต่อหนึ่งเท่านั้น

เงื่อนไขของเรื่องเป็นอย่างไรนั้น ขอสาธุชนทั้งหลาย จงพิจารณาจากการเปิดเผย ของสมเด็จพระธีรญาณมุนี (ธีร์ ปุณณโก) แห่งวัดจักรวรรดิราชาวาส ผู้ซึ่งเป็น พระ ที่แท้จริงรูปหนึ่งในสังคมชนไทย ซึ่งมีความว่า

“พระพิมลธรรมเป็นชนิหิริญญ ก็เป็นก่อนเขาทั้งหมด เป็นก่อนเราเป็นพระธรรมธีรราช ๕ ทางโน้น เขาเป็นพระพิมลธรรมแล้ว เป็นมานาน ที่นั่นมันบังเอิญหรือบุญกรรมอะไรของพระพิมลธรรม พอถึงโอกาสที่จะเป็นต้องมีเหตุ มีบัตรสนเท่ห์ มีอะไรไปถึงเจ้านาย ตั้งแต่กรมหมื่นพิทยาลาภ เป็นประธานองคมนตรี ก็เสด็จมาหาสมเด็จพระวันรัต (กิตติโสภณมหาเถร) วัดเบญจมบพิตร ว่า ถ้าได้เท่าใดเลื่อนเป็นสังฆราชแล้ว ตำแหน่งสมเด็จพระวันรัตให้พักไว้ก่อนอย่าเพิ่งถึงคนอื่น เพราะ

เมื่อสมเด็จพระวันรัตขึ้น [เป็นพระสังฆราช] พระพิมล-
 ธรรมก็อยู่ในฐานะที่จะต้องเป็นสมเด็จพระวันรัตทันที
 ที่สมเด็จพระวันรัตมาขอรับยังไว้ก็เลยไม่ต้อง เมื่อไม่ต้องพอทาง
 โนนเป็นสังฆราช ก็เกิดเรื่อง เขาหาว่าพระพิมลธรรม
 เป็นปราชัย หาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ สุดท้ายก็เอาเรื่อง
 ไม่ได้ทั้งสองอย่าง....^{๓๑}

จากการเปิดเผยดังกล่าวก็จะเห็นว่ามูลกรณีในเรื่องนี้เกิด
 จาก “แผน” อันชั่วร้ายที่มีการคบคิดกันในระดับสูง ซึ่งสื่อแสดง
 ถึงจิตใจอันอธรรมและลามกของเหล่าทรราชชนนีอย่างแจ่มชัด
 เพื่อจะก่อกวนและกำจัดพระพิมลธรรมไปให้พ้นทาง เพื่อการ
 ทำลายล้างระบบที่เป็นธรรมในก้าวต่อไป และแม้แต่พระพิมล-
 ธรรมผู้ถูกข่มเหง ก็ได้รับรู้และระคายเคืองเรื่องนั้นมาก่อนแล้ว ดังเช่น
 ในบันทึกของท่านตอนหนึ่งกล่าวว่า “ความจริงเรื่อง^{๓๒}พระชน
 ติว่าการพยายามที่จะทำลายเพศของผดตลอดมา เขามีได้คิดใน
 ทางกัลยาณมิตรเลย สมกับคำที่พระมหาสังคมพูดให้ฟังแต่แรก
 เกิดเหตุว่า สังฆราชวัดเบญจมบพิตรพูดว่า พระพิมลธรรมจะ
 ต้องทำให้เป็นพระอจา แล้วเป็นนายอจาในที่สุด....” นี่ย่อม

๓๑. สมเด็จพระธีรญาณมุนี, “บทสัมภาษณ์” วารสาร มติชนสุดสัปดาห์

แสดงว่าฝ่ายพระราชไต้คงคำตอบไว้แล้ว จึงสร้างโจทย์ขึ้นเพื่อให้
รับคำตอบนั้นในภายหลัง

ข้อกล่าวหาที่ยึดเย็ดแก่พระพิมลธรรมก็คือข้อหาว่า
ประพฤตินิสิตวินัยชั้นร้ายแรงคือ ปราศิก ซึ่งถ้าเป็นความจริง
แล้วก็ต้องถูกละสิกจากพระ แต่การกล่าวหาดังกล่าว ก็ไม่มี
มูล ไม่มีผู้กล่าวหาเป็นตัวตน หากแต่มีการชักใยอยู่เบื้องหลัง
อย่างซบซนของฝ่ายทรรราช ทั้งฝ่ายศาสนาจักรและฝ่ายอาณาจักร
มีการใช้ตำรวจซึ่งเป็นกลไกปกครองของทรรราชฝ่าย
อาณาจักรเข้ามาดำเนินการอย่างเป็นระบบ ทั้งนั้นเพื่อจะบั่น
ปลายานเท็จปรักปรำใส่ร้ายพระพิมลธรรมตามแผนของเขา แต่
การบั่นปลายานเท็จไม่ได้ผล ดังจะเห็นได้จากคำสารภาพของ
บุคคลผู้ถูกบังคับและชักจูงให้ทำงานในเรื่องนี้สองราย ดังสำเนา
จดหมายของบุคคลดังกล่าว ที่กล่าวสารภาพเพื่อขอขมาโทษต่อ
พระพิมลธรรมในภายหลัง ซึ่งขอนำมาลงไว้โดยมิได้ตัดทอน
ทั้งนี้^{๓๔}

๓๔. ส. พิทักษ์ธรรม (รวบรวม), บันทึกพระพิณลัทธิธรรม, ร.พ. กฤษณเปกรณ,

วิกรมมหาธาตุฯ คณะ ๒ พระนคร

๒๔ ตุลาคม ๒๕๐๓

ขอประทานกราบเรียน พระเดชพระคุณที่เคารพสูง

เบื้องต้นเมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๐๓ มีเจ้าหน้าที่
ที่ตำรวจทราบชื่อภายหลังว่า พันตำรวจโท พิสิษฐ์ มา
ถามชื่อ แล้วบอกว่าผู้ใหญ่ต้องการนิมนต์ไปสักครูหนึ่ง
เกล้าฯ ก็ถามว่าเรื่องอะไร เขาก็ไม่บอกเรื่องเพียงแต่
ยั่วว่าไปพบท่านผู้ใหญ่หน่อย เกล้าฯ ก็อดเขินเขาก็
บอกว่า ผมเป็นพันตำรวจโท เกล้าฯ ตกใจมากจึงบอก
เขาว่าเมื่อไปก็ไป แต่ต้องลาท่านเจ้าคุณผู้ใหญ่ก่อน เขา
พูดทำนองขู่ว่า ไม่จำเป็นต้องลา เพราะครูเดียวเท่านั้น
แล้วเขาบอกว่า พระครูเมธีก็ไปด้วย เมื่อพระครูเมธีไป
เกล้าฯ ก็ต้องยอมจำนน เพราะเห็นว่ามิเพื่อนไป เขาก็
นำเกล้าฯ ไปปล่อยที่ร้านกาแฟท้ายวิกรมมหาธาตุ ตรอก
ท่าวัง เกล้าฯ มีความกระวนกระวายใจสุดขีด เพราะ
ไม่เคยไปนั่งในที่เช่นนั้น สักครูใหญ่ จึงเห็นเขาพาท่าน
พระครูเมธีมาแล้วไปด้วยกัน

เมื่อถึงกรมตำรวจ เวลาประมาณ ๑๕.๐๐ น.
มีเจ้าหน้าที่มาสอบถาม เบื้องต้นถาม ตั้งแต่บวชจนถึง
ปัจจุบันละเอียดถี่ถ้วน เกล้าฯ จำไม่ได้หมด แล้วได้ถาม

ถึงเรื่องภายในวัดกว้าง ๆ ตามถึงท่านเจ้าคุณใหญ่ไปพม่า
ก็ครั้ง พระเถรที่ไปมีรูป อุบาสกอุบาสิกาใครบ้าง โดย
เฉพาะเรื่องพม่า เกล้า ๆ ปฏิเสธ และเกล้า ๆ บอกว่าเป็น
เพียงลูกวัด กำลังเรียนหนังสืออยู่ทุกวัน ไม่มีหน้าที่
เกี่ยวข้องอะไรทั้งนั้น ถึงกระนั้นเขาก็พยายามทุกวิถีทาง
ที่จะให้เกล้า ๆ ชักจูงบกร่อง เกล้า ๆ ก็ยินยอม ปฏิเสธ
ตลอดมา ผลสุดท้ายเขาก็บอกว่า ทางเจ้าหน้าที่ทราบ
ความเคลื่อนไหว ความเป็นไปของวัดทุกอย่าง เป็น
พระเป็นเจ้าโกหกไม่ได้ เกล้า ๆ ก็รู้สึกปั่นป่วนจิตใจสุด
กำลังทั้งเวลาก็มีค่าลง หูตลายอย่างบอกไม่ถูก ก็ใน
เมื่อเขาทราบหมดแล้ว เท่าที่เกล้า ๆ จำได้ก็พูดถึงท้าวธ
ศวมนต์ เกล้า ๆ ก็ได้แบ่งแยกไว้เป็นกาลฤดู ถึงฤดูเปิด
ภาคเรียนก็ประชุมทำกันมาก แล้วตามถึงเรื่องบ้านเรื่อง
คน ภายในวัดร่อยแปด เกล้า ๆ จำใจต้องพูดไปอย่าง
จำใจ เพราะเกล้า ๆ ไม่ใช่เจ้าหน้าที่จึงจะชี้แจง อะไรได้
เป็นความจริง แต่เจ้าหน้าที่ถามนำไปก่อน และช
ับกับ เกล้า ๆ ตกใจหัวหนวดที่สุด เพราะไม่เคยประสบ
กับเหตุการณ์เช่นนี้ รู้สึกไม่ได้ว่าพูดอะไรไปบ้าง แต่
เจ้าหน้าที่เขียนคำให้การไปเองแล้วอ่านให้ฟัง เกล้า ๆ
จำข้อความไม่ได้เวลานั้น เพราะจิตใจเลื่อนลอยไปหมด

และได้ถามเพิ่มเติมอีกว่า พระพิมลธรรมพัวพันกับนางชี ๒ คน ถึงขั้นปราศิก เจ้าหน้าที่ตำรวจได้ถามนำและชี้ว่าทางตำรวจสืบทราบแล้ว ขอให้การตามความเป็นจริง เกล้า ๆ ตอบว่าไม่รู้และไม่เชื่อว่าท่านเจ้าคุณพระพิมลธรรมเป็นจริงอย่างนั้น และยังได้ถามเป็นทำนองชี้ว่า พระพิมลธรรมเรียกสามเณรไปนวดและให้ลูบกัลล้าของลับ ชื่อนี้ตำรวจก็บอกว่ารู้ความจริงหมดแล้ว เกล้า ๆ ตอบว่า ไม่รู้ไม่เห็นและยังไม่เชื่อว่าจะเป็นจริงอย่างนั้น

เกล้า ๆ ขอกราบเรียนด้วยใจบริสุทธิ์และความจริงว่า มิได้มีจิตคิดประทุษร้ายพระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณใหญ่หรือต่อสำนักที่เกล้า ๆ อาศัยศึกษาเล่าเรียนอยู่ และมีได้มีความรังเกียจขังใจใด ๆ ในพระเดชพระคุณเลยแม้แต่น้อย

เกล้า ๆ จึงลงชื่อร่วมกับพระภิกษุสามเณรทั้งได้ปรากฏชื่อในบัญชีวัดนั้นแล้ว

ตามที่เกล้า ๆ ได้กราบเรียนมาด้วยจดหมายนี้ ก็เพราะได้ประสบกับเหตุการณ์ ซึ่งไม่เคยคาดหมายว่าจะเกิดขึ้น ที่ต้องทำให้พระเดชพระคุณถึงกับถูกสั่งให้สึกจากเพศสมณะ นับว่าเป็นสิ่งร้ายแรงที่สุด คนไม่รู้จักความจริง

ก็จะลงโทษเกล้า ๆ ว่าเป็นผู้ให้ร้ายพระเดชพระคุณ แต่ความจริงหาเป็นเช่นนั้นไม่ถึงที่ได้กราบเรียนมาแล้วนั้น

ถ้าหากเกล้า ๆ มีความบกพร่องไป โดยความโง่เขลาเบาปัญญาไม่ทราบถึงเหตุการณ์ที่จะเป็นไปโดยประการใด ๆ เกล้า ๆ ขอความเมตตาธรรมจากพระเดชพระคุณ ได้โปรดให้อภัยแก่เกล้า ๆ ด้วย

ขอประทานกราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

พระมหาแพ ญาณวโร

และอีกฉบับหนึ่ง ซึ่งเป็นของนายวิรัช วัฒนานุสรณ์ อดีตสามเณรวัดมหาตุ ๆ ที่สึกไปและทางตำรวจเอาไปเกลี้ยกล่อมให้ใส่ร้ายพระพิมลธรรม โดยสัญญาว่าจะหางานดี ๆ ให้ทำ จดหมายนั้นมีใจความว่า

๕๒ วัดพระยาไกร พระนคร

๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๐๓

กราบเรียน เจ้าคุณพ่อที่เคารพอย่างสูง

ตั้งแต่เกล้า ๆ ได้ไปให้การแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจแล้ว เกล้า ๆ ไม่มีความสุขใจเลย บางครั้งถึงกับนอนสะดุ้งตกใจ กวرتเกล้า ๆ ได้ให้การไปแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจนั้น เป็นเหตุสุขวิสัยที่จะหลบเลี่ยงได้ เพราะในเวลาให้

การนั้น มีสิ่งแวตลุ่มคลใจให้เกิดความเกรงกลัว และมีตนจนนี้ทำอะไรไม่ถูก เกลัว ๆ คิดแล้วคิดอีกว่า จะเข้ามาหาเจ้าคุณพ่อ เพื่อขอสารภาพผิดแล้วขอขมาโทษ เพื่อให้เกิดความสบายใจแต่ก็มีความเกรงกลัวเหลือเกิน วันหนึ่งก่อนแต่จะได้ให้การแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจ เกลัว ๆ ได้หลบเข้าไปหาหลวงพิสังคิ เล่าเรื่องให้ท่านฟัง และขอให้ทราบเรียนเจ้าคุณพ่อด้วย หลวงพิสังคิคงจักได้ทราบเรียนเจ้าคุณพ่อแล้ว ต่อมาเกลัว ๆ ได้ทราบว่าเจ้าคุณพ่อได้ถูกถอดจากตำแหน่งเจ้าอาวาส ทำให้เกลัว ๆ เป็นทุกข์กระวนกระวายใจยิ่งขึ้น รู้สึกสำนึกตัว นึกถึงพระเดชพระคุณของเจ้าคุณพ่อจนนอนไม่หลับ ครั้นมาได้ฟังข่าวทางวิทยุกระจายเสียง เรื่องเจ้าคุณพ่อถูกถอดจากสมณศักดิ์เข้าอีก ยิ่งเพิ่มความเสียใจอย่างใหญ่หลวง แต่เกลัว ๆ ไม่สามารถจะมาราบขออภัยโทษต่อเจ้าคุณพ่อด้วยตนเองได้ เพราะเกรงกลัวด้วยภัยต่างๆ จึงขอสารภาพผิดเล่าความจริงขอขมาโทษต่อเจ้าคุณพ่อมาด้วยหนังสือนี้ หวังว่าเจ้าคุณพ่อจะกรุณาให้อภัยโทษ เหมือนอย่างที่ได้กรุณาเกลัว ๆ มาแล้ว

เมื่อวันที่ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๐๓ ตำรวจได้ไปเชิญตัวเกลัว ๆ จากที่ทำงานไปที่สถานีตำรวจสันติบาล

กองกำกับการ ๒ ในชั้นแรก เกล่ำ ๆ ก็ไม่ทราบว่าจะสอบสวนเรื่องอะไร ไปถึงสถานีตำรวจประมาณ ๑๑.๐๐ น. รอยุ่จนถึงประมาณ ๑๕.๐๐ น. ตำรวจผู้ทำการสอบสวนจึงเรียกเข้าไปในห้องและได้พูดหวานล่อม ทักปดอบทั้งซู้ โดยให้เกล่ำ ๆ ให้การว่า เจ้าคุณพ่อกระทำมิดีมีร้ายแก่เกล่ำ ๆ ต่าง ๆ โดยผิดวิสัยของสมณเพศ โดยพนักงานสอบสวนอ้างว่า พยานคนก่อน ๆ ได้ให้การว่าเจ้าคุณพ่อได้เรียกไปนวดและให้กระทำชักรั่วจนสำเร็จความใคร่ เกล่ำ ๆ จะเขียนรายละเอียดมาในจดหมายก็จะเป็นการยืดยาว ที่พนักงานสอบสวนเล่ารายละเอียดให้ฟังนั้น เป็นทำนองแนะแนวทางให้เกล่ำ ๆ ให้การทำนองเดียวกัน พนักงานสอบสวนได้พูดว่า ถ้าเกล่ำ ๆ ให้การคล้อยตามทำนองเดียวกันกับคำให้การของพยานคนก่อน ๆ นั้นแล้ว อาชีพการงานของเกล่ำ ๆ จะเจริญก้าวหน้าสืบไป และว่าเรื่องนี้ท่านนายกรัฐมนตรีสั่งให้ดำเนินการ โดยเด็ดขาด เกล่ำ ๆ ได้เห็นหนังสือนั้นแต่ไม่ได้อ่านข้อความ เห็นแต่ลายเซ็นของจอมพล ส. ธนรัชต์ ในการที่พนักงานสอบสวนได้พูดจาดังกล่าวข้างต้น เกล่ำ ๆ มีความหวงวิตกเป็นอันมาก จนคิดอะไรไม่ออก และเกรงตัวเองและครอบครัวจะได้รับภัยและทุกข์ยากลำบาก จึงได้ให้การคล้อยตามไปด้วยความไม่สมัครใจ

ต่อมาเมื่อวันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๐๓ พนักงานสอบสวน ตำรวจได้พาเกล้าฯ ไปที่วัดมกุฏกษัตริยาราม เพื่อให้ยื่นยันคำให้การชั้นสอบสวน ต่อหน้าสังฆนายก และสังฆมนตรีอีก ๒ รูป ซึ่งไต่รอกอยอยู่ที่นั่นแล้ว และเจ้าพนักงานตำรวจบอกสังฆนายกว่า เกล้าฯ จะให้การเพิ่มเติมอีกว่าเจ้าคุณพ่อ ได้กระทำเวจจมรรค ๑ ครั้ง สังฆนายกพูดว่า ให้จับบันทึกไว้และตำรวจก็จับบันทึกไว้^๕ ทั้งนี้เพราะเหตุว่า ก่อนมาถึงวัดมกุฏฯ นั้น ตำรวจได้พูดจาแนะนำไว้ก่อนแล้ว ทำนองเดียวกับครั้งก่อนว่า ให้เกล้าฯ ให้การเพิ่มเติมว่า เจ้าคุณพ่อได้สำเร็จความใคร่ทางเวจจมรรค ๑ ครั้ง^๕ทั้งกล่าวแล้ว สำหรับสังฆนายกและสังฆมนตรีหาได้ซักเกล้าฯ แต่ประการใดไม่ ในการที่เกล้าฯ ได้หลงผิดคิดไม่ถึง ได้ให้การแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นการกล่าวโทษเจ้าคุณพ่อ โดยไม่เป็นจริงเช่น^๕นั้น เกล้าฯ ขอประทานอภัยต่อเจ้าคุณพ่อผู้เคยมีพระเดชพระคุณแก่เกล้าฯ อย่างสูงด้วย

จะเห็นการที่เกล้าฯ ได้กระทำไปแล้วนั้น ได้กระทำด้วยความหลงผิด และคิดไม่ถึงว่าเรื่องจะเป็นภัยอันร้ายแรงแก่เจ้าคุณพ่อถึงเพียง^๕นั้น เป็นความผิดของเกล้าฯ อย่างใหญ่หลวง ซึ่งไม่อาจจะแก้ตัวได้ เกล้าฯ ขอประทานอภัยจากเจ้าคุณพ่อ ขอให้เจ้าคุณพ่อได้

กรุณาให้อภัยโทษแก่เกล้า ๆ เพื่อเกล้า ๆ จะได้มีความสุข
 สุขใจ และพ้นจากเวรกรรมและเสนียดจัญไรได้ประสบ
 แต่สวัสดิคิมงคลสืบไปตลอดชีวิตของเกล้า ๆ....”

จากคำสารภาพดังกล่าวนี้ จะเห็นได้ว่าฝ่ายพระราชชนนีมี
 ความคิดที่สกปรกลามกเพียงใด ความสกปรกลามกดังกล่าว
 ปรากฏชัดแจ้งยิ่งขึ้นในเมื่อมีการกล่าวหาแล้ว แทนที่จะนำ
 เรื่องให้คณะวินัยธรพิจารณาตัดสินตามพระวินัย และระบบ
 ปกครองสงฆ์ที่มีอยู่ในเวลานั้น กลุ่มพระราชกลับใช้วิธีรวบรัด
 คือให้ตำรวจเข้ามาดำเนินการ พร้อม ๆ กันก็สั่งถอด พระพิมล-
 ธรรม ออกจากสมณศักดิ์ และจากตำแหน่งเจ้าอาวาส เพื่อ
 ตัดอำนาจ แล้วสมเด็จพระสังฆราชเองก็ได้ทรงมีลิตขัตติ์สั่งให้
 พระพิมลธรรม “ออกจากวัดและให้หลบหลีกหนีหน้าไป” เสียโดย
 เร็ว ซึ่งเป็นวิธีที่เรียกว่า “บัพพาขณียกรรม” อันเป็นกโยบาย
 เพื่อหลอกหลวงให้พระพิมลธรรมปฏิบัติตาม แสดงว่าได้กระทำ
 ผิดจริง แต่ท่านก็มีได้หัวน้าว และหลงกลอันลามกนั้นแต่
 อย่างไร ทางฝ่ายพระราชพยายามจะหาทางเอาผิดพระพิมลธรรม
 ให้ได้ จึงตั้งกรรมการสอบสวนเรื่องนั้นขึ้น แต่เพราะเหตุที่ใน
 คณะกรรมการสอบสวนดังกล่าวก็มี พระที่แท้จริง ปะปนอยู่
 คณะกรรมการก็ไม่อาจหาเรื่องเอาผิดพระพิมลธรรมตามที่ฝ่าย
 พระราชต้องการได้ ดังเช่นสมเด็จพระวันรัต (ปุ่น) วัดพระเชตุ

พน ๖ ได้กล่าวในตอนหลังว่า “...เรื่องที่เจ้าคุณพระพิมลธรรม
ที่เคยถูกกล่าวหาว่าเป็นอาบัติปราณีนั้น ฉันได้เคยร่วมเป็น
กรรมการสอบสวนด้วยในชั้นแรก แต่ไม่ปรากฏเป็นความจริง
จึงตัดสินใจไปแล้วว่าไม่มีความผิด...”^{๓๕}

เป็นอันว่าความพยายามของเหล่าทราซที่จะทำลาย
พระพิมลธรรมในยกแรกไม่บรรลุผล แม้จะได้ใช้อำนาจป่าเถื่อน
กลั่นแกล้งรวบรัดเพื่อกดอศมณศักดิ์ และปลดตำแหน่งแล้ว
ก็ตาม บรรดาพยานที่บนชนมาเพื่อเอาผิดทำลายพระพิมลธรรม
ทางด้านพระวินัยนั้น ก็ได้กลับเป็นฝ่ายสารภาพเปิดโปงเบื้อง
หลังของเหล่าทราซอย่างหมดสิ้น ดังข้อความในจดหมาย ๒
ฉบับนั้น และถึงคำกล่าวของพระครูสังฆรักษ์ สมฤกษ์ พลศรี
แห่งวัดประติษฐาราม (ธนบุรี) ที่กล่าวถึงเรื่องที่ว่า ศิลของ
พระพิมลธรรม วิบัติหรือไม่^{๓๖}ว่า

“ขอยืนยันว่าไม่จริง ถูกใส่ร้ายป้ายสี นายวีรยุทธ
มหาแพ ส.ต.ต. ขวลิท และนายอุทัย ผู้ถูกพาดชนให้
ปรักปรำใส่ร้ายท่าน ได้รับสารภาพต่อคณะตุลาการศาล
แขวงพระนครใต้ และขอขมาต่อพระพิมลธรรมจนหมด
สิ้น แต่เรื่อง^{๓๗}ประชาชนทั่วไปไม่ทราบ ไม่ต้องคุณ

๓๕. จาก เรื่องเดียวกัน, น. ๑๑๖-๑๑๗

ไกล แม้จอมพลดอนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี
ยังไม่ทราบความจริงเรื่องนี้เลย เพราะพาลชนพยายาม
ปกปิด พระพิมลธรรมให้อภัยจำเลยทั้ง ๔ และขอถอน
ฟ้องจำเลย คดีเสร็จสิ้นไปนานแล้ว เพราะศาลพิจารณา
ลับ จึงเปิดเผยคดีนี้ให้กระจ่างไม่ได้ แต่ผู้ยากรู้เชิญ
ขอคุณหลักฐานจากศาลแขวงพระนครใต้ได้....^{๓๖}

เมื่อการดำเนินการหาเรื่องใส่ร้ายว่าทำผิดพระวินัยเพื่อ
จะไล่สึกไม่ได้ผลแล้ว เหล่าทรรษาก็ได้ตกลง หากแต่กลับ
เกิดความอาฆาตมาดร้าย และก่อกรรมลามกที่หนักยิ่งขึ้น โดย
ตั้งข้อกล่าวหาว่า พระพิมลธรรมเป็นคอมมิวนิสต์ เป็นกบฏ
และเป็นผู้บ่อนทำลายชาติ ศาสนา ซึ่งเป็นข้อหาที่ร้ายแรงที่
สุดที่มีโทษถึงขั้นประหารชีวิต และในปฏิบัติการขั้นนี้ พวก
ทรรษได้ใช้อำนาจฝ่ายอาณาจักรเข้าจัดการอย่างเด็ดขาด โดย
สั่งให้ตำรวจสันติบาลทำการจับกุมพระพิมลธรรม เมื่อวันที่ ๒๐
มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๕ สำหรับความเหี้ยมโหดป่าเถื่อนของ
เหล่าสมุนทรรษที่กระทำต่อพระพิมลธรรมตลอดเวลา ๔ ปีเศษ
เป็นอย่างไรนั้น ได้มีผู้ทำเป็นเอกสารเรื่องนี้ออกเผยแพร่แล้ว

^{๓๖}. จาก เรื่องเดียวกัน, น. ๖๕-๖๖

มากมาย ซึ่งผู้สนใจคงจะหาอ่านเพิ่มเติมได้ ในบทศึกษา^๕
เราขอลำดับเหตุการณ์บางประการแต่โดยย่อกล่าวคือ

พระพิมลธรรมถูกตำรวสวนติบาล นำโดย พ.ต.อ. เอื้อ
เอมะปาน เข้าทำการจับกุม และค้นกุฎิที่วัดมหาธาตุฯ เมื่อ
วันที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๕ เวลา ๑๓.๓๐ น. นำตัว
ไปกักไว้ที่สนธิบาลกอง ๑ ต่อมาในตอนค่ำวันเดียวกันได้มี
พระธรรมคุณาภรณ์ วัดสามพระยา ซึ่งเป็นสังฆมนตรีศึกษา
และเจ้าคณะจังหวัดพระนคร กับพระธรรมมหาวิธานวัตร ได้
ไปพบกับนายตำรวจ ผู้ควบคุมคดีแล้วนำตัวพระพิมลธรรมเข้า
มาพบ และแจ้งว่า สังฆนายกได้สั่งมายังสังฆมนตรีว่าการองค์
การปกครองว่าให้มาสึกพระพิมลธรรม แต่พระพิมลธรรมไม่
ยอมสึก เพราะท่านถือว่าท่านไม่ได้ทำอะไรผิด และได้ทำ
หนังสือร้องเรียนให้พระเถระทั้งสองนำกลับไปเสนอพระผู้ใหญ่
ที่มีอำนาจเหนือขึ้นอีกต่อหนึ่ง ขณะเดียวกันทางฝ่ายตำรวจ
สนธิบาลก็ได้ทำหนังสือไปถึงสังฆนายก โดยอ้างว่า ได้รับคำ
สั่งจากนายกรัฐมนตรี (จอมพล สฤษดิ์) ว่า ให้สึกพระพิมล-
ธรรม เพราะมีข้อหาร้ายแรง ซึ่งเป็นการดำเนินเพื่อเป็นหลัก
ฐานให้สอดคล้องกันอีกทางหนึ่ง พอตกดึก สังฆนายกก็ได้มี
คำบัญชากลับมาอีกว่า ให้สึกพระพิมลธรรมให้ได้ในคืนนี้

แต่พระพิมลธรรมก็ได้ทำหนังสือแจ้งไว้เป็นหลักฐานอีกครั้งหนึ่ง
 ต่อเจ้าคณะจังหวัดพระนครว่า ท่านจะไม่สึกไม่ว่ากรณีใดๆ
 เพราะท่านไม่ได้ทำผิด จึงขอให้มีการพิจารณาคดีที่ถูกกล่าวหาให้
 รู้ผิดถูกก่อนจึงจะยอม และขอให้ส่งคำร้องนี้ไปยังสังฆนายกอีก
 ในตอนดึกของคืนนั้น สังฆนายกก็ได้มีบัญชากลับมาว่า “เรื่อง
 นี้เป็นเรื่องอาญา ไม่ใช่เรื่องพระวินัย ทางคณะสงฆ์ต้องเคารพ
 กฎหมายบ้านเมือง เพราะรัฐบาลเป็นผู้คุ้มครองรักษาชาติ และ
 พระศาสนา ผู้ใดทำผิดอาญาแผ่นดิน ทางคณะสงฆ์ต้องอนุโลม
 ตามรัฐบาล จึงไม่อาจผ่อนผันอะไรได้....” เมื่อทราบคำสั่งแล้ว
 ท่านอสมเถร (พระพิมลธรรม) ก็ได้ทำหนังสือยืนยันปณิธาน
 ของท่านที่จะดำรงตนอยู่ในสมณเพศต่อไปไม่ว่าจะตกอยู่ใน
 สถานการณ์อันเลวร้ายเพียงใด เพื่อให้เจ้าคณะจังหวัดพระนคร
 รับทราบไว้เป็นหลักฐาน แล้วหลังจากนั้นพวกสมุนทรราชก็ได้
 ก่อกรรมลามกสุดขีดต่อลูกศิษย์ของพระตถาคตรูปนี้ โดย การ
 ปล้นผ้าเหลือง ในตอนดึกของคืนวันนั้นเอง เพื่อให้ท่าน
 สาธุชนทั้งหลายได้เข้าใจสภาพของผู้ที่ถูกปล้นนั้นว่าเป็นอย่างไร
 ขอได้โปรดพิจารณาเอาจากบันทึกของพระพิมลธรรม ซึ่งขอ
 กัดมาลงไว้บางส่วนดังนี้

....เมื่อได้พูดคุยกันแบบพาลกับบัณฑิต พอสมควร
แล้ว ผมก็นั่งอยู่บนเก้าอี้วนมนั่นเองในท่าขัดสมาธิหลับ
ตา มีอนับลูกประจำ ใจ เจริญพระพุทธคุณ ๑๐๘
ปล่อยให้ผู้มีอำนาจทำตามอำนาจ สังเกตดูแต่แรก เจ้า
คณะจังหวัดยกมือไหว้แล้วมาค่อย ๆ ปลดเปลื้องจีวรส่วน
บน พระธรรมมหาวิธานวัตรเข้ามากราบที่ตัก แล้วช่วย
เปลื้องผ้าเหลืองส่วนล่าง เราให้ร่างกายเหมือนร่างที่
ปราศจากชีวิตจิตใจ คือแล้วแต่เขาจะหยิบยกไปอย่างไร
แต่ใจซุ่มเป็นอยู่ในกระบวนพุทธคุณ ๑๐๘ ผมพูดว่าไม่
ต้องสวมกางเกง ในขณะที่เขาแสดงว่าจะสวมกางเกง
ให้ เขาเลยเพียงแต่เอาผ้าอาบหน้าลายขาวจุ่มให้ เสื้อ
ก็มีได้สวม คือเขาทำเพื่อให้ผ้าเหลืองออกจากตัว เพื่อ
ให้โอกาสแก่ตำรวจ เท่านั้น เมื่อเขาเปลื้องผ้าเหลือง
ออกหมดแล้ว เขาก็ไปจากห้องกลับไป เวลานั้นเหลือบ
ดูนาฬิกาเป็นเวลา ๑.๔๕ น. พอดี

หลังจากนั้น เจ้าหน้าที่ยกเข้าไปบังคับให้สวม
กางเกง เมื่อไม่สวมเขาก็นั่งกวดกระซอกตัวผมขึ้น
ยืนด้วยกิริยาอาการทารุณเหี้ยมโหด แล้วคนหนึ่งก็สวม

กางเกงให้ เขายังคับให้คาดเข็มขัด และสวมเสื้อโดย
พูดว่าผิดวัฒนธรรม ผมบอกว่าจะมาเอาวัฒนธรรมอะไร
กับนักโทษเล่า ในที่สุดผมก็นั่งกางเกงเหินบลูคัมพอ
ไม่ให้ลู่หลุด เอาผ้าเชียงป่าสะพายข้ามสวมรองเท้าพระ
มือหนึ่งถือร่ม มีเจ้าหน้าที่เดินนำหน้าและเดินควบคู่
ไปส่งที่ห้องขัง ซึ่งเขาเตรียมไว้อย่างไม่เรียบร้อยแล้ว
เมื่อไปถึงห้องขังเป็นเวลา ๒.๐๐ น.เศษแล้ว เห็น
ผ้าห่มนอน ๒ ผืน มุ้ง ๑ หลัง หมอนเล็ก ๒ ใบอยู่ใน
ห้อง ซึ่งเป็นของจากกุฎิเราเอง แต่น้ำทุเรศอยู่มาก
เพราะไม่เคยกางมุ้งเองนานแล้ว ครั้นถึงคราวเข้าข้าง
เลยกางไม่ได้ เพราะที่ผูกก็ไม่มี เมื่อขอต่อเจ้าหน้าที่ผู้
ควบคู่ เขาก็บอกว่าไม่มีและตีกแล้วไม่ทราบว่าจะไป
หาที่ไหน เราขอสร้งน้ำเขาก็บอกว่าตีกแล้วน้ำไม่มี เมื่อ
เจ้าหน้าที่ทำการเสร็จธุระของเขาแล้วเขาก็ออกจากห้อง
ปิดประตูใส่กุญแจ คงเหลือแต่เราอย่างโดดเดี่ยวเดียว
ดาย^{๓๗}

หลังจากนั้นมาท่านก็ถูกขังในฐานะผู้ต้องหาคดีคอมมิวนิสต์และกบฏต่อรัฐ ฯลฯ ต่อมาอีกจนถึงปี พ.ศ. ๒๕๐๙ ภายใต้

๓๗. จาก เรื่องเดียวกัน, น. ๒๕-๒๖

หลังที่จอมพลเผด็จการ สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ตายไปแล้วถึง ๓ ปี^๕ ในระยะแรก ๆ พวกเขาใช้วิธีขังตีมาเรื่อย ๆ รวมกับดูถูกศิษย์ของท่านที่ถูกจับสึก และสึกแล้วถูกจับอีกหลายคน กับทั้งประชาชนทั่วไปที่ถูกจับในข้อหาคอมมิวนิสต์อีกจำนวนมาก โดยไม่มีการนำคดีขึ้นฟ้องศาลแต่อย่างใด และในช่วงที่ถูกคุมขังอยู่นั้น เหล่าสมุนทรราชก็ได้ใช้เชือดลูกความท่านด้วยกิริยาอาการที่หยาบคายตามวิสัยสันดานของเขาเสมอ ๆ ดังเช่น บันทึกของพระพิมลธรรมอีกตอนหนึ่งกล่าวว่า “นายตำรวจ ๔ นายได้แสดงอาการข่มขู่^๖ เกรี้ยวกราดกับข้าพเจ้าตลอดเวลา คือ พันตำรวจเอกพิศิษฐ์ แสงไชย ร้อยตำรวจเอกชาญวุฒิ โพธิวงศ์ ร้อยตำรวจเอกอารยะ พรหมพันธ์ และร้อยตำรวจเอกสุพันธ์ แรมวลย์ ทั้ง ๔ นาย^๗ ได้แสดงอำนาจบาตรใหญ่อย่างออกหน้าออกตา....”^๘

จวบจนเวลาล่วงเลยมาอีกหลายปี ก็ไม่มีทางออก พวกทรราชจึงได้ทำคดีขึ้นฟ้องศาลทหาร แต่ขร่อยว่า คณะตุลาการศาลทหารนั้นส่วนใหญ่เคยเป็นพระบวชเรียนมาก่อน มีความรู้สึกผิดชอบชั่วดี มีความกล้าหาญ ไม่ยอมตกเป็นเครื่องมือ

๓๘. จาก เรื่องเดียวกัน

ของเหล่าทราซอย่างง่าย ๆ เมื่อพิจารณาพยานหลักฐานที่ฝ่าย
โจทก์นำมาศาลแล้วเห็นว่าไม่มีน้ำหนักและฟังไม่ขึ้น

ดังนั้นในที่สุด ศาลทหารกรุงเทพ โดยคณะผู้พิพากษา
ซึ่งมี พันเอกปาน จันทรานิช เป็นประธาน พันเอกมณีนรรัตน์
จารุจินดา และนาวาโทโปร่ง ชื่นใจ เป็นองค์คณะ ได้
พิพากษาคัดสินยกฟ้องพระพิมลธรรม เมื่อวันที่ ๓๐ สิงหาคม
พ.ศ. ๒๕๐๙ โดยได้ทำคำบรรยายไว้ในคำพิพากษาตอนหนึ่งว่า

“การจับกุมคุมขังจำเลยทั้งนี้เป็นที่เศร้าหมอง
และน่าสลดใจในวงการคณะสงฆ์ และพุทธศาสนิกชน
มาก ท่านประธานศาลฎีกาก็คือ พระเถระผู้ใหญ่ทั้งฝ่าย
โจทก์และจำเลยก็คื ซึ่งเป็นพยานต่างก็กล่าวเป็นทำนอง
เดียวกันว่า จำเลยเป็นผู้ประกอบแต่กุศลกรรม...พระ-
ธรรมโกศจารย์ถึงกับกล่าวว่า คัดได้อย่างเดียวว่า เกิด
ขึ้นเพราะความอิจฉาริษยากันในวงการสงฆ์....

ศาลรู้สึกสลดใจและเห็นใจจำเลย แต่เชื่อว่า
จำเลยซึ่งอบรมอยู่ในพระพุทธศาสนามานาน คงจะซบ
ซึ้งในอุเบกขาญาณที่ว่า สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นกำเนิด
....และคงจะตั้งอยู่ในพระพุทธศาสนาสืบไป^{๓๕}”

๓๕. ธรรมเกียรติ กัณโธ, “ภาวะสูญญากาศของพระศาสนา”, วารสาร เด็ดดี
ลับ, ๘ ธันวาคม ๒๕๒๖

เป็นอันว่าสำหรับกรณีในที่สุด ธรรมกีนะอธรรม ท่าน
 อาสภเถรก็ได้รับการปล่อยตัวพ้นข้อหาด้วยประการทั้งปวง และ
 ได้รับกลับสู่สังคมอันอบอุ่นของคณะสงฆ์ ซึ่งตามหนังสือที่ ศธ
 ๐๔๐๓/๒๗๘๒๗ ของกระทรวงศึกษาธิการ รายงานต่อ
 จอมพลถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรี มีข้อความตอนหนึ่ง
 ว่า

“อนึ่ง ในวันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๐๙ ซึ่งเป็นวัน
 ศาสดาศินให้พระอาจฯ พ้นข้อหาแล้ว พระอาจฯ ได้ไป
 นมัสการพระประธานในพระอุโบสถวัดมหาธาตุฯ มีพระ
 สงฆ์วัดมหาธาตุเป็นจำนวนมากมาต้อนรับอย่างปิติยินดี
 และแสดงการต้อนรับพระอาจฯ โดยมีได้เรียงเกยจแต่
 ประการไต่ รุ่งขึ้นวันที่ ๓๑ สิงหาคม ตรงกับวันขึ้น
 ๑๕ ค่ำ ซึ่งเป็นวันพระ และเป็นวันที่พระสงฆ์จะต้องทำ
 อุโบสถสังฆกรรม คือประชุมสงฆ์ฟังสวดพระปาฏิโมกข์
 ตามพระพุทธานุญาต พระอาจฯ ได้มาร่วมประชุมทำ
 อุโบสถวัดมหาธาตุฯ ในท่ามกลางพระภิกษุสงฆ์ประมาณ
 ๓๐๐ รูป มีพระธรรมรัตนกรเจ้าอาวาสเป็นประธาน

การประชุมทำอุโบสถสังฆกรรมนี้ ถือเป็นกิจกรรมสำคัญของสงฆ์ ผู้จะเข้าร่วมประชุมได้จะต้องเป็นพระภิกษุผู้บริสุทธิ์ และที่ประชุมนี้ไม่รังเกียจด้วยประการใด ๆ จึงจะเข้าร่วมทำอุโบสถสังฆกรรมได้

การที่คณะสงฆ์วัดมหาธาตุฯ ยินยอมให้พระอาจฯ เข้าร่วมทำอุโบสถสังฆกรรมในวันนั้นด้วย โดยมีได้แสดงอาการรังเกียจแต่ประการใด จึงเป็นการยืนยันได้ว่า พระอาจฯ ยังทรงภาวะความเป็นภิกษุอยู่ และคณะสงฆ์ที่ประชุมทั้งหมดรับรองความเป็นภิกษุของพระอาจฯ อย่างสมบูรณ์ทุกประการ

กรมการศาสนาได้เสนอเรื่องศาลทหารยกฟ้องคดีพระอาจฯ ดวงมาลา ต่อที่ประชุมมหาเถรสมาคม เมื่อวันที่ ๕ กันยายน ๒๕๐๘ ที่ประชุมลงมติรับทราบ โดยมีได้มีการอภิปรายแต่อย่างใด”

และนอกจากนั้น ก็จะได้เห็นได้จากมุกตวาจาของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (วัดอรุณฯ) ที่กล่าวท่ามกลางพระสงฆ์ในพระอุโบสถวัดอรุณราชวราราม เมื่อวันที่ ๓๑ สิงหาคม ๒๕๐๘ เวลา ๑๗.๐๐ น. ความว่า

“วันนี้ข้าพเจ้าจะแจ้งให้ท่านทั้งหลายทราบเกี่ยวกับพระผู้ใหญ่ว่า เรา คืออดีตพระพิมลธรรมหรือมหาอาจ ซึ่งได้ถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจสันติบาลจับไปกักกุมขังไว้ที่สันติบาลเป็นเวลานานถึง ๔ ปีเศษ ในข้อหาบ่อนทำลายความมั่นคงของรัฐ มีการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ เป็นหัวหน้าคณะสงฆ์ไทยกู้ชาติ และหาว่าท่านได้เปิดสำนักวิปัสสนากรรมฐานขึ้นเพื่อทำการล้างสมองให้เป็นคอมมิวนิสต์นั้น ท่านได้พิสูจน์ความจริงด้วยพยานหลักฐานในชั้นศาลตลอดมา จนที่ศาลทหารกรุงเทพฯ ได้พิจารณาวินิจฉัยโดยเที่ยงธรรมแล้ว เห็นว่าไม่มีมูลความจริง จึงพิพากษายกฟ้อง ปลดปล่อยท่านให้พ้นมลทินตลอดข้อหา

ดังนั้นพวกเราจึงแสดงมุทิตากับท่านด้วย ท่านผู้ซึ่งเคยอยู่ในตำแหน่งหน้าที่ ได้ทำงานเข้มแข็งอดทนมาก การบริหารด้านพระศาสนาทั้งทางปริยัติและปฏิบัติดีมาก มีคนเคารพเลื่อมใสท่านทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเป็นจำนวนมาก ดังเป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้ว
 ๕๐๐”

ความจริงในการกวาดล้างปราบปรามของฝ่ายพระราชใน
คราวนี้ยังมีบรรดาพระเถระรูปอื่น ๆ คือพระศาสนโสภณ (ปลด
อตุตการี) วัตรราชาธิราช (นิกายใหม่) พระมหาสังเวียร์ มี
เผ่าพงษ์ ป. ๙ แห่งวัดพระเชตุพน ฯ รวมทั้งศิษย์คนอื่น ๆ ของ
พระพิมลธรรมที่ได้ลาสิกขาไปแล้ว เช่น มหาโสตา สมณิก อติต
เลขานุการของพระพิมลธรรม เป็นต้น ก็ได้ถูกขู่หาและได้รับ
การปฏิบัติจากเหล่าธรรมอย่างเดียวกันดังเช่นคำกล่าวทบทวน
ความจำของอดีตพระมหาสังเวียร์ มีเผ่าพงษ์ ตอนหนึ่งว่า

“...สำหรับในกรณีของผมนั้น เป็นพระอยู่ดี ๆ
ก็ถูกตำรวจนิมนต์มาสึกแล้วตั้งให้เป็นคอมมิวนิสต์ เรียก
ว่าถูกการเมืองเล่นก่อน จนต้องสละทั้งเพศบรรพชิต
และชีวิตการศึกษาเล่าเรียนที่ผมรักและศรัทธาอย่างยิ่ง
และก็ต้องมาถูกคุมขังสี่ที่อยู่อันถึง ๔ ปี กว่าศาลทหารจะ
พิพากษายกฟ้อง นับเป็นการเสียสละที่ทารุณไปหน่อย
สำหรับพิสูจน์สิ่งที่ตนมิได้กระทำ ไม่ว่าใครถูกเข้าอย่างนี้
ก็คงต้องนอนคิดว่าความไม่เป็นธรรมและความอยุติธรรม
เหล่านี้เกิดขึ้นเพราะอะไร จะแก้ไขเสียให้ถูกต้องได้ไหม
และเมื่อคิดไปคิดมา มันก็สะท้อนไปถึงความไม่เป็น

ธรรมต่าง ๆ ที่กระจายอยู่ทั่วประเทศ ซึ่งผมเองได้เห็น
และประสบมาด้วยตนเองทั้งนั้น....”๔๑

กรณีที่เกิดขึ้นเป็นการยืนยันอย่างชัดเจนถึงการสมคบ
ระหว่างอำนาจธรรมฝ่ายอาณาจักรและศาสนาจักรอีกครั้งหนึ่ง
ดังที่ ส. ศิวรักษ์ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า “....ถ้าปราศจากเผด็จการ
อย่างสุญัตติ ธนะรัชต์ และภยากติครอบงำอย่างบาคลึงเกี่ยวแก่
ลัทธิคอมมิวนิสต์ ย่อมทำลายล้างพระพิมพ์ธรรมเสียมิได้ โดย
การโค่นล้มทำลายกันครั้งนั้น ฝ่ายรัฐบาลเป็นเพียงตัวการที่
เอื้ออาทรให้ฝ่ายสงฆ์ อาทิ (๑) สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ
วัดเบญจมบพิตร (๒) สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (จวน) วัดมกุฏ
กษัตริยาราม (พระฐานันดรเวลานั้น) (๓) สมเด็จพระพุทธ
โฆษาจารย์ (ฟัน) วัดสามพระยา (สมณศักดิ์ในปัจจุบัน)....”
แต่แล้วด้วยอำนาจแห่งธรรมะ พระพิมพ์ธรรมและเหล่าสห-
ธรรมิกของท่านก็เป็นฝ่ายชนะ ซึ่งนับเป็นชัยชนะของธรรมะที่
มีต่ออธรรม และเป็นชัยชนะที่ได้รับอนุโมทนาสาธุการจาก
เหล่าพุทธศาสนิก ที่มีใจเป็นธรรมอย่างกว้างขวาง พร้อมๆ

๔๑. บทสัมภาษณ์พิเศษ “สังเวียร มีเผ่าพงษ์”, วารสาร ตะวันใหม่ ๑
กรกฎาคม ๒๕๒๓, น. ๑๑

กันก็มีผู้ที่สะท้อนความรู้สึกอันขมขื่นที่มีต่อฝ่ายพระราชผู้ก่อกรรม
นั้นในทางตรงกันข้ามอีกด้วย ดังเช่นข้อความที่ว่า

“ผลกรรมที่ทำมากับพระพิมลธรรมนั้น พอจะ
เห็นตัวอย่างได้ไม่ยากนัก เจ้าคุณพระสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
บพิตรนั้น ทั้ง ๆ ที่ทรงมีพระพลานามัยแข็งแรง อยู่ ๆ
ก็เส้นโลหิตในสมองแตก สิ้นพระชนม์ลงง่าย ๆ ยังเจ้า
พระคุณสมเด็จพระวัดมกุฏกษัตริย์ เจ้า ก็ถึงกับรทพระ
ประเทียบถูกรถชนจนสิ้นพระชนม์ลงอย่างอเนจอนาถ
ทางฝ่ายฆราวาสนั้น จอมพลสฤษดิ์ ตายอย่างไร ถูกริบ
ทรัพย์สินสมบัติ โดยลูกเมียฟ้องร้องกันเกี่ยวกับกองมรดก
อย่างไร และถูกขู่เข็ญถึงความเลวออกมาเพียงใด ไม่
จำเป็นต้องเอ่ยถึง ยังข้าราชการชั้นผู้น้อยที่ปรักปรำพระ
พิมลธรรม มีอันเป็นไปอย่างไรบ้าง ก็ไม่จำเป็นต้อง
กล่าวถึงเช่นกัน ในส่วนพระพิมลธรรมเองนั้น ปรากฏ
ว่าศาลทหารที่เผด็จการตั้งขึ้น กลับประกาศความบริสุทธิ์
แห่งภิกษุเพศของท่าน ทั้ง ๆ ที่ท่านถูกตั้งผ้ากาสาหวัดสร
ออกจากร่างโดยพระเถระฝ่ายนิกายเดียวกันเองมาก่อน

แล้ว ทั้งยังส่งไปให้จำพรรษาที่สันติบาลวรารามอีกเป็น
เวลาไม่น้อยด้วยซ้ำไป”^{๔๒}

และอีกท่านหนึ่งก็ได้ตั้งข้อสังเกตทำนองเดียวกัน แต่
ค่อนข้างรุนแรงว่า

“ส่วนท่านเจ้าคุณพระพิมลธรรมแมธรรมาจาก
ปากท่านจะจั่วแจงใจดำใครต่อใครอยู่เป็นนิตย์ถึงขนาด
จะได้ชื่อว่าพระปากเสียก็ตาม

แต่ใครที่สนใจติดตามเรื่องราวมาตลอดทุกแง่
ทุกมุมก็ต้องเห็นใจท่าน

ความไม่เป็นธรรม ความขมขื่น ความข่มเหง
คะเนงร้ายที่ท่านได้รับมาในชีวิตช่วงหนึ่ง แม้ท่านไม่มี
หัวใจเป็นธรรมะเสียแล้ว ก็ยากที่จะครองชีวิตอยู่ได้

ที่น่ากำหนดจดจำกันไว้ให้จงหนักด้วยก็คือ ทุก
ทุกนามที่ทำร้ายท่านต่างตายโหงตายห่าไปในรูปแบบที่
แตกต่างกันอย่างน่าพิศวง

โดยที่ท่านเจ้าคุณพระพิมลธรรมก็ยังอยู่ เพื่อรอคอย
ความถูกต้องให้ปรากฏจนกระทั่งถึงวันนี้”^{๔๓}

๔๒. ศ. ศิวรักษ์, เรื่องท่องแล้ว

๔๓. ชรรชัย บุตเปาน, “ของดียังมีอยู่”, วารสาร มติชนสุดสัปดาห์,
๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๗, น. ๕

แต่อย่างไรก็ตามการต่อสู้ในเรื่องนี้ยังไม่จบ เพราะในช่วงที่พระพิมลธรรม ถูกกักขังมานานอยู่นั้น วงการพระสงฆ์ฝ่ายนิกายเดิมก็ได้ถูกข่มขู่แทรกแซง ถูกแยกสลาย ทำให้ตกอยู่ภายใต้อำนาจจักรแห่งความกลัวอยู่มีใช้น้อย ขณะที่ฝ่ายทรรพก็ได้ใช้อำนาจทุกอย่างทำการเปลี่ยนแปลง และทำลายทั้งระบบและกลไกในทางปกครองสังคมชนบทที่มีลักษณะก้าวหน้าขึ้นลงเสียโดยสิ้นเชิง และบุคคลที่เข้าร่วมก่อกรรมลามกดังกล่าวนั้นบางคนก็ยังมีอำนาจล้นฟ้าอยู่ต่อมา และยังสืบต่อในปฏิบัติการจองเวรนั้นอยู่อย่างไม่ลดละจนกระทั่งปัจจุบัน

๒) การล้มล้างระบบปกครองแบบประชาธิปไตยในคณะสงฆ์ ขณะที่พระสงฆ์ส่วนใหญ่ผู้รักประชาธิปไตยและความเป็นธรรม กำลังถูกข่มขู่คุกคาม พระพิมลธรรมและสานุศิษย์ของท่านถูกจองจำอยู่ ทำให้สังคมชนบทไทยตกอยู่ในอำนาจจักรแห่งความกลัวอยู่นั้น ฝ่ายทรรพก็ดำเนินการก้าวต่อไป ซึ่งก็ได้บรรลุสำเร็จโดยง่าย เพราะปราศจากผู้ขัดขวาง นั่นคือ “...ท่ามกลางบรรยากาศทางการเมืองที่เป็นเผด็จการนี้เอง กลุ่มสงฆ์ที่กุมอำนาจบริหารคณะสงฆ์อยู่ในขณะนั้นอันมีสมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (จวน อุฏฐายี) เป็นสังฆนายก ได้ฉวยโอกาสเสนอต่อรัฐบาลให้ยกเลิกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ โดย

อ้างว่าเป็นกฎหมายที่ออกมาเพื่อถ่วงดุลอำนาจ เป็นผลให้
 บัณฑิตอนุปริญญาตรีภาพในการดำเนินงาน ควบคุมยาก^{๔๔} ซึ่ง
 เมื่อเราฟังดูเหตุผลในการยกเลิก พรบ. ฉบับนี้ แล้วก็จะเห็น
 ได้ทันทีว่า เป็นเหตุผลของทราราชโดยแท้ และก็เป็นการง่าย
 ที่รัฐบาลทราราชฝ่ายอาณาจักรจะเห็นด้วยและดำเนินการทันที
 โดยการยกเลิก พรบ. ฉบับนั้นแล้วตรา พรบ. ฉบับใหม่ออก
 มาบังคับใช้ เมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๕

ถ้าจะสืบสาวเบื้องหลังให้ลึกลงไป ก็จะได้เห็นว่า ฝ่าย
 นิการใหม่ได้เตรียมการเรื่อนี้มาก่อนแล้วโดยตลอด ดังเช่น
 เมื่อเดือนพฤษภาคม ๒๕๐๑ ภายหลังการฉลองกิ่งพุทธกาล
 นั้น สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (จวน อุฏฐายี) องค์นี้ ได้ทำการ
 อบรมพิเศษแก่พระสังฆาธิการของฝ่ายนิการใหม่ทั่วประเทศ
 อย่างเป็นการลับ ในพระอุโบสถวัดมกุฏกษัตริย์ฯ โดยมีหัว
 ข้อสำคัญที่น่าสนใจอย่างยิ่ง คือ (๑) ฝ่ายนิการใหม่นี้ ได้
 เป็นฝ่ายยึดเอาสถาบันสูงสุดไว้เป็นของตนแต่ฝ่ายเดียวโดยสิ้นเชิง
 แล้ว อีกฝ่ายหนึ่งจะมากล่าวอ้างมิได้โดยเด็ดขาด (๒) การ

๔๔. รายงาน "ผัดดัดการบริหารคณะสงฆ์ไทย" วารสาร วิวัฒน์, ๘-๑๔

ดำเนินงานของฝ่ายนิกายใหม่ขอให้ยึดเอาข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ผู้มีอำนาจเป็นหลัก เพื่ออาศัยอิทธิพลที่มีอยู่มากคุ้มครอง และอำนวยความสะดวกในการขยายงาน (๓) ให้ทำการสำรวจโบราณสถานและปูชนียสถานทั่วประเทศ ถ้าที่ใดรกร้างว่างเปล่า ก็ให้เขายึดเอาไว้ก่อนเพื่อสร้างเป็นวัดของนิกายใหม่ต่อไป (๔) ให้มีการสร้างเมรุเผาศพ เพื่อยึดเอาเป็นธุรกิจ ที่เป็นพื้นฐานทางเศรษฐกิจแก่ฝ่ายนิกายใหม่ (๕) ถ้าวัดของนิกายเดิมวัดใดไม่มีพระภิกษุ ก็ให้เขายึดเอาไว้ก่อนทันที (๖) แหล่งชุมชนใดที่ฝ่ายนิกายใหม่เข้าไปปักหลักได้แล้ว ให้เร่งดำเนินการเกลี้ยกล่อม ถึงจุด อุบาสก อุบาสิกา ให้เสื่อมคลายจากฝ่ายนิกายเดิม มาเป็นฝ่ายนิกายใหม่ให้ได้โดยเร็ว

จากหัวข้ออบรมนี้ จะเห็นได้ว่า ส่วนใหญ่เป็นเนื้อหาในการก่อความแตกแยก เพื่อการแย่งยึดอำนาจเป็นใหญ่แต่ฝ่ายเดียว มากกว่าการสร้างสรรค์ จรรโลง เพื่อความผาสุกร่วมกันของเหล่าศาสนิก ซึ่งเป็นชาวพุทธด้วยกันแท้ ๆ

จากเหตุผลของสังฆนายกผู้เสนอให้ยกเลิก พรบ. คณะสงฆ์ฉบับ พ.ศ. ๒๔๘๔ และให้ตรา พรบ. คณะสงฆ์ฉบับ พ.ศ. ๒๕๐๕ ขึ้นแทนนั้น ก็เป็นที่เห็นได้ชัดว่า วัดอุปประสงค์ ก็เพื่อล้มระบบปกครองสงฆ์ซึ่งเป็นประชาธิปไตยอยู่เดิมนี้ลง

แล้วสร้างระบบเผด็จการขึ้นมาใช้แทน เพื่อที่ฝ่ายตนจะได้ใช้เป็นเครื่องมือในการขยายอำนาจ ตามแผนการที่วางไว้ให้สะดวกยิ่งขึ้น ดังนั้นเนื้อหาสำคัญของระบบการปกครองสงฆ์ตาม พรบ. ฉบับใหม่ จึงเป็นเนื้อหาที่เป็นเผด็จการแบบเจ้าขุนมูลนาย ที่ฝ่ายนิายใหม่เคยมีเมื่อก่อนนั้น นั่นเอง

ด้วยเหตุนี้ พรบ. คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งเป็นเสมือนธรรมนูญปกครองสงฆ์ฉบับใหม่ที่ใช้มาจนถึงปัจจุบันจึงมีเนื้อหาเป็นเผด็จการแบบเจ้าขุนมูลนาย ซึ่งตาม พรบ. ฉบับนี้ให้มีการยกเลิกสังฆสภา คณะสังฆมนตรี และคณะวินัยธร ในส่วนกลางแล้วให้มีการตั้งคณะกรรมการมหาเถรสมาคม ซึ่งมีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธาน มีกรรมการประกอบด้วยพระราชคณะชั้นสมเด็จทุกรูปเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง และสมาชิกที่สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งอีกไม่ต่ำกว่า ๔ รูป และไม่เกิน ๘ รูป เป็นกรรมการคราวละ ๒ ปี คณะกรรมการมหาเถรสมาคมเป็นผู้ทำหน้าที่ทุกอย่าง ทั้งในทางบริหาร นิติบัญญัติ (ออกกฎหมายมหาเถรสมาคม) และทางตุลาการ หรือตัดสินอธิกรณ์ แต่ผู้เดียว เช่นเดียวกับอำนาจ ซึ่งที่เรียกว่า “คณะปฏิวัติ” ในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ยังครองอำนาจนั่นเอง

สำหรับในส่วนภูมิภาค มีเจ้าคณะใหญ่ เป็นผู้รับผิดชอบ
 ขอบในการบังคับบัญชา แต่งตั้งถอดถอนเจ้าคณะระดับต่าง ๆ
 ฝ่ายธรรมยุตมีเจ้าคณะใหญ่องค์เดียว ฝ่ายมหานิกายมี เจ้าคณะ
 ใหญ่หนกลางเจ้าคณะใหญ่หนเหนือ เจ้าคณะใหญ่หนใต้ และ
 เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก ทำการปกครองบังคับบัญชาแต่งตั้ง
 ถอดถอนเจ้าคณะชั้นรอง ๆ ลงไปในส่วนภูมิภาค สำหรับการ
 ปกครองในส่วนภูมิภาคระดับล่างนั้นก็ได้มีการยุบเลิก คณะ
 บริหารจังหวัด อำเภอ ตำบล แล้วยังคงมีตำแหน่งเจ้าคณะ ฯ
 (ที่ไม่มีคณะ ฯ) คือเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ
 และเจ้าคณะตำบล

งานทางด้านบริหารในส่วนกลางภายใต้การดูแลของมหา
 เณรสมาคม ก็ได้แบ่งเป็นกองงานต่าง ๆ คือ กองบาลีสนาทหลวง
 กองธรรมสนามหลวง และ กองงานพระธรรมทูต โดยมี
 สมเด็จพระราชาคณะเป็นแม่กองบังคับบัญชางาน

สำหรับตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชนั้นก็เป็นที่
 ต้องลงมาพัวพันรับผิดชอบงานต่าง ๆ มิใช่เป็นเพียงประมุขสงฆ์
 หรืออยู่ในฐานะลอยตัวเหมือนแต่ก่อน ทำให้เป็นตำแหน่งที่
 ตกอยู่ภายใต้การบีบคั้นกดดันด้วยอำนาจมืดที่อยู่เบื้องหลังนั้น
 ตลอดมา และถ้าสมเด็จพระสังฆราชองค์ใดทรงเห็นดีเห็นงาม

ไปกับอำนาจมีคณัน ก็แล้วไป แต่ถ้าสมเด็จพระสังฆราชองค์ใดไม่ทรงเห็นดีเห็นงาม กับอำนาจธรรมที่ชักโยอยู่ในเงามืดนี้ ก็จะไม่ทรงลำบากพระองค์อยู่ไม่น้อย

การปกครองตามระบบใหม่ภายใต้ พรบ. คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ นั้นเป็นอย่างไร ขอได้โปรดฟังคำวิจารณ์ของพระราชมุนี เจ้าคณะจังหวัดเลยที่ว่า

“...ที่เปลี่ยนเป็น พรบ. สงฆ์ ๒๕๐๕ มาได้^๕ เป็นได้ด้วยอำนาจส่วนหนึ่ง คือผู้มีอำนาจต้องการเผด็จการในทางปกครอง ได้กำหนดเขียน วิธีการถ่วงดุลแห่งอำนาจใน พรบ. สงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ว่าไม่ดี ผู้เผด็จการไม่ได้ ทำงานสะดวกดี รวมทั้งสมณัน^๕กำลังอยู่ในยุคปฏิวัติด้วย ผู้มีอำนาจทางการเมืองได้ยึดอำนาจปกครองประเทศไว้เป็นของตัว ในยุคนั้นประชาชนไทยทั่วไปจะเป็นเจ้าของประเทศไม่ได้ ต้องขอแผ่นดินอยู่กับจอมเผด็จการที่เขายึดอำนาจไว้ พรบ. สงฆ์ ๒๕๐๕ จึงออกมาได้สบาย และถูกต้องตามยุคตามสมัยอยู่เหมือนกัน เพราะทางบ้านเมืองเขาปกครองโดยระบอบเผด็จการ

คณะสงฆ์ก็ใช้ระบอบเผด็จการร่วม.... พระสงฆ์ปัจจุบันนี้
อยู่ในอาณาจักรแห่งความกลัว ถ้าจะตั้งปัญหาว่ากลัว
อะไร ก็ตอบว่า กลัวพระเถระฝ่ายปกครองนั่นเองเพราะ
ไม่วางใจว่าจะได้รับความยุติธรรมจากฝ่ายปกครอง เหตุ
ที่กลัวนั้นก็เพราะว่า ตั้งแต่ระบอบการปกครองนี้มา
ปกครองสงฆ์แล้ว ปรากฏความยุติธรรมก็อยู่ไม่รู้จัก
หาย....^{๔๕}

นอกจากกรณีดังกล่าวนี้ การวิพากษ์วิจารณ์ระบบปก
ครองสงฆ์ตาม พรบ. ๒๕๐๕ ได้มีอยู่อย่างกว้างขวางในหมู่ผู้
รักประชาธิปไตยและรักความเป็นธรรม ทั้งฝ่ายสงฆ์และใน
หมู่ประชาชนทั่วไป ดังเช่น คำแถลงของพระมหานุกุลเริ่ม
กิตติญาโน ประธานสัมพันธ์ ของ “คณะยุวสงฆ์แห่งประเทศไทย”
ที่กำลังเคลื่อนไหวเพื่อยกเลิก พรบ. ฉบับนี้ ซึ่งก็ได้
กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า “ระบบคือปัญหา ไม่ใช่ตัวบุคคล ระบบ
ที่ว่า คือ ระบบบริหารที่ไม่เอื้ออำนวยให้มีการกระจายอำนาจ
บริหาร การบริหารคณะสงฆ์ตาม พ.ร.บ. ๒๕๐๕ ไม่เอื้อให้

๔๕. พระราชวรมณี, “วิจารณ์ พรบ. คณะสงฆ์ ๒๕๐๕” วารสาร มติ
มหาเถรวิทยา, ๒๘ พฤศจิกายน-๕ ธันวาคม ๒๕๒๑, นน. ๒๖-๒๗

พระเถระที่มีคุณภาพ ซึ่งมีอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศ เข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจการพระศาสนา เราเสียสายความสูญเสียไปอย่างนั้น จึงรณรงค์ให้มีการแก้ไขระบบเสียใหม่....”^{๔๖}

จากข้อมูลบางส่วนที่ได้กล่าวถึงแล้วนี้ ก็พอจะทำให้เรามองเห็นภาวะครอบงำแห่งอำนาจเผด็จการแบบเจ้าขุนมูลนายที่เป็นเงื้อมเงาปกคลุมอยู่เหนือสังคมชนบทไทยได้ชัดเจนไม่น้อย และเพื่อให้เห็นภาพความเหลื่อมล้ำที่ชัดเจนยิ่งขึ้น จึงควรจะได้นำสถิติเกี่ยวกับองค์ประกอบของวัด ภิกษุสามเณร และสัดส่วนในการปกครองสังคมชนบทระหว่างพระภิกษุในสองนิกายในปัจจุบันอีกด้วย

จากสถิติจำนวนวัดที่รวบรวมได้ในปี ๒๕๒๗ มีวัดภายใต้การปกครองของคณะสงฆ์ไทยรวมทั้งสิ้น ๓๐,๔๕๔ วัด เป็นวัดของนิกายเดิมหรือมหานิกาย ๒๘,๕๐๒ วัด และวัดของนิกายใหม่หรือธรรมยุตนิกาย ๑,๙๕๒ วัด ซึ่งเมื่อคิดอัตราส่วนเปรียบเทียบระหว่างจำนวนวัดฝ่ายมหานิกาย ต่อวัดฝ่ายธรรมยุตนิกาย ก็จะเป็นอัตราส่วน ๑๔ : ๑ หรือมากกว่ากัน ๑๔ เท่า

๔๖. “รายงานพิเศษ”, วารสาร มติมหาสารภูรี, ๒๕ พฤศจิกายน-๕ ธันวาคม, น. ๒๔-๒๕

สำหรับจำนวนพระภิกษุและสามเณรจากตัวเลขที่ได้จาก
กรมศาสนากระทรวงศึกษาธิการ เมื่อปี ๒๕๒๐ ก็ปรากฏว่า
พระภิกษุฝ่ายมหานิกายมีจำนวน ๒๐๒,๑๖๕ รูป ฝ่ายธรรมยุต
นิกายมีจำนวน ๑๑,๐๑๐ รูป คิดเป็นอัตราส่วน จำนวนภิกษุ
มหานิกาย ต่อ ภิกษุธรรมยุตนิิกาย จะได้ประมาณ ๑๘ : ๑
หรือมากกว่ากัน ๑๘ เท่า

จำนวนสามเณรในฝ่ายมหานิกาย ๑๐๘,๐๕๕ รูป ฝ่าย
ธรรมยุตนิิกาย ๖,๖๔๗ รูป คิดเป็นอัตราส่วนประมาณ ๑๖ : ๑
หรือมากกว่ากัน ๑๖ เท่า ทั้งนี้ถ้าจะนับจำนวนชีและศิษย์วัด
เข้าไปด้วย ก็จะทำให้เห็นว่า ฝ่ายมหานิกายมีชีจำนวน ๘,๓๕๕ คน
ศิษย์วัด ๙๗,๘๙๗ คน ฝ่ายธรรมยุตนิิกายมีชีจำนวน ๒,๑๓๔
คน ศิษย์วัด ๗,๓๔๔ คน ซึ่งมากกว่ากันหลายเท่าเช่นเดียว
กัน

นี่ขอให้เรามาศึกษาสัดส่วนของจำนวนพระเถระทั้ง
สองนิกายที่มีส่วนในการปกครองระดับสูงขององค์การปกครอง
สงฆ์ไทยปัจจุบัน ซึ่งได้แก่ คณะกรรมการมหาเถรสมาคม ก็
จะเห็นได้ดังนี้

—ตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช สมเด็จพระอริยวงศา
คตญาณ (วาสน์ วาสนโน) วัดราชบพิธฯ ธรรมยุตนิิกาย

— ตำแหน่งกรรมการมหาเถรสมาคม

- (๑) สมเด็จพระสังฆราช ฯ (ธรรมยุติกนิกาย) ประธานกรรมการ
- (๒) สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน) วัดบวรนิเวศวิหาร (ธรรมยุติกนิกาย) กรรมการ
- (๓) สมเด็จพระธีรญาณมุนี (ธีร์ ปุณฺณโก) วัดจักรวรรดิราชาวาส (มหานิกาย) ถึงแก่ภรรณภาพเมื่อปี ๒๕๒๓ ตำแหน่งว่างยังไม่มีแต่งตั้ง
- (๔) สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฟื้น ชุตินฺธโร) วัดสามพระยา (มหานิกาย) กรรมการ
- (๕) สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (วิน ธมฺมสโร) วัดราชผาติการาม (ธรรมยุติกนิกาย) กรรมการ
- (๖) สมเด็จพระวันรัต (จັบ สุจิตฺตโม) วัดโสมนัสวิหาร (ธรรมยุติกนิกาย) กรรมการ
- (๗) สมเด็จพระพุทธาจารย์ (เสงี่ยม จันทสิริ) วัดสุทัศน์วราราม (มหานิกาย) ถึงแก่ภรรณภาพเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๖

ตำแหน่งว่างยังไม่มีแต่งตั้งแทน

- (๘) พระธรรมวโรดม (สนธิ์ เขมจารี) วัดปทุมคงคา
(มหานิกาย) กรรมการ
- (๙) พระวิสุทธาธิปัตติ (ไสว สุจิตวิโร) วัดไตรมิตร ฯ
(มหานิกาย) กรรมการ
- (๑๐) พระพุทธพจนวราภรณ์ (ทองเจือ จินตากโร)
วัดราชบพิธ ฯ (ธรรมยุติกนิกาย) กรรมการ
- (๑๑) พระพุทธวงศ์มุนี (สุวรรณ สุวณฺณโชโต) วัด
เบญจมบพิตร ฯ (มหานิกาย) กรรมการ
- (๑๒) พระพรหมคุณาภรณ์ (เกี่ยว อุปฺปเสโน) วัด
สระเกศ (มหานิกาย) กรรมการ
- (๑๓) พระพรหมมุนี (สั่น จันทปฺปโชโต) วัดนรนาถ
สุนทริการาม (ธรรมยุติกนิกาย) กรรมการ
- (๑๔) พระธรรมดิลก (วิชัย ปุณฺณราโม) วัดบวร
นิเวศ ฯ (ธรรมยุติกนิกาย) กรรมการ
- (๑๕) พระธรรมบัณฑิต (มานิต ถาวโร) วัดสัมพันธ-
วงศ์ (ธรรมยุติกนิกาย) กรรมการ

(๑๖) อธิปไตยกรมศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ เลขา
ธิการมหาเถรสมาคม

ที่ประชุมคณะกรรมการ สำนักเพชร วัดบวรนิเวศ
วิหาร (ธรรมยุติกาย)

จากจำนวนที่มีอยู่ตามบัญชีดังกล่าวนี้ จะเห็นได้ว่า
จำนวนสมเด็จพระราชาคณะที่เป็นกรรมการมหาเถรสมาคม มี
ฝ่ายธรรมยุติกาย ๔ รูป (รวมทั้งสมเด็จพระสังฆราชฯ) ฝ่าย
มหานิกายมีเพียง ๓ รูป แต่ได้ถึงแก่มรณภาพไปแล้ว ๒ รูป
และยังไม่มี การแต่งตั้งแทน โดยไม่มีการแถลงเหตุผล จึงเหลือ
สมเด็จพระราชาคณะฝ่ายมหานิกายเพียงรูปเดียว ที่กุมอำนาจ
ต่างๆ ไว้ เสมือนหนึ่งเป็นสังฆราชฝ่ายมหานิกายแต่ผู้เดียว ดัง
จะได้พิจารณาศึกษากันในตอนต่อไป

สำหรับพระราชาคณะชั้นรองลงมาที่เป็นกรรมการมหา
เถรสมาคมอีกจำนวน ๘ รูปนั้น ก็ปรากฏว่าเป็นฝ่ายธรรมยุต
นิกาย ๔ รูป เป็นฝ่ายมหานิกาย ๔ รูป เมื่อรวมกรรมการที่มี
ตัวตนอยู่จริงๆ เวลานี้ (ต้นปี ๒๕๒๘) จึงมีฝ่ายธรรมยุตใน
คณะกรรมการ ๘ รูป ฝ่ายมหานิกาย ๔ รูป และตำแหน่งว่าง
๒ ตำแหน่ง

สำหรับหน้าที่ควบคุมกองงานต่างๆ ภายใต้การรับผิดชอบของคณะกรรมการ ฯ ซึ่งได้แก่

- กองบาลีสันามหลวง สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์
วัดสามพระยา (มหานิกาย) เป็นแม่กอง
- กองธรรมสนามหลวง สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ วัดราช
ผาติการาม (ธรรมยุตนิกาย) เป็นแม่กอง
- กองงานพระธรรมทูต ตำแหน่งว่าง (เดิมสมเด็จพระ
พระธีรญาณมุนี วัดจักรวรรดิราชาวาสเป็นแม่กอง)
- เจ้าคณะใหญ่ธรรมยุตนิกาย สมเด็จพระสังฆราช ฯ
- เจ้าคณะใหญ่หนกลาง ฝ่ายมหานิกาย สมเด็จพระ
พุทธโฆษาจารย์
- เจ้าคณะใหญ่หนใต้ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์
- เจ้าคณะหนเหนือ พระพุทธิวงศ์มุนี รักษาการ
(เดิม สมเด็จพระพุฒาจารย์ เป็นเจ้าคณะ ฯ)
- เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก พระวิสุทธาธิปัตติ (เดิม
สมเด็จพระธีรญาณมุนี เป็นเจ้าคณะ ฯ)

จากข้อมูลดังกล่าวนี้ก็จะเห็นได้ว่า เมื่อพิจารณาถึง
จำนวนวัด ภิกษุ สามเณร โดยเปรียบเทียบกับอัตราส่วนของ

พระเถระทั้งสองนิกายในคณะกรรมการมหาเถรสมาคม อันเป็น
องค์กรกุมอำนาจสูงสุดแล้ว ก็จะเป็นความเหลื่อมล้ำได้ชัดเจน
และถ้าพิจารณาเฉพาะตัวเลขดังกล่าวนี้ ก็ตัดสินใจได้ทันทีว่าไม่มี
ความเป็นธรรมอย่างแน่นอน และเมื่อศึกษาให้ละเอียดลึกซึ้ง
ลงไป ก็เกี่ยวแก่ความเป็นไปของการใช้อำนาจทั้งทางลับและ
เปิดเผยแล้ว ก็ยังเห็นความไม่เป็นธรรมในการจัดสรรอำนาจ
การปกครองดังกล่าวนี้ชัดเจนมากขึ้น ^{๕๕} ทั้งนี้ไม่ว่าจะพิจารณาใน
จำนวนเสียงในคณะกรรมการ เสียงของฝ่ายธรรมยุตินิกายนั้นเป็น
เสียงข้างขาด และถ้าจะพิจารณาถึงอำนาจอิทธิพลที่มีอยู่ทั้งในฝ่าย
อาณาจักรและศาสนจักรในยามเช่นนี้ด้วยแล้ว ย่อมถือได้ว่า
เจตจำนงของฝ่ายธรรมยุตินิกายเป็นเจตจำนงที่ครอบงำอยู่เหนือ
สังคมมณฑลไทยโดยแท้

ความไม่เป็นธรรมในเรื่องนี้ ย่อมเป็นกันได้ไม่ยาก ดัง
เช่นที่ คามหุโณ ได้สรุปไว้ในข้อเขียนเรื่อง “โควตาสมณศักดิ์
สงฆ์” ว่า “ความเห็นของผู้เขียนในตอนจบนี้คือ น่าจะให้มหา
นิกายมากตั้งแต่โควตาชั้นสมเด็จพระราชอาคันตุกะลงมา เพราะ
พระสงฆ์ฝ่ายมหานิกายก็ดี วัดฝ่ายมหานิกายก็ดี บทบาทภาระ
หน้าที่ที่ความรับผิดชอบบริหารถึงการคณะสงฆ์ ซึ่งตกเป็นผลดี

แก่บ้านเมืองก็ดี มากกว่าฝ่ายธรรมยุตหลายเท่าชนิดเทียบกัน
ไม่ได้เลย ทั้งว่าถึงในด้านความเป็นธรรมจริง ๆ” ๔๗

แต่ทั้งนี้ก็ได้หมายความว่า ในมหาเถรสมาคมนั้นเรา
จะมองว่าพระเถระผู้ใหญ่ฝ่ายธรรมยุตนั้นจะเป็นธรรมไป
เสียทั้งหมดก็หาไม่ เราเชื่อว่าในบรรดาพระเถระเหล่านั้น โดย
เฉพะอย่างยิ่งองค์สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระ-
สังฆราชองค์ปัจจุบันนี้ คงเป็นพรหมที่ทรงอยู่ในวิหาร โดย
แท้ และได้ทรงใช้ความมานะพยายามที่จะสร้าง ความเป็น
ธรรม ในวงการคณะสงฆ์ไทยเป็นอย่างมากในช่วงเวลาที่ทรง
ดำรงตำแหน่งประมุขสงฆ์อยู่นี้ แต่อำนาจอิทธิพลอันเป็นทิว
และอคติอันเนื่องมาแต่ พรพิเศษ แห่งนิกาย กับอำนาจมืดที่
ห้อมล้อมและอยู่เบื้องพระปฤษฎางค์ขององค์ท่านนั้น มันแน่น
หนาเกินกว่าที่จะทรงปลดปล่อยให้พ้นไปได้ง่าย ๆ ดีแต่ว่า
วิหารแห่งพรหม ขององค์ท่านยังมั่นคง จึงพอจะทรงอยู่มาได้

สำหรับพระเถระฝ่ายนิกายเดิม ซึ่งเป็นกรรมการอยู่ใน
มหาเถรสมาคมปัจจุบันนี้ สำหรับบางรูปก็มีข้อมูลที่ดีควรนำมา
พิจารณาถึงนี้

๔๗. กามहुโณ (นามแฝง), “โกวตาสมณศักดิ์สงฆ์”, วารสาร สยามรัฐ
สัปดาห์วิจารณ์. ๑๓ มกราคม ๒๕๒๘, น. ๒๘

(ก) สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฟื้น ชุตินฺธโร) วัดสามพระยา ในอดีตก็คือ พระธรรมคุณาภรณ์ สังฆมนตรีองค์การศึกษา และเจ้าคณะจังหวัดพระนคร ผู้นำคำบัญชาของสังฆนายก มาทำการปลดผ้าเหลืองออกจากพระพิมลธรรม เมื่อคืนวันที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๕ นั้นเอง หลังจากนั้นก็ได้เลื่อนสมณศักดิ์ขึ้นเป็นชั้นรองสมเด็จพระวิสุทธาธิบดี แล้วก็ได้เลื่อนเป็น สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ กรรมการมหาเถรสมาคม ควบตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่หนกลางและหนใต้ กับตำแหน่งแม่กองบาลีสนามหลวงในปัจจุบัน จึงมีผู้ตั้งฉายาสมเด็จพระองค์นี้ว่า เป็นสังฆราชฝ่ายมหานิกาย ผู้มีอำนาจสั่งฟ้า อันเป็นบำเหน็จรางวัลในการรับใช้ทราชมามาจนถึงปัจจุบัน ดังนั้นการที่จะหวังให้ท่านเป็นหลักในการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย และความเป็นธรรมในหมู่สงฆ์ได้เพียงคนเดียว ก็คงช่วยกันถักเอาเองเถิด

(ข) พระวิสุทธาธิบดี (ไสว ฐิตวีโร) วัดไตรมิตรฯ ในอดีตก็คือ พระธรรมมหาวิราณวัตร ผู้ไปร่วมปลดผ้าเหลืองออกจากพระพิมลธรรม ในคราวนั้นนั่นเอง เดิมมาท่านมีความใกล้ชิดกับสมเด็จพระ วัดสามพระยาเป็นอย่างมาก แม้สมณศักดิ์

ในตำแหน่งพระวิสุทธิธำมณี ก็เป็นตำแหน่งที่สมเด็จพระสังฆราช
 สามพระยาเคยครองมาก่อน และขณะนั้นนอกจากจะดำรงตำแหน่ง
 เป็นเจ้าคณะกรุงเทพมหานครแล้ว ยังได้รับแต่งตั้งให้ดำรง
 ตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก ปกครองพระสงฆ์ฝ่าย
 นิคมทั้งในภาคตะวันออก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
 ทั้งหมด อันเป็นตำแหน่งที่สมเด็จพระธีรญาณมุนี เคยดำรงอยู่
 เมื่อก่อนนั้น ทั้งนี้เกี่ยวกับเป็นการสร้างเงื่อนไขเพื่อรอการขึ้น
 เป็น สมเด็จพระสังฆราชต่อไป จึงนับว่าท่านได้เจริญรอยตามสมเด็จพระ
 วัดสามพระยาอย่างใกล้ชิดโดยแท้ ดังที่มีผู้กล่าวว่า “มหาเถร
 สมาคมแม้จะมีเถระผู้ใหญ่หลายรูป ทั้งที่เป็นกรรมการโดย
 ตำแหน่ง และกรรมการแต่งตั้ง โดยมีสมเด็จพระสังฆราช
 เป็นประธานก็ตาม แต่ผู้ที่มียศบารมีและอิทธิพลสำคัญมิใช่องค์
 สมเด็จพระสังฆราชแต่อย่างใด ผู้ที่มีบารมีมากที่สุดก็คือ
 สมเด็จพระสังฆราช วัดสามพระยา กับเจ้าคุณวัดไตรมิตร....”^{๔๘} ดังนั้น
 การที่จะอาศัยท่านให้เป็นหลักในการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยและ
 ความเป็นธรรมในคณะสงฆ์ไทยได้หรือไม่นี้ ก็ขอให้ช่วยกัน
 ประเมินเองอีกเช่นกัน

๔๘. บทความ “กว่าพระพิมพ์ธรรม—ชนวนผ่าอาณาจักรสงฆ์”, วารสาร

เกสรทิพย์, ๔-๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๗, นน. ๑๓-๑๔

(ค) พระพุทธวงศ์มุนี (สุวรรณ สุวณฺณโชโต) วัดเบญจมพิตร ก็เป็นที่ทราบโดยทั่วกันว่าเป็นสาวกผู้ใกล้ชิดของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ซึ่งสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชหมายมั่นที่จะให้เป็น สมเด็จพระเอกอภัยวงศ์ให้ได้ แม้จะอาวุโสต่ำก็ได้รับแต่งตั้งให้รักษาการในตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่หนเหนือ ซึ่งสมเด็จพระพุทธอาจารย์ วัดสุทัศน์ ฯ เคยดำรงอยู่เมื่อก่อนนั้น ตัดหน้าผู้อาวุโสกว่าอีกหลายรูป จึงจะเห็นได้ว่าเส้นสายของท่านในโครงสร้างอำนาจปัจจุบันมีมากเพียงใด และก็เป็นที่ประจักษ์ชัดว่าท่านยืนอยู่กับฝ่ายใดอย่างไม่ต้องสงสัยอยู่แล้ว

(ง) พระธรรมวโรดม (สนธิ เขมจารี) วัดปทุมคงคา ซึ่งอาวุโสกว่า ทั้งพระวิสุทธิธรรมาธิบดี และพระพุทธวงศ์มุนีอย่างเห็นได้ชัดแต่ก็ไม่ได้รับการส่งเสริมเท่าที่ควร บทบาทของท่านจึงไม่เด่นชัดประจักษ์ได้ยาก

(จ) พระธรรมคุณาภรณ์ (เกี่ยว อุปเสโน) วัดสระเกศ ฯ เป็นกรรมการเถรสมาคมฝ่ายนิกายเดิมผู้มีอาวุโสไม่น้อยที่สุด แม้ท่านจะเป็นผู้ฉลาดปราดเปรื่องทางด้านการศึกษารูปหนึ่ง แต่ท่านก็สงวนตัวในการต่อสู้อยู่มาก จึงประเมินบทบาทของท่านได้ยากเช่นเดียวกัน

กล่าวโดยสรุป เมื่อชาติ สมเด็จพระธีรญาณมุนี (ธีร์ ปุณณโก) และสมเด็จพระพุฒาจารย์ (เสงี่ยม จันทสิริ) ซึ่งเป็นเสมือนหลักชัยของฝ่ายนิกายเดิมในคณะกรรมการมหาเถรสมาคมแล้ว กรรมการส่วนที่เหลืออยู่ส่วนใหญ่ก็คือเสียงของฝ่ายเผด็จการที่กุมอำนาจปัจจุบัน ส่วนกรรมการผู้ที่พอจะเป็นความหวังอยู่บ้างก็ยังไม่เห็นแสดงบทบาทอะไรได้เท่าที่ควร

บทที่ ๖

การต่อสู้หยากระดับ

เรื่องของพระพิมลธรรม กลายเป็น ตำนานแห่งการต่อสู้ของฝ่ายธรรมะ

ก. พระพิมลธรรมถูกบังคับให้จำต้องต่อสู้

การต่อสู้ระหว่างฝ่ายธรรมะกับฝ่ายอธรรม ในวงการคณะสงฆ์ไทยยังคงยืดเยื้อต่อมาจนถึงปัจจุบัน และยังไม่มีความที่จะจบลงได้ง่ายๆ เช่นเดียวกับการต่อสู้เพื่อความเป็นประชาธิปไตยและความเป็นธรรมในทางฝ่ายอาณาจักร ซึ่งดำเนินควบคู่กันมา และมีการยกระดับสูงขึ้นเรื่อย ๆ นั้นเอง

สำหรับในวงการคณะสงฆ์นั้น เรื่องของการต่อสู้ดังกล่าว ก็ยังหนีไม่พ้นที่จะมีเรื่องของพระพิมลธรรมไปได้ เพราะตัวของท่านเป็นเป้าหมายแห่งการล้มล้าง ที่ฝ่ายทรวาชไม่ยอมเลิกรา เรื่องจึงกลายเป็นว่า “เรื่องราวของพระพิมลธรรม เป็นตำนานของผู้ต่อสู้กับความไม่เป็นธรรมตลอดมา นับตั้งแต่สมัยที่เป็นสังฆมนตรีว่าการองค์การปกครอง (พ.ศ.

๒๔๙๑-๒๕๐๓)...."^{๔๘} ดังนั้นทราบโคที่อำนาจธรรมยังปก-
 แผ่อยู่เหนือพสุธาไทย ก็คงเป็นการยากที่ท่านจะรอดพ้นจาก
 การกดขี่เหยียบย่ำของเหล่าทรราชผู้ถืออำนาจเป็นธรรมเหล่านั้น
 และในเมื่อท่านก็ไม่สามารถก้มหัวให้แก่อำนาจธรรม เพราะ
 ไม่สามารถจะพุดผิดให้เป็นถูกได้ ก็มิอยู่หนทางเดียวคือต้อง
 ต่อสู้ต่อไป แม้ว่าสังขารจะร่วงโรยและเมื่อยล้าเพียงใดก็ตาม
 เพราะเรื่อนั้นมิใช่เรื่องส่วนตัวเสียแล้ว

แต่อย่างไรก็ตาม ก็เป็นที่น่าสังเกตว่าในการต่อสู้ของ
 พระพิมลธรรมตลอดมานั้นอาจแบ่งได้เป็นสองระยะ คือระยะ
 พ.ศ. ๒๕๐๓ จนถึง พ.ศ. ๒๕๐๙ กับระยะ พ.ศ. ๒๕๐๙ จน
 ถึงปัจจุบัน ซึ่งการต่อสู้ในสองระยะนี้ โดยเนื้อหาแล้วก็คง
 เหมือนเดิม คือเป็นการต่อสู้ระหว่างฝ่ายธรรมะที่รักประชาธิปไตย
 และความเป็นธรรมกับฝ่ายอธรรม หรือทรราชเผด็จการ
 แบบเจ้าขุนมูลนายทั้งในวงการฝ่ายศาสนาจักรและฝ่ายอาณาจักร
 แต่โดยลักษณะของการต่อสู้แล้วก็มี ความแตกต่างกันอย่างเห็น
 ได้ชัด กล่าวคือการต่อสู้ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๐๓-๒๕๐๙ นั้น
 พระพิมลธรรมถูกรุมล้อมและต้องต่อสู้อย่างโดดเดี่ยว ภายใต้

๔๘. จาก เรื่องเดียวกัน, น. ๑๓

อำนาจเผด็จการป่าเถื่อนที่เปิดเผยโจ่งแจ้ง แม้จะมีพระภิกษุ
และอุบาสกอุบาสิกาผู้รักความเป็นธรรมจะเป็นห่วงและสงสาร
ท่าน แต่ก็ยังไม่กล้ายื่นมือเข้ามาช่วยเหลือได้โดยเปิดเผย หาก
เพียงแต่คอยเอาใจช่วย และปรับทุกข์กันอย่างเงียบ ๆ ด้วย
ความกลัวภัยมีต้อนปกคลุมอยู่ในเวลานั้น พร้อม ๆ กันนั้นก็
สาปแช่งพวกทรราชให้วิบัติฉิบหายอยู่ทั่วไป อารมณ์ความรู้สึก
ดังกล่าวจะเห็นได้จากหลักฐานส่วนหนึ่งที่ยกมากล่าวแล้วใน
ตอนก่อน ๆ และนอกจากนั้นก็ยังมີกรณีอื่น ๆ อีกมากมาย ซึ่ง
ไม่อาจนำมากล่าวอ้างได้หมด จึงขอยกตัวอย่างอีกเพียงกรณี
หนึ่งคือ คำกล่าวของ คุณยายฉนวนย เลียงเจริญ อายุ ๘๓ ปี
อุบาสิกาแห่งวัดทองนพคุณ กทม. ที่ว่า “ยายเคยเห็นคนลำบาก
มามาก ก็เปื้อนน้ำอ้อนใจ อย่างตอนจับพระพิมลธรรมนั้น
ใครก็รู้ว่าท่านบริสุทธิ์ แต่ถูกกลั่นแกล้ง ยายจำได้ว่า ยายไปร้อง
ห่มร้องให้กับหลายคนทั่ววัดพระแก้ว วัดพระมหาธาตุด้วย ตอน
หลังคนที่ใจบาปหยาบช้าที่มารังแกคนดีมีศีลธรรม เขาก็ต้องรับ
กรรมของเขาเอง ยายพูดถึงท่านเจ้าคุณพิมลธรรมแล้วขนลุก ไม่
อยากให้ใครมารังแกกันอย่างนี้อีกมันจำฝังใจไม่รู้ลืมเลย....” ๕๐

๕๐. สันติสุข โสภณศิริ, “ศ. ศิวรักษ์ จุติอันที่ไม่เคยเปลี่ยนแปลง” วารสาร
วิวัฒน์ ๑๘-๒๔ สิงหาคม ๒๕๒๗, น. ๓๐

ความรู้สึกเช่นนั้นเป็นความรู้สึกของผู้รักความเป็นธรรม
ทั่วไป และสอดคล้องกับความรู้สึกที่แสดงอยู่ในคำพิพากษา
ของศาลทหาร ที่กล่าวถึงมาแล้วในตอนต้น

แต่เมื่อเราได้ติดตามเรื่องราวการต่อสู้ของพระพิมลธรรม
ในช่วงหลังจะเห็นได้ว่ามีลักษณะที่แตกต่างไปจากเมื่อก่อนนั้น
กล่าวคือ (๑) ฝ่ายพระราชไม่ได้ออกมาประจานหน้าโดยตรง หาก
แต่หลบอยู่ในมุมมืด อาศัยเล่ห์กลที่สกปรกและโยนความรับผิดชอบ
ชอบกันไปมาอย่างไม่กล้าเผชิญกับความจริง (๒) ทว่าพระพิมล
ธรรมเองมีความมั่นคงยิ่งขึ้น โดยที่ศัตรูไม่กล้าแตะต้องท่าน
ตรง ๆ และท่านก็ไม่ได้ออกมาเผชิญหน้ากับฝ่ายพระราชโดยตรง
หากแต่บำเพ็ญกรณียกิจของท่านไปตามเรื่อง ทั้ง ๆ ที่ศัตรูก็ยัง
จงล้างจงผลาญท่านอย่างไม่ลดละ แต่ก็ทำลายท่านไม่ได้
หากยังคงใช้วิธีการกันไปเรื่อย ๆ (๓) ในการต่อสู้ระยะใหม่นี้
บรรดาพระสงฆ์และอุบาสกอุบาสิกาผู้รักความเป็นธรรมได้
ประจักษ์แจ้งยิ่งขึ้นว่า ความขัดแย้งนั้นมิใช่เรื่องส่วนตัวของ
พระพิมลธรรม หากเป็นปัญหาการต่อสู้ระหว่าง ผู้รักความ
เป็นธรรมส่วนใหญ่กับกลุ่มเผด็จการแบบเจ้าขุนมูลนายส่วนน้อย
ผู้กุมอำนาจ ทั้งได้มีผู้ต่งข้อสังเกตไว้หลายแง่หลายมุม เช่นข้อ

สังเกตที่ว่า “เรื่อง^{๕๖}นี้จะว่าไปแล้วอาจจะกลายเป็นปัญหาระดับประเทศเลยทีเดียว จะว่าเป็นเรื่องขัดแย้งระหว่างกลุ่มพระทางอีสานและพระที่รักความเป็นธรรม กับพระเถระผู้ใหญ่มหาเถรสมาคมก็ได้ เพราะพระทางอีสานมักคัดค้านมหาเถรสมาคมอยู่บ่อยๆ แล้วก็ยังคัดค้านพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ๒๕๐๕ ที่จัดรูปการปกครองคณะสงฆ์เผด็จการมาก.....กลุ่มพระทางอีสานมักจะสวนทางกับทางมหาเถรสมาคมอยู่เสมอ เช่นบางจังหวัดก็จัดให้มีสภาเจ้าคณะอำเภอ ตำบล ซึ่งตามโครงสร้างของพระราชบัญญัติแล้วไม่มี หรือมีการตั้งศูนย์ประสานงานการพระพุทธศาสนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องท้าทายกับทางมหาเถรสมาคมเป็นอย่างมาก ดังนั้นพระทางอีสานจึงสนับสนุนพระพิมลธรรม เพราะท่านเป็นที่รักของพระทั่วไป สมัยที่ท่านเป็นสังฆมนตรีอยู่ก็เอาใจใส่ดูแลกิจการสงฆ์เป็นอย่างดี มีการพัฒนายกระดับวงการสงฆ์ให้ก้าวหน้าได้หลายอย่าง แต่มหาเถรสมาคมปัจจุบันไม่ได้สร้างอะไรที่ก้าวหน้าขึ้นมาเลย.....”^{๕๗}

๑๕. บทความ “กว่าพระพิมลธรรม-ชนวนฝ่าอาถรรพจักรสงฆ์” ^{๕๖} ^{๕๗} เรื่องทอง
แล้ว น. ๑๕

เป็นที่น่าสังเกตว่า อคติที่พวกทรรพามีต่อประชาชนใน
 ภาคอีสานนั้นมันช่างยึดเขี่ยยาวนานและติดแน่นเสียจริง ๆ ดู
 ประหนึ่งว่า การเกิดมาเป็นชาวอีสานนั้นมันต่ำช้าเลวทรามมาก
 หรืออย่างไร ถ้าจะว่าไปแล้ว เสียงของพระสงฆ์ในภาคอีสาน
 ในการต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมนั้นมันก็ไม่น่าจะผิด เพราะประเด็น
 มันไม่น่าจะอยู่ที่ว่า คนที่พูดเพื่อความเป็นธรรมนั้นเป็นคนภาค
 นั้นจึงจะพูดได้ภาคนี้พูดไม่ได้ หรือเป็นคนภาคอีสานแล้วจะ
 พูดเพื่อความเป็นธรรมไม่ได้ และอีกประการหนึ่งพระทาง
 อีสานก็มีจำนวนมากก็น่าจะได้มีสิทธิมีเสียงบ้าง ไม่ใช่จะให้สิทธิ
 แต่เฉพาะพวกที่ขายตัวเป็นสมุนทรรพเท่านั้น ถ้าจะว่ากันโดย
 ตัวเลขแล้ว พระภิกษุจากภาคอีสานจะมีอยู่เท่าไรนั้นคงรวบรวม
 ได้ยาก เพราะพระภิกษุเหล่านั้นมิได้อยู่เฉพาะในวัดภาคอีสาน
 เท่านั้น หากแต่มีอยู่ในภาคอื่น ๆ แทบทุกภาค โดยเฉพาะใน
 วัดต่าง ๆ ๔๐๒ วัดในกรุงเทพมหานคร แต่ถ้าจะนับเฉพาะ
 จำนวนวัดก็พอจะเห็นได้ดังนี้ วัดมหานิกายทั่วประเทศตาม
 สถิติปี ๒๕๒๗ มีจำนวน ๒๘,๘๐๒ วัด เป็นวัดในภาคอีสาน
 ๑๔,๔๐๖ วัด ที่เหลือนอกจากนั้นอยู่ในภาคกลาง ภาคเหนือ
 และภาคใต้ ทั้งหมดรวมกัน ๑๔,๔๙๖ วัด ฝ่ายธรรมยุตมีวัดทั่ว

ประเทศ ๑,๕๕๗ วัด อยู่ในภาคอีสาน ๕๘๔ วัด ที่เหลือ
 นอกจากนั้นอยู่ในภาคกลาง ภาคเหนือและภาคใต้ก็รวมกัน
 ๕๗๓ วัด ดังนั้นจึงเป็นที่น่าแปลกใจแท้ ๆ ที่พวกทรรราชกลับ
 มองเห็นว่า เสียงของพระสงฆ์ชาวอีสานเป็นเสมือนเสียงนก
 เสียงกาที่น่ารำคาญไปได้ แต่คิด ๆ ดูแล้วก็เป็นเรื่องที่เข้าใจได้
 เพราะเขารู้ว่าพวกเผด็จการทรรราชแล้วเขาย่อมเกลียดและกลัว
 เสียงข้างมากเสมอ ยิ่งทรรราชที่มตบอดดมงายด้วยแล้ว จะให้
 เขามองเห็นธรรมได้อย่างไร

แต่อย่างไรก็ตาม ปัญหาความขัดแย้งและการต่อสู้ใน
 ปัจจุบันมิใช่เรื่องที่ใครจะเสแสร้งว่าเป็นเรื่องเล็กน้อย และเป็น
 เรื่องส่วนตัวอย่างที่เคยวางอุบายไว้หลอกคนตั้งแต่ก่อนแล้ว
 เพราะถึงอย่างไรก็ตามผู้มองเห็นแล้วว่า

“ปัญหาในเรื่องนี้...มิใช่ปัญหาเฉพาะเรื่องของตัวบุคคล
 เท่านั้น แต่เป็นสิ่งที่กระทบกระเทือนต่อวงการสงฆ์ทั่วทั้งหมด
 อันจะเป็นสิ่งที่ขัดขวางอนาคตของวงการพระศาสนา ว่าจะยังคง
 จมปลักอยู่ในสภาพที่การบริหารถูกยึดกุม โดยบุคคลจำนวนน้อย
 ที่ไม่เคยได้เข้าไปสัมผัสกับสภาพความเป็นจริง แถมยังเอาแต่
 เล่นพวกเล่นพ้อง ก็ถึงกันผู้ที่มีความสามารถ มีความคิดสร้าง

สรรค์ที่ควรได้มีโอกาเข้ามาบริหาร พัฒนากิจการสงฆ์ให้ก้าวหน้าต่อไป หรือจะคลี่คลายไปสู่หนทางที่ดีกว่าที่เป็นอยู่^{๕๒}

ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ การต่อสู้ในวงการคณะสงฆ์ปัจจุบัน แม้จะยังมีนามของพระพิมลธรรมเข้ามาเกี่ยวข้องก็เป็นเพียงแต่เป็นสัญลักษณ์ของการต่อสู้ และของความถูกต้องเป็นธรรมเท่านั้น หากแต่ภารกิจการต่อสู้จริง ๆ นั้นได้กลายมาเป็นของบรรดาพระภิกษุสามเณรและอุบาสกอุบาสิกาผู้รักความเป็นธรรมทั้งหลายนั้นโดยสิ้นเชิงแล้ว แต่ประเด็นการต่อสู้ก็ยังคงเป็นการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยและความเป็นธรรม ซึ่งต่อเนื่องมาจากระยะก่อนนั่นเอง

ข. ปฏิบัติการจองเวรอันไม่สิ้นสุด

ประเด็นของการต่อสู้ที่เกี่ยวข้องด้วยพระพิมลธรรมในระบอบปี ๒๕๐๘ มาจนถึงปัจจุบัน ได้แก่การเรียกร้องของพระภิกษุสามเณรและอุบาสกอุบาสิกาผู้รักความเป็นธรรม ให้คืนสมณศักดิ์แก่พระพิมลธรรม การแต่งตั้งพระพิมลธรรมเป็นอธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุฯ และการแต่งตั้งสมเด็จพระราชาคณะในตำแหน่งที่ว่างลง ซึ่งจะได้นำมาพิจารณาโดยสังเขปดังนี้

๕๒. จาก เรื่องเดียวกัน น. ๑๖

(๑) การคืนสมณศักดิ์แก่พระพิมลธรรม เนื่องจากการกดขี่ข่มเหงโดยการก่อกรรมลามกของพวกทรรราชเพื่อเหยียบย่ำทำลายพระพิมลธรรมให้พินาศนั้นไม่เป็นผลสำเร็จ เพราะในที่สุดท่านก็ได้รับชัยชนะและกลับมาสู่สำนักด้วยการรับรองอย่างท่วมท้นจากคณะสงฆ์และอุบาสกอุบาสิกาผู้รักความเป็นธรรมดังกล่าวมาแล้ว ปัญหาจึงเกิดขึ้นว่า สมณศักดิ์ที่เคยมีอยู่นั้นจะอย่างไร? เพราะตามความตั้งใจของฝ่ายทรรราชนั้นก็คือ เมื่อทำลายพระพิมลธรรมลงแล้วจะยุบเลิกสมณศักดิ์ตำแหน่งนี้ โดยจะไม่มีใครแต่งตั้งใครอีก ทั้งด้วยการอ้างเหตุผลแบบผืนเองแก่เองว่าตำแหน่งนี้เป็นตำแหน่งที่มีอาถรรพณ์ เพราะผู้ได้รับแต่งตั้งมักเป็นคนหัวแข็งเป็นกบฏ ซึ่งเป็นเรื่องเหลวไหลไร้สาระทั้งเพ แท้ที่จริงก็เพื่อทำลายสัญลักษณ์ของความเชื่อถือในหมู่สงฆ์ที่เคยมีอยู่ต่อผู้ที่ต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย ความเป็นธรรมและความก้าวหน้าในวงการคณะสงฆ์ไทยนั้นมากกว่า

ดังนั้น เมื่อทำลายล้างตัวบุคคลลงไปได้ ก็เกิดปัญหาสถานภาพและสิทธิที่เคยมีอยู่เดิมนี้ว่าจะอย่างไร เมื่อเผชิญปัญหาดังกล่าว กลุ่มทรรราชในวงการมหาเถรสมาคม โดยการ

แนะนำของอำนาจมืดที่อยู่เบื้องหลัง ก็ได้ปล่อยเรื่องนี้ไว้เฉยๆ โดยไม่มีการประกาศถอนอธิกรณ์ และไม่พูดถึงเรื่องสิทธิและฐานะของพระพิมลธรรม ซึ่งโดยทางการเวลานั้น ท่านถูกเรียกว่า พระอาจ หรือ มหาอาจ นั้นเลย โดยทำเฉยอยู่อย่างนั้นเป็นเวลาถึง ๘ ปี ถึงแม้ว่าสมเด็จพระสังฆราชบางองค์ กล่าวคือ สมเด็จพระสังฆราชปุ่น วัดพระเชตุพนฯ ซึ่งทรงดำรงตำแหน่งระหว่าง พ.ศ. ๒๔๑๕-๒๔๑๗ นั้นจะได้ทรงใช้ความพยายามแก้ไขปัญหาในเรื่องนี้อยู่มาก แต่ก็ถูกขัดขวางจากพวกทรราชและอำนาจมืด จนไม่อาจทำอะไรให้ลุล่วงไปได้ และท่านก็ทรงอยู่ในตำแหน่งเพียง ๑ ปี ๔ เดือน กับ ๑๗ วัน ซึ่งน้อยเหลือเกินในการที่จะต่อสู้กับอำนาจมืดที่ปกแผ่อยู่เหนือวงการคณะสงฆ์ไทยมาเป็นเวลานานนั้นได้

แต่แล้วเมื่อกระแสการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย เป็นธรรม และความก้าวหน้าทางสังคมฝ่ายอาณาจักรได้ขึ้นสู่กระแสสูง ผ่านเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ที่ยิ่งใหญ่ กลุ่มทรราชใหญ่น้อยต้องถอยหลังขั้วระยะหนึ่ง ทำให้กลุ่มทรราชในวงการคณะสงฆ์และอำนาจมืดที่ปกแผ่อยู่นั้นเกิดความหวาดหวั่นอำนาจของประชาชน และต้องหดหัวเข้าในกระตอง ตามกลุ่มทรราช

ฝ่ายบ้านเมืองนั้นด้วย ขณะเดียวกันกระแสการต่อสู้ในหมู่สงฆ์
ก็โดยกระตือรือร้น จึงได้เกิดมี “คณะยุวสงฆ์” เพื่อเรียกร้อง
ความเป็นธรรมในกรณีของพระพิมลธรรมชน ดังที่ท่านเจ้าคุณ
พระราชวรมุนี เจ้าคณะจังหวัดเลยได้กล่าวไว้ในแถลงการณ์
ของท่านอีกตอนหนึ่งว่า”....พระเถระทั้งสองรูป [พระพิมลธรรม
และพระศาสนโสภณ] นั้นพ้นคดีทางบ้านเมือง....แต่คณะสงฆ์ยัง
ปล่อยให้อธิการณ์เป็นมลทินอยู่อย่างไม่รู้หาย ทำก็ไม่ทำ ถอน
หรือไม่ยอมถอน แกล้งปล่อยให้เป็นมลทินจุจนกับักหลังติด
อยู่ ฉะนั้นยุวสงฆ์จึงกลัวอาณาจักรและคิดว่าจำเป็นต้องแก้ไข
ให้หายเสียจึงจะปลอดภัย จึงชุมนุมกันที่ลานอโศกวัดมหาธาตุฯ
....เมื่อวันที่ ๑๐ ถึงวันที่ ๑๗ มกราคม ๒๕๑๘ เป็นการชุมนุม
กันจำนวนพันจำนวนหมื่น ฝ่ายสนับสนุนก็ทยอยกันเข้าร่วม
อย่างไม่ขาดสาย เพื่อต้องการให้การประท้วงให้มีผลยิ่งขึ้น
บางรูปก็ตกลงใจอดฉันอาหาร....มีจำนวน ๕ รูปด้วยกัน และ
ยอมตายจริง ๆ เพื่อแลกกับความเป็นธรรม....

“ในที่สุดพระเถระฝ่ายปกครองก็ยอมปฏิบัติตามข้อเรียก
ร้อง ก็จะพิจารณาถอนคำสั่งลงโทษอดีตพระพิมลธรรม กับ
อดีตพระศาสนโสภณและยอมรับ พรบ. สงฆ์ที่ส่งเข้ารัฐสภาต่อไป

เป็นอันว่ายุวสงฆ์เหล่านี้ได้ทำงานให้ติดประวัติศาสตร์คณะสงฆ์ไทยไว้อย่างดีที่สุด...” ๕๓

จากการต่อสู้ของคณะยุวสงฆ์ไทยในคราวนั้น ยังผลให้ฝ่ายพระราชยอมอ่อนข้อ คือถอนอธิกรณ์และคืนสมณศักดิ์แก่พระพิมลธรรม โดยรัฐบาล นายสัญญา ธรรมศักดิ์ ท้ามกลางความชื่นชมยินดีของเหล่าภิกษุและอุบาสกอุบาสิกาผู้รักความเป็นธรรมทั่วประเทศ แต่สำหรับร่าง พรบ. คณะสงฆ์ฉบับใหม่นั้น กลุ่มพระราชรับไว้พอเป็นพิธี เพราะเวลานั้นกลุ่มดังกล่าวกำลังเร่งทำการรื้อฟื้นอำนาจพระราชฝ่ายบ้านเมืองอยู่อย่างเร่งรีบ จนในที่สุดก็มาถึงเหตุการณ์ ๖ ตุลาเถิดในปี ๒๕๑๙ ทำให้รัฐบาลและรัฐสภาซึ่งมาจากการเลือกตั้งโดยประชาชนนั้นต้องล้มเลิกไป แล้วพวกเผด็จการพระราชฝ่ายบ้านเมืองก็ขึ้นครองอำนาจอย่างเปิดเผยอีกวาระหนึ่ง ซึ่งพลอยทำให้พระราชฝ่ายศาสนาจักรและอำนาจมืดที่ปกแผ่อู่อยู่นั้นสามารถโผล่หัวออกมาจากกระตอง เพื่อปฏิบัติการจองเวรตามแผนของฝ่ายตนได้อีกต่อไป

(๒) กรณีการแต่งตั้งอธิบดีสงฆ์ วัดมหาธาตุฯ เรื่องการแต่งตั้งอธิบดีสงฆ์ (เจ้าอาวาส) วัดมหาธาตุฯ ซึ่งพระพิมลธรรมก็เคยครองตำแหน่งมาก่อนเมื่อถูกหาเรื่องกลั่นแกล้งที่

กล่าวถึงแล้วนั้น เมื่อท่านถูกถอดจึงมีการแต่งตั้งพระเถระรูป
 อื่นดำรงตำแหน่งสืบมาซึ่งก็เป็นเรื่องธรรมดา แต่ครั้นเมื่อ
 ตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุฯ ว่างลงอีก เนื่องจากพระ
 ธรรมปัญญาบดี เจ้าอาวาสขณะนั้นถึงแก่กรรมภาพ เมื่อวันที่
 ๑๕ กันยายน ๒๕๒๓ สมเด็จพระธีรญาณมุนี แห่งวัดจักรวรรดิ
 ราชาวาส กรรมการมหาเถรสมาคมก็ได้มีหนังสือลงวันที่ ๒๕
 กันยายน ๒๕๒๓ เพื่อกำหนดสมเด็จพระสังฆราชฯ เพื่อหารือ
 ว่าสมควรแต่งตั้งพระพิมลธรรมให้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัด
 มหาธาตุฯ สืบต่อไป และในเวลาไล่เรี่ยกันนั้น คือวันที่ ๓๐
 กันยายน ๒๕๒๓ “พระราชาคณะและพระครูสัญญาบัตรในวัด
 มหาธาตุฯ ทุกรูปเริ่มตั้งแต่พระธรรมวรนายก อธิการบดีมหา
 จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เจ้าคณะภาค ๑๒ พระธรรมราชานุวัตร
 รองเจ้าอาวาสองค์ที่ ๑ พระเทพสิทธิมุนี รองเจ้าอาวาสองค์ที่ ๒
 แม้แต่พระอุตรกณากิริย์ หรือ พระกิตติวุฒโฒภิกขุ ผู้
 โด่งดังก็ได้มีส่วนลงนามในหนังสือค่อนข้างมาก กราบทูลสมเด็จพระ
 พระสังฆราชฯ ให้แต่งตั้งพระพิมลธรรมกลับคืนเข้าดำรงตำแหน่ง
 เป็นเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุฯ เช่นเดียวกับความเห็นของพระธีร-
 ญาณมุนี” ๕๔

๕๔. บทความ “พระพิมลธรรม การเมืองในหมู่สงฆ์”, วารสาร สยามใหม่,

แม้ว่ากฎของมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๖ ซึ่งออกโดยอาศัยอำนาจตาม พรบ. คณะสงฆ์ปี ๒๕๐๕ (ฉบับแก้ไข) ระบุว่าในกรณีเจ้าอาวาสว่างลงให้ตั้งเจ้าอาวาสแทนภายในเวลาไม่เกินหนึ่งปี แต่กรณีเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุฯ นี้ก็ได้ถูกถ่วงเวลาต่อมาจนถึงเดือนกันยายนปี ๒๕๒๔ ซึ่งเกินเวลาหนึ่งปีตามกฎหมายของมหาเถรสมาคมฉบับนั้นด้วยซ้ำไป เรื่องนี้เมื่อมีผู้สนใจสอบถามเข้าจริง ๆ กลับมีการโยนกลองกันไปมาทั้งที่วราสาร สยามใหม่ ฉบับวันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๒๔ ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ว่า เมื่อคนข่าวไปตามสมเด็จพระญาณสังวร วัดบวรนิเวศฯ ซึ่งเป็นกรรมการมหาเถรสมาคมก็ตอบว่า “ไม่รู้ไม่ทราบ โน่นไปตามพระวิสุทธาธิบดี วัดไตรมิตรวิทยาราม ให้ความเห็นไม่ได้” ครั้นไปตามสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ วัดสามพระยา กรรมการมหาเถรสมาคมผู้มีอำนาจมากที่สุดผู้หนึ่ง ก็ตอบว่า “ไม่ได้ ไม่ได้ ต้องไปตามกรมศาสนาโน่น ให้สัมภาษณ์อะไรไม่ได้” นี่เป็นคำตอบแบบโยนกลองอย่างไม่น่าพอใจ ซึ่งตรงกันข้ามกับพระเถระบางรูปที่มีความรับผิดชอบ เช่น พระพุทธพจน์วราภรณ์ วัดราชบพิธ ฯ กรรมการมหาเถรสมาคมอีกรูปหนึ่งซึ่งตอบตรงไปตรงมาว่า “อาตมาเห็นด้วย ไม่ขัดเขาหรอก ถ้าเขา (พระพิมลธรรม) ไม่เป็น ใครจะมาเป็น แต่ว่าคน

เขาขี้ขลาดบางคน เขาไม่ยอมให้มาเป็น แต่คงจะเป็นเสียงส่วนน้อยหรอก”

กรณีการแต่งตั้งพระพิมลธรรมเป็นเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุฯ นั้นก็เป็นเรื่องที่เราเห็นได้ชัดเกี่ยวกับการเล่นเล่ห์เพทุบายของพวกเขาเผด็จการในวงการปกครองสงฆ์ ซึ่งยังสามารถอ้างอิงอำนาจมีดคมข่มคนอื่น และถ่วงตึงเรื่องนั้นจนดังที่สุดด้วยเล่ห์กลต่าง ๆ เช่นเสนอให้คณะกรรมการกฤษฎีกาตีความเรื่องการแต่งตั้งว่าจะขัดกับ พรบ. ๒๕๐๕ หรือไม่ (เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๒๔) ครั้นเมื่อคณะกรรมการกฤษฎีกาตีความว่าไม่ขัด และส่งเรื่องกลับมาเมื่อวันที่ ๒๖ สิงหาคม ๒๕๒๔ ก็ได้มีการถ่วงตึงเรื่องกันในที่ประชุมมหาเถรสมาคมอีกหลายครั้งในเดือนกันยายน ต่อมา ทงนฝ่ายที่ต้องการขัดขวางหน่วงเหนี่ยวพยายามจะกดดันพระเถระอื่น ๆ ให้ปฏิบัติตามความเห็นของฝ่ายตน แต่ก็ไม่สำเร็จ และผู้ที่ถูกกดดันมากที่สุดก็คือ พระวิสุทธาธิปไตย วัดไตรมิตร ฯ กรรมการมหาเถรสมาคมอีกรูปหนึ่งซึ่งเป็นเจ้าคณะจังหวัดพระนคร และเป็นเจ้าของเรื่องไปด้วย กับทั้งเป็นฝ่ายที่ใกล้ชิดกับฝ่ายอำนาจมีดคมไม่อาจจะพุดด้วยตนเองได้ ท่านก็ให้พระมหาธงชัย เลขา ฯ ของท่านมาบอกกับคนข่าวหนังสือ

พิมพ์ว่า “เรื่อง^๕คงไม่เปลี่ยนแปลง เพราะไม่มีใครเหมาะสมกว่าท่านเจ้าคุณพิมลธรรม....” สำหรับสมเด็จพระสังฆราชฯ เองก็นับว่าทรงมีมุกตาและอุเบกขาในเรื่อง^๕อยู่แล้ว แต่คงจะขัดข้องด้วยความกดดันจากบางฝ่ายจึงไม่อาจทรงตรัสอะไรได้ตรง ๆ ด้วยพระองค์เอง เพราะทรงเป็นองค์ประธานมหาเถรสมาคมอยู่ แต่ถ้าฟังจากคำแถลงของพระเทพวราภรณ์ เลขาฯ ของพระองค์ ซึ่งกล่าวแก่ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์ว่า “เรื่อง^๕ไม่มีอะไร กฤษฎีกาก็คัดความแล้ว อยู่ที่จะคืนตำแหน่งเดิมหรือจะแต่งตั้งใหม่เท่านั้น”^{๕๕} ซึ่งพอจะมองเห็นทรรศนะของพระองค์ท่านต่อบัณฑิตอย่างแจ่มชัดได้

พลังอันสำคัญอีกส่วนหนึ่งที่จลัมเสียมได้ก็คือ การเรียกร้องของคณะยุวสงฆ์ ซึ่งพวกทรรราชหาวคตล้วยอย่างยั้ง^๕ ก็ได้สำแดงออกอีกครั้งหนึ่งว่า ถ้ามีการถ่วงเวลาอีกต่อไปก็คงจะมีการชุมนุมเรียกร้องกันอีกวาระหนึ่ง พลังแห่งความถูกต้องเป็นธรรมหลาย ๆ พลังเหล่านี้ ได้กดดันให้มีการแต่งตั้ง^๕ท่านเจ้าคุณพระพิมลธรรมเป็นเจ้าอาวาสอีกวาระหนึ่ง แล้วหลังจาก

๕๕. ปรีชา รุ่งเรือง “ตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช—ระเบิดลูกใหม่ในวงการสงฆ์” วารสาร

นั้นท่านก็ได้รับการถวายปริญญาคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์ และ
 ตำแหน่งนายกสภาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย ชัยชนะดังกล่าวจึง
 นับเป็นชัยชนะของพระสงฆ์และอุบาสกอุบาสิกาผู้รักความเป็น
 ธรรมในวงการชาวพุทธแห่งประเทศไทยอีกวาระหนึ่ง

(๓) กรณีการแต่งตั้งสมเด็จพระราชาคณะแทนตำแหน่ง
 ที่ว่าง กรณีความขัดแย้งที่สำคัญอีกกรณีหนึ่ง ที่สะท้อนออก
 ที่ท่านเจ้าคุณพิมลธรรม ซึ่งยึดเยื่อมาจนถึงต้นปี ๒๕๒๘ นั่นคือ
 กรณีการสถาปนาพระราชาคณะชั้นสมเด็จแทนตำแหน่งที่ว่างลง
 ในช่วงปลายปี ๒๕๒๗ นั้น

ในวงการคณะสงฆ์ไทยมีระบบอันหนึ่งที่เรียกว่า สมณ-
 ศักดิ์ ซึ่งตามหลักการแล้วถือว่าพระภิกษุที่มีคุณธรรมความ
 สามารถ มีอาวุโส และได้สร้างคุณูปการแก่วงการพระศาสนา
 ก็จะมีการแต่งตั้งให้ได้รับสมณศักดิ์ต่าง ๆ ตามความเหมาะสม
 สำหรับชั้นในสมณศักดิ์ของไทยอาจแบ่งเป็นระดับต่าง ๆ
 ได้ เป็นสมณศักดิ์ชั้นล่าง และสมณศักดิ์ชั้นบนที่เรียกว่า พระ
 ราชาคณะ สมณศักดิ์ชั้นล่างได้แก่พระครูชั้นประทวนและ
 พระครูสัญญาบัตรชั้นต่าง ๆ สมณศักดิ์ระดับบนที่เรียกว่า พระ
 ราชาคณะ หรือชาวบ้านเรียกว่า “เจ้าคุณ” ก็แบ่งออกเป็น
 ชั้นต่าง ๆ คือ ชั้นสามัญ ชั้นราช ชั้นเทพ ชั้นธรรม ชั้นรอง

สมเด็จพระเจ้า และชั้นสมเด็จพระเจ้าและสูงขึ้นไปเหนือชั้นสมเด็จพระเจ้าก็มีตำแหน่ง
เดียวกันคือ สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก

การที่พระภิกษุได้สมณศักดิ์ระดับและชั้นต่าง ๆ โดย
เฉพาะอย่างยิ่งระดับพระราชาคณะนั้น ตามหลักแล้วย่อมเป็น
เครื่องแสดงถึงคุณธรรมความสามารถ ความอาวุโสและคุณูป
การที่ผู้นั้นได้สร้างไว้แก่พระศาสนาเป็นสำคัญ แต่ต่อมาในระยะ
ที่บ้านเมืองและวงการศาสนาได้ตกอยู่ภายใต้การปกครองของ
กลุ่มเผด็จการทหาร การแต่งตั้งสมณศักดิ์ส่วนหนึ่งได้กลายเป็น
เป็นเครื่องมือในการสร้างฐานอำนาจ และการปูนบำเหน็จแก่
พวกพ้องที่ประจบสอพลอ โดยไม่คำนึงถึงหลักคุณธรรมความ
สามารถ อาวุโส และคุณูปการที่มีต่อพระศาสนาเท่าที่ควร และ
ปัญหาดังกล่าวได้กลายเป็นปัญหาความเหลวแหลกไม่เป็นธรรม
ในวงการคณะสงฆ์ไทยมากขึ้นในระยะหลัง ๆ เพราะการแต่งตั้ง
ดังกล่าวนี้มักเป็นการมีผลประโยชน์ต่อการเข้าไปมีตำแหน่งใน
วงการปกครองอีกต่อหนึ่ง เช่นภิกษุที่ได้รับแต่งตั้งเป็นสมเด็จพระ
ราชาคณะก็จะได้เป็นกรรมการในมหาเถรสมาคมโดยตำแหน่ง
เป็นเจ้าคณะใหญ่ และมีโอกาสได้รับแต่งตั้งเป็นสมเด็จพระ
สังฆราช ๆ อีกด้วย สำหรับพระราชาคณะชั้นรอง ๆ ลงมา ก็จะ

มีโอกาสดำรงตำแหน่งในตำแหน่งบริหารระดับต่าง ๆ เช่น เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ หรือตำแหน่งอื่น ๆ อีกมากมาย ผลก็คือการปกครองของคณะสงฆ์ไทยจะเจริญหรือเสื่อมก็ขึ้นอยู่กับคุณธรรมความสามารถของภิกษุผู้อยู่ในตำแหน่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสำคัญ

ปัญหาความขัดแย้งที่สำคัญที่สุดที่เกิดขึ้นในวงการคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันนี้^{๕๕} ได้แก่ ปัญหาการแต่งตั้งสมเด็จพระราชาคณะ ซึ่งว่างอยู่ ๒ ตำแหน่ง คือ สมเด็จพระพุฒาจารย์ และสมเด็จพระธีรญาณมุนี ซึ่งจะต้องตั้งจากพระเถระชั้นรองสมเด็จพระราชาคณะ^{๕๖} และถ้าจะถือตามหลักคุณธรรม ความสามารถ และอาวุโสแล้วผู้ที่ควรได้รับแต่งตั้งก็จะได้แก่ พระพิมลธรรม (วัดมหาธาตุฯ) และพระธรรมวโรดม (วัดปทุมคงคา) อย่างไม่ต้องสงสัย แต่การกลับปรากฏว่า การแต่งตั้งดังกล่าวมิได้มีขึ้นโดยไม่มีใครทราบเหตุผล

ความเป็นมาโดยย่อของเรื่องนี้^{๕๗}มีอยู่ว่า เมื่อวันที่ ๒๗ มกราคม ๒๕๒๖ นั้น สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เสงี่ยม) แห่งวัดสุทัศน์ฯ ถึงแก่มรณภาพ ตำแหน่งสมเด็จพระราชาคณะว่างลง ๑ ตำแหน่ง ก็ได้มีการเคลื่อนไหวในการแต่งตั้งพระราชาคณะแทนตำแหน่งที่ว่างลง ทั้งในด้านประชาชน สื่อสาร

มวลชน และในหมู่สงฆ์อย่างกว้างขวาง

ทางบ้านประชาชนนั้นได้มีทั้งชาวบ้าน และ ส.ส. ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือทำการเคลื่อนไหวเพื่อให้มีการตั้งพระพิมลธรรมเป็นสมเด็จพระมาตังแต่แรกเมื่อมีตำแหน่งว่างลง

ทางด้านสื่อสารมวลชนก็ได้มีการลงข่าวและบทความตีแผ่ความเป็นไปในสังคมและปัญหาการแต่งตั้งสมเด็จพระราชาคณะแทนตำแหน่งที่ว่างอย่างต่อเนื่อง ซึ่งล้วนแต่มีการเสนอว่าผู้ที่เหมาะสมที่สุด คือ พระพิมลธรรม เช่น ข้อความที่ว่า “...พระเถระชั้นผู้ใหญ่ท่านหนึ่งซึ่งเชื่อกันในหมู่สงฆ์ว่ามีความเหมาะสมในหลายประการสำหรับการขึ้นสืบตำแหน่งสมณศักดิ์ ‘สมเด็จพระพุฒาจารย์’ คือพระพิมลธรรม...หากแต่กระแสการพลิกผันของการเมืองในอาณาจักรสงฆ์ซึ่งกล่าวกันว่ามีโครงสร้างการจัดระเบียบปกครองรวบอำนาจสืบทอดมายาวนาน พระพิมลธรรมซึ่งเป็นพระเถระที่มีความคิดก้าวหน้าล้ำเกินกว่าโครงสร้างอำนาจเดิมในอาณาจักรสงฆ์จึงถูกตัดทอนในทุกทางต่อการก้าวขึ้นสู่ตำแหน่ง ‘สมเด็จพระพุฒาจารย์’ ซึ่งเป็นตำแหน่งที่มีบทบาทสำคัญในมหาเถรสมาคม” ๕๖

๕๖. บทความ “คว่ำพระพิมลธรรม ขนวนล่าอาณาจักรสงฆ์”, เรื่องที่อ้างแล้ว, น. ๑๑.

นอกจากนี้ยังมีบางท่านวิตกไปถึงขั้นที่ว่าภารกิจกันพระ
พิมลธรรมนี้อาจมีผลต่อความมั่นคงของบ้านเมืองและของพระ
ศาสนาอีกด้วย ดังเช่นข้อความที่ว่า

“พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระ พิมลธรรมนั้นเป็นพระ
มหาเถระ ภูมิลำเนาเดิมอยู่ภาคอีสาน....เป็นพระมหาเถระผู้เฒ่า
เหมาะสมกับตำแหน่งสมเด็จพระพุฒาจารย์ ทั้งโดยอายุพรรษา
โดยหลักการณ์ชอบธรรม และโดยความเป็นผลดีต่อความ
มั่นคงของบ้านเมือง....

“ชาวอีสานโดยทั่วไปถ้าเทียบกับชาวภาคใต้ก็ท้องถิ่น
นิยมจักว่าทางภาคใต้มาก เพราะชาวอีสานส่วนใหญ่สำนึก
อยู่ในวิญญานอันเป็นสายเลือดอยู่ในส่วนลึกของหัวใจว่าภาค
อีสานด้อยความเจริญกว่าภาคอื่น....

“ถึงกระนั้นก็ต้องให้เกิดความรู้สึกที่ดีอันจะเป็นปัจจัย
เสริมความมั่นคงของบ้านเมืองจะผิดจะชอบอย่างไรในอดีตก็น่า
จะปล่อยวางลืมเสีย ควรจะนึกถึงความมั่นคงเป็นสำคัญ จึง
น่าจะถวายตำแหน่งเจ้าคณะปกครองชั้นสมเด็จพระราชาคณะแก่
ท่านเจ้าคุณพิมลธรรมเป็นอย่างยิ่ง ด้วยเหตุผลที่คำนึงถึงความ

มั่นคงของบ้านเมืองมากกว่าสิ่งอื่นใด” ๕๑

ตามปกติผู้ใดเสนอความคิดเห็นสนับสนุนพระพิมพ์ธรรม
ก็มักจะถูกฝ่ายอำนาจมืดทั้งในฝ่ายศาสนาจักรและอาณาจักรทั้ง
ข้อสงสัยในทางลบอยู่เสมอ เพราะเหตุนี้กรรมง์ที่ท่านผู้เสนอ
ข้อความดังกล่าวนี้จึงได้กล่าวถึงความบริสุทธิ์ใจของท่าน ไว้
ในตอนท้ายด้วยว่า “ให้สาบานต่อพระรัตนตรัยและพระสยาม
เทวาธิราชเจ้า ตลอดถึงเทพตาฟ้าดินทุกหมู่เหล่าก็ได้ว่า ความ
คิดเห็นของผู้เขียนเรื่องนี้เป็นอิสระบริสุทธิ์ใจ และเสรียิ่ง โดย
ไม่อยู่ภายใต้อาณัติของใคร ๆ ทั้งสิ้น”

สำหรับทางฝ่ายสงฆ์นั้นก็ปรากฏว่า

เริ่มแรกเจ้าคณะจังหวัดใน ๑๗ จังหวัดภาคตะวันออก
เจียงเหนือ ได้เคลื่อนไหวขอมติจากพระสงฆ์ใน ๑๗ จังหวัดทั้ง
กล่าว โดยมีพระราชรัตนโบล เจ้าคณะจังหวัดอุบล ฯ ในฐานะ
เลขาธิการศูนย์ประสานงานการพระพุทธศาสนาภาคตะวันออก
เจียงเหนือเป็นผู้ออกแบบสอบถามไปว่า พระเถระผู้ใหญ่รูป

๕๑. คามหุโธ (นามแฝง), “ความมั่นคงของบ้านเมืองกับความมั่นคงของ
พระศาสนา”, วารสาร สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๒๗,

ไหนที่ควรจะได้รับสมณศักดิ์ที่สมเด็จพระพุฒาจารย์ ปราบกฎว่า
คำตอบที่ได้กลับมาคือ พระพิมลธรรม

เมื่อพระราชรัตนโบลได้รับคำตอบดังกล่าวมาแล้ว ก็ได้
ส่งคำตอบส่งไปให้กรรมการมหาเถรสมาคมทุกรูป เพื่อให้
พิจารณาดำเนินการต่อไป

ในขณะเดียวกันสมเด็จพระธีรญาณมุนี เจ้าอาวาสวัด
จักรวรรดิราชาวาส ซึ่งเป็นกรรมการมหาเถรสมาคมด้วยรูปหนึ่ง
และมีตำแหน่งเป็นเจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก รับผิดชอบ
พระสงฆ์ในภาคตะวันออกและภาคตะวันออกเฉียงเหนือด้วยอีก
ตำแหน่งหนึ่ง ได้มีลิขิตกราบทูลสมเด็จพระสังฆราช ฯ ในฐานะ
ประธานกรรมการมหาเถรสมาคมให้สถาปนาสมณศักดิ์พระพิมล
ธรรมเป็นสมเด็จพระพุฒาจารย์

และต่อมา เมื่อสมเด็จพระสังฆราชได้รับลิขิตของสมเด็จพระ
ธีรญาณมุนีแล้ว ก็ทรงมีพระบัญชาลงไปยังกรมศาสนา ใน
ฐานะที่รับผิดชอบสำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคมให้ดำเนินการ
เรื่องต่อไปตามขั้นตอน

ทางกรมศาสนาได้ส่งเจ้าหน้าที่ผู้หนึ่งมารับหนังสือพระ
บัญชาของสมเด็จพระสังฆราช และจากนั้นก็ได้เรียบหายไป

ทว่าเจียบหายไปก็คือ หนังสือพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราชนั้นได้หายสาบสูญไปเลย รวมทั้งมติจากพระสงฆ์ใน ๑๗ จังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ก็มีได้มีการนำขึ้นมาพิจารณากันด้วย

เมื่อเรื่องเจียบหายไป พระสงฆ์ใน ๑๗ จังหวัดก็ได้เคลื่อนไหวกถามเรื่องนี้กับกรมการศาสนาอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งก็ได้คำตอบจากกรมการศาสนาว่า กรมการศาสนาได้ดำเนินการตามพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราชทุกประการ โดยได้นำเสนอเป็นเรื่องลับต่อที่ประชุมมหาเถรสมาคมถึง ๒ ครั้ง แต่ที่ประชุมมีมติให้รวบรวมเรื่องไว้พิจารณาเมื่อถึงคราวพิจารณา

ในที่สุด เมื่อผ่านวันที่ ๕ ธันวาคมไปแล้ว เจ้าหน้าที่กรมการศาสนากับกรมการมหาเถรสมาคมบางรูปที่พยายามกีดกันพระพิมลธรรม ก็ได้ออกมาอ้างว่า ตามที่เคยปฏิบัติมา การเลื่อนและแต่งตั้งสมณศักดิ์แก่พระสงฆ์นั้น จะทำเฉพาะวันที่ ๕ ธันวาคมเท่านั้น ฉะนั้นจึงต้องคอยพิจารณาในวันที่ ๕ ธันวาคมต่อไป ^{๕๘}

๕๘. บทรายงาน “ตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช—การเมืองระอในวงการสงฆ์ เมื่อพระพิมลธรรมตกเป็นเหยื่อ”, วารสาร ชาตธรรมาธิปไตย ๕-๑๕ ธันวาคม

นอกจากนี้ยังมีข้ออ้างอื่น ๆ เช่น จะตั้งผู้นั้นเป็นสมเด็จพระพุฒาจารย์ยังไม่ได้ เพราะศพของสมเด็จพระเจ้าองค์ก่อนนั้นยังไม่ได้เผา ซึ่งเป็นเรื่องไร้เหตุผล ดังที่ ส. ศิวรักษ์ได้กล่าวว่าข้ออ้างดังกล่าวนี้ “ฟังไม่ขึ้น” เพราะมีหลักฐานจากกรณีต่าง ๆ ที่เคยมีมาก่อนหลายกรณีที่หลักคำกล่าวอ้างนั้นอยู่แล้ว^{๕๕} และตัวอย่างที่ปัจจุบันที่สุดคือการตั้งสมเด็จพระพุฒาจารย์ วัดสุทัศน์ ฯ องค์ที่ล่วงลับสืบแทนสมเด็จพระพุฒาจารย์ วัดอรุณ ฯ องค์ก่อน ก็ไม่ได้รอเรื่องการปลงศพแต่อย่างใด กล่าวคือ “สมัยนั้นตำแหน่งสมเด็จพระพุฒาจารย์อยู่ที่วัดอรุณ ฯ ท่านได้ถึงมรณภาพลงแล้วก็สถาปนาตำแหน่งนั้นให้กับเจ้าอาวาสวัดสุทัศน์ ฯ เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๒๐ แต่มาทำพิธีพระราชทานเพลิงศพของสมเด็จพระพุฒาจารย์วัดอรุณ ฯ องค์เดิมในวันที่ ๓ สิงหาคม ๒๕๒๑ ก็ไม่เห็นจะมีปัญหาอะไร.....”^{๕๖} จึงเป็นที่เห็นได้ชัดว่าข้ออ้างที่กลุ่มเผด็จการผู้กุมอำนาจกล่าวอ้างนั้น เป็นเหตุผลจอมปลอมโดยแท้ และที่โจ่งแจ้งยิ่งขึ้นก็คือ แม้เวลาล่วงเลยไปหลังจากการปลงศพของสมเด็จพระพุฒาจารย์วัดสุทัศน์ ฯ นั้น

๕๕. ปรีชา รุ่งเรืองกุล, เรื่องที่อ้างแล้ว, น. ๑๒

๕๖. เสว กัณตวัฒน์, “จดหมาย : สมณศักดิ์ คือ สาสนวัตถุอันหนึ่ง”,

แล้ว ก็ยังไม่มีความจำเป็นที่จะมีการแต่งตั้งสมเด็จพระพุฒาจารย์องค์ใหม่แทนแต่อย่างใด

ครั้นต่อมาเมื่อกลางปี ๒๕๒๗ สมเด็จพระธีรญาณมุนี วักจกรวรรดิราชาวาส ได้ถึงแก่มรณภาพไปอีกรูปหนึ่ง ทำให้ตำแหน่งสมเด็จพระราชาคณะตำแหน่งกรรมการมหาเถรสมาคม รวมทั้งตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่หนตะวันออกซึ่งรับผิดชอบในการปกครองคณะสงฆ์ภาคตะวันออกและภาคตะวันออกเฉียงเหนือว่างลงอีกด้วย และการถึงแก่มรณภาพของสมเด็จพระองค์นี้ ย่อมเป็นที่แน่นอนว่าพระราชในวงการปกครองคณะสงฆ์ไทยคงจะจิตใจเป็นล้นพ้นเพราะเสียหนามของเขาคือสิ้นไปอีกรายหนึ่ง เพราะท่านผู้นี้มีความอาวุโสเป็นอันดับสามต่อจากสมเด็จพระสังฆราช ฯ ถ้าไม่มีท่านเสียรูปหนึ่งก็คงจะทำให้เสียงของพระราชในมหาเถรสมาคมดังขึ้นอีกมาก เพราะปัจจุบันสมเด็จพระราชาคณะฝ่ายมหานิกายเหลืออยู่เพียงรูปเดียว นอกจากจะกุมอำนาจในมหาเถรสมาคมเกี่ยวแก่กิจการฝ่ายมหานิกายอย่างเด็ดขาดโดยปริยาย แล้วยังควบตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่หนกลาง และหนใต้ เข้าไปอีกด้วย ส่วนตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่หนเหนือที่สมเด็จพระพุฒาจารย์เคยครองอยู่สมเด็จพระองค์นี้ยังอยู่แต่ผู้เดียวนี้ก็เต็มอบให้พระพุทธรังษี มุนี เจ้าอาวาสวัดเบญจมบพิตร ฯ ซึ่งเป็นบวรวิรผู้ใกล้ชิดของ

ตนเข้าครอบครองไว้ เพื่อสร้างเงื่อนไขปูทางไปสู่การเสนอ
แต่งตั้งให้เป็นสมเด็จพระเจ้าต่อไป ทั้ง ๆ ที่มีระดับอาวุโสอยู่เพียงอันดับ
๕ เท่านั้น ในบรรดาพระราชอาคันตุกะชั้นรองสมเด็จพระเจ้าที่มีอยู่ ๑๒ รูป

แต่อย่างไรก็ตาม การที่มีตำแหน่ง “สมเด็จพระเจ้า” วางลง
ถึงสองตำแหน่งแล้วปล่อยทิ้งไว้เฉย ๆ เป็นเวลานาน ๆ นั้น ก็คง
เป็นเรื่องที่ไม่สนุกนักสำหรับพวกทราชมุขอำนาจอภัยชนกัน
เพราะตามประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมานั้น ถ้าตำแหน่งตั้ง
กล่าวว่างลง ก็จะมีการแต่งตั้งผู้ที่มีความเหมาะสมให้ดำรง
ตำแหน่งสืบแทนต่อไปอย่างไม่ขาดสาย และบรรดาผู้ที่เหมาะสม
ที่สุดตามลำดับในปัจจุบันแล้วก็ได้แก่ พระพิมลธรรม (วัด
มหาธาตุฯ) และพระธรรมวโรดม (วัดปทุมคงคา) มาเป็น
อันดับที่หนึ่งและที่สองตามลำดับ

กล่าวสำหรับพระพิมลธรรมแล้ว ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง
คุณธรรม ความสามารถ ความอาวุโส และผลงานที่สร้างไว้
ในพระศาสนาชั้นนี้ ย่อมเป็นที่ยอมรับกันอยู่แล้วโดยกว้างขวาง
ทั้งในหมู่สงฆ์ และอุบาสก อุบาสิกาทั่วประเทศ ซึ่งเราไม่
อาจนำมากล่าวให้หมดในที่นี้ได้ ถ้าจะอ้างอิงตามลิขิตของ
สมเด็จพระธีรญาณมุนีที่เป็นผู้เสนอให้มีการพิจารณาแต่งตั้ง

พระพิมลธรรม เป็นพระราชาคณะชั้นสมเด็จ ตามหนังสือลงวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๒๖ ก็จะเห็นลักษณะเด่นของ พระพิมลธรรม หลายประการคือ

“(๑) พระพิมลธรรม จำเริญด้วยอายุพรรษายิ่งกว่า พระราชาคณะชั้นหิรัญบัฏ (รองสมเด็จ) ทุกรูปในปัจจุบัน (๒) มีอาวุโสทางสมณศักดิ์เป็นลำดับที่ ๑ (๓) ดำรงสมณศักดิ์ชั้นหิรัญบัฏมานานถึง ๓๕ ปี (ถ้านับถึงปี ๒๕๒๗ ก็เป็น ๓๕ ปี) (๔) ได้สนองงานพระศาสนาในอดีตตั้งแต่ฐานะเบื้องต้นจนได้รับตำแหน่งเป็นสังฆมนตรีว่าการองค์การปกครอง มีผลงานปรากฏอยู่หลายประการ (๕) ปัจจุบันได้ปฏิบัติงานสนองพระศาสนาบรรลุผลได้เป็นเอนกประการทั้งภายในและนอกประเทศ”๑

ปัจจุบันพระพิมลธรรมอายุ ๘๒ ปี บวชมาแล้ว ๖๒ พรรษา และครองสมณศักดิ์พระราชาคณะ ชั้นรองสมเด็จมาแล้วเป็นเวลา ๓๕ ปี นับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๒ ซึ่งเมื่อเทียบกับพระราชาคณะชั้นรองสมเด็จด้วยกันเวลานี้จำนวน ๑๒ รูป เมื่อเรียงตามลำดับอาวุโส โดยถือเอาจำนวนปีที่ดำรงสมณศักดิ์ชั้นรองสมเด็จมาแล้วเป็นหลักก็จะเห็นได้ดังนี้

๑. ปรีชา รุ่งเรืองกุล, เรื่องที่อ้างแล้ว, น. ๑๒

- (๑) พระพิมลธรรม (วัดมหาธาตุ ฯ-มหานิกาย) ๓๕ ปี
- (๒) พระธรรมวโรดม (วัดปทุมคงคา-มหานิกาย)
๑๒ ปี
- (๓) พระวิสุทธาธิบดี (วัดไตรมิตร ฯ-มหานิกาย)
๑๑ ปี
- (๔) พระพุทธพจน์วราภรณ์ (วัดราชบพิธ ฯ-ธรรมยุต-
นิกาย) ๑๑ ปี
- (๕) พระพุทธวิมค์มุนี (วัดเบญจมบพิตร ฯ-มหานิกาย)
๑๑ ปี
- (๖) พระญาณวโรดม (วัดบวรนิเวศ ฯ-ธรรมยุตินิกาย)
๑๑ ปี
- (๗) พระพรหมคุณาภรณ์ (วัดสระเกศ ฯ-มหานิกาย)
๑๑ ปี
- (๘) พระพรหมมุนี (วัดนรนาถ ฯ-ธรรมยุตินิกาย)
๘ ปี
- (๙) พระธรรมบัญญัติจารย์ (วัดราชประดิษฐ์ ฯ-ธรรม-
ยุตินิกาย) ๗ ปี
- (๑๐) พระศาสนโสภณ (วัดเทพศิรินทร์ ฯ-ธรรมยุต-
นิกาย) ๖ ปี

(๑๑) พระวิสุทธิวงศาจารย์ (วัดพิชัยญาติ ฯ-ธรรมยุต-
นิกาย) ๖ ปี

(๑๒) พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (วัดสุพรรณาราม-มหา-
นิกาย) ๖ ปี

ดังนั้นความมีอาวุโสของพระพิมลธรรมน้อย่อมมีมาก
กว่ารูปอื่น ๆ อย่างขาดลอย หรือถ้าจะมองย้อนหลังให้ไกลไป
กว่านั้น ก็จะเห็นได้จากข้อสังเกตของ ส. ศิวรักษ์ ที่ว่า
ถ้าหากพระพิมลธรรมไม่ถูกกักกันกั้นแก้งแล้ว “บ้านนี้พระ
พิมลธรรมอาจได้เป็นไม่แต่สมเด็จพระราชาคณะ หากอาจ
เป็นองค์สกลมหาสังฆปริณายกไปแต่ก่อนสมเด็จพระอริยวง
ศาคตญาณ วัดพระเชตุพน ฯ ด้วยซ้ำไป” และคำกล่าวน้อย่อม
มีเหตุผลน่าฟังไม่น้อย กล่าวคือ สมเด็จพระเจ้า วัดพระเชตุพน ฯ
นั้นได้ขึ้นครองสมณศักดิ์ขึ้นรองสมเด็จพระ (ที่พระธรรมวโรดม)
เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๙ หลังพระพิมลธรรม ๗ ปี และสำหรับ
สมเด็จพระสังฆราชองค์ปัจจุบัน (วัดราชบพิธ ฯ) ก็ขึ้นครอง
สมณศักดิ์ขึ้นรองสมเด็จพระ (ที่พระอุบาลีคุณูปมาจารย์) เมื่อปี
พ.ศ. ๒๕๐๐ หลังพระพิมลธรรม ๘ ปี ดังนั้นแม้สมเด็จพระ
ราชาคณะทุกรูปที่เป็นอยู่ในเวลานี้ล้วนแต่ครองสมณศักดิ์ขึ้น
รองสมเด็จพระภายหลังพระพิมลธรรมทั้งสิ้น ก็ดังที่สมเด็จพระ

ธีรญาณมุนีได้กล่าวยืนยันไว้แล้วว่า “พระพิมลธรรมเป็นชั้น
 ธีรญาณมาก่อนเขาทั้งหมด” นั่นก็นับว่าเป็นการถูกต้องตามความ
 เป็นจริง

สำหรับคุณธรรมความสามารถนั้นก็เป็นที่รับรองกันทั่ว
 ไปทั้งในหมู่สงฆ์และอุบาสกอุบาสิกา ทั้งภายในและต่างประเทศ
 ดังเป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้ว

ดังนั้นเมื่อมีสมเด็จพระราชาคณะว่างลงถึงสองตำแหน่ง
 เช่นนี้ บรรดาพระสงฆ์สามเณร ตลอดจนอุบาสกอุบาสิกาทั้ง
 หลาย ต่างก็หวังและรอคอยว่าจะมีการสถาปนาพระเถระชั้น
 รองสมเด็จพระูปที่มีความเหมาะสมดังกล่าวดังนี้ในปัจจุบัน อย่าง
 แน่นนอน เพราะไม่มีเหตุผลและข้ออ้างใด ๆ ที่จะรอต่อไปอีก
 แล้ว และการแต่งตั้งดังกล่าวย่อมหมายถึงการสืบแทนตำแหน่ง
 กรรมการมหาเถรสมาคมที่ว่างอยู่สองตำแหน่ง และตำแหน่ง
 เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ กับเจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก ซึ่งต้อง
 ดูแลการปกครองสงฆ์ประมาณสามในสี่ของประเทศนั้นด้วย

สำหรับในวงการคณะสงฆ์ก็ปรากฏว่าในปีต่อมาเจ้าคณะ
 จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๑๕ จังหวัด ได้มีบันทึก
 ความเห็นสนับสนุนการตั้งพระพิมลธรรมให้ครองตำแหน่งหนึ่ง
 ที่ว่างอยู่ดังกล่าวแล้วอีกครั้งหนึ่ง

นอกจากนี้ก็ยังมีความเชื่อถือได้กล่าวว่า สมเด็จพระ
อริยวงศาคตญาณสกลมหาสังฆปริณายกองค์ปัจจุบัน ก่อนที่จะ
ทรงพระประชวรและเข้ารับถวายการรักษาที่โรงพยาบาลศิริราช
นั้น พระองค์ก็ได้ทรงมีบันทึกเสนอการแต่งตั้งดังกล่าวนั้นไป
แล้ว เรื่องนี้ได้ส่งไปยังกระทรวงศึกษาธิการเพื่อนำเสนอคณะ
รัฐมนตรีและนำขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวายให้พระมหากษัตริย์ทรงลง
พระปรมาภิไธยต่อไป แต่แล้วจนถึงปี ๒๕๒๗ เรื่องนี้ก็หาย
เงียบไปเฉย ๆ อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งเท่ากับเป็นการทำลายเหยียด
หยามต่อวินิจฉัยขององค์สมเด็จพระสังฆราชเองอีกด้วย

ปัญหาจึงมีอยู่ว่า อำนาจมีหรือไฉนที่อยู่ที่เบื้องหลัง
เหตุการณ์ดังกล่าวนี้คือใครที่ไหน? ข้อสันนิษฐานกระแสหนึ่ง
เข้าใจว่ามาจากวงการพระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย ทั้งนี้โดยอาศัย
ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เคยมีมาก่อนเป็นเวลานาน ซึ่งย่อม
มีเหตุผลที่น่ารับฟัง แต่โดยรูปธรรมแล้ว อำนาจมีดังกล่า
วก็จะมาจากพระเถระผู้ใหญ่ในวงการเป็นสำคัญ ส่วนจะเป็นใคร
นั้นไม่แจ้งชัด แต่สำหรับองค์สมเด็จพระสังฆราชของปัจจุบัน
ย่อมอยู่ในข่ายที่จะต้องได้รับการยกเว้นในความสงสัยข้อนี้ เพราะ
พระองค์ท่านได้แสดงตนว่าทรงตั้งอยู่ในพรหมวิหารอย่างสม่ำเสมอ
มาโดยตลอด สมเป็นองค์สกลมหาสังฆปริณายก ดังนั้น

อำนาจมีตังกล่าวจึงต้องมาจากผู้หนึ่งมิใช่พระองค์ท่านอย่างแน่นอน ความจริงแล้ว ตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช^๕ที่ว่างลงรวมทั้งอำนาจหน้าที่อื่น ๆ ที่เป็นหน้าที่โดยตำแหน่งนั้นเป็นอัครราชของฝ่ายมหานิกายซึ่งพระธรรมยุตยอมไม่มีสิทธิอยู่แล้ว เพราะตำแหน่งพระราชอาคัน^๕ชนสมเด็จ ในปัจจุบันซึ่งมีอยู่หกตำแหน่งนั้น ฝ่ายธรรมยุตครองอยู่แล้วสามตำแหน่ง เมื่อนับรวมกับตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช^๕ ซึ่งสูงสุดนั้นอีกหนึ่งตำแหน่งก็เป็นสี่ตำแหน่ง สำหรับฝ่ายมหานิกายนั้นได้ครองเพียงสามตำแหน่ง เมื่อว่างลงสองตำแหน่งก็เหลือที่มีตัวตนอยู่ตำแหน่งเดียว คือสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฟื้น ชุตินฺธโร) วัดสามพระยา ซึ่งเมื่อสิ้นสมเด็จพระธีรญาณมุนี ที่อาวโสกว่าแล้ว ท่านรูปนั้นก็เหมือนพระสังฆราชฝ่ายมหานิกายนั่นเอง ถ้าพระผู้ใหญ่ว่าบางรูปในฝ่ายธรรมยุตจะกีดกันพระพิมลธรรมแล้ว ก็คงมิใช่เพื่อที่จะตั้งพระธรรมยุตเข้ามาแทน หากแต่เพื่อที่จะให้มีการตั้งพระมหานิกายที่พวกตนบัญชาได้เข้ามาเป็นพวกพ้องบริวารตามแผนในการแบ่งแยกและยึดมือฝ่ายมหานิกายให้พาดพิงกันเองดังที่เคยวางไว้แล้วนั้นมากกว่า

ข้อสังเกตประการที่สอง ก็คืออำนาจมีที่มาจากในวงการพระเถระฝ่ายมหานิกายเอง ซึ่งข้อสังเกตดังกล่าวก็ได้อาศัย

มูลเหตุจากเรื่องเดิมที่ทำให้พระพิมลธรรมต้องถูกข่มเหงรังแก
แทบเอาตัวไม่รอดดังกล่าวมาแล้ว ซึ่งได้มีผู้นำมาเป็นข้อสังเกต
เกี่ยวแก่ปัญหาปัจจุบันไว้ดังนี้

“เราต้องไม่ลืมว่าผู้ที่กีดขวางพระพิมลธรรมที่สำคัญที่สุดนั้น เวลานั้นยังมีเหลืออยู่แต่เจ้าคุณบางวัดเท่านั้น โดยที่ท่านองค์นั้นกุมเสียงฝ่ายมหานิกายในมหาเถรสมาคมไว้ในอำนาจเสียกว่าได้ และกลุบายของท่านองค์นั้นก็แยบคาย มีลูกเล่นลูกชน อันยากที่คนวงนอกจะตามทัน แม้ชนมายุจะล่วงมาจนบัดนี้แล้ว ก็หาปรากฏว่าท่านลดทิวาฐานะลงไปไม่ การศึกษาของคณะสงฆ์แปลกเปลี่ยนอยู่เวลานี้ก็เพราะท่าน พระสังฆาธิการระดับสูงชาดผู้ที่สามารถอย่างอาจหาญ ก็เพราะท่านคั่นรองสมเด็จพระราชาคณะผู้ที่ท่านหนุนขึ้นไปนั้น ยุวสงฆ์เคยกล่าวว่า บางองค์มีหน้าที่คอยเทกระโถนถวายเป็นท่านท่านนั่นเอง....

ที่ว่าเอกสารลิต (ของสมเด็จพระญาณมุนี) ที่มีไปถึงสมเด็จพระสังฆราชหายไปจากกรมศาสนานั้น อย่าไปโทษเจ้าหน้าทีชั้นผู้น้อยเลย ใครเลยในกรมนี้จะกล้าขัดพระบัญชา ตีร้ายสังฆราชฝ่ายมหานิกายจะเรียกเอาไปแล้วเก็บไว้เสียก็ได้..... ถ้าฟังกันในฝ่ายมหานิกายภาค

ไหน ๆ ก็ได้ เชื่อว่าประชาตติฝ่ายสงฆ์ย่อมมาที่พระ
 พิมลธรรมแทบทั้งสน^๕ ๖๒
 ข้อสังเกตที่น่าสนใจอีกกรณีหนึ่งมีข้อความว่า

กล่าวกันว่ากรณีที่พระพิมลธรรมถูกกีดกันไม่ให้
 ได้รับเลื่อนสมณศักดิ์นั้น ก็เนื่องจากระบบการมหาเถรฯ
 รูปที่พยายามกีดกัน กล่าวที่พระพิมลธรรมจะเข้าไปมี
 บทบาทในมหาเถรสมาคมซึ่งจะเป็นผลให้อำนาจของตัว
 เองถูกลดลง

นอกจากนี้ กรรมการมหาเถรฯ รูปนี้ก็ยังมีส่วน
 สำคัญที่ทำให้พระพิมลธรรมถูกจับสึก และถูกยึดข้อหา
 เป็นคอมมิวนิสต์เมื่อ ๒๔ ปีที่แล้ว

จากเหตุผลดังกล่าว จึงทำให้กรรมการมหาเถรฯ
 รูปนั้นพยายามทุกวิถีทางที่จะปลดพระพิมลธรรมออกไปให้
 พ้นทาง

และเป็นที่ทราบกันด้วยว่า กรรมการมหาเถรฯ
 รูปนี้ ต้องการจะหนุนพระพุทธรังษมนี่ เจ้าอาวาสวัด
 เบญจฯ ซึ่งมีอาวุโสเป็นลำดับ ๔ นับจากพระพิมลธรรม

๖๒. ส. ศิวรักษ์, เรื่องท่องแถว, น. ๑๘

ลงมา ให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระพุฒาจารย์

แต่การหนุนเจ้าอาวาสวัดเบญจ ๖ ของกรรมการ
มหาเถร ๖ รูปนี้ ก็ไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะกรรมการ
มหาเถร ๖ ส่วนใหญ่คัดค้านไม่เห็นด้วยเนื่องจากเจ้า-
อาวาสวัดเบญจ ๖ ยังอาวุโสไม่ถึง

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าเจ้าอาวาสวัดเบญจ ๖ จะ
มิได้รับสถาปนาให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระพุฒา-
จารย์ แต่ก็ได้รับการสนับสนุนจากกรรมการมหาเถร ๖
รูปนี้ให้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่หนเหนือ ซึ่งที่ผ่าน
มาพระเถระที่จะครองตำแหน่งนี้ มักจะเป็นชั้นสมเด็จพระ
พระราชคณะ และตำแหน่งเจ้าคณะหนเหนือเดิมเจ้า-
อาวาสวัดสุทัศน์ ๖ เป็นผู้ครองอยู่^{๖๓}

ลักษณะของการใช้อำนาจก็ตกกันและเล่น พรรคเล่นพวก
ของพระผู้ใหญ่ที่มีอำนาจฝ่ายมหานิกายดังกล่าวดูแลจะเห็นได้
จากข้อสังเกตของสื่อมวลชนอีกกรณีหนึ่งที่ว่า

กล่าวกันว่า พระพุทธรังษีฯ^๗ เจ้าอาวาสวัด
เบญจ ๖ เป็นผู้มีภาษิตที่สุด^๘ ทงนเนื่องจากสมเด็จพระ-

๖๓. บทรายาน, "ตำแหน่งสมเด็จพระพุฒาจารย์", เรื่องที่อ้างแล้ว,

พุทธโฆษาจารย์ เจ้าอาวาสวัดสามพระยา ซึ่งเป็นหนึ่งในกรรมการมหาเถรสมาคม ก่อนข้างจะมีความโน้มเอียงในทางสนับสนุนอยู่....

ดังนั้นจึงเป็นที่กล่าวกันในวงการสงฆ์ว่า บัญหาที่ยังไม่สามารถจะแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชองค์ใหม่ได้ ก็เนื่องจากติดขัดอยู่ที่สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์องค์นี้ “ท่านอยากให้วัดเบญจมบพิตรเป็น แต่ไม่อยากให้พระพิมลธรรมเป็นเพราะบาดหมางกลางแครงใจ เป็นคู่พยายบาทกันมานานตั้งแต่พระพิมลธรรมโดนจับเมื่อ ๑๐ กว่าปีก่อนแล้ว” แหล่งข่าวที่อยู่ใกล้ชิดวงการสงฆ์ผู้หนึ่งกล่าว....

การที่สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์มีแนวโน้มก่อนข้างจะสนับสนุนให้เจ้าอาวาสวัดเบญจมบพิตรเป็นสมเด็จพระพุฒาจารย์นั้น สามารถพิจารณาสังเกตได้จากการมอบตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่หนเหนือ ซึ่งเป็นของสมเด็จพระพุฒาจารย์วัดสุทัศน์ ฯ รูปที่ถึงแก่กรรมภาพให้วัดเบญจ ฯ ไปครองหลังจากที่สมเด็จพระพุฒาจารย์องค์นี้ถึงแก่กรรมไปได้ไม่นาน

ก็เหมือนกับเป็นการปูทางให้วัดเบญจฯ รอขึ้น
ตำแหน่งสมเด็จพระพุฒาจารย์.....๖๔

เป็นที่น่าสังเกตอีกด้วยว่าเมื่อสิ้นปี ๒๕๒๗ แล้ว ได้มี
การแต่งตั้งพระวิสุทธาธิบดี (ไสว วิฑูโร) วัดไตรมิตร ผู้ใกล้ชิดกับสมเด็จพระพุฒาจารย์ เป็นเจ้าคณะใหญ่หนตะวันออกอีกตำแหน่งหนึ่งควบตำแหน่งเจ้าคณะภาค ๘ และเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๕.๖ ความลบล้างแดนสนธยา

ข้อสังเกตอีกข้อหนึ่งเกี่ยวแก่สาเหตุของความอึดครึ้มในวงการปกครองคณะสงฆ์ไทย เห็นว่ามาจากฟ้าเบืองบน แต่เนื่องจากเรื่องนี้เป็นเรื่องที่คนทั้งหลายพูดไม่ออก เพราะถ้าเป็นสมัยก่อนก็เป็นอันแน่นอนว่าจะต้องโดน มะพร้าวหัวยัดปาก คีมลากลิ้น หรือไม้กีดตอกเล็บ บีบขมับ อย่างแน่นอน และถึงแม้ในเวลาปัจจุบันก็คงจะไปจบชีวิตในคุก ซึ่งก็โหดร้ายพอปานกัน สาเหตุที่ว่านี้จะเท็จจริงอย่างไร สาธุชนผู้มีใจเป็นธรรมพึงสลับและไต่ถามวญญู แต่สำหรับหลักฐานที่ก่อให้เกิดข้อสังเกตนี้ก็ยังมีอยู่ ดังเช่นที่สมเด็จพระธีรญาณมุนีได้เคยกล่าวไว้เรื่องกรรมหมิ่นพิทยลาภฯ ประธานองคมนตรี เมื่อ

ประมาณเกือบ ๓๐ ปีก่อนนั้นได้ทรงหัตถานเพื่อให้พระสังฆราชา
 วัดเบญจมบพิตรระงับการแต่งตั้งสมเด็จพระวันรัต เพราะทรง
 กลัวว่าพระพิมลธรรมจะได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งนั้น
 ดังที่ได้อ้างถึงแล้วในกรณีหนึ่ง และดังที่ ขรรค์ชัย บุนปาน
 ได้กล่าวถึงอิทธิปาฏิหาริย์ศาสนาไว้ตอนหนึ่งว่า “อิทธิปาฏิหาริย์
 นั้นใช้ไม่ได้เอาทีเดียว อ้างอิงพระบรมราชวินิจฉัยไปในั้น....
 ทำอะไรไม่เป็น ทำอะไรไม่ได้ลุ่มน้ำปะจุมก ไม่กล้าทำอะไร
 กล้าตัดสินใจ เออะอะก็อ้างสิ่งสูงสุดที่น่าสืบไม่ได้ ทูลถามไม่ได้
 คือการทำงานตามหน้าที่ที่ถูกต้องของประเทศตนกระนั้นหรือ” ๖๕
 นอกจากนั้น ส. ศิวรักษ์ ผู้สนับสนุนบางเกี่ยวแก่ความเป็น
 ไปในท้องฟ้าได้กว้างขวางลึกซึ้งผู้หนึ่งได้กล่าวว่า “ถ้าย้อน
 ความหลังไปครั้ง ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ยังเป็นนายก
 รัฐมนตรีอยู่นั้น รัฐบาลก็ได้มีคำรืขอให้ทรงยกพระพิมลธรรม
 ขึ้นเป็นสมเด็จพระพิมลธรรมมาแล้วด้วยซ้ำ ความข้อนนาย
 นิพนธ์ ศศิธร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการในเวลา
 นั้นเป็นผู้เกี่ยวข้องกับการถวายสมณศักดิ์ชั้นหรือชั้นของคําทาน
 ย่อมทราบเรื่องนิต และแล้ววันคืนคณายนายกรัฐมนตรีกลับให้
 สัมภาษณ์ว่า ไม่ทรงกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนสมณศักดิ์

๖๕. ขรรค์ชัย บุนปาน, เรื่องที่อ้างแล้ว,

เพราะดวงชะตาของพระพิมลธรรมไม่ต้องกับดวงพระชั้นชา ข้อ
เท็จจริงทางเบื้องหลังจะเป็นอย่างไร เราไม่มีทางจะทราบ
ได้.... ๖๖”

ก็เป็นอันว่าเรื่องยังคงอึมครึมต่อไป แต่ในฐานะที่
เรา^๗เป็น คน และ^๘ก็เชื่อว่าตนเป็นชาวพุทธ เราก็มีสติธิและหน้า
ที่จะต้อง คิด อย่างมีเหตุผล คนไทยเรามีคำพังเพยอยู่บทหนึ่ง
ว่า “ถ้าไม่มีมูลฝอยหมาไม่ช.....” เรื่อง^๙ถ้าไม่จริงคนอย่าง
ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรีที่เป็นหัวหน้ารับผิดชอบ
ประเทศไทยทั้งประเทศ และคนทั้งแผ่นดินถือว่าเขาเป็น
ปราชญ์ผู้ลึกลับ จะมาพูดเรื่อง^{๑๐}เล่นพล่อยๆ เพื่อความบันเทิงปาก
หรือเพื่อประโยชน์อันใด และถ้าเรื่อง^{๑๑}นี้เป็นจริงเราก็ต้องมา
ถามตัวเองว่า อันเมืองไทยเรา^{๑๒}อยู่ภายใต้ร่มเงาของศาสนาพุทธ
ดัง^{๑๓}ที่อ้างและชอบอ้างกันนั้นจริงหรือ? หรือว่าอยู่ภายใต้ศาสนา
พราหมณ์ ศาสนาผี และถ้าหากบ้านเมืองจะต้องวิบัติฉิบหาย
ไปเพราะการกระทำที่ไม่รับผิดชอบของผู้เป็นใหญ่ในบ้านเมือง
แล้วไซ้ร ก็คงจะโยนความผิดไปให้พระพรหม พระอิศวรว่า
เป็นผู้บันดาลให้เป็นไปกระนั้นหรือ? และถ้าเป็นเช่นนั้นบ้าน
เมืองไทยเรา^{๑๔}ก็คงกำลังถูกรอบงำด้วยอวิชานันทบ และ

ลำหลังพอ ๆ กับสมัยก่อนพุทธกาลนั่นทีเดียว และยังเป็นอวิชา
ที่ครอบงำอยู่ที่ส่วนบนของสังคมด้วยแล้ว บ้านในเมืองนี้จะเดิน
ต่อไปอย่างไร ก็เป็นเรื่องที่เราจะต้องพิจารณาให้ถ่องแท้จริง
จังเสียที่อีกด้วย

จากเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วย่อมเป็นการยืนยัน
อย่างแน่ชัดอีกครั้งหนึ่งว่า กรณีของพระพิมลธรรมนั้นมิใช่เรื่อง
ส่วนตัวดังเช่นฝ่ายพระราชพยายามจะบิดเบือนให้คนเห็นไปเช่น
นั้น แต่ตามความเป็นจริงแล้ว กรณีของพระพิมลธรรม เป็น
การสะท้อนความขัดแย้งและการกดขี่ในวงการปกครองคณะสงฆ์
ไทยที่ชัดเจนนที่สุด ในเมื่อตัวท่านเองต้องยืนอยู่แถวหน้าของ
การต่อสู้เพื่อความเป็นธรรม และวัดมหาธาตุฯ ก็เป็นเสมือน
บ่อปรการแห่งการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยและความเป็นธรรม
ของพระสงฆ์ฝ่ายข้างมากในวงการคณะสงฆ์ไทย ย่อมเป็นธรรม
ตามที่เหล่าพระราชผู้ต้องการผูกขาดอำนาจครอบงำวงการสงฆ์ไว้
แต่ฝ่ายเดียวนั้น ต้องพุ่งการกระหน่ำโจมตีมายังพระพิมลธรรม
และที่วัดมหาธาตุฯ ดังจะเห็นได้จากเรื่องราวแห่งความขัดแย้ง
และการกดขี่ข่มเหงที่มีติดต่อกันมาหลายสิบปีจนถึงปัจจุบัน และ
ยังไม่มีทีท่าว่าจะจบลงด้วยดีได้ง่าย ๆ ซึ่งเป็นประวัติศาสตร์การ
ต่อสู้ในเรื่องนี้ สามารถจะบันทึกลงไว้เป็นหนังสือหลายสิบเล่ม
ปัญหาที่ว่าทำไมจึงต้องมาลงที่พระพิมลธรรม? ทำไมพระพิมล

ธรรมจึงต้องตกเป็นเหยื่อ? นี่ ได้มีผู้แสดงความคิดเห็นไว้หลายท่าน ดังเช่น สมเด็จพระธีรญาณมุนี ผู้ล่วงลับไปแล้ว ได้กล่าวว่า “แกเป็นคนโหดร้ายไม่กลัวคน เข้าประชุมมีอะไรก็ว่ากัน....ครั้นพอบางองค์สู้ไม่ได้ก็เลยเกลียด เพราะฉะนั้นเขาไม่อยากให้เข้าร่วมอะไรด้วย เพราะแกพูดตรงๆ ไม่กลัวใคร....”^{๖๑} และยังมีกรณีที่ได้มีผู้ตั้งข้อสังเกตไว้ในวารสารชาติอธิปไตย ฉบับวันที่ ๙-๑๕ ธันวาคม ๒๗ ว่า “พระพิมลธรรมนั้นเหมือนกับ ‘บิดาจารย์’ ที่กรรมการมหาเถรสมาคมบางรูปหวาดกลัวยิ่งนัก หรืออีกนัยหนึ่งก็อาจเป็นเพราะพระพิมลธรรมเป็นตัวแทนของความดีและความถูกต้อง ทำให้กรรมการมหาเถรสมาคมบางรูปสร้างกระบวนการกีดกัน จนพระพิมลธรรมไม่ได้รับสถาปนาให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระพุฒาจารย์....”^{๖๒} ดังนั้น

ถ้าจะสืบสาวกันให้ลึกลงไปก็จะเห็นได้ว่า การต่อสู้เพื่อจรรโลงความเป็นธรรมและความก้าวหน้าในวงการคณะสงฆ์ไทย โดยเฉพาะการปกป้องสิทธิของคณะสงฆ์ฝ่ายมหานิกายนั้น ได้ดำเนินมาอย่างเข้มข้นโดยตลอดเป็นเวลานาน เช่นกรณีการ

๖๑. สมเด็จพระธีรญาณมุนี, เรื่องที่อ้างแล้ว

ปกบ็องวัดสำคัญ ๆ ฝ่ายมหานิกาย ๓ แห่ง ในภาคตะวันออก
เฉียงเหนือ คือ วัดพระธาตุพนม จังหวัดนครพนม วัดพระ
ธาตุนารายณ์เจงเวง และ วัดพระธาตุภูเพ็ก จังหวัดสกลนคร
ซึ่งถูกพระเถระผู้ใหญ่ฝ่ายธรรมยุตจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
รูปหนึ่งที่กำลังมีอำนาจอิทธิพลสูงในเวลานั้น ใช้เพทุบายส่งพระ
ธรรมยุตเข้ามายึดครอง พระพิมพ์ธรรมซึ่งเวลานั้นดำรงตำแหน่ง
สังฆมนตรีว่าการองค์การปกครอง เมื่อได้รับคำร้องเรียนจาก
เจ้าอาวาสทั้งสามวัดนั้น เพื่อให้ช่วยปลดเปลื้องภาวะการคุกคาม
ของฝ่ายธรรมยุตดังกล่าว ก็ได้ทำการนำเรื่องขึ้นพิจารณาและ
สั่งการให้ฝ่ายธรรมยุตเพิกถอนออกไป จนเป็นเหตุให้ตัวท่าน
ถูกบริภาษคำ่ว่าจากองค์สังฆนายก ซึ่งเป็นฝ่ายธรรมยุต ผู้เป็น
เหตุแห่งการยึดครองนั้น อย่างเสียๆ หายๆ แต่ท่านก็มิได้
ย่อท้อ ไม่ได้ตอบโต้การกล่าวอันไม่เป็นธรรมนั้น หากแต่ได้
อาศัยหลักการที่เป็นธรรมนำการต่อสู้จนเป็นผลสำเร็จในที่สุด
ท่ามกลางความเคียดแค้นชิงชังของฝ่ายที่เสียประโยชน์และฝ่าย
เพื่อนตลอดมา แต่เรื่องนี่ก็เป็นเรื่องภายในแบบ “ปิดประตู
ตีแมว” อีกเรื่องหนึ่งในหลาย ๆ เรื่องที่คนภายนอกยากที่จะล่วง
รู้ได้

เป็นที่เชื่อแน่ว่าความขัดแย้งและการต่อสู้ในลักษณะนี้ จะต้องยืดเยื้อยาวนานออกไป ตราบใดที่พระราชวังยังคงครอบงำ อยู่ในวงการคณะสงฆ์ไทย เพราะคนรุ่นใหม่ ๆ ที่เกิดมาในภายหลังนั้นย่อมจะมีลักษณะที่ก้าวหน้า รักความเป็นธรรมและกล้าหาญยิ่งขึ้น และจักต้องสืบทอดการต่อสู้ที่เป็นธรรมนั้นต่อไป ตามการก้าวหน้าแห่งยุคสมัย.

๘ บทที่ ๗

การก่อเกิดของขบวนการต่อสู้เพื่อ ความเป็นธรรม และประชาธิปไตย ในหมู่สงฆ์ในปัจจุบัน

ก. การก่อเกิดแห่งคณะสงฆ์

ดังได้กล่าวมาแล้วว่าประเด็นหลักของการต่อสู้อันยาวนาน
ในวงการคณะสงฆ์ไทยคือการต่อสู้ระหว่างฝ่ายก้าวหน้ารักประชา
ธิปไตยและรักความเป็นธรรม กับฝ่ายนิยมลัทธิเผด็จการแบบ
เจ้าขุนมูลนายอันล้าหลังนั้นเป็นสำคัญ และการต่อสู้ดังกล่าวก็
เกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กับทางฝ่ายอาณาจักรอย่างใกล้ชิดดังที่ได้กล่าว
ถึงมาแล้วนั้นเช่นเดียวกัน

เมื่อมันเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประชาธิปไตยและความเป็น
ธรรมมันก็ย่อมเกี่ยวข้องกับคนหมู่มาก อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้
ดังนั้นการต่อสู้ภายในวงการคณะสงฆ์ที่ในตอนต้นมักมีการเข้าใจ
ไปว่าเป็นเรื่องส่วนบุคคลนั้น ก็ได้คลี่คลายขยายตัวออกมาแล้ว
เผยให้เห็นลักษณะอันแท้จริงของการต่อสู้อันเกี่ยวเนื่องด้วย
ระบบและเกี่ยวข้องกับคนหมู่มากในที่สุด ภายใต้สภาพการณ์ของ

ระบบปกครองสงฆ์ซึ่งเป็นระบบที่บิดตายัน ก็ได้เกิดขบวนการต่อสู้ซึ่งจะถือได้ว่าเป็นขบวนการนอกระบบเกิดขึ้น ซึ่งมีทั้งฝ่ายก้าวหน้าต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยและความเป็นธรรม กับฝ่ายที่ต่อต้านประชาธิปไตยเพื่อรักษาอำนาจเผด็จการแห่งเจ้าขุนมูลนายอันล้าหลังอย่างเหนียวแน่นด้วยเช่นกัน

ขบวนการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยและความเป็นธรรมในวงการคณะสงฆ์ไทยที่เกิดขึ้นในระยะนี้ที่เด่นชัดที่สุดก็เห็นจะได้แก่ “คณะยุวสงฆ์แห่งประเทศไทย” ซึ่งได้เริ่มเคลื่อนไหวใหญ่ครั้งแรกเมื่อเดือนมกราคม ๒๕๑๙ ดังที่ได้กล่าวถึงในบทก่อนนี้แล้ว ประเด็นการต่อสู้ของ คณะยุวสงฆ์ ฯ เห็นได้ชัดก็คือต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยโดยเรียกร้องให้เปลี่ยนระบบการปกครองสงฆ์เสียใหม่ และการต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมเกี่ยวกับปัญหาพระพิมลธรรม ซึ่งการต่อสู้คราวนี้นักได้สำเร็จลงได้ส่วนหนึ่งแต่แล้วเมื่อเกิดเหตุการณ์ ๖ ตุลาเลือด เมื่อปี ๒๕๑๙ กลุ่มยุวสงฆ์ก็มีอันจำต้องแยกย้ายกันไป เพราะเป็นที่เห็นได้ชัดว่าภัยจากเหล่าสมุนทรราชผู้กระหายเลือด เวลานี้มันโหดร้ายป่าเถื่อนเพียงใด จึงเป็นการพินวยที่กลุ่มต่อสู้ด้วยวิธีสันติอันมีแต่

สองมือเปล่านี้ จะรับมือกับพวกมันได้ การสลายตัวในระยะนี้ จึงเป็นความจำเป็นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

สำหรับฝ่ายพระราชชนนี ยังคงความได้เปรียบอยู่ตลอดมา เพราะมีอำนาจอยู่ในมือทั้งฝ่ายอาณาจักรและศาสนาจักร และยิ่งเมื่อไม่มีองค์กรใดๆ ทำการต่อต้านหักท้วงด้วยแล้ว ก็ยังเป็นโอกาสให้ฝ่ายนั้นได้ใช้อำนาจสร้างความไม่เป็นธรรมในสังคม ตลอดจนอย่างต่อเนื่องและแม่นมั่น ต่อมาก่อให้เกิดความขัดแย้งใหม่ๆ ขึ้นอย่างไม่ขาดสาย จนในที่สุดขบวนการยุวสงฆ์ก็ได้ปรากฏตัวอีกครั้งหนึ่ง โดยเริ่มออกแถลงการณ์หลายฉบับนับตั้งแต่ปี ๒๕๒๗ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแถลงการณ์ฉบับวันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๒๗ นั้นได้มีการแถลงวัตถุประสงค์ของคณะดังกล่าว ที่มีทิศทางแน่นอนและชัดเจนอีกครั้งหนึ่งดังข้อความที่ว่า

“เป้าหมายสำคัญคือ การขจัดความขัดแย้งอันมิชอบ และสนับสนุนให้มีการปกครองคณะสงฆ์ในระบบสังฆสภา ดังนั้น การรวมตัวของพวกเรานั้นก็หมายถึงว่า บัญหาคัดค้านการปฏิบัติชอบของวงการคณะสงฆ์ระดับสูง ซึ่งกำลังซิงคิซิงเด่นนอกเหนือพระธรรมวินัย นอกคำสอนของพระบรมศาสดา ดังนั้น พวกเราพร้อมที่จะจรโลงแบบแผนอันดั่งามเพื่ออนุรักษไว้ให้เป็นสมบัติของอนุชนสืบไป.....

“จุดยืนของพวกเราคือสิ่งใดไม่ผิดไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย และกฎหมายเราจะทำสิ่งนั้น แม้ว่าจะขัดผลประโยชน์ของใครก็ตามแต่ สิ่งใดที่ผิดพระธรรมวินัย ผิดกฎหมาย พวกเราจะไม่ทำเป็นอันขาด”^{๖๘} และจากการปรากฏตัวครั้งใหม่นี้ก็ได้มีเสียงขานรับในหมู่ประชาชนและพระสงฆ์ผู้รักความเป็นธรรมกว้างขวางออกไป ดังเช่นเสียงสะท้อนจากสื่อสารมวลชนบางฉบับที่กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “จากคำแถลงการณ์นี้จะเห็นว่า ‘คณะยุวสงฆ์แห่งคณะสงฆ์ไทย’ นั้นเป็น กลุ่มอิสระที่ก่อตัวขึ้นเพื่อต่อต้านบางสิ่งบางอย่างที่กำลังทวีความรุนแรงในแวดวงศาสนาแน่นอนว่าสิ่งนั้นย่อมเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องไม่เที่ยงและนอกเหนือคำสอนของพระบรมศาสดา ที่คณะพระเถระ (บางกลุ่ม) กำลังประพฤติปฏิบัติอยู่..... จากการรวมตัวของพระสงฆ์ (ที่มีการศึกษา) กลุ่มดังกล่าว ย่อมแสดงให้เห็นว่าปัจจุบันมีบางอย่างที่กำลังเปลี่ยนแปลงไป (จากดีสู่ไม่ดี) และทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ ในวงการคณะสงฆ์มีกฎระเบียบมากมายสำหรับให้พระสงฆ์ยึดประพฤติปฏิบัติ จนพระสงฆ์ที่บวชมาแม้จะเผชิญกับ

๖๘. บทความ “ยุวสงฆ์คืนชีพ คลื่นธรรมลูกใหม่ในวงการสงฆ์”, วารสารวิวัฒน์, ๖-๑๒ ตุลาคม ๒๕๒๗, น. ๔๒

ความเหลวแหลกและความไม่เป็นธรรมในวงการ คณะสงฆ์มาก
เพียงใด ก็ไม่กล้าที่จะลุกขึ้นมาต่อต้าน อาจเป็นเพราะความคิด
เก่าๆ ที่ยังหยั่งรากในความรู้สึกนึกคิดก็ได้ จึงไม่กล้าที่จะแสดง
อะไรออกมา ทั้งๆ ที่มีความรู้สึกที่ไม่เห็นด้วยก็ตาม เมื่อทุก
สิ่งทุกอย่างในสังคมมันเปลี่ยนแปลงไป พระสงฆ์น่าจะพัฒนา
บทบาทของตัวเองให้เข้ากับสังคม แต่นั่นมิได้หมายความว่า
พระสงฆ์ต้องไปรับเอาสิ่งที่เหลวแหลกในสังคมมาเป็นเยี่ยงอย่าง
การรวมตัวของกลุ่มยุวสงฆ์จึงเป็นเหมือนกระแสน้ำแห่งธรรมะ
ที่เริ่มไหล....”๖๕

นอกจากนี้ก็ยังมียุทธะผู้ใหญ่มากมายได้ยกมาต้อนรับ
รับการเคลื่อนไหวดังกล่าวอย่างจริงจังและเปิดเผยอีกด้วย ดัง
เช่นคำแถลงการณ์ของ พระราชวรมุนีที่กล่าวถึงแล้วนั้น ตอน
หนึ่งมีใจความว่า “เมื่อได้ข่าวจากยุวสงฆ์ผู้หนึ่งว่า จะมีการ
ประชุมกันเรียกร้องความเป็นธรรมแก่สังคม คือ ขอแก้ พรบ.
สงฆ์เสียใหม่ตามแนวทางแห่ง พรบ. ๒๔๘๔ และ ขอนิมนต์ให้
เข้าร่วมด้วย ก็เต็มใจจะแจ้งให้ทราบว่า จะร่วมมืออย่างเต็มที่
เพราะมีใจรัก พรบ. สงฆ์ ๒๔๘๔ อย่างจริงใจ....”

๖๕. จากเรื่องเดียวกัน

ดังนั้นถ้าจะพิจารณาถึงความจำเป็นตามความเป็นจริงแล้ว การเกิดของขบวนการต่อสู้ของระบบดังกล่าวนี้ย่อมเป็นสิ่งหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะในเมื่อตัวระบบนั้นออกันไม่มีทางที่จะรับรู้ความเป็นจริงได้แล้ว ทางออกก็มีแต่การต่อสู้ของระบบนี้เท่านั้น ที่ว่านอกระบบ ก็หมายความว่า นอกระบบผูกขาดของมหาเถรสมาคมนั่นเอง ระบบดังกล่าวไม่อาจเปิดให้ฝ่ายที่ต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยและความเป็นธรรมใช้เป็นเวทีต่อสู้ได้ ซึ่งถ้าจะเปรียบเทียบกับสภาพของการต่อสู้ทางฝ่ายบ้านเมืองในเวลานี้ ก็มีความคล้ายคลึงกันอยู่หลายประการ เช่น เสียงที่มาจาก การเลือกตั้ง แท้ ๆ กลับไม่ใช่ผู้ช้ขาด หากแต่กลับไปรับใช้เป็นเครื่องมือของพวกนักการเมืองที่มาจากการแต่งตั้งซึ่งมีความโน้มเอียงในทางเผด็จการของคนหม่น้อย ส่วนเสียงที่มาจาก การเลือกตั้งของคนส่วนใหญ่กลายเป็นเสียงนกเสียงกา ซึ่งขาดอะไรไม่ได้ หากแต่คอยเป็นตรายางคอยประทับรับรองการกระทำของฝ่ายที่มาจากการแต่งตั้งเสียมากกว่า

ความคล้ายคลึงอีกประการหนึ่งก็คือ ตัวระบบที่มีอยู่ไม่เปิดให้ฝ่ายที่ต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยและความเป็นธรรมสามารถใช้เป็นเวทีต่อสู้ได้มากนัก เพราะมีอำนาจมืดคอยเป็นตัวคุกคาม

และถ่วงกิ่งอยู่ตลอดเวลา ดังจะเห็นได้จากกรณีการเลือกตั้งทั่วไปครั้งล่าสุดนี้ แม้พรรคการเมืองใหญ่ที่มี สส. จำนวนมากเป็นเรือนร้อย ก็ไม่มีหัวหน้าพรรคคนใดสามารถเป็นนายกรัฐมนตรีได้ ตรงกันข้าม พลเอกเปรม ฯ ซึ่งไม่มีพรรคการเมืองและไม่มี สส. อยู่ในมือแม้แต่คนเดียวกลับถูกอำนาจมืดผลักดันให้มาเป็นนายกรัฐมนตรี ทั้ง ๆ ที่ตัวเองก็ไม่ค่อยจะกระตือรือร้นที่จะเป็นด้วยซ้ำไป ขณะเดียวกัน สส. ส่วนใหญ่ที่ได้รับเลือกตั้งเข้ามาก็ไม่อาจใช้เวทีรัฐสภาเป็นเวทีต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยและความเป็นธรรมได้อย่างเป็นมรรคเป็นผล ดังจะเห็นได้จากการที่ สส. ส่วนใหญ่ทั้งในฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายค้านต้องเพิ่มบทบาทนอกสภามากขึ้น ความแตกแยกในวงการเมืองจึงขยายตัวกว้างขวางยิ่งขึ้น เพราะระบบที่ไม่เป็นธรรมคือเผด็จการและอำนาจมืด

สำหรับในวงการปกครองคณะสงฆ์นั้น ภายใต้ระบบการปกครองที่มีรูปแบบและเนื้อหาที่เป็นเผด็จการและอำนาจมืดครอบงำมากกว่าในฝ่ายอาณาจักร การต่อสู้ภายใต้ตัวระบบจึงเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยาก เพราะตกอยู่ในสภาพ "ปิดประตูตีแมว" ที่คนภายนอกมีทางล่วงรู้ได้ยาก เพราะโดยสมณวินัยแล้ว พระที่ถูกข่มเหงรังแกมักต่อสู้ด้วยขันติและไม่พูดอะอะ

ไว้วายให้คนภายนอกรู้เหมือนนักการเมืองฝ่ายอาณาจักร ดังเช่นกรณีที่เกิดขึ้นในปัจจุบันหลาย ๆ กรณี ซึ่งกรณีที่สำคัญที่สุดกรณีหนึ่งได้แก่ กรณีของพระราชกิตติโสภณ (ช่วง โชนนโต) รองเจ้าอาวาสวัดเบญจมบพิตร ซึ่งถูกพระพุทธรังษี (สุวรรณสุณโขโต) เจ้าอาวาสวัดนั้นกล่าวบริภาษและออกปากไล่ต้อนักคณะสงฆ์ว่าให้ไปอยู่วัดมหาธาตุ ฯ เพราะพระพุทธรังษีนี้ไม่พอใจและเข้าใจว่าพระราชกิตติโสภณสนับสนุนพระพิมลธรรมให้เป็นสมเด็จ ฯ แต่พระราชกิตติโสภณก็คงทนรับการบริภาษขับไล่นั้นด้วยขันติธรรมอย่างสูง ซึ่งเรื่องนี้พระสงฆ์ในวัดเบญจมบพิตรยอมรู้ดี แต่ประชาชนทั่วไปหาได้ล่วงรู้ไม่

เมื่อไม่มีระบบที่เป็นธรรมรองรับให้การต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยและความเป็นธรรมสามารถพัฒนาขยายตัวได้ การเคลื่อนไหวต่อสู้ดังเช่นกรณีของ “ยุวสงฆ์” ซึ่งกลุ่มผู้มีอำนาจตีตราว่าเป็นการต่อสู้นอกกระบวนจึงได้พัฒนาตัวเองขึ้นมา ซึ่งโดยเนื้อแท้แล้วก็มีได้แตกต่างอะไรจากกรณีของ “คณะปฏิสังขรณ์พระศาสนา พ.ศ. ๒๕๑๖” แต่อย่างใด หากแต่กาลเวลาล่วงเลยมา สภาพทางการเมืองทั้งในอาณาจักรและศาสนจักรเปลี่ยนไปทำให้วิธีการต่อสู้ได้เปลี่ยนแปลงยกระดับขึ้นด้วยตนเอง

จากเหตุการณ์ที่ผ่านมาในระยะหลัง ๆ นี้ เราจะเห็นได้
 ว่า ขณะที่การต่อสู้ภายในระบบที่อุดมทุนนั้นเป็นไปอย่างไร้ผล
 เพราะถูก “ปิดประตูตีแมว” ครองแล้วครองเถานนี้ การต่อสู้
 นอกกระบวนกลับเป็นพลังผลักดันให้ระบบที่อุดมทุนนั้นต้องทะลุออก
 ไปเป็นก้าง ๆ ทำให้การกระทำของฝ่ายพระราชถูกเปิดโปง และ
 ยอมจำนนต่อเหตุผลของเสียงข้างมากนั้นเสมอมา ดังนั้นที่
 ทราบกันคืออยู่แล้วนี้

ความจริงการต่อสู้นอกกระบวนนั้นดำเนินไปเพื่อความก้าวหน้า
 หน้า ประชาธิปไตยและความเป็นธรรมนั้นก็ย่อมเป็นความ
 ถูกต้องและความดีอยู่ในตัวของมันเองอยู่แล้ว ดังนั้นเมื่อเรา
 เปรียบเทียบการต่อสู้ของ “คณะราษฎร” กับการต่อสู้นอกกระบวน
 ของเหล่าพระราชเพื่อล้มล้างพระพินธุธรรม นับจากช่วงปี ๒๕๐๓
 - ๒๕๐๕ ที่ยังมีระบบที่เป็นธรรมและเปิดกว้างอยู่นั้น ทั้ง ๆ ที่
 อำนาจปกครองสงฆ์ภายใต้ระบบดังกล่าวอยู่ในมือของพวกเขา
 พวกพระราชนั้นก็ได้ใช้ระบบที่ถูกต่อนั้นเลย ต้องล้มระบบที่
 ดี ๆ นั้นลงเสียด้วย เพื่อพวกเขาจะได้ใช้อำนาจบาเถื่อนได้
 สะดวกยิ่งขึ้น และครั้นได้มีการสร้างระบบเผด็จการพระราชขึ้น
 มาใช้สมใจแล้ว พระราชเหล่านั้นก็ยังใช้ปฏิบัติการนอกกระบวนที่

ตนรับรองว่าคืนนี้แล้วอยู่ตลอดเวลา มาจนถึงปัจจุบัน ปรากฏ
การณังกล่าว^๕นี้ ได้มีอยู่^๕ทั้งในฝ่ายอาณาจักรและศาสนจักรควบ
คู่กันเสมอมา

ข้อที่ต้องทำความเข้าใจอีกประการหนึ่งก็คือ ในประเทศ
ไทยปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นกลุ่มปกครองเผด็จการฝ่ายอาณาจักรและ
ศาสนจักร ก็มักจะดำเนินการเพื่อประโยชน์ของพวกเขา ทั้ง
โดยอาศัยอำนาจของระบบที่พวกเขาเป็นฝ่ายได้เปรียบนั้นอย่าง
เต็มที่ ถึงกระนั้นก็ยังไม่พอใจ เพราะบางทีกฎเกณฑ์ที่วางไว้
เพื่อใช้เป็นรูปแบบหลอกลวงประชาชนนั้น ก็มักจะเป็นอุปสรรค
ไม่ให้พวกนั้นปฏิบัติตามใจของตนได้ ทำให้เขาต้องใช้
กระบวนการเคลื่อนไหวนอกกรอบของพวกเขา ซึ่งมีทั้งที่เป็น
ขบวนการอำนาจมืดและขบวนการกึ่งอำนาจมืด—กึ่งเปิดเผย

กรณีเรื่องการใช้อำนาจมืด ซึ่งทำให้แม้แต่ลัทธิของ
กรรมกรมหาเถรสมาคมบางรูป และพระบัญชาของสมเด็จพระ
สงฆราชที่ทรงสั่งงานต้องหายสาบสูญไปจากสารบบอย่างไม่รู้ต้น
สายปลายเหตุ ดังกรณีต่าง ๆ ที่กล่าวถึงมาแล้วนั้นย่อมเป็น
ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดอยู่แล้ว

ด้วยเหตุผลที่กล่าวมานี้ การต่อสู้ที่ชอบธรรม แม้เป็น
การต่อสู้^๗นอกกรอบก็ย่อมเป็นสิ่งจำเป็น ข้อสำคัญอยู่ที่ว่า การ

ต่อสู้กันจะต้องอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างฝ่ายรักความเป็นธรรม
 ในศาสนาจักรและฝ่ายอาณาจักร ดังเช่น ในปัจจุบันนี้ก็เชื่อว่า
 บุคคลในรัฐบาลส่วนหนึ่งที่มาจากการเลือกตั้งยังเป็นผู้รักประชา
 ธิปไตยและรักความเป็นธรรมอยู่ แม้ว่าเสียงจะไม่ดังนักก็ตาม
 ดังนั้นเมื่อมีการต่อสู้ที่ชอบธรรมใด ๆ เกิดขึ้น บุคคลผู้รักความ
 เป็นธรรมผู้มีความกล้าหาญในวงการรัฐบาลนั้นก็ออกมาขาน
 รับและสนับสนุนได้ ดังเช่น กรณีการเคลื่อนไหวของยุวสงฆ์
 ที่ผ่านมา ถ้าไม่ได้รับความเห็นใจจากบรรดาผู้รักความเป็นธรรม
 บางส่วนในวงการรัฐบาลแล้วก็คงจะเป็นไปได้ยากยิ่งขึ้น และ
 แม้ในปัจจุบันนี้ก็ตามเราก็คงยังพอมองเห็นบุคคลเช่นว่านั้นอยู่บ้าง
 เช่น เมื่อมีการเคลื่อนไหวกดดันโดยฝ่ายยุวสงฆ์เกี่ยวแก่การแก้
 ไขเปลี่ยนแปลง พรบ. คณะสงฆ์ ฉบับปัจจุบัน ก็ได้ทำให้ฝ่าย
 รัฐบาล โดยกระทรวงศึกษาธิการซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบต้องเอา
 ใจใส่ศึกษาเรื่องนี้อย่างจริงจัง ประกอบกับที่รัฐมนตรีของ
 กระทรวงนี้มาจาก สส. ที่ได้รับเลือกตั้งมาโดยประชาชน ซึ่งย่อม
 มีความคิดที่เป็นประชาธิปไตยอยู่บ้าง จึงทำให้ท่านเหล่านั้น
 โดยเฉพาะ คุณสัมพันธ์ ทองสมัคร รมช. ศึกษาธิการ ซึ่งรับ
 ผิดชอบบังคับบัญชากรมศาสนาเกิดความคิดที่จะแก้ไขเปลี่ยนแปลง

แปลง พรบ. คณะสงฆ์ ๒๕๐๕ นี้เสียใหม่ให้สอดคล้องตามความ
เรียกร้องต้องการของกลุ่มยุวสงฆ์ดังกล่าว

เงื่อนไขที่สำหรับการต่อสู้เพื่อความเป็นประชาธิปไตย
ในวงการปกครองคณะสงฆ์ไทย ในปัจจุบัน มีอยู่หลายประการ
กล่าวคือ ความตื่นตัวในวงการพระสงฆ์ไทยในเรื่องนี้ได้เป็น
ไปอย่างกว้างขวาง แม้แต่ในวงการพระเถระผู้ใหญ่ที่มีความ
สะอาดบริสุทธิ์ในมหาเถรสมาคม และในวงการชั้นสูงในองค์
การปกครองสงฆ์ก็มีความกระตือรือร้นในเรื่องนี้ ประกอบกับ
กระแสคลื่นในการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยในหมู่นักการเมืองผู้
ก้าวหน้าและประชาชนทั่วไปกำลังพัฒนาสูงขึ้น ทำให้พลังการ
คัดค้านของกลุ่มเผด็จการทั้งในวงการคณะสงฆ์ และทางฝ่าย
อาณาจักรอ่อนแอกว่าแต่ก่อน แต่อย่างไรก็ตาม กลุ่มเผด็จการ
ดังกล่าวโดยการอาศัยระบบปัจจุบัน ยังสามารถใช้อิทธิพลมีด
แบบปิดประตูตีแมว ใช้วิธีการถ่วงตึงเก็บกักเรื่อง รวมทั้งการ
ข่มขู่คอยการเบ่งบานของระบบเผด็จการทหารราชในทางฝ่ายอา
ณาจักร ซึ่งพวกตนหวังว่าจะเติบโตสูงขึ้นมากนั้นอยู่ด้วยจิตใจ
ที่ขุ่นแค้น สำหรับพวกทหารราชดังกล่าวการเคลื่อนไหวของยุว-

สงฆ์คงจะเสมือนกระแสดิ้นที่กำลังกัดเซาะฐานอำนาจของตน ให้สึกกร่อนพังทลายลง แต่ก็ยังไม่อาจโต้ตอบโดยตรง จึงหันไปปรามทางฝ่ายบ้านเมืองส่วนที่เห็นดีเห็นงามกับการเคลื่อนไหว ดังกล่าว ดังเป็นที่ปรากฏออกมาว่า “เมื่อมีข่าวว่ากระทรวงศึกษาธิการจะปรับปรุง พรบ. คณะสงฆ์ใหม่ กรรมการมหาเถรสมาคมท่านหนึ่ง ก็ถึงกับออกมาท้าทายนายสัมพันธ์ ทองสมัคร ซึ่งเป็นตัวตั้งตัวตีในเรื่องนี้ว่า ให้นายสัมพันธ์มาช้ให้ดูซิว่า พรบ. ๒๕๐๕ ไม่ดีตรงไหน”^{๑๐} ทั้งนี้ย่อมเป็นที่แน่นอนว่า การเคลื่อนไหวเพื่อความเป็นประชาธิปไตยในการปกครองคณะสงฆ์ไทย ยังต้องผจญกับขวากหนาม และอำนาจมีระดับต่าง ๆ อีกไม่น้อย ทั้งนี้ย่อมเป็นสิ่งที่ท้าทายต่อความสามารถของชาวพุทธไทยว่า จะฝ่าฟันไปได้ด้วยความสามัคคีและความกล้าหาญอดทนเพียงใด

ข. ขบวนการนอกระบบเพื่อต่อต้านการเรียกร้องประชาธิปไตยและความเป็นธรรมในหมู่สงฆ์

ความจริงขบวนการนอกระบบนี้ฝ่ายเผด็จการทรราช

๑๐. รายงานพิเศษ “ตั้งสมเด็จพระพนมจารย์ กลั่นระลอกสองยังไม่ซา ขุสงฆ์เคลื่อนไหวทั่วประเทศ”, เรื่องที่อ้างแล้ว, น. ๒๖

เองนั้นแหละที่ได้เป็นฝ่ายใช้มาก่อน ดังที่จะเห็นได้จากข้อเท็จจริงที่ว่า พวกเผด็จการนั้น ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายอาณาจักรหรือศาสนจักรก็ตามนอกจากจะอาศัยอำนาจผูกขาดตามระบบที่พวกตนสร้างขึ้นนั้นแล้ว พวกเขายังอาศัยอำนาจมืดของขบวนการนอกระบบ เพื่อทำการกลั่นแกล้งปราบปรามอย่างชั่วร้ายแก่ฝ่ายต่อต้านพวกเขาก็คงมีอยู่ด้วยตลอดมา

ในการต่อสู้ในวงการคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน ฝ่ายเผด็จการทหารซึ่งกุมอำนาจอยู่ก็ได้เริ่มสร้างขบวนการนอกระบบของตนมาแล้วเป็นเวลานาน ก่อนการก่อเกิดคณะยุวสงฆ์ของฝ่ายประชาธิปไตยนั้นเสียอีก

เมื่อเรานึกทบทวนเหตุการณืที่เกิดขึ้นในกรณีของการล้มล้างพระมหามลธรรมนั้น ก็จะได้เห็นว่าในช่วงที่เหตุการณ์กำลังคับขันอย่างยั้งนั้น อยู่ๆ วงการพระสงฆ์ไทยก็ปรากฏข่าวความโง่งมของพระภิกษุหนุ่มรูปหนึ่งนามว่า กิตติ วุฑฒ (บางคนเขียนว่า กิตติ วุฒโท) ขึ้นมาภายในระยะเวลาอันรวดเร็วราวกับเป็นผู้วิเศษ ทั้งๆ ที่อายุพรรษายังน้อยและก็ไม่ได้ปรากฏมาก่อนว่าภิกษุรูปนี้ได้สร้างสมบารมีของตน ไม่ว่าจะเป็นทางด้านการศึกษาและการปฏิบัติธรรมมาตั้งแต่เมื่อใด แต่ปรากฏว่าใน

สังคมของพวกเจ้าขุนมูลนายและพวกเศรษฐีจำนวนหนึ่ง แม้กระทั่ง หลวงจบ กระบวนยุทธ ผู้ร่ำรวย ซึ่งเป็นพ่อตาของจอมพลถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรีเวลานั้นก็ได้ช่วยเหลือบริจาคเงินแก่กิจการของ กิตติ วุฑฒิ์ อยู่เป็นประจำ เท่าที่ปรากฏภิกษุหนุ่มรูปนี้มักทำตนเป็นชาวดังๆ และชอบถ่ายรูปให้ติดกับพระเถระผู้ใหญ่อยู่เสมอๆ แสดงว่าตนเป็นอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญพระอภิธรรม ถึงขนาดเป็นอาจารย์สอนนิชานในมหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งวัดมหาธาตุในยามที่มหาวิทยาลัยแห่งนั้นกำลังระส่ำระสาย เพราะขาดผู้บริหารที่เป็นหลักอยู่นั้น ภิกษุหนุ่มรูปนี้ได้ก้าวเข้ามาปักหลักอยู่ในวัดมหาธาตุฯ โดยการขยายงานมูลนิธิหรือธรรมมหาราชาฯ แล้วก้าวเข้าจับงานด้านพระธรรมทูต ทำให้มากด้วยพวกพ้องและบริวารได้อย่างรวดเร็วด้วยการสนับสนุนทางการเงินและการโฆษณาจากแวดวงของฝ่ายทหารราชและอำนาจมืดในบ้านเมืองอย่างมีแผน จนทำให้ภิกษุหนุ่มรูปนี้กลายเป็น “ดาวดวงเด่น” ขึ้นมาในคณะสงฆ์ราวกับปาฏิหาริย์ ฉะนั้น ด้วยอิทธิพลของโฆษณาทางด้านวิทยุ โทรทัศน์และสื่อสารมวลชนที่อยู่ในความอุปถัมภ์ของรัฐบาลเวลานั้น ทำให้นามของภิกษุหนุ่มผู้โด่งดังรูปนี้ในเวลานั้นกลายเป็นนามที่เป็น

สัญลักษณ์ควบคู่ไปกับนามวัตรมหาธาตุ และมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัยลงเลือนนามของ พระพิมลธรรม ผู้กำลังตกอับ
๕
นั้นเสียสิน

เมื่อเรามานึกทบทวนดูอีกครั้งหนึ่งในปัจจุบัน จึงสามารถ
มองเห็นได้ชัดว่า ภิกษุหนุ่มผู้โต้งตั้งขึ้นมาราวกับปาฏิหาริย์ผู้
เป็นเสมือนตัวปฏิบัติการของฝ่ายพระราชอำนาจมืดที่ถูกสร้างขึ้น
มาเพื่อจะยึดครองเอาวัตรมหาธาตุและมหาจุฬาฯ โดยการปฏิบัติ
การภายในนั่นเอง

แต่อย่างไรก็ตาม การแอบแฝงและแอบอ้างวัตรมหาธาตุ
และมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยนั้นทำให้พระสงฆ์และอุบาสก
อุบาสิกาผู้ไม่รู้เบื้องหลังเกิดความเลื่อมใสศรัทธาอยู่ไม่น้อยใน
เบื้องตัน ต่อเมื่อเหตุการณ์ได้ล่วงเลยมา บรรดาพระสงฆ์ สาม
เณรและอุบาสกอุบาสิกาทั้งหลายต่างก็มีความเข้าใจในเรื่องนี้
มากขึ้น สำหรับตัว กิตติ วุฑฺฒโณ นั้นเป็นผู้มีความทะเยอทะยาน
อย่างไร โดยเฉพาะเรื่องที่จะตั้งตัวเป็นใหญ่ลบบารมีของ พระ
พิมลธรรมนั้น มิใช่เรื่องที่จะปกปิดได้อีกต่อไป เพราะเรื่องนี้
แม้เจ้าตัวก็เคยแสดงโดยเปิดเผย ดังเช่นเมื่อมีการอบรมพระ
ธรรมทูตคราวหนึ่งที่ศาลาทำหนักสมเด็จเจ้าวัตรมหาธาตุฯ ซึ่งเวลา

นั้นอาสาเถรเพิ่งได้รับการปลดปล่อยออกมาอยู่วัดมหาธาตุฯ โดยการรับรองในความสมบูรณ์ของความเป็นพระของท่านอย่างเป็นเอกฉันท์แล้ว ในการประชุมอบรมพระธรรมทูตทั่วประเทศคราวนั้นก็ได้มีภิกษุผู้หวังดีได้เสนอว่าควรมินต์หลวงพ่อบาสนาเถรมาให้โอวาทแก่พระธรรมทูตเหล่านั้นด้วย แต่ก็ถูก กิตติวุฑโฒ กล่าวตักเตือนว่า “คนที่สังคมเขาไม่ยอมรับแล้วจะเอามาเกี่ยวข้องกับอะไร?” ที่กล่าวก้าวเช่นนั้นก็คงจะเป็นเพราะว่าในเวลานั้น กิตติวุฑโฒ คงคิดว่าตนเองนั้นยิ่งใหญ่ที่สุดในวัดมหาธาตุฯ สมดังเจตนาที่พวกทรรพราชผู้ขบถเลี้ยงตนมาได้มุ่งหวังไว้แล้ว

อย่างไรก็ตามการจะล้างบาปมีของพระพิมลธรรมนั้นมันไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ ซึ่ง กิตติวุฑโฒ เองก็รู้ในภายหลัง จึงพยายามปรับสีหน้าของตัวเพื่อให้ได้รับการยอมรับจากพระสงฆ์ในวัดนั้น เพื่อผลการดำเนินงานสำคัญของตนในระยะยาวต่อไป

เป็นที่น่าสังเกตว่า เมื่อคณะสงฆ์วัดมหาธาตุฯ พร้อมใจกันลงนามเสนอให้แต่งตั้งพระพิมลธรรมเป็นอธิบดีสงฆ์ในวัดนั้น ในภายหลัง กิตติวุฑโฒ ก็จำใจลงนามด้วย เพราะพระรูปอื่น ๆ ลงนามกันหมด ส่วนจะเห็นด้วยหรือไม่นั้นก็พอจะเข้าใจ

ใจอยู่แล้ว เพราะในเรื่องนี้ก็ได้มีผู้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า “แม้แต่พระอุตรคณาภิรักษ์หรือ กิตติ วุฑโฒ ผู้เฒ่าทั้ง ก็ได้มีส่วนลงนาม” ดังนั้นการที่ กิตติ วุฑโฒ จำต้องสนับสนุน “บุคคลที่สังคมเขาไม่ยอมรับ” ผู้นั้นให้เป็นใหญ่เหนือตนจึงมิใช่เป็นเรื่องปกติธรรมดาอย่างแน่นอน

เราจะเห็นได้ว่า ความเฒ่าทั้งเฟื่องฟูของ กิตติ วุฑโฒ นั้นมักจะเกี่ยวข้อสัมพันธ์กับความเฟื่องฟูของระบบทรรราชและอำนาจมีตนั้นเสมอมา ยามใดที่พวกทรรราช อำนาจมีต เข้มแข็ง เบ่งบาน อำนาจและชื่อเสียงของภิกษุหนุ่มรูปนี้ ก็โดดเด่นตามขึ้นมาด้วยทุกครั้งไป แต่คราวใดที่เสียงของฝ่ายก้าวหน้าประชาธิปไตยโดดเด่นขึ้นมา ภิกษุหนุ่มผู้เฒ่าทั้งและพวกพ้องบริวารก็หลบอยู่เงียบ ๆ เป็นพัก ๆ แต่แผนการนอกระบบของกลุ่มดังกล่าวก็หาได้หยุดไปแต่อย่างใดไม่

การอาศัยพระสงฆ์ฝ่ายมหานิกายเพื่อสร้างขบวนการนอกระบบเพื่อต่อต้านขบวนการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย และความเป็นธรรมในตอนแรกก็ดูจะมีพระภิกษุจำนวนไม่น้อยได้ให้ความร่วมมือโดยยอมตนเป็นบริวารรับใช้และฝากเนื้อฝากตัวกับภิกษุผู้เฒ่าทั้ง^๕ ทั้งนี้เพราะคงคิดว่าเป็นผู้มีบารมีมากอันเนื่องจาก

การยอมรับของฝ่ายปกครองทั้งทางอาณาจักรและศาสนจักรในเวลานั้น และทั้งยังมีเงินทองและเครื่องอำนวยความสะดวกอย่างเหลือเฟือสามารถบันดาลได้ทุกอย่าง จึงทำให้พวกนักฉวยโอกาสในคราวของภิกษุจำนวนหนึ่งหลงใหล และยอมทอดตัวเป็นบริวารรับใช้อย่างง่ายดาย แต่ต่อมาในระยะหลัง ๆ ก็ได้มีผู้รู้เท่าทันและถอนตัวออกมากขึ้น

เมื่อการต่อสู้ระหว่างฝ่ายเผด็จการทรราชกับฝ่ายประชาธิปไตยในบ้านเมืองคุ่เดือดร้อนแรงขึ้น โดยเฉพาะในช่วงหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เป็นต้นมา กิตติ วุฑโฒ คงเห็นว่า ถ้าพิจารณาการนอกระบบที่ดำเนินอยู่ในวัดล้วน ๆ นั้นมันไม่พอที่จะรับใช้วัตถุประสงค์ในการปราบปรามต่อต้านฝ่ายประชาธิปไตยได้เท่าที่ควร ดังนั้นเมื่อได้เกิดมีกลุ่มปฏิบัติการโหด เช่นกลุ่มกระต๊องแดง นวพล ฯลฯ เกิดขึ้นโดยการอุปถัมภ์ของฝ่ายทรราชนั้น กิตติ วุฑโฒ ก็ได้ขยายโครงการของตนเข้ามาประสานกับกลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้ได้อย่างเป็นผลโดยทันที ถึงจะเห็นได้ว่า ภายในเวลาอันสั้น กิตติ วุฑโฒ ก็ได้สามารถควบคุมเอาขบวนการนวพลไว้ในมือ แล้วใช้ขบวนการนี้เป็นขบวนการดำเนินการต่อต้านขบวนการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย

และความเป็นธรรมทั้งในฝ่ายอาณาจักร และศาสนจักรได้อย่าง
กว้างขวางและลึกซึ้งยิ่งขึ้น และก็ยังได้รับการสนับสนุนจากพวก
เผด็จการทหารราชในบ้านเมืองอย่างต่อเนื่องตลอดมาอีกด้วย

ปัจจุบันนี้ขบวนการนอกระบบของ กิตติ วุฑโฒ ได้มี
ข่ายงานโดยอาศัยพวกนักฉวยโอกาสที่เป็นสมุนบริวารคอยรับ
ใช้แทรกซึมอยู่ในสายงานพระธรรมทูต สำนักสงฆ์และวัดต่าง ๆ
จำนวนไม่น้อยโดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ของประ-
เทศไทย

ในบรรดาข่ายงานแห่งขบวนการนอกระบบของ กิตติ
วุฑโฒ นี้ ขบวนการนวลพลนับว่ามีเรื่องฉาวโฉ่และโด่งดังที่สุด
ในปัจจุบัน สำหรับพฤติกรรมของ กิตติ วุฑโฒ และขบวนการ
นวลพลเป็นอย่างไรนั้น สารุชนทั่วไปมักได้ยินได้ฟังข่าวพิลึก
พิลั่น ดังเช่น คดีรถวอลโว่เถื่อนและกรณีอื่น ๆ ซึ่งปรากฏเป็น
ข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์ตลอดมา เช่น กรณี “การทอดผ้าป่า
ด้วยอาวุธ” ซึ่งมีข่าวรายละเอียดตามรายงานของ ไทยนิกร
ฉบับวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๑ ว่า

“เมื่อคืนวันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๒๐ เวลาประ-

มาณ ๒๐.๓๐ น. ขณะที่ชาวบ้านราษฎรอาสาสมัครอาวุธ

บ้านคลองหาด อ. ทรัพย์ประเทศกำ ลังเผ่ายามคอยระวัง
 การโจมตีของฝ่ายเขมรแดง ที่มีเกิดขึ้นในแถบนี้อย่าง
 บ่อยครั้งในระยะนั้นอยู่ รถโดยสารคันหนึ่งเปิดไฟสว่าง
 จ้าวจี๋ห้อมมาตามทางหลวงจากอำเภอวัฒนานคร มุ่งตรงสู่
 ทรัพย์ประเทศ ราษฎรอาสาที่เป็นยามอยู่คั่นนั้นได้บอกให้
 รถคันนั้นหยุด เพื่อจะห้ามไม่ให้เข้าไปในเขตที่อาจมี
 อันตรายจากปฏิบัติการโจมตีของฝ่ายเขมรแดง รถคันนั้น
 หยุดลงตามที่ถูกบอก คนขับซึ่งเป็นชายฉกรรจ์ในวัย ๓๐
 เศษ ก้าวลงมาเพื่อถามถึงสาเหตุที่ถูกบอกให้หยุด ขณะ
 ที่ผู้หนึ่งบนรถประมาณ ๓๐ คน ทุกคนเป็นชายฉกรรจ์
 บางคนก้าวลงมาจากรถ และบิดกายด้วยอาการเมื่อยขบ
 ในจำนวนนี้มีพระสงฆ์ ๔ รูป

ราษฎรอาสาที่อยู่ยามคั่นนั้นได้สังเกตเห็นว่า รถ
 โดยสารคันนั้นมีสีแดงเลือดหมู ข้างรถเขียนไว้ว่า
 จิตภาวนาวิทยาลัย ราษฎรอาสาที่ได้รับการจัดตั้งโดย
 หน่วย ทชด. ๒๒๐ กลุ่มนั้นจึงสอบถามอาคันตุกะบนเส้น
 ทางอันตรายกลางดึกว่าจะไปไหน พระที่นั่งมาบนรถ
 ด้วยได้ก้าวลงมาตอบว่า จะนำขบวนผ้าป่าไปทอดที่วัด

อรัญ ๖ ขณะเดียวกับราษฎรอาสาอีกบางคนที่สอบถาม
ชายฉกรรจ์บางคนก็นั่งมานรดด้วยว่าจะไปไหน ก็ได้
รับคำตอบว่าจะไปทอดผ้าป่า แต่ชีวิตที่บอกไม่ใช่ชีวิต
อรัญดังที่พระบอก และราษฎรอาสาที่จับหางเสียงของ
ฆราวาสฉกรรจ์บนรถได้ว่าเป็นสำเนียงชาวเขมร

ราษฎรอาสากลุ่มนั้นได้รายงานเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น
ขึ้นให้หน่วย ตชด. ๒๒๐ ทราบทันที พ.ต.ท. สมนึก
พลสิทธิ์ ผกก. ตชด. เขต ๒ อรัญประเทศ จึงนำเจ้า
หน้าที่ไปยังถนนที่รถโดยสารคันใหญ่คันนั้นจอดอยู่และ
ขึ้นตรวจค้นบนรถปรากฏว่าพบอาวุธซ่อนมาใต้เก้าอี้หนึ่ง
ทุกตัวประกอบไปด้วยอาวุธที่ใช้ในราชการสงคราม เช่น
ปืนอาร์ก้าแบบพับฐานและไม่พับฐาน คาร์บิน เอ็ม ๑๖
เอ็ม ๑๗ ระเบิดสังหารชนิดน้อยหน้า นอกจากนี้ยังมี
เสบียงอาหารอีกจำนวนมาก เจ้าหน้าที่ ตชด. หมวด
๒๒๐ นายหนึ่งที่อยู่ในเหตุการณ์คืนนั้นด้วย เปิดเผยว่า
เสบียงและอาวุธที่พบได้นำไปใช้ในช่วงสู้รบ โดยหลบ
ซ่อนตัวอยู่ในป่าจำนวน ๓๐ กว่าคนนั้น สามารถอยู่ได้
ไม่ต่ำกว่า ๓ เดือน

ขณะเดียวกันเหยี่ยวข่าวท้องถิ่นที่มีจมูกยาวว่องไวก็ไปถึงที่เกิดเหตุในเวลาอันรวดเร็ว เมื่อเห็นเหตุการณ์เป็นเช่นนั้น ชายฉกรรจ์บางคนในกลุ่มผู้โดยสารก็กระซิบบอกเจ้าหน้าที่ ตชด. ว่าพวกตนเป็นเขมรเสรีที่มีกอรมน. หนุนหลังอยู่ เพิ่งเดินทางมาจากจิตภาวันวิทยาลัย บางละมุง ชลบุรี....

....หลังจากนั้นทหารประจำกองบัญชาการ ฯ ก็ได้มารับเอาชายฉกรรจ์ทั้งหมดพร้อมด้วยพระไปยังกองบัญชาการตลอดคืนวันที่ ๒๐ ธันวาคมนั้น ชายฉกรรจ์ทั้งหมด รวมทั้งพระ รถและอาวุธ เสด็จอยู่ในกองบัญชาการ ฯ

วันรุ่งขึ้น ๒๑ ธันวาคม เวลาประมาณ ๙.๐๐ น. เจ้าหน้าที่ กอรมน. ยศพันเอกคนหนึ่งได้นำเฮลิคอปเตอร์จากกรุงเทพ ฯ มาลงที่ฐานบินวัดนาคนคร แล้วตรงไปชี้แจงที่กองบัญชาการร่วมบูรพาพื้นที่ว่า พวกที่มาเมื่อคืนวานนี้ เป็นเขมรเสรีจริง และเรื่องของตนขอรับผิดชอบอย่างเต็มที่....”๑๑

๑๑. รายงานลับ “เบื้องหลังการทอดผ้าป่าด้วยอาวุธ” วารสาร ไทยนิกร

๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๑, น. ๑๓-๑๔

แล้วจากนั้นเรื่องก็หายเข้ากลีบเมฆไป และการเคลื่อนไหวของ กิตติ วุฑโฒ ในลักษณะดังกล่าวนั้นก็ยิ่งขยายเติบโตยิ่งขึ้น ดังข้อความใน “บันทึกจากแฟ้มข่าว” ของ สยามใหม่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๒๕ กล่าวว่า “สำนักสงฆ์จิตภาวันของท่าน กิตติ วุฑโฒ ที่เคยต้องข้อหาค้าอาวุธชายแดนอรัญฯ หลังจากที่เขาถูกราวได้จับกุมไปแล้ว ท่าน กิตติ วุฑโฒ ก็ดำเนินการขยายสำนักจิตภาวันไปตามชายแดนจุดต่างๆ ล่าสุดเปิดสำนักเจียบๆ อยู่ที่แม่ลาว ต. ท่าสายลวด อ. แม่สอ มีพระปลัด สมนึก เป็นผู้ดำเนินงานซื้อสำนักสงฆ์ใหม่ อีกไม่นานการค้าอาวุธกับชนกลุ่มน้อยบริเวณชายแดนไทย-พม่า จะคึกคักขึ้นอีกครั้ง”^{๗๒} นอกจากการเคลื่อนไหวดังกล่าวมาแล้วยังมีกรณีอื่นที่สาธารณชนคาดไม่ถึงอีก เช่น ข่าว “ฟ้องกิตติ วุฑโฒ ภิกขุ ร่วมมือสาวกยอกกัรพัย” ซึ่งมีเนื้อข่าวโดยละเอียดว่า

“ที่ศาลแขวงชลบุรี เมื่อวันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๒๖ ศาลได้ประทับรับฟ้องคดีสำคัญระหว่างพ่อค้าคือนายถาวร เหลืองเจริญรัตน์ ได้เป็นโจทก์ยื่นฟ้องนางวงเดือน เวชชวิศิษฐ์ เป็นจำเลยที่ ๑ และเจ้าคุณอุตร

๗๒. “บันทึกจากแฟ้มข่าว” วารสาร สยามใหม่, ๒๐ มีนาคม ๒๕๒๕ น. ๕

คณาภิรักษ์ หรือ กิตติ วุฑโฒ เจ้าสำนักจิตภาวันวิทยาลัย
เป็นจำเลยที่ ๒ ในข้อหายักยอกทรัพย์

โดยโจทก์ได้บรรยายฟ้องว่า เมื่อประมาณต้นปี
๒๕๒๕ โจทก์ได้รับคำแนะนำจากกิตติ วุฑโฒ ให้ไป
ลงทุนปลูกบ้านในที่ดินนางวงเดือน ซึ่งเป็นคนสนิทของ
กิตติ วุฑโฒ ซึ่งต่อมาโจทก์ก็ได้ลงทุนสร้างห้องแถวขึ้น
โดยได้ทำสัญญาการซื้อขายที่ดินไว้ในราคา ๔ ล้านบาท
กับจำเลยที่ ๑ แล้วได้นำคู่สัญญามอบแก่จำเลยไว้ เมื่อ
โจทก์สร้างบ้านเสร็จและสามารถหาคนมาซื้อที่และบ้าน
ได้ โจทก์จึงทวงสัญญามอบที่ดินจากจำเลย แต่ปรากฏ
ว่าจำเลยได้ทำการบ่ายเบี่ยงและหลีกเลี่ยงการมอบสัญญา
มาโดยตลอด โดยที่จำเลยทั้งสองต้องการเรียกร้อยผล
ประโยชน์ต่างๆ เพิ่มอีกมากมาย โจทก์เห็นว่าการกระทำ
เช่นนี้จะเป็นการยักยอกทรัพย์โดยเจตนา จึงมาร้อง
ขอความเป็นธรรมจากศาล ศาลพิจารณาเห็นว่าคดีนี้มีมูล
จึงรับฟ้องไว้....” ๗๓

ขบวนการนอกระบบที่^{๗๕}สุดที่กิตติ วุฑโฒ ควบ
 คุมอยู่ในปัจจุบันก็ได้แก่ ขบวนการ “นวพล” ซึ่งตามคำบอก
 เล่าของนายวัฒนา เขียววิมล นั้นบอกว่า โครงการนี้เป็นโครง
 การลับของกองอำนวยการปราบปรามคอมมิวนิสต์ ซึ่งได้รับ
 อนุมัติจากพลเอกกฤษณ์ สีวะรา ตามหนังสือที่ สร. ๔๐๐๑
 (๐๒) ศรม./๑ ลงวันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๑๗ และในระยะแรก
 กิตติ วุฑโฒ ยังไม่มีส่วนร่วมโดยตรง แต่คงจะเป็นเพราะ
 ขบวนการดังกล่าว^{๗๖}นั้นมันสอดคล้องกับกิจกรรมลับที่ขบวนการ
 ของกิตติ วุฑโฒ ดำเนินการอยู่แล้ว ต่อมา กิตติ วุฑโฒ จึง
 ได้เข้าผสมโรงและเข้าควบคุมขบวนการนวพลเสียเองอย่างง่าย ๆ
 เพราะมีทั้งเครื่องมือและการสนับสนุนจากราชอยู่แล้ว ดังคำ
 บอกเล่าของนายวัฒนา เขียววิมล ที่ว่า

“....กิตติ วุฑโฒ ก็ได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้น จนกระ
 ทั้งทำตนเป็นผู้นำนวพลในฐานะพระสงฆ์ ซึ่งได้รับการโจมตี
 จากสื่อมวลชนและประชาชนบางฝ่ายมาโดยตลอด ทางคณะ
 กรรมการส่วนกลางก็ได้ขอร้องให้ท่านอยู่ข้างหลัง ท่านก็ไม่ยอม
 ท่านตอบกลับว่าเป็นหน้าที่ของท่านที่จะทำเช่นนั้น

“ซึ่งในช่วงต้นปี ๒๕๑๙ ก็ได้จัดให้มีการประชุม กันนั้น ผู้ใหญ่บ้านที่จิตภวันและเดินขบวนมาที่ท่าเนียบ ฯ ในระหว่างเดินทางเราขอร้องให้ท่านอยู่ในรถกรุณาอย่าแสดง ตนเป็นผู้นำเดินขบวนเลย ท่านก็บอกว่าท่านต้องการจะควบคุมการเดินขบวนเสียเอง....”^{๗๔}

ย่อมเป็นที่เห็นได้ชัดว่า การรวบรวมเอากิจการนวพล เข้าไว้ในการควบคุมของตนนั้น ทำให้ กิตติ วุฑโฒ สามารถใช้องค์การนี้รับใช้ความมุ่งหมายของตนทั้งในทางอาณาจักรและ ศาสนาจักร ในทางอาณาจักรนั้นเป็นที่เห็นได้ชัดว่า นวพลกิตติ วุฑโฒ ได้รับการอุปการะค่าจุนเป็นอย่างดีโดยครอบครัวของ จอมพลถนอม กิตติขจร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หลวงจบกระบวน ยุทธ พ่อตาของจอมพลผู้นั้น เมื่อจอมพลถนอมถูกขับออกนอกประเทศ ย่อมทำให้ นวพล กิตติ วุฑโฒ กับแก๊งและ เสียใจมาก ดังนั้นเมื่อมีข่าวว่าจอมพลถนอมจะกลับเข้ามาใน ประเทศอีกจึงทำให้กิตติ วุฑโฒ ต้องเร่งสร้างนวพลขึ้น โดยให้นายอดิศร ฯ และพวกไม่กี่คนออกไปสร้างแกนนวพล เอง.....”^{๕๕} ทั้งนี้ตามคำกล่าวของนายวัฒนา เขียววิมล นอกจากนี้นายวัฒนายังได้เปิดเผยต่อไปอีกว่า “ในช่วงเดือน

๗๔. ความขัดแย้งนวพล ขวาพิฆาตขวา” สยามนิกร ๒๔ พฤษภาคม

สิงหาคม การขัดแย้งอย่างรุนแรงระหว่างผม กับท่านกิตติ
มีอย่างรุนแรงท่าน....กิตติวุฑโฒ ต้องการให้มีการประชุมใหญ่
นวพลทั่วประเทศที่สนามกีฬาแห่งชาติ ๓๐,๐๐๐ ถึง ๕๐,๐๐๐
คน ในช่วงที่เนรจอมพลถนอม ฯ จะเข้าประเทศ...."^{๑๕} และ
สำหรับบทบาทของนวพล กิตติวุฑโฒ กับพวกในเหตุการณ์ ๖
ตุลาคม ๒๕๑๖ (๖ ตุลาคมเลือด) นั้นนายวัฒนาเล่าว่า "ท่าน
กิตติ วุฑโฒ ผมได้มีโอกาสพบเมื่อเวลา ๔ ทุ่มของวันที่ ๕
ตุลาคม ๒๕๑๙ ที่วัดมหาธาตุ ฯ ผมไปถึงวัด ท่านเองได้ดำเนิน
การบัญชาการ.... และตามที่ได้รับบอกเล่าจากผู้เข้าประชุม
แต่แรกก็เป็นเรื่องที่น่าห่วง ซึ่งผมเห็นว่าถ้าปล่อยให้ทำอย่าง
ที่ทราบมา จะมีใครตายที่ธรรมศาสตร์เท่าไรเราก็ไม่รู้ ผมต้อง
โทรศัพท์ระงับไม่ให้กำลังนวพลจากต่างจังหวัดเข้ามาที่กรุงเทพฯ
โดยเฉพาะจากจังหวัดเพชรบุรี หากปล่อยให้ไปไปตามแผนที่
ต้องการ ใช้กำลังนวพลมากกว่าที่เป็นอยู่ อาจเกิดเหตุการณ์ที่
รุนแรงกว่าที่เกิดขึ้นแล้วก็ได้"^{๑๖} นายวัฒนา ยังได้ให้ความ
เห็นเพิ่มเติมว่า "การดำเนินวิธีการอย่างรุนแรงของนายอดิศร
และคณะที่ต้องการตั้งกองทัพบประชาชน ซึ่งมีท่าน กิตติ วุฑโฒ

๑๕. จาก เรื่องเดียวกัน

๑๖. จาก เรื่องเดียวกัน

ให้การสนับสนุนก็ดำเนินต่อมาเรื่อย ๆ โดยปลูกประชาชนให้สวม
 วิญญาณของนักรบในนามของนวพล-รบอยู่ตลอดเวลา แม้แต่
 กรณีเขมรหรือลาวก็... ”๗๗ จากข้อมูลต่าง ๆ เหล่านี้ จะเห็น
 ได้ว่าบทบาทของนวพล กิตติ วุฑโฒ ในฐานะที่เป็นผู้นำ
 ขบวนการนอกระบบตั้งแล้ว ย่อมเป็นเรื่องที่พุทธศาสนิก
 ชนจะยอมรับไม่ได้อย่างแน่นอน แต่นวพล กิตติ วุฑโฒ นั้นกลับ
 ไม่มีความรู้สึกกระดากใจในเรื่องนี้เลย การกระทำที่เปิดเผย
 โจ่งแจ้งที่ขัดกับสมณวิสัย ดังกล่าวนั้นได้ดำเนินไปอย่างเต็มที่
 ดังเช่นที่ผู้ทรงข้อสังเกตไว้ว่า

“นวพลของท่านยังมีลักษณะของกลุ่มทางการเมืองที่
 พร้อมจะสู้กับคอมมิวนิสต์ทุกรูปแบบ ท่านกิตติเองได้ให้
 สัมภาษณ์ว่า รวมแม้กระทั่งการปฏิบัติการที่ “ผิดกฎหมาย”
 เพื่อให้บ้านเมืองอยู่รอด ซึ่งไม่ต่างจากที่ท่านกิตติเองเคยให้
 สัมภาษณ์กับหนังสือพิมพ์ “จตุรัส” ว่า “การฆ่าคอมมิวนิสต์นั้น
 ได้บุญมากกว่าบาป” และการเคลื่อนไหวของนวพลนั้น เป้า
 หมายที่ท่านกิตติเน้นก็คือการ ปฏิวัตินวพล

๗๗. จาก เรื่องเดียวกัน

“การเคลื่อนไหวของนวพลในกลุ่มของกิตติ วุฑโฒ^๕ เป็นความเคลื่อนไหวที่เห็นได้ชัดเจนว่า เนื่องมาจากเหตุการณ์ทางบ้านชายแดนตะวันออกด้านอรัญประเทศ-จันทบุรี ซึ่งพระคุณเจ้ามีความผูกพันใกล้ชิด และได้เดินทางไปดูสถานการณ์ด้วยตนเองหลายครั้งหลายหน ทั้งได้เห็นว่านวพลเองพร้อมที่จะสู้ และอาวุธของนวพลนั้นมีอย่างเหลือเฟือ....”๗๘

เป็นที่น่าสงสัยไม่น้อยเลยว่า อาวุธจำนวนมากมายเหล่านี้นั้นได้มาจากไหน และเก็บซ่อนไว้ที่ไหน และทำไมทางการบ้านเมืองจึงไม่กวาดค้น? แน่ละ เมื่อทางการรู้เห็นเป็นใจกับขบวนการดังกล่าวนี้ย่อมหมายความว่า ทางการพร้อมที่จะสนองเรื่องอาวุธให้ด้วย แต่นอกจากนั้นแล้ว ใครจะรู้เล่าว่า “อุทกภูเขตสีมา” ที่ยื่นล้าออกไปในทะเล ที่สำนักจิตภาวัน^๖ นั้น อาจเป็นที่แะรับส่ง สินค้าพิเศษ ประเภทต่าง ๆ โดยเรือลี้ลับในเวลาวิกาลอีกด้วยหรือไม่?

เป็นที่น่าสังเกตว่า แม้ว่าพลเรือเอกสงัด ชลออยู่ ในฐานะที่เป็นหัวหน้าคณะปฏิรูป^๗ จะได้เคยขอร้องให้หยุดกิจการ

๗๘. “นวพลจำ—ไปไหนมาสามวาสองศอก”, วารสารไทยนิกร, ๕ พฤศจิกายน

ไปแล้ว แต่ขบวนการนวลของ กิตติ วุฑโฒ ก็คงดำเนินต่อ
มาอย่างเหนียวแน่น โดยไม่แยแสต่อคำขอร้องใด ๆ ทั้งสิ้น

ทีนี้ขอให้เราหันมาดูผลของการดำเนินงาน ของขบวนการ
การเถื่อนดังกล่าวนี้ ทิศต่อฝ่ายศาสนาจักรก็เป็นที่น่าประหลาด
ใจไม่น้อย ในขณะที่การต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยและความเป็น
ธรรมในหมู่สงฆ์ของกลุ่มยุวสงฆ์ ซึ่งมีแต่ละมือเปล่านี้กำลัง
ถูกเพ่งเล็งจากกลุ่มปกครองทั้งในศาสนาจักรและ อาณาจักรถึง
ขนาดที่ว่า ต้องใช้ตำรวจสันติบาลและเจ้าหน้าที่สืบราชการลับ
หน่วยต่าง ๆ ออกประกบกันเป็นรายตัวอยู่นี้ ขบวนการเถื่อน
ของ กิตติ วุฑโฒ ซึ่งมีทั้งอาวุธสงครามอย่างเหลือเฟือ และ
พร้อมที่จะฆ่าใครก็ได้ถ้าเขาเข้าใจว่าเป็นคอมมิวนิสต์นั้น กลับ
ไม่ได้รับการท้วงติงจากกลุ่มปกครองทั้งในฝ่ายศาสนาจักรและ
ในฝ่ายอาณาจักรแต่อย่างไร หากแต่กลับได้รับการช่วยเหลือ
ปกป้องไว้เสียอีก นวล กิตติ วุฑโฒ เองก็ได้รับการแต่งตั้ง
เป็นพระราชอาคันตุกะที่ พระอุตรคณาภิรักษ์ และเป็น
ปลัดซ้ายของสมเด็จพระสังฆราชเสียดวัย เนื่องจาก กิตติ วุฑโฒ
เองก็ยังหนุ่มแน่น การรับใช้ระบบทรราชที่กระทำมาตลอดนั้น
คงจะเป็นผลให้ได้รับเลื่อนสมณศักดิ์สูงขึ้นไปเรื่อย ๆ ที่ไม่ดีอาจ
ได้เป็นสมเด็จพระราชาคณะ หรือแม้กระทั่งสมเด็จพระสังฆราช

เช้าวันหนึ่งใครจะรู้ได้ และเจ้าตัวก็เคยประกาศอยู่แล้วว่า
กำลังรอคิวเป็นพระพุทเจ้าอยู่ด้วย

ภายในวงการศาสนาจักรนั้นก็มีผู้ที่อ้างตนว่าเป็นภิกษุ
ลูกสมุนของนวพลกิตติ วุฑโฒ จำนวนไม่น้อยที่แทรกซึมอยู่
ทั่วประเทศ ทั้งในขบวนการพระธรรมทูต และดำเนินการ
โดยเอกเทศ ความจริงภิกษุนวพลตั้งกลาวนั้น ก็สังเกตได้ไม่
ยากนักเพราะลักษณะทั่วไปไม่ค่อยสාරวม มักวางท่าใหญ่ไถ่
ชิดกับฝ่ายปกครอง ทั้งฝ่ายพลเรือน ตำรวจ ทหาร และมี
บัตรเบ่งสารพัดชนิด บางทีก็อ้างตัวว่าเป็นพระของสมเด็จพระ
นักบวชพวกนั้นมักอวดอ้างอิทธิฤทธิ์ต่าง ๆ ในทำนองอวดอุตริ
มนุสสธรรมอยู่เสมอ ๆ และที่สำคัญก็ก่อท้องจำบทสวดมนต์ไม่
ค่อยได้ บุคคลเหล่านี้โดยเนื้อแท้ก็คือพวกสลายสายลับ หรือ
กองกำลังลับของขบวนการในคราวผ้าเหลืองภายใต้การนำของ
กิตติ วุฑโฒ ซึ่งได้รับการสนับสนุนอย่างไม่อั้นทั้งทางลับและ
ทางเปิดเผยจากพวกทรราชในบ้านเมืองและต่างประเทศ และ
พร้อมที่จะต่อสู้ทุกรูปแบบกับประชาชนทั่วไป และกับพระภิกษุ
สงฆ์อย่างไม่ลังเลนั่นเอง

การที่นายวัฒนา เขียววิมล ตั้งใจจะใช้นวพลให้เป็น
ขบวนการต่อสู้ทางการเมืองแบบสันติ และโดยวิถีทางตามแบบ

พรรคการเมือง^๕ย่อมไม่สอดคล้องกับแผนของพวกทรราชทั้ง
ในฝ่ายอาณาจักรและศาสนาจักรอย่างแน่นอน จุดอ่อนของเขา
ในสายตาของพวกทรราช ประการแรก คือเขาไม่พร้อมที่จะ
ใช้ความรุนแรง ประการที่สอง เขาไม่ยอมรับการนำของ
กิตติ วุฑโฒ ดังที่เขาได้กล่าวไว้โดยเปิดเผยว่า “ผมเคารพ
ท่าน เคารพผ้าเหลืองที่ท่านแต่งอยู่ แต่เดี๋ยวนี้^๖ไม่ได้รับงาน
กัน ผมจะร่วมเดินกับท่านอีกถ้าท่านเลิกห่มผ้าเหลือง ผมไม่
อยากให้ผ้าเหลืองที่ผมเคารพต้องมัวหมอง.... ท่านเป็นพระหรือ
ไม่ดูจากที่ท่านกล่าวออกมาแล้วกัน....เป็นความจริงและตลอด
เวลาเมื่อก่อนที่^๗นั่งรถไปไหนมาไหนด้วยกัน ท่านก็พูดอย่างที
พุดมานั้นแหละ....ในพิลิกท่านก็บอกกับใครต่อใครว่า อาตมา^๘
เป็นพระ....”

ตอบปัญหาที่ว่า กิตติ วุฑโฒเป็นพระหรือไม่^๙ ก็ได้มี
ผู้ตั้งข้อสังเกตไว้ด้วยเหมือนกันดังเช่นวณิช จรุงกิจอนันต์ ก็ได้
พูดเปรียบเทียบพฤติกรรมแบบนี้ว่า “ลองเป็นพระแล้วพูดได้
ว่าการฆ่าคอมมิวนิสต์ไม่บาป หรือเป็นพระแล้วไปทัวร์ฮ่องกง
เสียสละชีพ^{๑๐} หมาที่^{๑๑}ไหนกรูว่าสิ่งอย่างนั้นไม่ใช่สิ่งที่พระซึ่ง
อยู่ในสังกัดของพระพุทธเจ้าจะพึงปฏิบัติ....”^{๑๒}

๑๑. วณิช จรุงกิจอนันต์, “พระองค์นั้นชอบ” วารสาร ไทยนิกร, ๑๒
กุมภาพันธ์ ๒๕๒๕ น. ๓๕

จุดอ่อนประการที่สาม ที่นายวัฒนาเองอาจไม่รู้ตัวก็คือ
ว่า เขาเองเคยกล่าวไว้ว่า เขานับถือท่านเจ้าคุณพระพิมลธรรม
เพราะมารดาของเขาก็เป็นญาติโยมของท่าน ซึ่งแม้จะเป็น
คำกล่าวที่เกิดจากน้ำใสใจจริง แต่เขาก็หาไม่รู้ว่ามันไปสกิดใจ
ของเหล่าทรรราช ผู้ครองอำนาจที่กำลังรุ่มร้อนเล่นงานท่าน
เจ้าคุณพิมลธรรมอยู่พอดี จึงเป็นที่เห็นได้ว่า นายวัฒนา
เขี้ยววิมล นั้น ถึงแม้จะมีแนวความคิดไปในทางขวาจัด ดังที่
ใครได้กล่าวถึงเขาแล้วนั้น แต่เขาก็ยังเป็นคนที่มีความจริงใจ
และมีมโนธรรมของชาวพุทธ จึงทำให้เขามีจุดอ่อนและไม่
อาจเป็นเครื่องมือของเหล่าทรรราชยุคใหม่ได้ นอกจากถูกแย่ง
ยึดเอาขบวนการนวพลแล้ว เขายังถูกฝ่ายนวพล กิตติ วุฑโฒ
ใส่ไคล้ว่า “เป็นบุคคลจួយโอกาส หากหมดท่าเข้าจริง ๆ ชัย
มาชนก็จะกระโดดเข้าใส่อย่างง่าย ๆ....”

สำหรับขบวนการของนวพล กิตติ วุฑโฒ นั้น เรา
ย่อมกล่าวได้ว่า เป็นขบวนการที่เป็นเครื่องมือที่เอาการเอางาน
ของกลุ่มทรรราชในปัจจุบันนี้โดยไม่ต้องสงสัย และเมื่อเป็น
เช่นนี้ย่อมเป็นที่เห็นได้ชัดว่า ขบวนการดังกล่าวคือ ตัวปฏิบัติ
การนอกระบบตัวร้ายกาจในการต่อต้านขบวนการที่เคลื่อนไหว

เพื่อประชาธิปไตยและความเป็นธรรม ทั้งในฝ่ายศาสนาจักร
 และฝ่ายอาณาจักรที่กำลังดำเนินอยู่นั้นเอง ภายใต้สถานการณ์
 ดังกล่าวนี้ย่อมเป็นเรื่องที่ฝ่ายผู้รักประชาธิปไตยและรักความ
 เป็นธรรมทั้งหลายไม่ควรประมาทและดูเบาเป็นอันขาด และ
 เราก็มั่นใจอย่างยิ่งว่า ในกระบวนการต่อสู้ที่ทอดยาวไปเบื้อง
 หน้า^๕ “ธรรมจักต้องชนะอธรรม”

บทที่ ๘

ความแปลกแยกและการท้าทายที่ยัง ไม่จบสิ้น

จากที่ได้ศึกษามาแล้วในบทก่อนจะเห็นได้ว่า พุทธศาสนานั้นแม้จะอุบัติขึ้นมาเป็นเวลานานกว่า ๒๕๐๐ ปี ก่อนศาสนาอื่น ๆ ที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันหลายศาสนา แต่ก็มีลักษณะที่ก้าวหน้าดีเด่นหลายประการที่ไม่ปรากฏอยู่ในศาสนาอื่น ๆ กล่าวคือ (๑) การไม่ยอมรับเรื่องพระเจ้า (๒) การต่อต้านความเชื่อของมหายंत्रหลาย โดยถือหลักของเหตุผลเป็นสำคัญ (๓) มีหลักการพื้นฐานที่เอื้ออำนวยต่อการปกครองแบบประชาธิปไตย

ดังนั้นถ้าจะว่าโดยเนื้อหาแล้ว ศาสนาพุทธจึงขัดกับหลักการปกครองแบบศักดินา หรือแบบเผด็จการทรราชอย่างเห็นได้ชัด แต่ถึงกระนั้นก็ตามในกรณีของประเทศไทย พวกเจ้าศักดินาก็ได้ใช้ศาสนาพุทธเป็นอุปกรณ์ในการปกครองและรักษาอำนาจของพวกเขามาได้เป็นเวลานานพอควร แต่อย่างไรก็ตามการใช้ศาสนาพุทธเป็นอุปกรณ์ในการปกครองเพื่อ

สร้างเสริมบารมีและรักษอำนาจของตนนั้น พวกเจ้าศักดินา
สมัยต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนับตั้งแต่การเริ่มระบอบศักดินา
แบบเทวราชา เมื่อเริ่มตั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีเป็นต้นมา
พวกเจ้าศักดินาได้อาศัยแนวความคิดเรื่องพระเจ้า เทวดา
ผีสงนางไม้ กับความเชื่อมงายทางไสยศาสตร์และพิธีกรรม
ต่าง ๆ ของศาสนาพราหมณ์มาพอกปิดแก่นแท้ของพุทธศาสนา
ทำให้ศาสนาพุทธมีเปลือกแห่งความมงายอันหนาตะอะพอก
หุ้มอยู่ แล้วพวกเจ้าศักดินาก็ได้อาศัยการย้ายถ่ายเททางพิธี
กรรมอันเป็นเปลือกศาสนานี้ เพื่อสร้างความเชื่อถ้อยจากประ
ชาชน ต่อการปกครองระบอบศักดินาของเหล่าสมมุติเทวราช
ขึ้นมาโดยตลอด ดังนั้นผู้หม้ออำนาจอันแท้จริงเห็นอความ
รู้สึกนึกคิดของเจ้าศักดินาที่เป็นสมมุติเทวราชทั้งหลายก็คือ
พราหมณ์ผู้เป็นเจ้าพิธีกรรมทั้งหลาย ส่วนพระสงฆ์ ใน
พุทธศาสนากลายเป็นอุปกรณ์ในการปกครอง เพื่อดึงประชาชน
ให้มาสยบบนบอบต่อพวกเจ้าศักดินาเท่านั้น

กล่าวโดยย่อ ๆ ก็คือพวกเจ้าศักดินาได้กุมเอาพุทธ
ศาสนาเป็นเครื่องมือโดย (๑) ใช้ศาสนาพราหมณ์เป็นเปลือก
หุ้ม (๒) ใช้สมณศักดิ์เป็นเครื่องมือในการควบคุมพระเถระ

ผู้ที่อยู่ส่วนบนของสังคมชนบท ทำให้พระภิกษุที่ห้วงลมห่วงยศ
ต้องประจบขมรวาสและบิดเบือนธรรมะให้สอดคล้องกับความ
ต้องการของฝ่ายขมรวาสผู้มีอำนาจในบ้านเมือง (๓) ให้การ
อย่างฉาบฉวย เพื่อสร้างบุญคุณการยอมรับจากพระสงฆ์และ
อุปถัมภ์ประชาชน โดยอาศัยการโฆษณาอย่างเกินความจริง
เข้าช่วย

ภายใต้สภาพการณ์ดังกล่าว การศึกษาทางพุทธศาสนา
และการเผยแผ่ธรรมะจึงเป็นไปได้ยากกับแคบและล้าหลัง พระ-
สงฆ์ภายใต้สภาพการณ์ดังกล่าวขาดความรู้ไม่เท่าทันโลก
การเทศน์ก็อาศัยนิทานจากพระสูตรที่มักกล่าวถึงเฉพาะชาติก่อน
กับชาติหน้า โดยหลีกเลี่ยงที่จะกล่าวถึงชาติปัจจุบัน หรืออย่าง
ตึกกล่าวถึงอย่างอ้อม ๆ แอ้ม ๆ ธรรมะส่วนที่เป็นแก่นสารของ
ศาสนาพุทธ เช่น หลักของเหตุผลและความรู้ที่แท้จริงถูกละ
เลย หรือปกปิดไว้ เพราะกลัวประชาชนจะฉลาดและรู้เท่าทัน
ดังนั้นธรรมชาวนั้นเป็นธรรมะที่แท้จริงของพุทธศาสนาจึงถูกห่อ
หุ้มบดบังด้วยธรรมคำ อันเป็นอวิชาแห่งความมีติดบอดและความ
มมงายอันมาจากศาสนาพราหมณ์ซึ่งแพร่หลายออกไปในนาม
ของพุทธศาสนานั่นตลอดมา ควบคู่กับการดำรงอยู่ของระบอบ
การปกครองของเจ้าศักดินาเป็นสมมติเทวราชนั้น จึงไม่เป็น
เรื่องแปลกประหลาดแต่อย่างใดที่ภายใต้ระบอบดังกล่าวนี้

ประชาชนจึงได้พบแต่ “พระธรรมกถึก ความรู้แทบที่เวลา
เทศน์เหมือนพาสาธุชนผู้ฟังได้เข้าไปตามทางเดินเรียงหนึ่ง
แทบ ๆ และเหมือนเดินไปตามคันนา ซึ่งเดินเรียงแถวไปได้ที่
ละคน ทั้งในเรื่องที่นำมาพูดก็อยู่ไกลกลับไปถึงฟากฟ้าป่าหิมพานต์
หรือไม่อย่างนั้นก็อยู่ไกลถึงชาติหน้า....”^{๘๐}

ดังนั้นเมื่อมีการต่อสู้ในวงการคณะสงฆ์เพื่อที่จะปลด
ปล่อยพุทธศาสนา ให้ออกจากอิทธิพลครอบงำของธรรมคำ
อันเป็นเครื่องจรรณวิชา นั้น ก็มิอยู่ทางเดียวคือพลิกฟื้นการ
ปกครองแบบประชาธิปไตย อันเป็นแก่นแท้ของหลักศาสนา
พุทธเป็นเบื้องแรก แล้วส่งเสริมการศึกษาตามหลักวิทยาศาสตร์
อย่างกว้างขวาง เพื่อเป็นพื้นฐานรองรับการเผยแผ่หลักธรรม
แห่งเหตุผลและก้าวหน้าของพุทธศาสนาตามความเป็นจริง
เท่านั้นและเรื่องดังกล่าวนี้ก็ได้เกิดขึ้นมาแล้วโดยตลอดในวงการ
คณะสงฆ์ไทย นับตั้งแต่สมัยเริ่มยุคประชาธิปไตยของฝ่ายอาณาจักร
เป็นต้นมา และการต่อสู้ดังกล่าวก็ได้ก่อให้เกิดความแปลก
แยกและทำลายต่อมาอย่างไม่จบสิ้น จนถึงปัจจุบัน

๘๐. คามหุโณ (นามแฝง), “พระนักพูดคำควรเมือง” สยามรัฐสัปดาห์
วิจารณ์, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๒๕, น. ๓๑

เป็นที่น่าสังเกตว่า ในช่วงที่วงการคณะสงฆ์ไทยมีการ
ปกครองแบบประชาธิปไตยระหว่างใช้พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ.
๒๔๙๔ นั้น กิจการพระศาสนาได้เจริญรุดหน้าโดยรอบด้าน
โดยเฉพาะทางด้านการศึกษาได้มีการแปลพระไตรปิฎกออกเป็น
ภาษาไทยอย่างครบถ้วนเป็นครั้งแรก โดยเฉพาะพระ อภิธรรม
ซึ่งเป็นความรู้สำคัญของพุทธศาสนาก็ได้รับการแปลสำเร็จ
บริบูรณ์ โดยการควบคุมของพระพิมลธรรม ในฐานะผู้เป็น
ประธานคณะทำงานแปลพระอภิธรรม และพระไตรปิฎกฉบับ
ภาษาไทยที่บริบูรณ์ชุดแรก ก็ได้รับการตีพิมพ์ออกต้อนรับการ
ฉลองกิ่งพุทธกาลนั้นไปแล้ว

ทางด้านหลักสูตรการศึกษาก็ได้มีการปรับปรุงการศึกษา
ทางด้านเปรียญธรรมและนักธรรม กับทั้งได้มีการสร้างหลักสูตร
บาลีมัธยม ที่มีการนำความรู้แผนใหม่ในทางโลกเข้าไปให้
พระภิกษุสามเณรได้เรียนรู้กว้างขวางยิ่งขึ้น

ในระดับอุดมศึกษาก็ได้มีการปรับปรุงหลักสูตรวิทยาลัย
สงฆ์ให้มีฐานะเป็นมหาวิทยาลัยที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ทำให้พระภิกษุ
ที่ผ่านการศึกษารับความรู้ทั้งทางธรรมและทางโลกอย่างกว้าง
ขวางและเท่าทันยิ่งขึ้น นอกจากนั้นยังได้มีการศึกษาศาสนา

เปรียบเทียบและส่งพระนักศึกษากลับไปศึกษาต่อต่างประเทศ ตลอดจนส่งนักเผยแผ่ธรรมะออกไปบุกเบิกเผยแผ่ศาสนาในอินเดียยุโรปและอเมริกาเป็นครั้งแรกอีกด้วย

แต่อย่างไรก็ตาม ความก้าวหน้าดังกล่าวนี้^๕ แม้จะเป็นที่ชื่นชมของเหล่าภิกษุสามเณรและประชาชนผู้รักความก้าวหน้าอย่างกว้างขวางก็ตาม อีกด้านหนึ่งมันก็ได้กลายเป็นความแปลกแยกและทำลายต่อสถานภาพและผลประโยชน์ของพวกผู้มีอำนาจในระบอบเก่าทั้งในฝ่ายอาณาจักรและศาสนาจักรอย่างรุนแรง และกลายเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้พระพิมพ์ลธรรมถูกจองล้างมาจนถึงปัจจุบัน

ท่ามกลางการต่อสู้เพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลงโครงสร้างในทางปกครองคณะสงฆ์ยุคใหม่ เพื่อปลดปล่อยพุทธศาสนา และการตอบโต้จากฝ่ายผู้ปกป้องระบอบที่ส้าหลังอย่างเหนียวแน่นนั้น ก็ได้เกิดมีกระแสการเคลื่อนไหวทางด้านเผยแผ่ธรรมะซึ่งมีทั้งกระแสที่ก้าวหน้า แปลกแยก และถอยหลังอีกหลายกระแสในปัจจุบัน กล่าวคือ

ก. กระแสการเผยแผ่ธรรมะแห่งสำนักท่านพุทธทาสและท่านปัญญานันทะ

พระเถระชั้นผู้ใหญ่ชาวใต้ทั้งสองท่านนี้ได้ชื่อว่าเป็น “สองยอดคนกรบแห่งกองทัพธรรม” ซึ่งประวัติโดยพิสดารของท่าน

ได้มีผู้กล่าวถึงอย่างแพร่หลายมาแล้ว^{๘๐} ดังนั้นในบทศึกษาเรื่องนี้จึงไม่ได้กล่าวถึงชีวิตและงานโดยพิสดารของท่าน หากแต่จะกล่าวถึงลักษณะสำคัญบางประการของท่านในส่วนที่เกี่ยวข้องแก่ การต่อสู้เพื่ออุดมการณ์อันถูกต้อง และเป็นสัจธรรมแห่งพุทธศาสนาเป็นสำคัญ

ความจริงท่านทั้งสองต่างก็เป็น พระผู้ใหญ่และมีผลงานอันเป็นคุณูปการต่อการฟื้นฟูบูรณะหลักการอันถูกต้องแห่งพุทธศาสนา จุดตั้งพุทธศาสนาออกจากเงื้อมเงาแห่งเศรษฐกิจวิชาและอวิชา อันมีต่อบอกที่ครอบคลุมอยู่ในวงการพุทธศาสนามาเป็นเวลานานนั้นอย่างอเนกอนันต์ในช่วงระยะเวลา ๓๐ ปีที่ผ่านมา และเนื่องจากแนวทางในการเผยแผ่ธรรมะของท่านเป็นแนวทางอันเดียวกัน การเคลื่อนไหวต่อสู้ของท่านทั้งสองเป็นกระแสการต่อสู้ที่ก้าวหน้ากระแสนิ่ง และนามของท่านก็ได้รับการเรียกขานควบคู่กันเป็นหนึ่งเดียว โดยประชาชนผู้รักสัจธรรมทั้งหลายตลอดเวลา ดังนั้นในการศึกษาเรื่องนี้เราจึงกล่าวถึงงานของท่านทั้งสองไปพร้อม ๆ กัน

งานชีวิตของท่านทั้งสองนี้ถ้ากล่าวโดยย่อก็คือ การกระเทาะเปลือกอันแน่นที่ปกปิดแก่นแท้ของศาสนาพุทธ

๘๐. โปรดดูรายละเอียดใน : สัมพันธ์ ก้องสมุทร, สองยอดนักรบแห่งกองทัพนคร, สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, พระนคร. พ.ศ. ๒๕๒๗

ออก และช่วยให้พุทธศาสนิกได้สัมผัสกับรสแห่งธรรมะอันเป็นแก่นสารของพุทธศาสนาได้มากขึ้น หลังจากที่ต้องทะเลาะเบาะแว้งกันหยาบกระดังงันมาเป็นเวลานาน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ท่านได้ทำให้ศาสนาพุทธเป็นศาสนาเพื่อสังคม และเพื่อประชาชนตามที่ควรจะเป็น หลังจากที่ศาสนาพุทธถูกบิดเบือนและใช้เป็นเครื่องมือของชนชั้นผู้มีอำนาจในสังคมอย่างผิด ๆ มาเป็นเวลานาน

ลักษณะที่ชัดเจนที่เห็นได้ชัดร่วมกันของท่านทั้งสองก็คือ **ประการแรก** ท่านเป็นคนซื่อตรงต่อธรรมะ ท่านจึงเข้าถึงแก่นแท้ของธรรมะ และกล่าวธรรมะตามความเป็นจริง โดยยึดแนวทางแห่งเหตุผลต่อต้านอวิชาและความมกมายอันเป็นเตร็จฉานวิชาทุกรูปแบบ เผยแพร่หลักการแห่ง ปฏิจุจ สมุปาบท และกาลามสูตร อันเป็นหลักแห่งเหตุผลที่พวกนิยมระบอบเก่าพยายามปิดบังไว้ตลอดมา ท่านได้แสดงให้เห็นว่าธรรมะเป็นเรื่องง่าย ๆ ใช้ได้กับชีวิตประจำ เพื่อโลกนี้ชีวิตนี้ไม่ใช่เรื่องของชาติก่อนและชาติหน้าที่เอื้อมไม่ถึง **ประการที่สอง** ท่านเป็นคนกล้าหาญในธรรม คือกล้าประกาศธรรมแม้จะขัดกับประโยชน์ของกลุ่มผู้มีอำนาจในบ้านเมืองโดยที่ท่านไม่กลัวเสื่อมลาภเสื่อมยศ ไม่กลัวว่าใครจะเกลียด หรือ

จะต่อต้าน ท่านไม่ต้องประจบขราวาสเพื่อหาลาภยศ ไม่ว่า
เขาผู้นั้นจะเป็นใหญ่โตสักเพียงใดก็ตาม ประการที่สาม
ท่านทั้งสองเป็นผู้ยืนหยัดในแนวทางที่ถูกต้องอย่างไม่หวั่นไหว
คลอนแคลนตลอดกาล อย่างน้อยก็ ๕๐ ปีขึ้นไป แม้ว่าท่าน
จะถูกต่อต้าน หว่านล้อม เกี้ยยกล่อมทั้งโดยทางลับและทาง
เปิดเผย โดยฝ่ายถอยหลังเข้าคลอง และสมุนบริวารของฝ่ายนั้น
สักเพียงใดก็ตาม

สำหรับทางก้าวหน้าทางการเผยแผ่ธรรมะทั้งสองท่าน
ได้ยึดถือหลักเหตุผลอันเป็นแนวทางแห่งวิทยาศาสตร์ และหลัก
ประชาธิปไตยอันเป็นแนวทางแห่งประชาชน อย่างคงเส้นคง
วา ดังนั้นจึงทำให้ผลงานของท่านเผยแพร่อไปอย่างรวดเร็วและ
กว้างขวางในหมู่ปัญญาชนและสาธุชนรุ่นใหม่อย่างฝ้ายปabrik
ของท่านไม่อาจขัดขวางห้ามปรามได้ คงที่มีผู้ตั้งข้อสังเกตว่า
“ด้วยวิธีการสอนของทั้งสองท่านนี้ (ตลอดจนพระภิกษุจากสำนัก
เดียวกันอีกหลายท่าน) ล้วนมีการประยุกต์ให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง
ของสังคมและมีลักษณะที่เป็นวิทยาศาสตร์ในท่ามกลาง
ความเสื่อมโทรมและการปลุกฝังความเชื่ออย่างมลายของบุคคล
ที่ได้ชื่อว่าเป็น “พระ” อีกจำนวนมาก”^{๗๒}

๗๒. วินัย สุขใจ, “สองนักรบกองทัพธรรม—นักรบผู้มีธรรมะเป็นอาวุธ”,
วารสาร วิวัฒน์ ๘-๑๔ กันยายน ๒๕๒๗, น. ๕๓

สำหรับวิธีดำเนินงานนี้ ท่านพุทธทาสได้ก่อตั้งและยึดเอาสวนโมกข์พลารามที่อำเภอไชยาจังหวัดสุราษฎร์ฯ เป็นสำนักอันเป็นศูนย์กลางเผยแผ่ธรรมะทั้งทางด้านปริยัติและปฏิบัติ จนเป็นที่ยอมรับและเลื่องลือไปทั่วประเทศ ดังข้อสังเกตที่ว่า “ในสมัยปัจจุบันนี้ ชนรุ่นใหม่อันจำนวนมากไม่น้อยเหมือนกัน เขามองเห็นสภาพความเสื่อมโทรมในทางศาสนา....เช่นมองเห็นว่าความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหลวไหลต่าง ๆ แพร่หลายตามดินมากขึ้น เขาต้องการสิ่งที่เป็นพุทธศาสนาที่แท้จริงก็เกี่ยวข้องแสวงหากัน ในเวลาเดียวกันก็มีผู้นำความคิดมาสนองความต้องการอยู่บ้าง ตัวอย่างที่รู้จักกัน เช่น ท่านพุทธทาสภิกขุ เป็นต้น....ผลที่ปรากฏก็คือว่าท่านได้ช่วยให้เกิดผลดีแก่ศาสนาและแก่สังคม ช่วยให้เกิดการแก้ไขปรับปรุงบางอย่าง ช่วยกระตุ้นให้เกิดการศึกษา ค้นคว้าหาความจริง และก็ช่วยได้พอสมควรทีเดียว....”^{๘๓}

สำหรับท่านปัญญานันทะนั้น ขึ้นไปเริ่มงานจากภาคเหนือหรือที่เชียงใหม่ เพราะเหตุว่าในเวลาเมื่อ ๓๐ ปีก่อนนั้นปรากฏว่า พุทธศาสนาในภาคเหนือนี้กำลังร่วงโรย เนื่อง

๘๓. พระราชวรมุนี (ประยูทธ ปยุตโต), ชาวพุทธกับชะตากรรมของสังคม, สมาคมศิษย์เก่ามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จัตุพิมพ์, กรุงเทพฯ ๒๕๒๖, น. ๕๗

จากพวกศาสนาพระเจ้าชาวตะวันตก โดยเฉพาะพวกอเมริกัน ได้มาปักหลักและทุ่มเทกำลังในการงานขยายของเขาที่ เชียงใหม่ โดยใช้ทั้งอำมิสและกลอุบายทุกอย่างเข้าล่อ ทำให้ ประชาชนคนรุ่นหนุ่มสาวจำนวนมากพากันนิยมชอบศาสนาใหม่นั้นอย่างไม่เคยมีมาก่อน จนพุทธศาสนิกพากันหัวน่วตก ครั้นเมื่อถึงโอกาสที่ท่านพุทธทาส ขึ้นไปเผยแพร่ธรรมะที่เชียงใหม่ ญาติโยมจึงได้นิมนต์ขอให้ท่านไปปักหลักอยู่ที่นั่นเพื่อกอบกู้ศาสนาพุทธไว้ แต่ท่านก็ตอบว่า ศาสนกิจของท่านทางภาคใต้ก็ยังไม่เสร็จสิ้นจึงไม่อาจอยู่เชียงใหม่ได้ แต่ท่านก็รับปากว่าจะหาพระที่เหมาะสมให้มาช่วยชาวเชียงใหม่ให้จงได้ และด้วยการตกลงกันเพื่อภารกิจดังกล่าว ท่านมหาบัณฑิตหรือปัญญาอันทะกิกขุ ซึ่งเดิมตั้งใจจะไปปฏิบัติภาระหน้าที่ทางมาเลเชียจึงได้เปลี่ยนทิศทางไปปักหลักจำพรรษาอยู่ที่วัดอุโมงค์ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นเวลา ๑๐ พรรษา และที่นั่นท่านได้ทำพิธีการเผยแพร่ธรรมะแนวใหม่ที่ก้าวหน้าทำให้วงการพุทธศาสนาในภาคเหนือกลับมีชีวิตชีวาอีกครั้งขึ้นและคนหนุ่มสาวส่วนใหญ่ก็ได้หันกลับมาสู่พุทธศาสนาเดิม ทำให้ศาสนาพุทธในถิ่นลานนาไทยรอดพ้นจากความเสื่อมทรุดและการเข้าแทนที่ของศาสนาพระเจ้าไปได้ หลังจากนั้นท่านจึงได้กลับลงมาจำพรรษาอยู่ที่วัดชลประทาน

รังสฤษดิ์ ที่กรมชลประทานสร้างถวาย และทำการเผยแพร่
 ธรรมะแก่ชาวเมืองหลวงมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งนับถึงปี ๒๕๒๗
 ๕๗ เป็นเวลา ๒๒ ปีแล้ว

การเผยแพร่ธรรมะตามแนวทางใหม่ในเมืองหลวงอันเป็น
 แหล่งสะสมของมิชนาทิกฏฐิของเจ้านายศักดินาซึ่งมีความมั่งงาย
 ล้าหลังเป็นพื้นฐานนั้นย่อมเป็นภาระอันหนักยิ่งของท่านปัญญา
 นันทะ แต่ท่านก็มิได้ท้อถอย ประเด็นสำคัญที่ท่านปัญญานันทะ
 ยกขึ้นมากล่าวบ่อย ๆ ในการเผยแพร่ธรรมะแก่คนกรุงก็คือ เรื่อง
 การต่อต้านความเชื่อมั่งงายและพิธีกรรมที่ฟุ่มเฟือยจนทำให้ตัว
 ท่านต้องถูกกลั่นแกล้งอย่างซึ่ง ๆ หน้าก็มี ดังเช่นกรณีที่ท่าน
 ถูกตัดรายการออกอากาศทางวิทยุกรมประชาสัมพันธ์เมื่อวันที่ ๑
 กรกฎาคม ๒๕๒๕ เนื่องด้วยสาเหตุที่ว่าเมื่อวันที่ ๖ มิถุนายน
 ปีเดียวกันนั้น ท่านเทศน์วิพากษ์วิจารณ์เรื่องการตั้งเสาหลัก
 เมืองให้คนกราบไหว้ ท่านเทศน์ว่าประเทศชาติ จะอยู่รอด
 ๕ ขึ้นอยู่กับความฉลาดของประชาชน^{๕๔} แต่การสั่งห้ามออก
 อากาศแบบงบบิบไม่มีเหตุผลและไม่มีคำอธิบายที่ชัดเจนต่อประ
 ๕ ชาชนนั้น ได้ถูกหนังสือพิมพ์และประชาชนผู้สนใจทั้งหลาย

๕๔. คามหุโธ (นามแฝง), “พระสงฆ์เป็นนักการเมือง”, สยามรัฐสัปดาห์
 วิจารณ์, ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๒๕, น. ๓๐

โจษขานทักท้วงอย่างกว้างขวาง เป็นเหตุให้ฝ่ายผู้มีอำนาจต้อง
นิมนต์ท่านกลับมาเทศน์ทางวิทยุอีกนับตั้งแต่วันที่ ๒๕ กันยายน
๒๕๒๕ สืบต่อมา

ด้วยอาศัยความซื่อตรง ความกล้าหาญและการยืนหยัด
อันเป็นคุณธรรมของท่านนั้น ท่านปัญญานันทะ จึงได้รับการ
แซ่ซ้องสาธุการจากสาธุชนอย่างกว้างขวาง ดังเช่น ความหุโณ
นักเขียนคอลัมน์ธรรมะชื่อดังท่านหนึ่งในปัจจุบัน ได้กล่าวว่า
“ท่านปัญญานันทะภิกขุ ท่านมีอริยาศัยพูดตรง ๆ ในสิ่งที่ท่าน
เห็นว่าเมื่อพูดแล้วมีประโยชน์ส่วนใหญ่แก่ส่วนรวม ถึงแม้บาง
ครั้งจะกระทบก่อให้เกิดความเสียหายแก่ชนส่วนน้อย แต่เมื่อ
ท่านเห็นว่าชนส่วนใหญ่ได้รับผลท่านก็กล้าพูดและพูดตรง ๆ....

“ท่านปัญญานันทะภิกขุเป็นพระสงฆ์รูปเดียวในเมืองไทย
ที่มีชื่อเสียงก้องกระพันชาตรีมานานตั้งแต่ครั้งตั้งพุทธสถานและ
พุทธนิคมอยู่ที่เชียงใหม่ ชื่อเสียงเด่นอันเป็นอมตของท่านคือ
พูดให้ชาวบ้านเข้าใจแจ่มแจ้งในเรื่องศาสนา ท่านทำประโยชน์
ให้แก่สังคมบ้านเมือง สังคมศาสนาจนสุดกอนาน”^{๘๕}

นอกจากท่านที่กล่าวชื่อนามมาแล้ว ก็ยังมีสาธุชนผู้รักความ
เป็นธรรมอื่น ๆ ได้กล่าวถึงท่านอยู่ทั่วไป ดังเช่น วาณิช จรุงกิจ

๘๕. ความหุโณ (นามแฝง), “พระนักพูดที่มีค่าควรเมือง”, สยามรัฐสัปดาห์
วิจารณ์, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๒๕, น. ๓๑

อนันต์ นักเขียนรางวัลซีไรต์คนหนึ่ง ก็เคยกล่าวว่า “จำได้
แม่นย่ำที่ท่านพูดหลายครั้งก็คือ ท่านว่า ท่าน^๕ขึ้นกับพระพุทธเจ้า
ชอบใจและแปลกใจอยู่หลายทีแล้วว่า พระท้าว ๆ ไปในประเทศ
^{๕๕}ขึ้นกับพระพุทธเจ้าหรือเปล่า ถ้าไม่^๕ขึ้นกับพระพุทธเจ้าแล้ว^๕ขึ้น
กับผีสาวเทวดาที่ไหน.....บ้านเมืองเราต้องการพระที่เป็นพระ
อย่าง^๕นี้ พระที่เป็นที่พึ่งทางศาสนาให้กับคนทั่วไปได้อย่างแท้
จริง มิใช่พระแพะ ที่วุ่นวายอยู่กับสมบัติบัลลังก์^๕หลาย....”^{๕๖}

เนื่องด้วยการยึดมั่นในธรรมาธิปไตย แม้ท่านจะไม่ได้
ปรากฏเป็นข่าวในการต่อสู้ ในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการ
ปกครองโดยตรงอย่างท่านเจ้าคุณพระพิมลธรรม และคณะยุว
สงฆ์ได้ดำเนินอยู่ แต่ทั้งท่านพุทธทาสและท่านปัญญานันทะก็
ได้แสดงออกอยู่เสมอในการเผยแผ่ธรรมะของท่านว่าท่านยืนอยู่
กับฝ่ายเป็นธรรมและประชาธิปไตย โดยเฉพาะอย่างยิ่งท่าน
ปัญญานันทะนั้นได้แสดงออกบ่อย ๆ ว่าท่านสนับสนุนประชาธิปไตย
ทั้งฝ่ายอาณาจักรและศาสนาจักร และบางครั้งก็ได้
แสดงความห่วงใยออกมาตรง ๆ ดังเช่นข้อความที่ว่า “ประ
เทศไทยเราเป็นประชาธิปไตยมา ๕๐ ปีแล้ว ไม่ได้สอนคนให้รู้

เรื่องประชาธิปไตย เพราะเป็นห่วงอำนาจไม่ยากสอน ทำ
อย่างนี้เราใหญ่อยู่ได้ ตัวเองอยู่ได้ประเทศชาติมันเสีย....”^{๘๑}

ท่านบุญญานันท์ไม่เคยละเลยหน้าที่ของท่านที่จะออก
ความเห็นเกี่ยวแก่เรื่องชาติบ้านเมือง วิพากษ์นักการเมืองที่เลว
และยกย่องนักการเมืองที่ดี ดังเช่นในการปาฐกถาของท่านที่
ลานอโศกวัตรมหาธาตุ ฯ เมื่อวันที่ ๑๑ กันยายน ๒๕๒๖ ท่าน
กล่าวผู้ฟังทั้งภิกษุ สามเณร และฆราวาสหลายพันคนนั้น ท่าน
ได้พูดถึงกระบวนการที่ถ่วงถ่วงความเจริญของสังคมอันเป็นวงจร
ที่ส่งผ่านและถ่ายทอดความล้มเหลวและความล่าช้าซึ่งกันและ
กัน ท่านพูดถึงแหล่งอำนาจมืดของนักการเมือง เช่น พวกบ่อน
เถื่อนทั้งหลายว่าเป็นพวกทำลายชาติท่านจึงได้เสนอแนะว่า ใน
การเลือกตั้งนั้น พึงละเว้นที่จะเลือกบุคคลประเภทต่าง ๆ คือ
เจ้าของบ่อนอิทธิพล พวกพ่อค้าของเถื่อน พวกนักเลงโตมา
เพี้ยที่แฝงอยู่ในรูปพ่อค้าอิทธิพล ตลอดจนนักการเมืองที่ทุ่ม
เงินซื้อเสียง ซึ่งท่านถือว่าเป็นโมฆบุรุษ เมื่อเลือกเข้าไปนั่งใน
สภาแล้วรังแต่จะหวังกอบโกย สร้างความวิบัติมิคบอกให้แก่
ประเทศชาติและประชาชน นอกจากนั้นท่านยังได้แสดงถึง

๘๑. รายงานพิเศษ, “สนทนารธรรมกับพระราชนันทมุนี” สยามรัฐสัปดาห์
วิจารณ์, ๕ กันยายน ๒๕๒๕, น. ๒๖

ความเข้าใจต่อสภาพอำนาจทางการเมือง ว่ามาจากอำนาจทางเศรษฐกิจ ท่านจึงกล่าวว่า “ไม่แปลกเลยที่บ้านเมืองเรามีพ่อค้าเข้าไปนั่งในสภาอันเป็นทิว ในขณะที่นักกฎหมายและนักวิชาการที่มีมันสมองแต่ยากจน อาจจะหลงหลุกเข้าไปบ้างแต่ก็น้อยเต็มที”^{๘๘}

ความกล้าหาญอีกประการหนึ่งของ ท่านบัญญัติานันท์ก็คือกล้าตีคนชั่วและอภิบาลคนดี ตามหลักของนิคคัยะและบัคคัยะอันเป็นหลักปฏิบัติที่สำคัญของพุทธศาสนา ไม่ว่าคนที่จะกล่าวถึงนั้นจะอยู่ในสภาพที่รุ่งเรืองหรือตกอับเพียงใด ตัวอย่างในเรื่องนี้ก็คือการกล่าวยกย่องรับรองคุณงามความดีของนายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโสคนเดียวของประเทศไทย โดยเฉพาะเมื่อท่านผู้นั้นอยู่ในสภาพที่ถูกกักกันกักขังและสังคมทั่วไปถือว่าท่านตกอับอย่างที่สุดเพราะต้องไปเสียชีวิตในต่างแดนนั้น ทำให้บรรดาพวกที่กลัวเสื่อมลาภเสื่อมยศทั้งหลายที่ต้องการ ประจบพวกทรราช อำนาจมืดที่มีอิทธิพลครอบคลุมอยู่เหนือแผ่นดินไทยปัจจุบันนี้ ไม่กล้าเอ่ยปากแม้เพียงแต่จะแสดงความเห็นใจท่านก็ตาม แต่ก็มีบุคคลผู้กล้าหาญจำนวนไม่น้อย

๘๘. พระมหาสมภาร พรหมทา, “ชาวนักบุญเห่า—นิทานวิพากษ์ นักการเมืองของท่านบัญญัติ.” สยามใหม่, ๓๐ กันยายน ๒๕๒๖, น. ๔๖

ทั้งในฝ่ายอาณาจักรและศาสนจักรได้แสดงความระลึกถึงท่านผู้
 วายชนม์นั้นด้วยความจริงใจอย่างยิ่ง ในบรรดาพระเถระผู้ใหญ่
 ที่กล้าแสดงออกดังกล่าวนั้น นอกจากสมเด็จพระสังฆราช ฯ
 วัดราชบพิธ ฯ และท่านเจ้าคุณพระพิมลธรรมแล้ว ก็มีท่าน
 บัณฑิตท่านหนึ่งที่เขาใจใส่ในชะตากรรมของท่านปรีดี ฯ
 ตลอดมา โดยที่ท่านได้เข้าร่วมทั้งในพิธีสถาปนากิจศพของท่าน
 ผู้นั้นในกรุงปารีส และการร่วมทำบุญอุทิศแก่ท่านผู้นั้นในเมือง
 ไทย ดังเช่นการทำบุญอุทิศถึงท่านปรีดี ฯ ที่วัดชลประทาน ฯ
 เมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๒๖ นั้น ท่านบัณฑิตก็ได้กล่าว
 ถึงคุณงามความดีของท่านปรีดี ฯ อย่างยืดยาว ซึ่งในตอนหนึ่งท่าน
 กล่าวว่า “พวกเราที่มาร่วมงานกันในวันนี้พูดได้ว่ามาด้วยน้ำใจ
 แท้ ๆ มาด้วยน้ำใจที่ระลึกถึงคุณงามความดีของผู้ที่ได้ทำคุณงาม
 ความดีไว้แก่บ้านเมือง เรื่องความดีที่ทำไว้แก่ชาติบ้านเมือง
 นั้นถ้าเราไม่คิดมันไม่เห็น คิดน้อย ๆ มันก็เห็นน้อย ๆ คิดมาก ๆ
 ก็จะเห็นได้มาก คิดให้ลึกก็จะเห็นได้ลึกซึ่งในสิ่งที่ท่านปรีดี
 พนมยงค์ได้ทำไว้แก่ชาติบ้านเมือง....”^{๘๘}

จากข้อมูลที่ได้นำมาอ้างเพียงบางส่วนนี้ ก็เป็นการเพียงพอแล้วที่จะยืนยันได้ว่าท่านพุทธทาสและท่านบัณฑิตเป็น

๘๘. “อวรณ์ของท่านบัณฑิต สืบทอดจิตใจท่านปรีดี”, สยามใหม่, ๑

พระที่มีคุณธรรมสูงส่ง และได้สร้างคุณูปการแก่การฟื้นฟูความ
ถูกต้อง ความเป็นธรรม และความเป็นประชาธิปไตยในวงการ
ชาวพุทธไทยมากน้อยเพียงใด แต่อย่างไรก็ตามการดำเนินงาน
ของท่านทั้งสองก็มีใช้ว่าจะราบรื่นแต่อย่างใด เพราะยังท่าน
ดำเนินงานอย่างได้ผล และมีประชาชนแซ่ซ้องในปฏิปทาของ
ท่านเพียงใด เหล่าท้าวเจ้าอำนาจมืดและสมุนบริวารผู้บังเอิน
อยู่ในความโง่งมมายแห่งเรขาคณิตวิชาทั้งหลายนั้น ก็ได้ผูกใจ
เจ็บแค้นและอาฆาตพยาบาทท่านมากขึ้น หากแต่ด้วยอำนาจ
ของสัจธรรมและเหล่าสาธุชนพุทธบริษัท ช่วยปกป้องท่านไว้
การมุ่งร้ายต่อท่านทั้งสองจึงไร้ผลเรื่อยมา ดังจะเห็นได้จากกรณี
ที่เกิดขึ้นในระยะไม่นานมานี้สองกรณี คือ กรณีการออกหนังสือ
ประณามโจมตีท่านพุทธทาสว่าเป็นเดียรีถีย์เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๓
และการออกไปปลิวเถื่อน โดยอ้างนามของขบวนการพิทักษ์
ศาสนา ซึ่งเป็นกลุ่มสมุนบริวารของเหล่าท้าวเจ้าทางฝ่ายบ้าน
เมืองจาก กอมน. และฝ่ายศาสนาจักร ซึ่งอุปถัมภ์โดยพระ
เถระผู้ใหญ่ที่ครองอำนาจกลุ่มหนึ่ง กล่าวหาท่านพุทธทาสและ
ท่านปัญญานันทะว่าเป็น “หนอนศาสนา” และเป็น “คอม
มิวนิสต์ยาสั่ง” และชักชวนให้ประชาชนต่อต้านท่านทั้งสอง

แต่แล้วก็ปรากฏว่าการกระทำดังกล่าวกลับทำให้สาธุชนทั้งหลาย
เห็นอกเห็นใจและปกป้องท่านทั้งสองยิ่งขึ้น จนทำให้พวกสมุน
ทรราชนั้นต้องรามือไป ส่วนทรราชใหญ่ที่อยู่เบื้องหลังนั้นก็ไม่
อาจใช้อำนาจบาตรใหญ่อย่างออกหน้าออกตาได้แต่อย่างใด แม้
ว่าการดำเนินงานของท่านจะกลายเป็นความแปลกแยกและนำ
หวนคหวั่นในสายตาของเหล่าทรราช ผู้หากินกับระบอบเก่านั้น
เพียงใดก็ตาม แต่ในสายตาของเหล่าสาธุชนพุทธบริษัทส่วน
ใหญ่แล้ว การดำเนินงานของท่านทั้งสองย่อมหมายถึงการ
เปลี่ยนแปลงอันเป็นความก้าวหน้าขึ้นสำคัญอีกขั้นหนึ่งแห่งสังคม
ชาวพุทธไทย

ข. สำนักสันตติโคก

ขบวนการปฏิรูปศาสนาแห่งสำนักสันตติโคก ซึ่งนำ
โดย พระโพธิรักษ์ (รัก รักพงษ์) เป็นขบวนการนอกระบบ
และแปลกแยกของวงการคณะสงฆ์ไทยขบวนการหนึ่งที่มีคนพูดถึง
มิใช่น้อย ทั้ง ๆ ที่ขบวนการก็มีได้กระทำ การอย่างเอิกเกริก
หากแต่มุ่งปฏิปัติธรรมะอย่างเรียบง่ายและถ้อยสันโดษ แต่ก็เป็
นการทำลายต่อระบบเก่าอยู่ในตัว ดังที่ผู้ตั้งข้อสังเกตว่า
“สำนักสันตติโคกก็ค่อย ๆ เติบโตขึ้นด้วยการนำของท่านโพธิ

วิเศษผู้ทำลายกับกฎเกณฑ์ของมหาเถรสมาคมและกรมศาสนา
อย่างเชื่อมั่น....”^{๕๐} และด้วยเหตุนี้กระมังที่ ขบวนการ
จึงได้ถูกโจมตีโดย กลุ่มเคลื่อนไหวที่เป็นเครื่องมือของฝ่ายปก
ครองทั้งในทางบ้านเมืองและทางวัดอย่างหนักหน่วงอีกครั้งหนึ่ง
ถึงขั้นที่ว่า “พระโพธิ์รักษ์นอกจากจะถูกโจมตีจากกรมศาสนา
อย่างไม่ไฉนแล้ว ยังถูกใบปลิวเตือนของ “ขบวนการ
พิทักษ์ศาสนา” โจมตีร่วมกับพุทธศาสน์แห่งสวน โมกข์ และ
ท่านปัญญาอันตะ....ว่าเป็นหนอนศาสนา เป็น “คอมมิวนิสต์
ยาสั่ง” อีกด้วย....”^{๕๑}

ประวัติความเป็นมาของพระโพธิ์รักษ์ผู้นำขบวนการ
สันติอโศก ซึ่งดำเนินการในรูปของ “มูลนิธิธรรมสันติ” นั้น
อยู่ว่า เดิมท่านเป็นชาวจังหวัดอุบลฯ ชื่อรัก รักพงศ์ เมื่อ
หนุ่มเคยประกอบอาชีพในทางธุรกิจบันเทิง เป็นนักจัดรายการ
โทรทัศน์ ซึ่งได้รับความนิยมสำเร็จพอสมควร แต่ตอนหลังเกิดเบื่อ
หน่ายต่อชีวิตดังกล่าว ก็เลยออกบวชในคณะธรรมยุติกนิกาย
เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๓ ขณะเมื่ออายุ ๓๗ ปี ในช่วงแรก ๆ ท่านัก

๕๐. โมกข์พันธุ์ “ขบวนการทางศาสนา”, วารสาร วิเคราะห์, ๑๖-๒๒
สิงหาคม ๒๕๒๔, น. ๓๘

๕๑. พระโพธิ์รักษ์ “คอมมิวนิสต์ยาสั่ง ปฏิวัติศาสนา”, วารสาร ไทยนิกร,
๒๑ มกราคม ๒๕๒๓, น. ๑๒

อยู่ที่วัดหนองบัว ชานเมืองอุบลฯ ต่อมาภายหลังได้แยกตัว
ออกมาตั้งสำนักใหม่ ซึ่งพระโพธิรักษ์ได้เล่าสาเหตุในการแยก
ออกมาตั้งสำนักใหม่นี้ว่า “อาตมาแต่เดิมอยู่ในคณะสงฆ์ไทย
ต่อมาก็เกิดกรณีที่อาตมาทำงานไม่ได้ เมื่ออาตมาทำงานทาง
ศาสนาก็โดนแกล้ง โดนอะไรต่าง ๆ นานา จนพวกอาตมามี
กลุ่มมีหมู่พอสมควรแล้ว อาตมาก็เลยถูกรบกวนมากเกินการ
จนทำงานไม่สะดวก และยังกลุ่มพวกอาตมาทำงานมีผลงาน
ขึ้นมา มีอะไรทำอะไรขึ้นมา ก็ยังถูกบีบคั้น ถูกแกล้งลงไป
ทุกอย่าง พวกอาตมาก็เลยปรึกษากันว่า...ขอแยกออกมาเป็น
เอกเทศดีกว่า เพราะอยู่ไปเขาก็ไม่สบายใจ เราก็ทำงานไม่
สะดวก...เพราะฉะนั้นอาตมาก็เลยประกาศแยกตัวออกมา...”๘๒

เป็นที่น่าสังเกตว่า สำนักสันตติโคกของพระโพธิรักษ์^{๘๓}
เป็นกลุ่มเล็ก ๆ ที่มีการปฏิบัติตนค่อนข้างจะเคร่งครัด และอยู่
ในสถานที่โดดเดี่ยว ไม่ได้ออกมาปรากฏตัวภายนอกเท่าที่ควร
แต่ก็ยังถูกโจมตีอย่างหนักจากกลุ่มปกครองทั้งทางบ้านเมืองและ
ทางวัด โดยเฉพาะได้ถูกกล่าวหาว่าเป็น คอมมิวนิสต์ ซึ่งเป็น
ข้อกล่าวหาที่คนเลว ๆ ทั่วไปมักไม่ได้รับ การถูกกล่าวหา

๘๒. “สัมภาษณ์พิเศษพระโพธิรักษ์ เจ้าสำนักสันตติโคก”, วารสาร ไทชนิก

ถึงกล่าวเท่ากับเป็นการแสดงอย่างหนึ่งว่า พระโพธิรักษ์และ
คณะนั้นคงไม่ใช่คนเลว ๆ อย่างแน่นอน หากแต่เป็นคนที่
แสวงหาทางออกที่ถูกต้องและเป็นธรรม ที่พวกตนเชื่อว่าไม่มี
อยู่ในคณะสงฆ์ไทยภายใต้ระบบปกครองปัจจุบันนั่นเอง

ต่อมาในเรื่อง^{๕๒}ผู้รู้เรื่องศาสนาพุทธที่ท่านหนึ่งตั้ง
ข้อสังเกตที่ได้จากการเข้าไปสังเกตการณ์ในสำนักสันติอโศกว่า
“จากการที่ได้เห็นและได้ฟังครั้งแรกก็รู้สึกเลื่อมใสในความเป็น
อยู่เป็นไปอย่างเรียบง่าย ไม่รกรุงรังด้วยอัฐบริวาร-ตุ๋น พัดลม
พรมใหญ่ และหมอนขวาน เหมือนกุฏิพระเถระในวัดอื่น ๆ
แสดงว่าผู้อยู่ในสำนักนั้นล้วนเป็นผู้มีสันติธรรม และมีความสัน
โดษอย่างสูง.....^{๕๓}

ต่อประกาศของเถรสมาคม โดยกรมศาสนา ลงวันที่
๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๒๒ ซึ่งมีข้อความว่า “.....ได้มีบุคคลซึ่ง
แสดงตนเป็นพระภิกษุตั้งเป็นคณะถือปฏิบัติทำนองให้ประชาชน
หลงเชื่อว่าเป็นพระที่เคร่งครัด เช่น เว้นการรับประทานเนื้อ
สัตว์ ถือธุดงค์วัตรปฏิบัติขัณฑเกลากิเลส ทำให้ผู้ที่ไม่ทราบความ

๕๓. ส.ว. มณีพงษ์, ^{๕๒}เรื่องทองแดง, ^{๕๓}น. ๑๓

จริงเข้าใจว่าเป็นผู้บรรลุนิพพานชั้นสูง.....ทางกรรมศาสนาเห็นว่า
 เป็นการบ่อนทำลายศาสนาและจะดำเนินการในขั้นต่อไป....”^{๘๔}
 นั้น พระโพธิธรรมาจารย์ก็ได้ประกาศต่อคณะศิษย์และประชาชนที่ไม่
 ร่วมฟังการอภิปรายในสำนัก ฯ เมื่อวันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๒๓
 นั้นว่า “คำสั่ง.....ฉบับนี้มุ่งมาที่สำนักเรา แต่มหาเถรสมาคม
 และกรรมศาสนาซึ่งขาดที่จะระบุชื่อออกมาตรง ๆ เราปฏิบัติ
 ปฏิบัติชอบอย่างนี้ไม่ต้องกลัวอะไร.....เรารู้กันดีว่าในคณะมหา
 เถรสมาคมหรือคณะสงฆ์ไทยเองนั้นจะเหลือความเป็นพระ ความ
 เป็นศิษย์ที่แท้จริงของทศกัณฐ์ ๕๐ เปอร์เซนต์ก็เห็นจะ
 ยาก....”^{๘๕} และผู้สังเกตการณ์ท่านให้ความเห็นว่า “คำโต้ตอบ
 ของท่านโพธิธรรมาจารย์ข้างต้นนี้น่าฟังและน่าพิจารณาเป็นอย่างยิ่ง
 และผู้ฟังหลายคนก็เห็นด้วย....” และยังได้ตั้งข้อสังเกตต่อไป
 อีกว่า “....มหาเถรสมาคมไม่เคยทำอะไรได้มากกว่านี้ งานหลัก
 คือการพิจารณาแย่งวัด ยึดวัดและเลื่อนสมณศักดิ์ งานส่วนตัว
 คือสวนมนต์ฉันเพล รวบรวมปัจจัยฝากธนาคารพาณิชย์ ประ
 จวบคุณวุฒิ และเปิดป้ายสถานอาบอบนวด เป็นต้น ซึ่งพอ

^{๘๔}. จาก เรื่องเดียวกัน, น. ๑๕

^{๘๕}. จาก เรื่องเดียวกัน

จะรู้กันว่าเป็นศาสนิกก็ตามพุทธประสงค์หรือไม่ ดู ๆ แล้วก็ไม่
มีทางเทียบปฏิบัติของท่านโพธิรักษ์ได้

“ถึงเวลาแล้วกรรมที่พุทธศาสนิกชนจะต้องพิจารณา
ร่วมกันว่า ระหว่างผู้ที่ไม่กราบไหว้บูชาพระพุทธรูปที่เป็นวัตถุ
กับผู้ทำพระชายเป็นพุทธพาณิชย์ แล้วรวบรวมเงินทองไป
บำรุงบำเรอความสุขส่วนตัวนั้น ใครจะเป็นฝ่ายที่ทรยศพระ
ตถาคตเจ้ามากกว่ากัน....”^{๕๖}

ขบวนการปฏิรูปศาสนาแห่งสำนักสันติอโศกได้รับการ
ศรัทธาใจต้อยต่ำแผ่ร่อนจากทั้งฝ่ายบ้านเมือง ฝ่ายมหา
เถรสมาคม ตลอดจนกลุ่มเคลื่อนไหวต่าง ๆ เช่น กลุ่มของนัก
บวชอนันต์ เสนาชนันท์ (ในเวลานั้น) ทำให้สำนักนี้ตกอยู่ภาย
ใต้ความยากลำบากมิใช่น้อย ไม่เฉพาะพระโพธิรักษ์เท่านั้น
แม้แต่พันเอกจำลอง ศรีเมือง ซึ่งเวลานั้นเป็นเลขาธิการนายก
รัฐมนตรีก็พลอยถูกใส่ร้ายโจมตีในฐานะที่เป็นผู้สนับสนุนสำนัก
ถึงกล่าวนัดด้วย และจะเป็นด้วยเหตุผลใดไม่ทราบทำให้พัน
เอกจำลองต้องลาออกจากตำแหน่งเลขาธิการนายก ฯ และชีวิต

๕๖. จาก เรื่องเดียวกัน

ความก้าวหน้าในกองทัพก็พลอยอับแสงลง เมื่อท่านผู้นั้นถูกย้ายเข้ามาประจำกระทรวงกลาโหมก่อนวัยอันควร แต่อย่างไรก็ตาม กลุ่มปกครองทั้งทางบ้านเมืองและทางฝ่ายสงฆ์ก็ไม่สามารถทำอะไรแก่สำนักนี้ได้มากกว่าการออกประกาศกล่าวประณามทั้งนี้อาจเป็นเพราะสำนักดังกล่าวได้รับความเห็นใจจากประชาชนอยู่ไม่น้อย และความผิดเพียงประการเดียวถ้าจะมีอยู่ ก็คือ ไม่ยอมอยู่ภายใต้การปกครองอันแหลมแหลกของกลุ่มผู้กุมอำนาจในคณะสงฆ์ไทยภายใต้ระบบปัจจุบันเท่านั้นเอง

ค. สำนักหุบผาสุวรรณคี

ขบวนการโลกวิญญูณแห่งสำนักหุบผาสุวรรณคี เป็นขบวนการนอกระบบที่เป็น ภาพสะท้อน ของความสับสนในทางโลกทรรศน์ของคนส่วนหนึ่งในสังคมไทยและความไม่เชื่อมั่นที่มีต่อวงการคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันได้เป็นอย่างดีอีกกรณีหนึ่ง

เนื่องจากความสับสนโดยไม่มีทางออกจึงกล่าว จึงทำให้คนกลุ่มหนึ่งนำโดย นายสุชาติ โกศลกิตติวงศ์ ซึ่งสานุศิษย์แห่งสำนักนี้เรียกว่า อาจารย์สุชาติ และทางสำนัก ฯ ถือว่าเป็นทั้งผู้นำทางวิญญูณและผู้นำสูงสุดของขบวนการนี้ โดยพฤกติกการณ์แล้ว นายสุชาติจึงมีฐานะคล้าย ๆ กับ ศาสดาพยากรณ์

หรือ prophet ในศาสนาที่นับถือพระเจ้าทั้งหลายและสาวกของ
 สุชาติก็มีทั้งพระภิกษุและนางชีในพุทธศาสนา ขมรวาส ขา
 ราชการ ซึ่งอ้างว่าเป็นพุทธศาสนิกชน ที่มีฐานะต่าง ๆ กัน
 ในสังคม นับตั้งแต่ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ เช่น ศาสตราจารย์
 ดร. กลุ่ม วชิโรบล พลเอกกาจบัณฑิต โชติญาณ พลตรีประสิทธิ์
 ชื่นบุญ พลตำรวจตรีพิบูลย์ ภาสวัตร และบุคคลอื่น ๆ ตลอด
 จนประชาชนทั่วไปอีกด้วย

ประวัติโดยย่อของนายสุชาติ มาจากครอบครัวคนจีนที่
 ก่อนข้างจน เกิดในกรุงเทพฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๖ เรียนหนังสือ
 จบเพียงประถมปีที่ ๔ จากโรงเรียนราษฎร์บูรณะ และเคยเป็น
 ทหารเกณฑ์ประจำอยู่ที่ค่ายธนรัชต์ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์และ
 ที่กรม ปตอ. ในกรุงเทพฯ เขาได้เริ่มกิจการเมื่อ ปี ๒๕๐๓
 โดยตั้งตนเป็น คนทรงหลวง รับทรงเจ้าเข้าผี และอ้างว่ามี
 วิญญาณหลวงปู่ทวด วัดช้างให้ และสมเด็จพระพุฒาจารย์โต
 พรหมรังสี วัดระฆัง มาประทับทรง ต่อมาได้มีคนจำนวนหนึ่ง
 เชื่อถือทำให้กิจการขยายใหญ่ขึ้น แล้วย้ายไปตั้งสำนักใหม่ที่
 ถนนเพชรเกษม เขตภาษีเจริญ ในที่ดินที่อาจารย์ลัดดา ประ
 เสริฐกุลบริจาคให้ เรียกชื่อว่าสำนักปู่สวรรค์

การดำเนินงานของสำนักได้อาศัยรูปแบบของมูลนิธิ และสมาคมคือ “มูลนิธิชินนะปุโตอนุสรณ์” และ “สมาคม ศาสนสัมพันธ์” ซึ่งมีพลตรีปรากฏ ภูวนาถนุรักษ์ เป็นผู้ขอ จดทะเบียน เมื่อวันที่ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๑๘ กิจการได้ขยาย ตัวออกเรื่อย ๆ “จนเป็นที่เชื่อมั่นในหมู่คนกลุ่มหนึ่งว่า สำนักปุ สวรรค์นั้นก่อตั้งขึ้นโดยมติของโลกวิญญาณ คือจาก เทวโลก ยมโลก พรหมโลก ได้ส่งหลวงปู่ทวด ท้าวมหาพรหมชินะ บัญจร และสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) พรหมรังษี ในนาม ดวงวิญญาณผ่านร่างของอาจารย์สุชาติ โลกวิญญาณถือว่า อาจารย์สุชาติคือทูตสวรรค์ที่จะเป็นศูนย์รวมของความศักดิ์สิทธิ์ ความเมตตา กรุณา ตลอดจนพรวิเศษและแสงสว่างแห่งธรรม ความดีงามต่าง ๆ ถึงเพื่อนมนุษย์....”

อย่างไรก็ตามสำนักก็ได้ดำเนินกิจการมาเป็นเวลานาน และได้ขยายตัวออกเรื่อย ๆ โดยทางการบ้านเมืองมิได้แตะต้อง ซึ่งถ้าจะว่าไปแล้วแนวคิดเช่นนี้ดูเหมือนจะสอดคล้องกับสภาพ ความเชื่อมหายของชนชั้นปกครองไทยในระบอบปัจจุบันอยู่ไม่ น้อยทีเดียว

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๓ สำนักได้ซื้อที่ดิน ๒๓๐ ไร่ ที่ บริเวณเขาเสือหมอบ หรือเขาถ้ำพระ อำเภอปากท่อ จังหวัด

ราชบุรี เพื่อทำการก่อสร้างให้เป็นสถานที่ใหญ่โต ขนานนามใหม่ว่า อาณาจักรหุบผาสวรรค์ ซึ่งนายสุชาติได้บอกกล่าวว่า “เป็นไปตามบัญชาจากสวรรค์” สำนักหุบผาสวรรค์ได้ขยายกิจการอย่างรวดเร็ว และใหญ่โต มีเงินทุนดำเนินงาน ซึ่งไม่ทราบที่มาโดยแจ้งชัดจำนวนมหาศาล ซึ่งเฉพาะสิ่งก่อสร้างตามโครงการต่าง ๆ ที่อาณาจักรหุบผาสวรรค์ก็มีราคานับร้อยล้านบาท นายสุชาติเองก็ได้เดินทางไปยังประเทศต่าง ๆ เช่น อินเดีย จีน ญี่ปุ่น สหภาพโซเวียต มองโกเลีย ศรีลังกา และอิสราเอล ทั้งยังได้เคยพบพระสันตะปาปา จอห์น ปอล ที่ ๒ ที่วาติกัน และนายเคิร์ต ว็อลไฮม์ เลขาธิการสหประชาชาติคนก่อนด้วย มีข่าวว่าในการประชุมอันที่เรียกว่า “สภาธรรมนุญโลก” ในประเทศอินเดียคราวหนึ่งได้ยืนยันว่า ตัวแทนที่ประชุม ๒๒ ประเทศได้ลงมติเป็นเอกฉันท์ให้เขาดำรงตำแหน่งเป็น “ทูตสันติภาพแห่งโลก”

จนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๕๒๕ กิจการของอาณาจักรหุบผาสวรรค์ก็ได้โด่งดังเต็มที่ โดยอ้างว่ามีสาวกในประเทศประมาณ ๕ ล้านคน และกล่าวกันว่า “ได้ตั้งศูนย์ประสานงานสมาคมศาสนาทั่วประเทศ โดยได้ขยายศูนย์ไปแล้ว ๑๔ จังหวัด คือ ที่มหาสารคาม ยโสธร สุรินทร์ หนองคาย ปราจีนบุรี ลพบุรี

พิจิตร สิงห์บุรี เชียงใหม่ นครพนม ศิริสะเกษ ขอนแก่น
อุตรธานี และอุบลราชธานี ฯลฯ”^{๘๑} สำหรับโครงการขั้นต่อ
ไปก็คือ จะรวมเอาศาสนาทุกศาสนาในโลกมาไว้เป็นศาสนาเดียว
ภายใต้การนำของ “อาจารย์สุชาติ” ซึ่งบัดนี้มีฐานะเป็นศาสดา
พยากรณ์ผู้หนึ่ง มาในระยะหลังนิกิจการของสำนักหุบผาสวรรค์
โด่งดังเกินตัว จนทำให้ทางฝ่ายผู้มีอำนาจในบ้านเมือง ทั้งฝ่าย
อาณาจักรและศาสนาจักรเริ่มระแวงว่าขบวนการหุบผาสวรรค์
นั้นคงไม่ใช่เครื่องมือรับใช้พวกตนดังที่เคยหวังไว้เสียแล้ว และ
นายสุชาติเองก็กลายเป็นผู้โด่งดังข้ามศัตวรรษคนใหญ่คนโตในบ้าน
เมืองไปเสียแล้ว โดยเฉพาะเมื่อเขาได้กล่าวโจมตีลัทธิทหาร
และนักการเมืองว่าทำให้โลกปั่นป่วน และเรียกร้องให้ผู้นำ
ทางศาสนาเข้ามาดำเนินบทบาทในการแก้ปัญหาเสียเอง

สำหรับเหตุการณ์ภายในประเทศในช่วงปลายปี พ.ศ.
๒๕๒๔ นายสุชาติได้ถูกเพ่งเล็งหนักขึ้น เมื่อสมาคมศาสน-
สัมพันธ์ ภายใต้การนำของเขา ได้ยื่นหนังสือต่อสำนักราช
เลขาธิการแนะนำให้พระมหากษัตริย์รัชกาลปัจจุบันทรงลาออก
โดยอ้างว่าเป็นความประสงค์ของสวรรค์ และนอกจากนั้นนาย

๘๑. “ศึกชิงอาณาจักรหุบผาสวรรค์ เรื่องศาสนาที่คนต้องเกี่ยว”, วารสาร
สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๒๔, น. ๗

สุชาติยังได้พิมพ์เผยแพร่คำพยากรณ์อันพิลึกพิลั่น ฉบับหนึ่งที่ว่า ประเทศไทยกำลังจะถึงกาลพินาศ เพราะประเทศมหาอำนาจทั้งหลายกำลังจะมารบกันบนผืนแผ่นดินไทย โดยมีข้อความตอนหนึ่งว่า “ณ ทิศบูรพา กองทัพญวน ๑๐ กองพลได้บุกเข้าทางอรุณประเทศ กองทัพจีน ๙ กองพลบุกข้ามโขงยึด ๑๖ จังหวัด กองทัพเรือที่ ๗ ของสหรัฐฯ ยกพลขึ้นบกที่สัทหีบ และกองทัพเรือดำน้ำ บี.เอ็ม. ที่ ๙ ของรัสเซีย ยกพลขึ้นบกที่ภูเก็ต และยึดภาคใต้แบ่งไทยเหนือไทยใต้ไทยอีสาน....นี่คือจุดสิ้นสุดชาติของไทยในวันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๒๕....”^{๘๘}

ถึงนั้นเมื่อปลายเดือนธันวาคม ๒๕๒๔ ขบวนการต่อต้านล้มล้างสำนักหุบผาสวรรค์ โดยการนำของนักบวชอนันต์ เสนาขันธ์ ผู้โด่งดังอีกผู้หนึ่งในขบวนการเพื่อ “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” ก็ได้พิมพ์หนังสือ ฝึกอบรมแห่งหุบผาสวรรค์ ออกเผยแพร่ เบ็ดไปง ใจมตี และเรียกร้องให้ทำลายล้างขบวนการของนายสุชาติเป็นการใหญ่ นักบวชอนันต์ เสนาขันธ์ ได้ปลุกระดมมวลชนและแจ้งความดำเนินคดีอาญาแก่นายสุชาติพร้อมๆ กันนั้นทางฝ่าย กอธรมน. กระทรวงศึกษาธิการ ตลอดจน

จนผู้ว่าราชการจังหวัดราชบุรี และนายอำเภอปากท่อ ก็ได้ดำเนินการในลักษณะเดียวกัน เป็นผลให้สำนักหุบผาสวรรค์ถูกตำรวจตรวจค้น และควบคุมโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล และมีข่าวถึงขั้นที่ว่าได้พบอาวุธสงครามจำนวนหนึ่งในสระน้ำหน้าสำนักฯ ด้วย ทางกรมได้ออกหมายจับนายสุชาติ จึงทำให้เขาต้องหลบซ่อนตัวและหาไม่พบมาจนถึงปัจจุบัน

ข้อที่น่าสังเกตก็คือว่า ขบวนการดังกล่าวได้ดำเนินการเป็นเวลาประมาณ ๒๐ ปี และในระหว่างนั้นได้มีคนใหญ่คนโตในบ้านเมือง เช่น จอมพลประภาส จารุเสถียร และคนอื่นๆ ก็เคยไปร่วมกิจกรรมดังกล่าวมาแล้วเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะในพิธีวางศิลาฤกษ์หอประชุมสันติภาพ แห่งสำนักหุบผาสวรรค์นั้น “ได้เชิญ สมเด็จพระสังฆราช และพลเอกเสริม ณ นคร ผู้บัญชาการทหารสูงสุดมาเป็นประธานในพิธี และ เอกอัครราชทูตประจำประเทศไทย ๑๙ ประเทศเข้าร่วม ในจำนวนนี้มีเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกา และรัสเซีย รวมอยู่ด้วย”^{๕๕}

แต่แล้วขบวนการดังกล่าวก็ถูกทำลายลง เพราะความเติบโตที่เกินขอบเขต ที่ทางชนชั้นปกครองไม่สามารถควบคุมได้ หากว่านายสุชาติกระทำตนอย่าง กิตติ วุฑฒิ์ แล้ว ขบวนการ

๕๕. จาก เรื่องเดียวกัน

การของเขาคงจะยังอยู่ได้และยังจะโต้งตังกว่า กิตติ วุฑโฒ
หลายเท่านี้ เพราะความสามารถส่วนตัวของเขาเหนือกว่า

ขบวนการตั้งกล่าวเป็นภาพสะท้อนอีกกรณีหนึ่งถึงความ
สับสนวุ่นวายของสังคมไทย และความทรุดโทรมของฝ่ายศาสนา
จักรที่มีอยู่ในปัจจุบัน จึงทำให้คนจำนวนไม่น้อยต้องแสวงหา
ทางออกของตน แต่เนื่องจากทางออกของเขาเน้นตั้งอยู่บนพื้นฐาน
ฐานของความคิดผ่านแบบยูโทเปีย ที่มีความขัดแย้งสับสนใน
ตัวเอง กลายเป็นทางตัน จึงทำให้เกิดความล้มเหลว และพัง
ทลายในที่สุด

ง. กลุ่มเคลื่อนไหวของชยานนุโท ภิกษุ

กลุ่มเคลื่อนไหวที่มีลักษณะชาวจิต รุนแรง แต่อายุสั้นที่น่า
สนใจอีกกลุ่มหนึ่งก็คือ กลุ่มที่นำโดยนักบวช อนันต์ เสนาพันธ์

ชยานนุโท ภิกษุ หรือพระอนันต์ เสนาพันธ์ หรือ
อดีตพันตำรวจตรีอนันต์ เสนาพันธ์ หัวหน้าขบวนการชนวน
ที่เคลื่อนไหวเปิดโปง ต่อต้านอิทธิพลมืด และการฉ้อราษฎร์
บังหลวงในระยะระหว่างปี ๒๕๑๖-๒๕๑๙ นั้น นับว่าเป็น
นักเคลื่อนไหวที่กล้าหาญและเอาการเอางานคนหนึ่ง

คงจำกันได้ว่า อนันต์ เสนาพันธ์ และขบวนการชนวน
นี้เองที่ได้ต่อต้านเปิดโปงอิทธิพลเถื่อนของนายไชยศิริ เรื่อง-

กาญจนเศรษฐ์ หรือ ตั้งชัว ผู้ฉ้อโกงแพะเลือกตั้งที่อุบลฯ
 หนึ่ง ๆ ที่ได้ทุ่มเงินมหาศาล เมื่อปี ๒๕๑๘ นอกจากนั้นยังได้ทำ
 การต่อต้าน เปิดโปง อิทธิพลเถื่อนของ เสี้ยจิว หรือนาย
 จุมพล สุภากรรังษี เจ้าพ่อตะวันออกแห่งชลบุรี กับนำตำรวจ
 กลุ่มหนึ่งบุกพังบ้าน มรว. คึกฤทธิ์ ฯ นายกรัฐมนตรีที่ชอยสวน
 พลูในปีเดียวกันนั้นอีกด้วย

อนันต์ เสนาชนันท์ เคยเรียนคณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาฯ
 แต่ถูกเรียไ้ร้ออก แล้วไปเรียน ร.ร. นายร้อยตำรวจสามพราน
 จนจบ บรรจุเป็นนายตำรวจ และเคยไปศึกษาต่อจนจบปริญญา
 โทที่สหรัฐอเมริกา กลับมารับราชการจนได้ยศเป็น นาย
 พันตำรวจตรี แล้วลาออกจากราชการมาเคลื่อนไหวการเมือง
 นอกกระบบ โดยตั้งขบวนการชนวน ดังกล่าวมาแล้ว

อนันต์ เสนาชนันท์ ออกบวช ในคณะธรรมยุตที่วัดบวรนิ
 เวศเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๙ และเริ่มปรากฏเป็นข่าวเคลื่อนไหวในวง
 การสงฆ์ในราวปี พ.ศ. ๒๕๒๒ เป็นต้นมา โดยการเขียนหนังสือ
 ออกเผยแพร่ โจมตี ประณาม ท่านพุทธทาสฯ แห่งสวนโมกข์
 ไชยา ว่าเป็น “เดียรฉัตร” หรือคนนอกศาสนาพุทธ ด้วยการไ้
 ถ้อยคำที่รุนแรงต่าง ๆ นานา เช่นกล่าวว่า พุทธทาส “พยายาม
 บิดเบือนคำสอนที่ลึกซึ้ง ซับซ้อน ให้เล็ดเป็นของง่าย....ซึ่ง

นับว่าเป็นการหมิ่นประมาทพระโพธิญาณของพระพุทธเจ้าเป็นอย่างยิ่ง....” นอกจากนี้ยังมีการกล่าวจ้วงจาบคุณหมิ่น ท่านพุทธทาสว่า “บุคคลโกนหัวห่มผ้าเหลืองที่กล่าวนี้ใช้นายว่า พุทธทาส บัจุบันอายุ ๗๔ ปี บวชมานานกว่า ๕๐ ปี พื้นฐานจบแค่เปรียญ ๓ ประโยค ทางโลกจบเพียง ม. ๓ รู้ภาษาอังกฤษจากการเรียนด้วยตนเองเพียงงู ๆ ปลา ๆ....”

แต่ที่สำคัญที่สุดก็คือ การใส่โคลงโจมตีท่านพุทธทาสในทางการเมือง เช่นกล่าวว่า พุทธทาส “กล่าวเท็จต่อคนไทยทั้งชาติว่า คอมมิวนิสต์มาศาสนาพุทธก็อยู่ได้....” และว่า “การบิดเบือนธรรมของพุทธทาส ซึ่งได้แพร่ขยายออกไปมากมาย เหล่านั้น นอกจากจะเป็นการนำทางผิด นำผู้คนผู้ไม่รู้เท่าทัน สือบายภูมิแล้ว ยังเป็นการเสริมแนวความคิดของพวกสังคมนิยมอีกด้วย ดังจะเห็นได้ว่า คำสอนของ พุทธทาส นั้น เป็นที่ยอมรับของพวกที่หัวเอียงซ้ายอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน....” ๑๐๐

๑๐๐. โปรดดูรายละเอียดใน : “คณะกรรมการพิทักษ์ศาสนา”, คำสอนเศียรฉีก, อภิธรรมมูลนิธิจัดพิมพ์, กรุงเทพฯ, พ.ศ. ๒๕๒๓, น.

ในเวลาไล่เรี่ยกันนี้ก็มีใบปลิวเตือนในนามของขบวนการพิทักษ์ศาสนา ซึ่งไม่ทราบว่าจะพระอนันต์จะได้เกี่ยวข้องหรือไม่ ออกมาฉบับหนึ่ง ออกมากล่าวโจมตี ท่านพุทธทาส ท่านปัญญานันทะ และพระโพธิรักษ์ แห่งสำนักสันติอโศก ความว่า

“พี่น้องชาวไทยที่รักทั้งหลาย บัดนี้ปรากฏเป็นที่แน่ชัดแล้วว่า บุคคลบางคนที่อยู่ในคราบของผ้าเหลืองร่วมมือกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย โดยวิหุญเสียงประชาชนแห่งประเทศไทยได้ออกอากาศโฆษณาชวนเชื่อให้พี่น้องหลงผิด โดยให้ปฏิบัติตามแนวทางของพุทธทาส แห่งสวนโมกข์ ปัญญานันทะ แห่งวัดชลประทานรังสฤษฎ์ โพธิรักษ์ หรือนายรักษ์ รักพงศ์ แห่งนครปฐม

“พี่น้องชาวพุทธทั้งหลาย ทำไมวิหุญเสียงประชาชนจึงไม่ออกอากาศว่า ให้เราปฏิบัติตามแนวทางพระอภิธรรม พระสูตร หรือพระวินัย ขอให้พี่น้องชาวไทย ได้โปรดใช้ปัญญาในการพิจารณาที่จะไม่หลงเชื่อกับสิ่งจอมปลอม และช่วยกันสอดส่อง บุคคลเหล่านี้ ว่าเป็นหนอนศาสนา คอมมิวนิสต์ยาสั่ง

หรือเป็นพุทธสาวกกันแน่ มิฉะนั้นในไม่ช้าศาสนาพุทธคงถูกทำลายสูญสิ้นไปจากประเทศไทยแน่นอน”

นอกจากการกล่าวโจมตีท่านพุทธทาสดังกล่าวแล้ว กลุ่มของพระอนันต์ ยังได้โจมตี สำนักสันติอโศกของพระโพธิรักษ์ อย่างรุนแรง ว่าเป็นพวกบ่อนทำลายประเทศชาติและศาสนา โดยการกล่าวอ้างว่าทราบมาจากข่าวลับของ กอรมน. อีกด้วย แต่ก็ได้รับการตอบโต้อย่างรุนแรงจากพันเอก จำลอง ศรีเมือง เลขาธิการนายกรัฐมนตรี ในเวลานั้นซึ่งเป็นผู้สนับสนุนสำนักสันติอโศกผู้หนึ่งด้วย”

แต่อย่างไรก็ตามการต่อต้านและทำลายท่านพุทธทาส และพระโพธิรักษ์ ของกลุ่มพิทักษ์ศาสนาของพระอนันต์ เสนา-พันธ์ นั้น ไม่เป็นผลแต่อย่างใด เพราะบรรดาพระสงฆ์และประชาชนส่วนใหญ่ไม่เล่นด้วย กลุ่มดังกล่าวจึงได้เลิกราไปในที่สุด

กิจกรรมสำคัญอีกเรื่องหนึ่งของกลุ่มนี้ก็คือการเคลื่อนไหวล้มล้างสำนักหุบผาสวรรค์ เมืองศาสนา ซึ่งนำโดย นายสุชาติ โกศลกิตติวงศ์ ทำให้สำนักหุบผาสวรรค์ถูกทางการสั่ง

บีตและนายสุชาติได้ถูกทางการออกหมายจับด้วยข้อหาฉกรรจ์หลายข้อดังได้กล่าวมาแล้ว

เป็นที่น่าสังเกตว่า พระอนันต์ เสนาชนันท์ นั้นบวชในฝ่ายธรรมยุต แต่เวลาเลื่อนไหวกลับมาใช้องค์การเคลื่อนไหวในนามฝ่ายมหานิกาย เช่น อ้างสำนักวัดพระเชตุพนฯ บ้าง สำนักวัดเบญจมบพิตรบ้าง เพื่อทำการโจมตีสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย ซึ่งก็ดูมีเล่ห์เหลี่ยมอยู่ไม่น้อย สำหรับปัญหาที่ว่า พระอนันต์จะได้รับการสนับสนุนจากพระผู้ใหญ่ฝ่ายธรรมยุตหรือไม่นั้นเราไม่ทราบได้ แต่ข้อที่น่าสังเกตก็คือ พระอนันต์ ฯ บวชที่วัดบวรนิเวศ ฯ และลาสิกขาที่วัดนั้น ซึ่งปรากฏตามข่าวมีว่า เมื่อเวลา ๐๘.๑๐ น. ของวันพุธที่ ๙ มีนาคม ๒๕๒๖ “พระอนันต์ก็มีอันต้องเป็นอดีตพระภิกษุไปเป็นที่เรียบร้อยแล้ว....พิธีลาสิกขาในเช้าวันนั้นได้เริ่มขึ้นอย่างง่าย ๆ ภายในกุฏิท่านเจ้าคุณธรรมกติกุล รองเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร โดยมีพระเถระชั้นผู้ใหญ่เข้าร่วมเป็นสักขีพยานในพิธี อาทิ ท่านเจ้าคุณราชวริยาภรณ์ พระปัญญาพิมณฑมุนี และพระโสภณคณาภรณ์” และในคำกล่าวอวยพรโดยพระเถระท่านหนึ่งมีความตอนหนึ่งว่า “ขอให้ความมั่นใจเพราะหลักธรรมคำสั่งสอนของพุทธศาสนาสอนให้ทำด้วยเหตุ

ผล ผู้ทำงานต้องมีความมั่นใจ สงบ เยือกเย็น จึงจะได้รับ
ผลจากการปฏิบัติ”๑๐๑

ตามปกติ คุณอนันต์ เสนาจันทร์ เป็นคนกล้า คนตรง
และมีแนวโน้มทางประชาธิปไตย แต่ขณะที่บวชกลับไม่ตะ
ต้องกลุ่มเผด็จการในวงการคณะสงฆ์แต่อย่างใด หากกลับพอง
การต่อสู้ไปที่พระผู้ใหญ่ของฝ่ายมหานิกายที่ต่อต้านความมั่งงาย
ทางศาสนาและมีประชาชนนิยมมากดังเช่น ท่านพุทธทาสเป็น
สำคัญ แต่พอลาสิกขาออกมา คุณอนันต์ เสนาจันทร์ ก็หันมา
ต่อสู้กับกลุ่มทหารที่ก้าวหน้าในกองทัพ ที่สนับสนุนให้มีการยึด
บทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญฉบับหมางเมิน เพราะเมื่อใดที่
บทเฉพาะกาลถูกยกเลิกไป ก็หมายความว่ารัฐธรรมนูญฉบับ
นั้นเผด็จการเต็มรูป การต่อสู้ขัดขวางยึดบทเฉพาะกาลของ
อนันต์ เสนาจันทร์ กับพวกในครั้งนั้น จึงเท่ากับการสนับสนุน
เผด็จการเต็มรูป เพราะการยังคงมีบทเฉพาะกาลไว้นั้นเป็นการ
ยืดอายุเผด็จการครึ่งใบออกไปหรือชะลอเผด็จการเต็มรูปนั่นเอง

๑๐๑. พระอนันต์ เสนาจันทร์ “ร้อนผ้าเหลือง” วารสาร สื่อนาคต, ๑๓-๑๕
มีนาคม ๒๕๒๖, น. ๘

ในระหว่างการเลือกตั้งเดือนเมษายน ๒๕๒๖ นั้น คุณ
อนันต์และพวก ได้รณรงค์ต่อต้านการที่นักการเมืองบางคนใช้
อิทธิพลของสถาบันสูงสุดที่ตนเทอคำนั้น มาคุ้มครองกลุ่มการ
เมืองฝ่ายเผด็จการ แต่การรณรงค์ดังกล่าว ก็ยังผลให้ตัวเอง
ถูกทำร้ายร่างกายขณะที่พูดปราศรัยท่ามกลางคนนับหมื่นที่สนาม
หลวง และในที่สุดก็ถูกจับในข้อหาหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมราชินี และสมเด็จพระ
พระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร เมื่อวันที่ ๒๕
เมษายน ๒๕๒๖

และเนื่องด้วยคุณอนันต์ต้องคดีหมิ่นพระบรมเดชานุ
ภาพ ฯ ถึงสองคดีต่างกรรมต่างวาระกัน เขาจึงถูกศาลทหาร
ตัดสินลงโทษถึงสองครั้ง คือคดีแรกถูกตัดสิน เมื่อวันที่ ๑๗
สิงหาคม ๒๕๒๖ ให้ลงโทษจำคุก ๓ ปี คดีที่สองถูกตัดสิน
เมื่อวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๒๖ ลงโทษจำคุกอีก ๓ ปี เมื่อ
เรียงสองกระทงก็ต้องจำคุก ๖ ปี และถึงแม้ว่าจะมีการทูลเกล้าฯ
ถวายฎีกาเพื่อขอพระราชทานอภัยโทษกับทั้งองค์การนิรโทษ
กรรมสากลก็ได้มีการเคลื่อนไหวเพื่อช่วยเหลือแต่ก็ไร้ผล

การต่อสู้ของชยานันโทภิกขุ หรือ อนันต์ เสนาพันธ์
 ข้างจะสับสน ก็เป็นเรื่องธรรมชาติของการต่อสู้ที่มึนงง
 เบื่องหลังไม่สะอาดและเป็นอุทราหรณ์ได้เป็นอย่างดี ดังที่คุณ
 สุนันท์ เสนาพันธ์ ผู้เป็นภรรยาได้กล่าวแก่นักข่าวมีข้อความ
 ตอนหนึ่งว่า “เราได้บทเรียนกันเยอะ ลูก ๆ ก็ได้บทเรียน
 ได้เห็นว่าในเมืองไทยเราเนี่ย ความกตัญญูที่จะไปป้องกัน
 อะไรมันมักจะมาเข้าตัวเองเสมอ แต่พี่ก็คิดว่าทุกคนเข้าใจ
 ประชาชนเองก็ดูจะเข้าใจดีว่าอะไรเป็นอะไร”^{๑๐๒} ซึ่งเราเห็น
 ด้วยกับคำกล่าวนี้โดยเฉพาะข้อที่ว่า ประชาชนเข้าใจดีว่า
 อะไรเป็นอะไร นั่นคือประชาชนส่วนไม่น้อยเริ่มได้รู้ถึงความ
 จริงเกี่ยวแก่รากเหง้าของเผด็จการและพิษสงของมัน

ปรากฏการณ์ในการเกิดกลุ่ม หรือคณะต่าง ๆ ดังกล่าว
 ขึ้นมา ย่อมแสดงถึงความระส่ำระสายในวงการคณะสงฆ์ไทย
 ซึ่งแผ่ขยายออกไปถึงวงการชาวพุทธไทยอย่างกว้างขวาง ดัง
 ข้อสังเกตที่ว่า “มองดูแง่หนึ่ง การที่มีกลุ่มมีคณะต่าง ๆ ดังเช่น

๑๐๒. อนันต์ เสนาพันธ์, “ทำความสะอาดที่ป้อนข้างเป็นธรรมดา”, วาร

แปลก ๆ ใหม่ ๆ มากหลายคณะในปัจจุบัน ก็คือเครื่องฟ้องอยู่ในตัวถึงสภาพสถาบันพระศาสนาว่าได้เสื่อมโทรมลงไป อย่างน้อยก็ทำให้เห็นว่า ชาวพุทธทั้งพระทั้งชาวบ้าน ถูกทอดทิ้งไว้ไม่ได้รับการศึกษาจนไม่รู้ว่าอะไรเป็นพุทธจริง หรือมิใช่พุทธ จนกระทั่งทุกวันนี้ใครจะเอาลัทธิเจ้าผี ลัทธิฤษีชีไพร ลัทธินิครนถ์ มาประกาศว่าเป็นพุทธศาสนา ก็จะมีพุทธศาสนิกชนพากันแน่นไปนับถือลัทธิละมาก ๆ....”๐๐

จากที่ได้ศึกษามาแล้วในบทนี้จะเห็นได้ว่า ความขัดแย้งและการต่อสู้ ในวงการสงฆ์ไทย มิได้มีอยู่เฉพาะในปัญหาโครงสร้างของการปกครองสงฆ์เท่านั้น หากแต่เกี่ยวเนื่องไปถึงแนวความคิดที่ขัดแย้งกันในหลักการแห่งพระศาสนา ซึ่งเริ่มปรากฏเป็นปัญหาได้แย่งระหว่างกระแสที่ล้าหลัง ซึ่งใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือในการปกครอง เพื่อประโยชน์ของคนหมู่น้อยในสังคมกับกระแสแห่งสังฆธรรมที่ถือว่า ศาสนานี้ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ เป็นไปเพื่อโลกนี้และชาตินี้ มิใช่เพื่อชาติก่อนและชาติหน้า หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เป็น

ยุคของการต่อสู้ทางความคิด ระหว่างชนชั้นวรรณะอันสอดคล้องกับวิทยาศาสตร์ กับ ธรรมคำหรือเทวญาณวิชาอันเป็นกระแสที่ต่อต้านวิทยาศาสตร์ และจากการต่อสู้ดังกล่าวทำให้เกิดขบวนการต่าง ๆ อย่างหลากหลาย ทั้งที่เป็นขบวนการที่เคลื่อนไหวก้าวหน้าและถอยหลัง ก่อให้เกิดความแปลกแยกในวงการคณะสงฆ์ไทยอย่างไม่เคยมีมาก่อน

บทที่ ๙

ช่องว่างระหว่างสิ่งที่เรียกว่า “ภาพพจน์” กับ “ความเป็นจริง”

จากการศึกษาความเป็นมาของคณะสงฆ์ไทย อันเป็น
แกนนำที่สำคัญที่สุดของชาวพุทธในประเทศไทยนั้นจะเห็นได้
ว่า ความขัดแย้งและการต่อสู้ระหว่างฝ่ายอำนาจจรรยา ที่แอบ
อ้างยึดกุมเอากิจการศาสนาเพื่อประโยชน์ส่วนตนของคนกลุ่ม
น้อย กับฝ่ายผู้เรียกร้องความเป็นธรรมส่วนใหญ่ที่พยายามจะทำ
ให้กิจการศาสนาเป็นไปเพื่อประโยชน์ของปวงชน ได้มีมาตลอด
เวลา ซึ่งแสดงว่าในวงการศาสนานั้น หาได้ตั้งอยู่นอกและ
เหนือความขัดแย้งทางการเมืองแต่อย่างใดไม่

จากการศึกษาดังกล่าวยังทำให้เราได้ประจักษ์แจ้งว่า
ทั้ง ๆ ที่ผู้มีอำนาจในบ้านเมืองและในวงการศาสนาส่วนหนึ่ง
พยายามพูดว่า “ศาสนาไม่เกี่ยวแก่การเมือง ไม่ควรเอาการ
เมืองเข้าไปยุ่งกับการศาสนา” ก็ตาม การกล่าวเช่นนี้ก็มีลักษณะ
มีดีดิสากปากถือศีลเสมอมา กล่าวคือพวกที่กล่าวเช่นนั้นเอง

เป็นผู้ที่ใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือทางการเมืองเพื่อประโยชน์ตน แต่ฝ่ายเดียวมาโดยตลอด แต่ขณะเดียวกันก็กดดันห้ามปราม และปราบปรามฝ่ายอื่นมิให้ดำเนินการตอบโต้ฝ่ายตน ได้กดดัน เพื่อให้พวกเขาปฏิบัติกรแบบ “มัดมือชก” หรือ “บีบประทุ ตีแมว” แต่ฝ่ายเดียวได้โดยสะดวกนั่นเอง

ดังนั้นพระเถระผู้ใหญ่ที่กล้ายืนขึ้นอย่างตรงไปตรงมาว่า พระสงฆ์กับการเมืองย่อมเกี่ยวข้องกันอยู่เสมอ ดังเช่น พระ พิลลธรรม และ พระราชันนทมนี (ปัญญานันทะ) นั้น จึงถูก พวกทรวราชที่กุมอำนาจอยู่ มองด้วยความประสงคร้ายตลอดมา

จากการศึกษาดังกล่าวนี้จึงทำให้เราเข้าใจสภาพความ สัมพันธ์อย่างแนบแน่นระหว่างสภาพเศรษฐกิจ สังคม และการ เมืองในทางฝ่ายอาณาจักรกับศาสนาจักรโดยส่งผลกระทบต่อกัน และกันเสมอมา เมื่อสังคมฝ่ายอาณาจักรตกอยู่ภายใต้การ ปกครองของระบอบเจ้าทาส เจ้าศักดินา แนวความคิดและ ธรรมเนียมประเพณีแห่งการปกครองนั้นก็ได้แผ่ซ่านครอบงำอยู่ เหนือวงการแห่งศาสนาจักร ดังจะเห็นได้จากเรื่องของการมี “ยศช้างขุนนางพระ” ก่อให้เกิดสมณศักดิ์เป็นชั้นและอันดับ ต่าง ๆ ขึ้นมาทั้ง ๆ ที่พระพุทธเจ้าก็ไม่ได้เคยบัญญัติไว้ ดังจะ เห็นได้ว่าในสมัยพุทธกาลนั้น แบ่งพระสงฆ์เป็นประเภทสมมุติ

สงฆ์และอริยสงฆ์ โดยถือความรู้ความเข้าใจและผลสำเร็จในการปฏิบัติธรรมเป็นเครื่องวัด และในหมู่อริยสงฆ์ก็ถือเอาระดับความสำเร็จในการรับรู้และปฏิบัติธรรมโดยแบ่งเป็นชั้นต่างๆ คือ พระโสดาบัน พระสกิทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์ เท่านั้น หาได้มีสมณศักดิ์อื่นใดไม่ สมณศักดิ์อย่างที่มีอยู่ในวงการสงฆ์ไทยนั้นแท้ที่จริงก็คือเครื่องมือในการที่ฝ่ายอาณาจักรใช้ควบคุมฝ่ายศาสนจักร และผลการมีสมณศักดิ์ได้ก่อให้เกิดความอิจฉาริษยา การกีดกันและการกดขี่ทำให้ผู้ถือศีลต้องมาประจบพวกมือถือสาปอกถือศีล พระที่ไม่ประจบสอพลอพระขุนนางหรือฆราวาสผู้มีอำนาจในฝ่ายอาณาจักรก็จะถูกกีดกันและต่อต้าน โดยวิธีนี้เองที่ฝ่ายบ้านเมืองได้เป็นผู้แต่งตั้งขุนนางพระขึ้นมาปกครองศาสนจักรตลอดมา ผลก็คือว่าถ้าเวลาใดที่บ้านเมืองถูกปกครองโดยกลุ่มปกครองที่ใช้ธรรมเป็นอำนาจ ก็ยังผลให้เกิดความเป็นธรรมในวงการปกครองสงฆ์ โดยที่ภิกษุที่มีความฉลาดสามารถและมีคุณธรรมเป็นพระที่แท้จริงได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้ปกครองสงฆ์ และมีโอกาสได้จรรโลงความเป็นธรรมและพัฒนาศาสนจักรให้ก้าวหน้าไปได้ชั่วระยะหนึ่งด้วย

ในสมัยที่สังคมได้เปลี่ยนแปลงเข้ามาสู่ยุคสมัยของนายทุน
 ปกกับเศษเดนของระบอบศักดินา สภาพเศรษฐกิจการเมือง
 ในวงการคณะสงฆ์ก็ได้โอนูวรรตตามอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นใน
 เวลาใดที่สังคมฝ่ายบ้านเมืองมีความเป็นประชาธิปไตยและม
 ีความเป็นธรรมในทางเศรษฐกิจสังคม สภาพดังกล่าวก็ได้แผ่
 ขานเข้าไปในวงการปกครองสงฆ์อีกโสดหนึ่งด้วย แต่ถ้าเวลา
 ใดสภาพทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองของฝ่ายบ้านเมืองมี
 ความเหลวแหลก โกงกินภายใต้การปกครองของเหล่าทรราช
 สภาพดังกล่าวนี้ก็จะปรากฏขึ้นในวงการปกครองสงฆ์อย่าง
 รวดเร็วทันตาเห็นด้วยเช่นเดียวกัน

อุทธานรณในเรื่องนี้จะเห็นได้ชัดที่สุดจากการเปลี่ยนแปลง
 ในบ้านเมืองภายหลังปี ๒๕๐๑ ที่จอมเผด็จการ สฤษดิ์
 ธนรัชต์ กับพวกขึ้นเป็นใหญ่ในบ้านเมืองเป็นต้นมา พวก
 ทรรราชที่ฝังแฝงอยู่ในวงการคณะสงฆ์ก็ได้พัฒนาขึ้นมาอย่างรวดเร็ว
 ยังผลให้เกิดการล้มล้างกันในวงการปกครองอย่างบ้าเถื่อน
 ก้าวสู่การล้มล้างระบบปกครองที่เป็นประชาธิปไตยและเป็นธรรม
 ในสายตาของพระสงฆ์ส่วนใหญ่่นั้นลงเสีย แล้วสถาปนาระบอบ
 เผด็จการที่ไม่เป็นธรรมนั้นขึ้นแทนภายในเวลาอันรวดเร็ว และ
 หลังจากนั้นฝ่ายที่ต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมก็ถูกปราบปรามลง

อย่างไร้ความปราณี ขณะเดียวกันฝ่ายพระราชที่ครองอำนาจใน
 กราบของพระภิกษุก็ทำการคอร์ปชั่น โกงกิน ประจบขมรวาส
 หลาภยศใส่ตัวอย่างขนานใหญ่ ก่อให้เกิดระบบการใช้วัดเป็น
 ที่ทำมาหากิน วัดใดที่มีทรัพย์สินมากและทำเลดีมีเตาเผาศพ
 พวกทรรราชก็ส่งพวกของตนเข้าไปควบคุม และฝ่ายตรงกัน
 ข้ามก็ถูกขจัดออกไปทั้งโดยทางตรงทางอ้อม วัดใหญ่ ๆ ใน
 กรุงเทพฯ-ธนบุรี และตามหัวเมืองใหญ่ ๆ ที่พวกทรรราชเข้า
 ควบคุมก็จะเกิดระบบแข่งบุญ กัดกันพระที่ยากจน โดยเฉพาะ
 พระบ้านนอกให้ออกไปหรือห้ามเข้ามาอยู่ แต่ทว่าลูกเศรษฐี
 มีเงิน พวกนายทุนต่างค้ำวที่ส่งลูกหลานเข้าบวชตามประเพณี
 ก็หาบุญที่สะดวกสบายอยู่ได้ง่าย ๆ ด้วยการจ่ายเงินแพง ๆ บุญใน
 วัดมีได้เป็นของกลางของสงฆ์อีกแล้ว หากแต่เป็นสมบัติส่วน
 ตัวของเหล่าทรรราชในกราบของภิกษุผู้ปกครองวัดไป

เมรุเผาศพตามวัดต่าง ๆ ซึ่งแต่ก่อนมาย่อมถือเป็นกุศล
 สถานสำหรับพุทธศาสนิกชน ก็ได้กลายมาเป็นแหล่งธุรกิจ
 รับจ้าง มีการแบ่งชั้นวรรณะของคนตายอย่างเห็นได้ชัด จน
 ประชาชนทั่วไปในกรุงเทพฯ ต้องท่องไว้ว่า ถ้าตายแบบอนาถา
 ต้องไปที่วัดดอน ๆ ถ้ามีเงินนิด ๆ หน่อย ๆ ก็ต้องไปเผาที่วัด
 หัวลำโพง วัดสังเวช หรือวัดมะกอก ส่วนวัดมกุฏฯ วัดพระ

ศรีฯ วัดธาตุทองก็ต้องคนรวยๆ สำหรับวัดเทพศิรินทร์นั้นก็
อย่าไปอาจเอื้อม แม้แต่วัดต่าง ๆ ที่คนสามัญจะไปฟังบริการ
ได้ก็ยังมีค่าแบ่งเป็นราคาค่าเผาศพถูกแพงเป็นหลายระดับ เช่น
เดียวกับบริการโรงแรมหรือแหล่งบริการอื่น ๆ ธุรกิจการเผาผี
กลายเป็นแหล่งสร้างความร่ำรวยอย่างมหาศาลแก่พวกทรราช
และบริวาร เรื่องการบุญสุนทานนั้นไม่ต้องพูดถึง และในช่วง
ระยะเวลาดังกล่าวนั้นยังทำให้กิจการ “พุทธพาณิชย์” คือการ
สร้างและขายพระพุทธรูปขนาดต่าง ๆ ได้เป็นไปอย่างแพร่หลาย
สร้างความร่ำรวยให้แก่พวกมารศาสนาอีกไม่น้อยเช่นเดียวกัน

ดังนั้นในที่สุดวัดจำนวนไม่น้อยจึงกลายเป็นแหล่งขูดรีด
สร้างความร่ำรวยให้แก่ผู้มีอำนาจในวัดอย่างเป็นกอบเป็นกำ
สภาพการณ์ในเรื่องนี้หนักหน่วงเพียงใดจะเห็นได้จากคำกล่าว
ของนายชวน หลีกภัย รมต. ว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ที่
กล่าวต่อที่ประชุมเจ้าคณะภาคและรอง ฯ ทัวประเทศที่วัดสาม
พระยา ในหัวข้อเรื่อง “นโยบายและการอุปถัมภ์ทางศาสนา”
เมื่อวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๘ ซึ่งมีข้อความตอนหนึ่งว่า

“โลกทุกวันนี้ผันแปรไปจนมีคนกล่าวว่าประชาชนผ่อน
คลายศรัทธาในพระพุทธศาสนาลงไป ทำให้พระสงฆ์จะต้อง
ทบทวนบทบาทของตนเองว่าจะเข้าไปถึงประชาชนหรือให้

เหตุการณ์สงบเรียบร้อยแล้วจึงให้คนมาหาศาสนา ต้องทบทวนว่าคนปัจจุบันมองศาสนาอย่างไร โดยเฉพาะผู้ที่มีความรู้ ซึ่งผมเคยพบว่าเขาไม่นับถือศาสนาอะไรเลย แม้ว่าพ่อแม่จะเป็นชาวพุทธก็ตาม

“ปัจจุบันมีวัด ๓๐,๐๐๐ กว่าวัด พระสงฆ์ ๔.๖ แสนรูป นับว่าเป็นบุคลากรที่มีความสำคัญที่จะเข้าถึงประชาชนทุกระดับ แต่มีปัญหาว่าได้มีบทบาทต่อชุมชนมากนักน้อยเพียงใด เมื่อประมาณ ๓ สัปดาห์ที่ผ่านมามีข่าวเด็กตกภูเสาเข้มนและมีผู้บริจาคเงินให้พ่อแม่เด็กซึ่งเรื่องนี้เป็นข่าวปกติน่าสนใจก็คือเมื่อเอาศพไปเผาที่วัดพ่อแม่เด็กต้องเอาเงินให้วัดจำนวน ๒,๕๐๐ บาท แต่พระมาคืนให้ ๕๐๐ บาท

“เราไม่มีช้อยกเว้นกันเลยหรือสำหรับคนยากคนจน ? ทุกอย่างต้องเป็นเงินหมด การนับถือศาสนา คือ การใช้เงินใช่ไหม ? การทำบุญบำรุงศาสนาคือความสั่นเปลื้องใช่ไหม ? ผมคิดว่าไม่ใช่”

ที่สำคัญที่สุดก็คือ พระนายทุนใหญ่น้อยต่าง ๆ ซึ่งสะสมเงินทองจากกิจการดังกล่าวนั้น ได้กลายเป็นเจ้าของเงินฝากในธนาคาร และเงินก็ในหมู่ประชาชนอย่างตกคั่น ดังมีเรื่องที่น่าอดสู้อย่างยิ่งสำหรับชาวพุทธในยุคนั้นเรื่องหนึ่งก็คือ

สมเด็จพระราชาคณะชั้นสูงสุดรูปหนึ่ง ที่เฟื่องฟูขึ้นมาด้วยการ
ทำลายล้างผู้อื่น และการประจบสวามิภักดิ์ในยุคนั้น
อำนาจ จนได้รับตำแหน่งสูงสุดในวงการปกครองสงฆ์
ภายหลังเมื่อถึงแก่กรรมอย่างสยดสยองเนื่องจากอุบัติเหตุ
รถยนต์ชนกันแล้ว ก็มีการตั้งกรรมการสำรวจตรวจสอบทรัพย์สิน
ของสมเด็จพระราชาคณะรูปนั้น และผลปรากฏว่า สมเด็จพระราชาคณะรูป
นั้นมีทรัพย์สินสมบัติทั้งที่เป็นเงินฝัก เงินปล่อยให้ญาติโยม
และทรัพย์สินในรูปอื่น ๆ เท่าที่พบประมาณ ๑๔ ล้านบาท ซึ่ง
เป็นการเหลือเชื่อสำหรับสุจริตชนคนทั่วไป

แม้ในปัจจุบันนี้ ภายใต้ระบบดังกล่าวสภาพการณ์เช่น
ว่านี้ก็มิได้ลดน้อยด้อยลง หากแต่มีการพอกพูนเกราะกำบัง
ขึ้น จนได้กลายเป็นเรื่องปกติธรรมดาไปเสียแล้ว เช่นเดียวกับ
ความเหลวแหลกทั้งหลาย ที่เกิดขึ้นในสังคมของทางบ้าน
เมืองภายใต้ระบบปัจจุบัน และพร้อม ๆ กันนั้นความเสื่อมทรุด
ทางด้านศรัทธาของประชาชนที่มีต่อระบอบดังกล่าวก็ได้ขยาย
ตัวกว้างขวางขึ้นอย่างได้สัดส่วนกันอีกด้วย

ใคร ๆ ก็ยอมรับว่า นอกจากความล้มเหลวในทางด้าน
เศรษฐกิจ สังคมและการเมืองที่อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของ

กลุ่มปกครองฝ่ายอาณาจักร และความล้มเหลวทางตันศีลธรรม ภายใต้การนำของกลุ่มปกครองศาสนาจักรในปัจจุบันนี้มีอยู่มากมายเพียงใด สภาพอนาธิปไตย หรืออย่างน้อยก็กึ่งอนาธิปไตย ที่ปรากฏอยู่ในบ้านเมืองเราในปัจจุบันย่อมเป็นเครื่องยืนยันในเรื่องนี้ได้เป็นอย่างดีอยู่แล้ว ถึงแม้จะเห็นได้ในชีวิตประจำวันของเราไม่ว่าจากประสบการณ์ในแต่ละวัน จากข่าวในหนังสือพิมพ์ หรือวิทยุ จะหาเรื่องที่เป็นมงคลสำหรับประชาชนนั้นหาได้ยากยิ่ง ทั้งนี้แม้แต่ทั่วโลกทางการปกครองซึ่งจะเป็นผู้นำให้เกิดความตื่นตัวทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายอาณาจักรหรือศาสนาจักรเอง ก็เต็มไปด้วยความเหลวแหลกเสื่อมทรุดแทบจะเอาตัวไม่รอดอยู่แล้ว คนดีที่ยังพอมียู่บ้างก็ไม่อาจทำอะไรได้ หากแต่ได้กลายเป็นอาภรณ์ประดับและเกราะป้องกันให้แก่เหล่าทรราชไปเสียอีก และถ้าหากคนดีดังกล่าวนั้นมิได้จะรักษา "ภาพพจน์" ของตนเพื่อที่จะเป็น คนดี ทั้งในสายตาของฝ่ายทรราช และ คนดี ในสายตาของประชาชนผู้ทุกข์ยากเดือดร้อนไปพร้อม ๆ กันแล้ว ความดีนั้นก็คือความสูญเปล่า หาประโยชน์อันใดมิได้ เพราะจริง ๆ แล้วมันเป็นไปได้ยากยิ่ง

จากที่ได้ศึกษามาโดยตลอดนี้ทำให้เราเห็นได้ชัดอีกว่า ระบบปกครองสังคมนั้นย่อมมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความ

เจริญหรือความเสื่อมของคณะสงฆ์ไทย เวลาใดที่สังฆมณฑล
 ได้รับการปกครองภายใต้ระบบที่เป็นธรรม และเป็นประชา
 ธิปไตยสอดคล้องกับหลักพุทธศาสนา เวลานั้นคณะสงฆ์ไทยก็
 ได้รับการพัฒนาให้ก้าวหน้าโดยรอบด้าน เวลาใดที่คณะสงฆ์
 ตกอยู่ภายใต้ระบบการปกครองแบบเผด็จการ เวลานั้นวงการ
 พระสงฆ์ไทยก็หดหูเศร้าหมอง การเผยแผ่ธรรมะได้ผลน้อย
 การศึกษาของพระสงฆ์ตกต่ำ ขาดทิศทางและตามไม่ทันโลก
 ปัญหาของระบบย่อมกระทบถึงปัญหาของผู้นำและการนำ ระบบ
 ที่ดีย่อมสร้างผู้นำที่ดีและการนำที่ดี ระบบที่เลวย่อมก่อให้เกิดผู้
 นำที่เลว และการนำที่เลวผู้นำที่เลวย่อมนำไปในทางผิดเพราะ
 บิดเบือนหันเหออกจากหลักการซึ่งยังผลให้ผู้ตามทั้งหลายซึ่ง
 ฝากชีวิตและความหวังไว้กับผู้นำนั้น พลอยหลงตามไปด้วย
 ดังอุทธาหรณ์พุทธภาษิตเรื่องวัวข้ามน้ำซึ่งปรากฏใน ขุททก
 นิกายชาดก ที่ว่า :

กุนฺณญเญ ตรมานานํ	ชิมหํ กจฺจนฺติ ปงฺกโว
สพฺพปาตา ชิมหํ กจฺจนฺติ	เนตฺเตเต ชิมหํ กเตสฺสติ
เอว เมว มนุสฺเสสุ	โยโหติ เสฏฺฐสฺสมฺมโต
โส เจ อธมฺมํ จรติ	ปเกว อิตรา ปชา

แปลเป็นภาษาไทยว่า

ฝูงวัวเวียนว่ายข้าม	ชลธาร
หัวใจจำฝูงพาล	กต ^๕ เกี้ยว
ทูลชาติส่อสันดาน	ดิบอยู่
วัวอันจกต ^๕ เลี้ยว	ล่องนา ตามไป
เป็นนัยนิก ^๕ เนื่องทวย	มนุษย์สา-มัญ ^๕ เซย
รับสมมติมีตรา	แต่ง ^๕ ตัง
ปฏิบัติธรรมา	สั่ง ^๕ เสพ
เหล่าบริวารทั้ง	ใหญ่น้อย พลอยสนอง

ปัญหาความขัดแย้งในทางระบบเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องเนื่อง

ด้วยทฤษฎี อำนาจและผลประโยชน์อันสลับซับซ้อน จากการ
ศึกษาในเรื่องนี้ทำให้เราได้ทราบว่ ความขัดแย้งในทางระบบ
นั้นได้อุบัติขึ้นในคณะสงฆ์ไทยเป็นครั้งแรก พร้อมๆ กับอุบัติ
กาลของนิกายใหม่ ซึ่งเรียกตัวเองว่า ธรรมยุตนิกายนั้นเป็น
ต้นมา ความขัดแย้งอันเกิดจากอคติแห่งนิกายอันมีมิชฌาทฤษฎี
เป็นรากฐานนั้นได้แผ่ลามออกไปอย่างไม่มีขอบเขตภายใต้การ
อุปถัมภ์ค้ำจุนของ “พรพิเศษ” แห่งสมมุติเทวราช จนครอบ
คลุมเหนือสังคมมณฑลไทยมาตราบถึงปัจจุบัน ยังผลให้เกิดระบบ
การปกครองเผด็จการแบบเจ้าขุนมูลนายขึ้นเพื่อปกป้องคุ้มครอง

ทฤษฎี อำนาจและผลประโยชน์ของกลุ่มที่นำโดยนิยายใหม่และ
สมุนบริวารที่ฝังแฝงอยู่ในนิยายเดิมนั้นอย่างหนาแน่น ยังผล
ให้ความขัดแย้งและการต่อสู้ระหว่างฝ่ายธรรมเผด็จการ กับ
ฝ่ายธรรมะประชาธิปไตยขยายตัวกว้างขวางยิ่งขึ้นตามกาลเวลา
ถึงที่เป็นอยู่จนถึงปัจจุบันนี้^{๕๗} อีกต่อหนึ่งด้วย

กล่าวโดยทั่วไปพระภิกษุในสังฆมณฑลไม่ว่าจะอยู่ใน
นิยายใดก็ตาม ถ้าพิจารณาโดยถือคุณธรรมเป็นเกณฑ์แล้วอาจ
แบ่งได้เป็นสองประเภทคือ ภิกษุลัทธิ และ ภิกษุอลัทธิ ภิกษุ
ลัทธิ^{๕๘} คือภิกษุผู้มีศีล ละอายและเกรงกลัวต่อบาป เป็นผู้ซื่อ
ตรงต่อธรรมะ อันเป็นหลักการ ปราศจากความทะยานอยาก
ในโลกและลาภ ถ้ามีโอกาสเป็นใหญ่ในหมู่สงฆ์ยอมนำให้สังฆ
มณฑลเจริญก้าวหน้าและสงบสุข ส่วนภิกษุอลัทธิ^{๕๙} เป็นผู้ไม่
ละอายและไม่เกรงกลัวต่อบาป แม้จะมีภูมิรู้สูงก็หาประโยชน์
ต่อส่วนรวมไม่ ภิกษุประเภทนี้เป็นพวกไม่ซื่อตรง มักบิดเบือน
หลักการเพื่อลาภยศและอำนาจอย่างไม่เป็นธรรม เป็นผู้ความ
กระหายในโลกและลาภอย่างไม่สิ้นสุด จึงสามารถประจบและ
ขายตัวต่อมหาเศรษฐีผู้มีอำนาจ แต่ไม่มีศีลได้เสมอ ถ้าจะเป็นทาง
นำมาซึ่งลาภยศแห่งตน จึงจัดเป็นประเภทมือถือสาปากลือศีล
ภิกษุประเภทนี้เมื่อมีอำนาจย่อมทำให้สังฆมณฑลเดือดร้อน

วุ่นวายและทำให้ภิกษุลัทธิทั้งหลายพลอยหาคู่ ท้อถอย เข้า
ทำนองที่ว่า “ฝูงโจรครองอำนาจ เจื่อมผงาดหลังอาชา ปวง
ปราชญ์ในพาราเป็นยาจกเงินไป” นั่นเอง

สำหรับปัญหาที่ว่าผู้ใดในบรรดาภิกษุทั้งหลายในสังฆ-
มณฑลไทยจะเป็นภิกษุลัทธิหรือลัทธิอื่นก็เป็นเรื่องพุทธศาสน-
ิกชนผู้เป็นสาธุชนจะต้องพิจารณาให้ถ่องแท้ มิใช่ฟังเอาแต่
การใส่ร้ายต่อกันอย่างที่เคยเป็นมาแล้ว เพราะในกรณีเช่นนั้น
ส่วนใหญ่มักเป็นเรื่อง โจรร้องจับโจร โดยที่ผู้กล่าวหาเพื่อ
กลั่นแกล้งทำลายคนอื่นนั้นมักจะเป็นพวกวิวสันหลังหว่าที่กระ-
ทำการเพื่อปกปิด หรือปกป้องความชั่วของตัวเองเป็นสำคัญ
ดังเช่น กรณีการกลั่นแกล้งทำลายพระพิมลธรรมนั้นเป็น
อุทธาหรณ์ที่เห็นได้ชัดอย่างยิ่งในยุคนปัจจุบัน

ความขัดแย้งและการต่อสู้ที่ยืดเยื้อยาวนานในสังฆมณฑล
ไทย เมื่อมองอีกแง่หนึ่งก็คือการต่อสู้ระหว่างภิกษุฝ่ายลัทธิกับ
ฝ่ายลัทธิโดยแท้ เพราะมีแต่ฝ่ายลัทธิเท่านั้นที่จะยืนหยัดต่อสู้
ให้ได้มาและปกป้องไว้ซึ่งความถูกต้องเป็นธรรม และประชา-
ธิปไตยในหมู่สงฆ์ ในขณะที่ฝ่ายลัทธิอื่นต้องการทำลายความ
เป็นธรรมและประชาธิปไตยเพื่อนำเอาระบบรวบอำนาจแบบ

เจ้าขุนมูลนายมาใช้ในการรักษาคัมภีร์องคตาทฤษฎีและอำนาจของฝ่ายตนให้คงได้

ในกระบวนการต่อสู้ที่ยาวนานในสังคมทลไทยนั้น การต่อสู้ที่เข้มข้นเผด็จการอันส่วนใหญ่จะถูกปกปิดไว้ภายในแบบปิดประตูตีแมว สำหรับกรณีที่เป็นที่ออกมาสู่ประชาชนภายนอกนั้นจะต้องเป็นกรณีที่เกิดขึ้นรุนแรงเป็นพิเศษจริง ๆ ในทำนองข้างตายทั้งตัวเอาใบบัวปิดไม่ได้เท่านั้น ด้วยเหตุนี้สาธุชนคนนอกจึงมักคิดว่า ในสังคมทลมีแต่ความสงบราบเรียบ ซึ่งก็นับว่าเหล่าผู้กุมอำนาจในสังคมทลที่ผ่านมานั้นสามารถรักษาสิ่งที่เรียกว่า “ภาพพจน์” ของสังคมทลไว้ได้มิดชิดดีพอสมควร แต่ “ภาพพจน์” เช่นว่านั้นมันคือภาพมายาที่ลวงตา และเป็นคนละเรื่องกับความถูกต้องและความเป็นธรรม อันพึงมีพึงเป็นแห่งสังคมทลนั้นโดยสิ้นเชิง

ภายใต้ “ภาพพจน์” อันสูงส่งนั้น กลับเต็มไปด้วยความแตกแยกขัดแย้ง เนื่องมาแต่อคติที่สลับซับซ้อนถึงเช่นกรณีของพระพิฆเนศวรนั้น ท่านถูกข่มเหงรังแกและกดขี่กันกลั่นแกล้งจากฝ่ายอธรรมที่สาสมไว้ซึ่งอคติอันมากมาย ซึ่งมีทั้งอคติทางนิกาย อคติทางระบบการปกครอง และอคติทางชาติภูมิ

ในทางนิยายนั้น ท่านถูกกลุ่มผู้นำในนิยายใหม่ที่ไร้
ความเป็นธรรมจำนวนหนึ่งเห็นว่าท่านเป็นเสี้ยนหนามที่ข่มไม่
ลง จึงเกลียดท่านและจงล้างจงผลาญท่านมาโดยตลอด

กรณีที่เป็นตัวอย่างที่สำคัญกรณีหนึ่งในเรื่องนี้ ก็คือ
การที่ท่านคัดค้านการแต่งตั้งสังฆนายก ซึ่งสมเด็จพระสังฆราช
เจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ (มร. ชื่น สุจิตฺโต) แห่งวัด
บวรนิเวศฯ ฝ่ายธรรมยุต ประกาศแต่งตั้งพระศาสนโสภณ
(จวน อุฏฺฐายี) วัดมกุฏฯ ซึ่งเป็นเพียงพระราชาคณะชั้น
รองสมเด็จพระสังฆนายก เมื่อปี ๒๔๕๗ นั้น ทำให้พระสงฆ์
ส่วนใหญ่ โดยเฉพาะฝ่ายมหานิกายเห็นว่าเป็นการไม่ถูกต้อง
เพราะเป็นการแต่งตั้งข้ามชั้น เนื่องด้วยเวลานั้นมีพระราชา
คณะชั้นสมเด็จพระสังฆราช ซึ่งควรจะได้รับแต่งตั้งเป็นสังฆนายกก่อน
ถึง ๒ รูป คือ สมเด็จพระพุฒาจารย์ (พุกฺคสโร) วัดอนง
คาราม และ สมเด็จพระวันรัต (ปลก กิตฺติโสภโณ) วัดเบญ
จมบพิตร ซึ่งเป็นฝ่ายมหานิกายทั้ง ๒ รูป พระสงฆ์ที่ทำการ
คัดค้านเรื่องนี้ พระพิมลธรรม (อาจ อาสโภ) วัดมหาธาตุฯ
ฝ่ายมหานิกาย เป็นหัวหน้ายื่นหนังสือคัดค้าน ทำให้มีการระงับ
การแต่งตั้งนั้น แล้วส่งสมเด็จพระวันรัต (ปลก กิตฺติโสภโณ)
วัดเบญจมบพิตร เป็นสังฆนายกแทนต่อมา ดังนั้นต่อมา

ภายหลัง เมื่ออุฎฐีเถร ซึ่งภายหลังได้เลื่อนเป็น สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ และได้รับแต่งตั้งเป็นสังฆนายกอีกเมื่อปี ๒๕๐๓ จึงได้ทำการแก้แค้นโดยการกลั่นแกล้งพระพิมลธรรมอย่างป่าเถื่อนดังกล่าวมาแล้ว

ในทางระบบการปกครองเพราะท่านเป็นผู้รู้เฝ้าในความเป็นธรรม ความก้าวหน้าและประชาธิปไตยในวงการปกครองคณะสงฆ์ไทย ท่านจึงถูกฝ่ายอธรรมที่เกาะติดอยู่กับระบบเผด็จการแบบเจ้าขุนมูลนาย ทั้งในฝ่ายนิกายใหม่และสมุณบริหารของกลุ่มเผด็จการที่ฝังแฝงอยู่ในฝ่ายนิกายเดิม เห็นว่าเป็นอุปสรรคแก่ระบอบธรรมของเขาร้ายแรง จึงเคียดแค้นเกลียดชัง และจะต้องทำลายลงให้จงได้

ทางด้านชาติภูมิ เพราะท่านเป็นชาวอีสานท่านก็มีชะตากรรมเยี่ยงชาวอีสานทั้งมวล ซึ่งถ้าฉลาดและมีความคิดก้าวหน้าบ้างก็จะถูกเพ่งมองว่าเป็นคนหัวแข็ง เป็นพิษเป็นภัยต่อกลุ่มปกครองในส่วนกลาง และจะต้องถูกหมายหัวตลอดกาล ปัญหา^{๕๘}เป็นปัญหาขัดเยื่อเรอรั้งที่มีต้นตอมาจากอคติของพวกศักดินาที่มองว่าชาวอีสานคือ^{๕๙}ข้า จะโง่หัวขี้เมาทึบเทียมชาวภาคอื่น

ไต่ถาม ในอดีตกาลนั้นชนชื่อว่าเป็นคนอีสานถ้าเป็นทหารก็อย่าหวังว่าจะได้เป็นนายพล นอกจากจะยอมสยบบนบอบรับใช้พวกทรราชอย่างไม่มีข้อแม้เท่านั้น และพวกทรราชก็ได้อาศัยคนอีสานประเภทนั้เช่นฆ่าทำลายคนอีสานด้วยกันตลอดมา ถ้าเป็นข้าราชการพลเรือน การที่จะได้เป็นใหญ่เป็นโตนั้นแสนยาก ในสมัยหนึ่งเคยมีการวางกฎเกณฑ์ลับ ๆ ในทางการด้วยซ้ำไปว่า ถ้าจะเลื่อนข้าราชการคนใดขึ้นมาเป็นระดับอธิบดี ก็จะต้องเป็นคนมาจากภาคอีสานหรือไม่ เรื่องเหล่านี้ย่อมเป็นที่ทราบกันดีในหมู่ข้าราชการรุ่นเก่า ๆ ของชาวอีสาน ดังนั้นพวกที่เล็ดรอดขึ้นสู่ตำแหน่งสูง ๆ ได้ถ้าไม่ประจบขายตัวรับใช้พวกทรราชอย่างสุดตัวแล้วก็ต้องเป็นผู้ที่เก็บความลับส่วนตัว คือ ปกปิดไม่ให้เขารู้ว่ามาจากภาคอีสานให้ได้ซึ่งก็ทำได้ยาก

ในวงการพระสงฆ์ก็เช่นเดียวกัน ถ้าเป็นพระมาจากภาคอีสาน ก็จะถูกเฟื่องเต้งเป็นพิเศษโดยเฉพาะสำหรับผู้ที่มีความกตัญญูอ่านก้าวหน้าและตรงไปตรงมา สำหรับผู้ที่ยอมสยบเป็นข้ารับใช้พวกทรราชอย่างมอบกายถวายชีวิตก็อาจได้รับการส่งเสริมบ้าง และไม่ว่ากรณีใด ๆ พระที่มาจากภาคอีสาน ถ้า

เป็นพระธรรมยุตก็จะได้เปรียบพระมหานิกายทั้งหลายชุม เพราะ
 อาศัย “พรพิเศษ” แห่งนิกายเป็นเครื่องคุ้มครอง และนอก
 จากนั้นพระธรรมยุตชาวอีสานรุ่นแรกๆ โดยเฉพาะชาวจังหวัด
 อุบลฯ เช่น พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ ศิริจันโท) สมเด็จพระ
 พระมหาวิรวงศ์ (อ้วน ติสฺโส) สมเด็จพระมหาวิรวงศ์ (พิมพ
 ธรรมธโร) ซึ่งเป็นพระเถระฝ่ายคันถธุระ กับ หลวงปู่มั่น
 (ภุทฺตโก) หลวงปู่เสาร์ (กณฺตสีโล) อันเป็นพระอาจารย์ฝ่าย
 วิปัสสนาธุระของหลวงปู่แหวน(สุจิโน) หลวงปู่ขาว (อนาโย)
 อาจารย์ดี (ธมฺมธโร) หลวงปู่ฝั้น (อาจาโร) พระอาจารย์วัน
 พระมหาบัว และอาจารย์ชื้อทั้งชาวอีสานรูปอื่นๆ อีกหลายท่าน
 ก็ล้วนแต่เป็นผู้สร้างคุณูปการให้แก่คณะธรรมยุตเป็นอย่างมาก
 ถึงจะเห็นได้ว่าในปัจจุบันนี้ ในจำนวนวัดธรรมยุตทั่วประเทศ
 ทั้งหมด ๑,๕๕๗ วัดเป็นวัดธรรมยุตในภาคอีสานถึง ๔๗๔ วัด
 ทั้งนี้ไม่นับรวมสำนักสงฆ์อีกจำนวนมาก ทั้งนี้คือผลงานของ
 พระเถระฝ่ายธรรมยุตชาวอีสานที่กล่าวนามมาแล้วนี้ ผู้เปรียบ
 เสมือน งิ้วงาน แห่งนิกายใหม่นั้นเอง เพราะเหตุนี้พระธรรม
 ยุตในภาคอีสานจึงได้รับการโฆษณาเป็นพิเศษจากกลุ่มปกครอง

สูงสุดในบ้านเมือง เพื่อที่จะใช้เป็น จักรงาน ที่เอากาเรางาน
ยั้งขึ้น ทั้งที่เป็นชาวอยู่เสมอ ๆ ในปัจจุบัน

แต่อย่างไรก็ตามพระบรมมยุตชาวอีสานไม่ได้สร้างคุณ
ปการถึงเพียงนั้น ก็มีใ้ว่าจะได้รับความไว้วางใจและได้รับการ
ส่งเสริมอย่างเต็มที่แต่อย่างใดไม่ ดังเช่น พระอุปาสีคุณูปมา
จารย์ (จันทร์ ศิริจนฺโท) นั้น เมื่อครั้งดำรงสมณศักดิ์เป็นที่พระ
เทพโมลีนั้นก็ได้เคยถูกถอดสมณศักดิ์ โดยกษัตริย์รัชกาลที่ ๖
มาแล้ว เพราะคำเทศน์ของท่านไปขัดกับพระราชประสงค์ของ
กษัตริย์พระองค์นั้น

สำหรับสมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (อ้วน ติสฺโส) แห่งวัดบรม
นิวาส แล้วภายหลังเป็นเจ้าอาวาสองค์แรกแห่งวัดพระศรีมหา
ธาตุ นั้น คุณจะได้รับ การส่งเสริมจากกลุ่มผู้มีอำนาจมากกว่าพระ
จากอีสานรูปอื่น ๆ คือได้เป็นพระราชาคณะชั้นสมเด็จองค์แรก
ของชาวอีสาน ทั้งเป็นสังฆนายกองค์แรกของสังฆมณฑลไทย
และต่อมาก็ได้เป็นประธานคณะวินัยธร ชั้นฎีกา ในระบบ
ปกครองสงฆ์ตาม พรบ. สงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ นั้น แม้ว่าการ
สำเร็จของท่าน ส่วนหนึ่งจะเป็นที่เชิดหน้าชูตาและสร้างความ

ภาคภูมิให้แก่ชาวอีสานอยู่บ้างก็ตาม แต่เบื้องหลังความสำเร็จ
 นั้นก็มีความน่าทึ่งใจสำหรับผู้รู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งในการทำงาน
 ของท่านเพื่อรับใช้กลุ่มปกครองสมัยนั้นอยู่น้อย คติที่สร้าง
 ความสำเร็จอันใหญ่หลวงให้แก่ท่านผู้นั้นก็คือว่า “โง่ไม่เป็น เป็น
 ใหญ่ได้ยาก” และด้วยคติข้อนี้ท่านได้ก้มหน้าก้มตารับใช้นิยาย
 ใหม่และกลุ่มปกครองอย่างสุดตัว ผลงานที่เด่น ๆ ของท่านเท่า
 ที่รู้จักในหมู่คนรุ่นเก่า ๆ ก็คือการขยายวัชรธรรมยุต ซึ่งส่วนหนึ่ง
 ได้จากการแย่งยืดอกจากฝ่ายมหานิกาย กับการระดมเกลี้ยกล่อม
 เกมบังคับให้มีการเผาทำลายหนังสือผูกอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรม
 และวรรณคดีของชาวอีสานไปไม่น้อย โดยอ้างว่า เป็น
 เครื่องถ่วงความเจริญของบ้านเมือง กิจกรรมดังกล่าวจนถึงแม้
 จะไม่ค่อยมีคนพูดถึงก็ตาม แต่เราก็ต้องรู้ว่ามันเป็นกิจกรรมใน
 ด้านทำลายอย่างไม่ต้องสงสัย เพราะมันสอดคล้องกับการทำลาย
 ล้างเอกลักษณ์ของชาวอีสาน ตามนโยบายชาตินิยม (ภาคกลาง)
 ของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ผู้กุมอำนาจในบ้านเมือง
 ในเวลานั้น และถ้าสืบให้ลึกลงไปมันก็ไปสอดคล้องกับนโยบาย
 กีดกันผูกและทำลายศิลปวัฒนธรรมอีสาน ซึ่งพวกศักดินา

ถือว่าเป็น “ลาวข้า” มาเป็นเวลานานนอกด้วย จึงจะเห็นได้จากปฏิปทาในเรื่องนี้ของ “องค์ปฐมบูรพาจารย์” แห่งนิกายใหม่เมื่อพระองค์ทรงลาผนวชกลับไปครองราชสมบัติเป็นพระจอมเกล้า ฯ รัชกาลที่ ๔ นั้น ท่านมีทรรศนคติต่อวัฒนธรรมของชาวอีสานอย่างไรนั้น ก็ได้โปรดศึกษาจาก พระบรมราชโองการของท่าน เรื่อง ประกาศห้ามมิให้เล่นแอ่วลาว เมื่อวันศุกร์ เดือน ๑๒ แรม ๑๔ ค่ำ ปีฉลู สัปตศก พ.ศ. ๒๔๐๘ ซึ่งมีข้อความว่า

“ก็กาลบัดนี้เห็นแปลกไปนัก ชาวไทยทั้งปวง ละทิ้งการเล่นสำหรับเมืองตัว คือ ปี่พาทย์ มโหรี เสง่า ครึงท่อน พรบไก่ สักรวา เพลงไก่ป่า เกี้ยวข้าว และละครร้องเสียหมด พวกกันเล่นแต่ลาวแคนไปทุกหนทุกแห่งทุกตำบล ทั้งผู้ชายผู้หญิง จนท่านที่มีปี่พาทย์ มโหรี ไม่มีผู้ใดหา ต้องบอกขายเครื่องปี่พาทย์เครื่องมโหรี ในที่มืงานโกนจุกบวชนาคก็หาลาวแคนเล่นเสียหมดทุกแห่ง ราคาหางานหนึ่งแรงถึง ๑๐ ตำลึง ๑๒ ตำลึง การที่เป็นอย่างนี้ทรงพระราชดำริเห็นว่าเป็นสิ่ง

ไม่สมควร ที่การเล่นอย่างลาวจะมาเป็นพื้นเมืองไทย ลาว
 เคยเป็นข้าของไทย ไทยไม่เคยเป็นข้าลาว จะเอาอย่าง
 ลาวมาเป็นพื้นเมืองไทยไม่สมควร ตั้งแต่พากันเล่น
 ลาวแคนมาอย่างเดียวกันว่าสิบปีมาแล้ว จนการตกเป็น
 พื้นเมือง แลสังเกตดูการเล่นลาวแคนซุกซุมที่ไหนฝนก็ตก
 น้อยร่วงโรยไป ถึงปีนี้ ข้าวในนาอดทั่วก็เพราะน้ำป่า
 มาช่วย เมืองที่เล่นลาวแคนมาก เมื่อฤดูฝน ฝนก็น้อย
 ทำนาก็เสียไม่ออกงาม ทำขึ้นได้บ้างเมื่อปลายฝน น้ำป่า
 กระโชกมาก็เสียหมด เพราะฉะนั้นทรงพระราชวิตกอยู่
 ไปโรคให้ขออันวอนแก่ท่านทั้งหลายทั้งปวงที่คิดถึงพระ
 เสด็จพระคุณจริง ให้งดเล่นลาวแคนเสีย อย่าหามาดู
 แลฟัง แลอย่าให้เล่นเองเลยลองดูสักปีหนึ่งสองปี การ
 เล่นต่างๆ อย่างเก่าของไทยคือ ละครพ่อน้ำ ปี่พาทย์
 มโหรีเสภาเครื่องท่อน ประโคม สักรวา เพลงโก่งปี่ เกี้ยว
 ข้าว และอะไรๆ ที่เคยเล่นมาแต่ก่อน เอามาเล่นกัน
 บ้างอย่าให้สูญ เล่นลาวแคนขอให้งดเสีย สักปีหนึ่ง
 สองปี ลองดูฟ้าฝนจะงามอย่างไรต่อไปข้างหน้า

ประกาศอัน^๕ถ้ามึงยังขึ้นเล่นลาวแคนอยู่ จะ
ให้เรียกภาษีให้แรง ใครเล่นที่ไหนจะให้เรียกแต่เจ้าของ
ผู้^๖ที่เล่น ถ้าลักเล่นจะต้องจับปรับให้เสียภาษีสองต่อ
สามต่อ”

เมื่อเราพิจารณาดูประกาศนี้แล้วก็เห็นได้ทันทีว่าเป็น
ประกาศที่บรรจุไว้ซึ่งอคติทั้งสี่อย่างครบถ้วนบริบูรณ์ เป็นเรื่อง
เหลือเชื่อว่า “องค์ปฐมบูรพาจารย์” ผู้ก่อตั้ง^๕นิกายใหม่ที่ว่าวิเศษ
ยิ่ง กับทั้งเป็นกษัตริย์ผู้ทรงได้รับการยกย่องเหลือล้นว่า เป็น
นักวิทยาศาสตร์และจอมปราชญ์ผู้ยิ่งใหญ่^๖นั้นจะทรงมีอคติถึงเพียง
นี้ ทั้งนั้นถ้าจะเปรียบเทียบกับกรณี^๗ที่พระองค์ท่านนำเอารามัญ
นิกาย ซึ่งต่อยกว่านิกายเดิมของไทยเข้ามาเป็นเรื่องทับถมโจมตี
นิกายเดิม เพื่อเอาเป็นสาเหตุในการก่อตั้ง^๘นิกายใหม่นั้นก็ย่อม
เป็นเรื่องน่าอศุ และเป็นการเหยียดหยามความเป็นไทยมาก
เพียงใด สำหรับการเล่นลำแคนนั้นก็เป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นใน
ประเทศไทย ซึ่งไม่เฉพาะสำหรับประชาชนในภาคอีสานเท่านั้น
แม้ในภาคกลางก็มีอยู่หลายจังหวัด ดังจะเห็นได้ว่าประชาชน
ทั่วไปนิยมอย่างแพร่หลาย ก็เพราะมันเป็นศิลปะวัฒนธรรม

ของเขา เขารับได้ เขาฟังรู้ และเข้าใจ ถ้าเขาฟังไม่รู้ไม่
 เข้าใจและไม่ซาบซึ้งถึงไม่ห้ามก็ไม่มีใครสนใจอยู่แล้ว แต่ท่าน
 ก็โจมตีเสียอย่างหนักแน่น และโยงไปถึงเรื่องฟ้าเรื่องฝน ซึ่ง
 ถือว่าเป็นการกล่าวตู่อย่างมโหฬารที่สุด ไม่สมกับที่ว่าเป็นนัก
 วิทยาศาสตร์และจอมปราชญ์ผู้ยิ่งใหญ่ เพราะถ้าจะถืออย่างนั้น
 ประเทศที่เป็นทะเลทรายแห้งแล้งเป็นเวลาร้อยๆ ปี เขาคงเล่น
 ลำแคนมากกว่าเราหลายร้อยเท่าหรืออย่างไร?

แต่อย่างไรก็ตาม การระดมให้มีการเผาหนังสือผู้อื่น
 เป็นมรดกกล้าค่าของวัฒนธรรมอีสานของ ศิสุสมหาเถร ผู้เป็น
 สาวกรุ่นต่อมาของท่านก็คงจะเป็นคุณูปการเพื่อบูชาพระคุณของ
 องค์ปฐมบูรพาจารย์นั้นอยู่น้อยทีเดียว ท่านจึงได้รับการ
 สถาปนาให้เป็นใหญ่ถึงเพียงนั้น

เนื่องจากอคติซึ่งเกิดจากมูลฐานของความเคียดแค้นที่ทาง
 นิกาย ทางระบบปกครอง และทางชาติภูมิถึงกล่าวมาแล้ว ได้
 ทำให้พระภิกษุชาวอีสาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งฝ่ายนิกายเดิมหรือ
 มหานิกายถูกเพ่งเล็งจากทางกลุ่มเผด็จการทหารราชทั้งในฝ่ายอาณาจักร
 และศาสนจักรนั้นตลอดมา และดูเหมือนไม่มีวันจะลดน้อย
 ถอยลงแต่อย่างใด

จากความเป็นจริงที่ดำรงอยู่ติดต่อกันมาเป็นเวลานาน
ย่อมเป็นที่เห็นได้ว่า ช่องว่างระหว่างสิ่งที่เรียกว่า “ภาพพจน์”
กับ “ความเป็นจริง” ในสังคมชนบทไทยนั้น ได้ปรากฏเด่น
ชัดขึ้นนับตั้งแต่ยุคปฏิวัติเปลี่ยนแปลงเป็นต้นมา โดยมีได้
มีการแก้ไขเยียวยา หากมีแต่ทำให้มันขยายตัวกว้างขวางยิ่งขึ้น
โดยฝ่ายที่ใช้อำนาจเป็นธรรม และเมื่อช่องว่างดังกล่าวขยาย
ตัวกว้างขวางออกไปเพียงใดนั้น ก็หมายถึงความขัดแย้งที่ทวี
ยิ่งขึ้น และก็ยังหมายถึงการต่อสู้ดิ้นรนที่เข้มข้น จุกเดือด
เผ็ดร้อนที่จะติดตามมาอย่างไม่มีสิ้นสุดเช่นเดียวกัน

ภายใต้สภาพความยากลำบากดังกล่าวนี้ เราขอเน้น
การระดมการแก้บรรดาภิกษุสงฆ์ผู้ทรงคุณธรรม อันประกอบ
ด้วยความบริสุทธิ์แห่งศีล ความซื่อตรง ความกล้าหาญ
ความอดทน ยืนหยัดในการที่ยังให้เกิดขึ้นและจรรโลงไว้
ซึ่งความถูกต้อง ความเป็นธรรม และประชาธิปไตยใน
สังคมชนบทไทยตลอดกาล สมเป็นบุตรผู้ประเสริฐแห่งพระศาสดา
เจ้าพระองค์นั้น ขอให้ท่านโปรดมั่นใจว่า ขบวนการแห่งชาติ
พุทธบริษัทที่กำลังเดินตามหลังพวกท่านนั้น ยึดยาวไม่รู้จักสิ้นสุด
และพลังแห่ง บัณฑิตยธรรม ของมวลชาชนเหล่านั้นย่อม

เป็นเกราะเพชรกำบังพวกท่านจากศาสตราวุธอันชั่วร้ายทั้งหลาย
ที่พวกมารชัฏศาตามาทิ้งท่าผ่นนั้นเสมอมา

สำหรับเหล่าอัครทูตอันเป็นฝ่ายทรรษและสมุนบริวาร
ใหญ่น้อยทั้งหลายนั้นเถย พวกท่านผู้บังเกิดในวิชาและเกราะ
ฉานวิชาอันมีต บอดมงามเยย ขอให้พวกท่านจงบังเกิดใน
ความโง่เขลาต่อไปเถิด อัครทูตผู้บังเกิดในลาภยศและอำนาจอัน
จอมปลอมเถย ขอให้พวกท่านจงประจวบรับใช้เหล่าโมฆบุรุษ
ผู้ทุศีลแต่มีอำนาจเหล่านั้นเพื่อให้ได้มาซึ่งลาภยศและอำนาจอัน
จอมปลอมนั้นต่อไปเถิด แม้พวกท่านจะมีลาภ ยศ และอำนาจ
ล้นฟ้า เราก็หาได้หวั่นไหวอันใดกับอำนาจธรรมของพวกท่าน
นั้นแต่อย่างใดไม่ ทั้งเราก็จะไม่วิงวอนงอนง้อขอความเมตตา
ใดๆ จากพวกท่านด้วย เพราะเราย่อมรู้อยู่เป็นอย่างดีแล้วว่า
ดวงใจของท่านนั้นถูกเมฆหมอกแห่งอุปกิเลสอันมีตบอดหนาทึบ
ทอหุ้มอยู่ถึงสิบหกชั้น ซึ่งแม้แต่แสงแห่งธรรมะของพระพุทธ
องค์ที่วามกล่าอย่างที่สุดแล้วนั้น ก็ยังไม่อาจส่องเข้าไปถึงได้
จึงเป็นการสุกวิสัยที่แสงอันใดจะส่องเข้าไปถึงมันได้ แต่เราก็รู้
หรือกว่าพวกท่านนั้นเป็นพวกแข็งนอกอ่อนใน เปลือกนอก
ของพวกท่านแข็งแกร่งน่าเกรงขาม แต่ภายในของพวกท่าน
นั้นเปราะบาง อ่อนไหว โสเล เตือดร้อน เต็มไปด้วยความ

ไม่เชื่อมั่นและความทรยศ พวกท่านรู้ว่าตนเองไม่ปลอดภัยใน
ที่ทุกสถานในกาลทุกเมื่อ

เหล่าอริชชีผู้มีคบอดทั้งหลายเอ๋ย ขอให้พวกท่านจง
บันเทิงในความหื่นโหดโหดชั่วนั้นต่อไปเกิดและจงรับรู้ไว้ด้วย
ว่าขบวนแถวแห่งสาธุชนพุทธบริษัทเรือนแสนเรือนล้านกำลัง
ต้นขึ้นมาเพื่อทำ นิคคัยกรรม แก่พวกท่านอยู่แล้ว และ
เมื่อถึงเวลานั้นพิธีกรรมอันจอมปลอมและฟุ่มเฟือยทั้งหลายที่
พวกท่านพยายามใช้ยกย่ายถ่ายเทเพื่อกลบเกลื่อนบาปลามกทั้ง
มวลที่หมักหมมอยู่นั้นมันไม่อาจแก้ไขอะไรได้แล้วในที่สุด

เพื่อเป็นการปลอบประโลมใจครั้งสุดท้าย ซึ่งอาจช่วย
ให้พวกท่านได้เกิดสำนึกในทางที่เป็นกุศลขึ้นมาบ้าง เราขอฝาก
บทกลอนไว้สักระยะหนึ่งดังนี้

ภาพลวงตาหรือมายาแห่งอำนาจ

เคยค้ำบัรรับใช้ทรราย

เมื่อบาทพวชาตชั่วตัวเป็นชน

ถึงไร้นคุณธรรมความเป็นคน

กพลตนควยชั่วตและจิตใจ

เพื่อแลกขบยศักดิ์กคอรฐาน

อกทงลาภสักการอันพึงได้

ความโศกขั้วสามานย์โคตรจัญไร
กม ไร่เป็นอาวุธสุดสำคัญ

เมอบบคาบคมกรไวกปาก

พร้อมควยตักอณิกายามอกำณ

รียกยายเสแสร้งจาแลงพรรณ

จากหนานนคอนกบฏอันสุนทร

แสร้งกล่าวถอย คดา มธรส

รื้อางบพพระธรรมคำสั่งสอน

รื้อานักกล่าวร้ายถวายพระพร

กล่าวสุนทร พราเพรยภ เรยภศรัทธา

กสาเรจควย ยศศักดิ์ อครฐาน

ทง ทรพย สุป ศฤงคาร ที่ไผหา

ความผิด ถูก ขอบธรรม ไม่นำพา

ขอเพียงข้าได้เป็นใหญ่ในแผ่นดิน

อันจากหลังคือ ขาดาน มารอุบาทว์

ทรชาติทขั้วโศกทงโศกหิน

กอกกรรมขั้วรายลาเคยเป็นอาฉน

อาศัยศิลป์แห่งกาฬธรรมขั้วขนำทาง

อันนรกหรือสวรรค์ไม่หวนหวาด

ด้วยอำนาจสินทรัพย์ทนต์บง้าง

พญาชมยังอ่อนลงด้วยหลงทาง

พระพรหมอ้างว่าส่งศักดิ์ทรดเซ

เออ นบาคณไปหรือไรน?

ไวยถขวันจงหักเห?

ทเชื่อมนกลบหวนไหวให้โลเล

เคยไ้เลห์ ก็ไ้ผล คนไม่ฟัง

เหล่าสมุนเคยประจบกัหลบหน้า

สนอานาจทมมาแดहनหลัง

เมอถงยคทแสงทองส่องพล่ง

เสียงแย้งสำปักกลับคังกระหมมา

เรมยคแห่งพล่งธรรมพนอานาจ

ทรราย ทรราย กหายหน้า

ผ่นสลาย นรคกราชไกลเข้ามา

เมอสนทาจจะแกไขกัไมทัน

คองกมหนารับกรรมททาวัว

เพราะประมาทจลมควด้วยโมหนธ

ทแถควักคนบาป้อาธรรม

คุณคานนคเพยงบธุดคน

หมายเหตุ

ในขณะที่หนังสือเล่มนี้กำลังพิมพ์ยังไม่ทันจะแล้วเสร็จปรากฏว่าทางราชการได้แต่งตั้งพระพิมลธรรมเป็นสมเด็จพระพุฒาจารย์และแต่งตั้งพระธรรมวโรดมเป็นสมเด็จพระธีรญาณมุนีในการแต่งตั้งพระเถระชั้นผู้ใหญ่ทั้งสองให้อยู่ในฐานะชั้นสมเด็จนั้น ถึงแม้ว่าฝ่ายธรรมจะไม่ชอบใจเป็นอย่างยิ่ง แต่ก็ไม่มีทางจะหลีกเลี่ยงให้เป็นอื่นไปได้ไม่ว่าจะมองในด้านไหน ๆ นอกจากจะปล่อยให้ตำแหน่งสมเด็จทั้งสองว่างอยู่เฉย ๆ ดังที่เคยทำมาในปีก่อน ๆ แต่การปล่อยให้ตำแหน่งสมเด็จทั้งสองว่างอยู่เช่นนั้น คนทั้งหลายก็จะยิ่งมองเห็นความครอบงำของธรรมตำมากยิ่งขึ้นอันเป็นทางนำมาซึ่งความเสื่อมเสียให้แก่ฝ่ายธรรมมากยิ่งขึ้นเป็นเงาตามตัว และประกอบกับการเคลื่อนไหวเรียกร้องเพื่อความเป็นธรรม ในกรณีของพระภิกษุฝ่ายมหานิกายอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้จำต้องมีการแต่งตั้งสมณศักดิ์ชั้นสมเด็จ(ที่ว่างอยู่) ในครั้งนี้อย่างจำใจ

อนึ่งในการเคลื่อนไหวเรียกร้องของพระฝ่ายมหานิกายให้แต่งตั้งพระพิมลธรรมเป็นสมเด็จพระพุฒาจารย์นั้น คนนอกวัดอาจจะเห็นเป็นเรื่องของกิเลสตัณหาที่พระไม่ควรจะเข้าไปยุ่ง

เกี่ยว ถูกแล้ว ถ้ามองแต่ภายนอกอาจเห็นเป็นเช่นนั้น และ
พระบางองค์ที่เคลื่อนไหวเรียกร้องก็อาจเป็นไปด้วยแรงของกิเลส
ตัณหาก็อาจมีอยู่บ้างเช่นกัน แท้จริง ๆ แล้ว เนื้อแท้ของการ
เคลื่อนไหวเรียกร้องนั้น เป็นการต่อสู้ระหว่างธรรมกับอธรรม
เป็นการต่อสู้เพื่อจรรโลงพระพุทธศาสนาโดยแท้ เพราะตำแหน่ง
สมเด็จทั้งสองนี้เป็นองค์คณะของเถรสมาคมอันเป็นองค์การ
นำสูงสุดของสังฆมณฑล และสังฆมณฑลจะรุ่งโรจน์ตามแนว
ทางของพระพุทธ องค์หรือว่าจะเสื่อมทรุดลงไปในทางของ
เดียรฉาย นอกจากจะอาศัยปัจจัยต่าง ๆ แล้ว เถรสมาคมก็เป็น
ปัจจัยหนึ่งที่จะยังความรุ่งโรจน์หรือเสื่อมทรุด การเคลื่อนไหว
เรียกร้องของฝ่ายมหานิกายต่อกรณีนี้ จึงเป็นการเคลื่อนไหว
เรียกร้องที่ชอบธรรมที่ควรแก่การสรรเสริญเป็นอย่างยิ่ง เพราะ
เป็นการเดินตามรอยบาทพระพุทธองค์นั้นแล

